

Η ΕΞΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΙΣΙΣ ΤΗΣ ΣΥΝΕΙΔΗΣΙΑΚΗΣ ΠΡΟΘΕΤΙΚΟΤΗΤΟΣ. ΠΡΟΣ ΜΙΑΝ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟΛΟΓΙΑΝ ΤΩΝ ΑΕΙΩΝ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Ἐπὶ τοῦ προβλήματος τῆς συνειδησιακῆς προθετικότητος ὡς μορφῆς τῆς δυναμικότητος τῆς ὑπάρξεως ἔχομεν ἐπανειλημμένως¹ ἐκθέσει τὰς ἡμετέρας ἀπόψεις. Ἐὰν ἐπανερχόμεθα ἐπ' αὐτοῦ ἐνταῦθα, τοῦτο πράττομεν προκειμένου νὰ χωρήσωμεν εἰς τὴν ἐξέτασιν καὶ εἰς τὴν ἐρμηνείαν τοῦ θέματος ἀπὸ σκοπιᾶς διαφόρου πως. Κατὰ τὰς μέχρι τοῦδε ἐρεῦνας ἡμῶν διεπιστώσαμεν ὅτι συνειδήσις καὶ ὑπαρξις, προθετικότης καὶ δυναμικότης, ἀποτελοῦν παράγοντες συναρτησιακῶς πρὸς ἀλλήλους συνδεδεμένους, συνιστῶντας δὲ τὴν ζῶσαν καὶ παντοιοτρόπως δημιουργοῦσαν ὄντοτητα, τὸν ἄνθρωπον. Ἰδιαιτέρως ὁμως ἀνέμενε περαιτέρω ὑφ' ἡμῶν διευκρίνισιν ἡ ἔννοια τῆς προθετικότητος τῆς συνειδήσεως, εἰς τὴν ὁποίαν δὲν παρελείψαμεν ἐνίστε νὰ προσδώσωμεν σημασίαν ἐν τισιν ἀντιτιθεμένην πρὸς τὴν ἐν γένει ὑπὸ τῆς φαινομενολογίας παραδεδεγμένην τοιαύτην, ἀπὸ τῆς πλευρᾶς της δὲ ἤδη εἰς τὴν σχολαστικὴν διανόησιν ἀναγομένην. Ἐχομεν δηλονότι ἀλλαχοῦ ἀναγνωρίσει εἰς τὴν ὡς ἄνω ἔννοιαν τὴν σημασίαν μιᾶς δυναμικῆς ὠθήσεως ἐξασκουμένης ὑπὸ τῆς συνειδήσεως καὶ δὴ πρὸς τὴν κατεύ-

1. Περὶ τοῦ θέματος διελάβομεν πολλαχοῦ, ἰδίᾳ δὲ εἰς τὰ ἀκόλουθα ἡμῶν δημοσιεύματα : « Χρονικαὶ καὶ καιρικαὶ κατηγορίαι », ἐν Ἐπιστ. Ἐπετ. Φιλοσ. Σχολ. Πανεπ. Ἀθηνῶν, 1962, σσ. 412 - 436, « Ἡ παλαιώσις καὶ τὸ πρόβλημα τῶν χρονικῶν κατηγοριῶν », αὐτόθι, 1963, σσ. 400 - 430, « Ἡ δυναμικὴ τοῦ χώρου καὶ ἡ νεωτέρα ποίησις », αὐτόθι, 1965, σσ. 310 - 338, « Αἱ νοητικαὶ λειτουργίαι ὡς ἐκδήλωσις τῆς συνειδησιακῆς δυναμικότητος », ἐκδ. πολυγρ., Ἀθῆναι, 1968, καὶ « Αἱ ἡδοναί. Φαινομενολογικὴ ἐρευνα ἐνίων προνομιοῦχων συνειδησιακῶν καταστάσεων », ἐν Ἐπιστ. Ἐπετ. Φιλοσ. Σχολ. Πανεπ. Θεσσαλονίκης, τόμ. 10ος, σσ. 5 κ.ἐξ. Εἰς τὰς ἐπομένους σελίδας, τὰς ἀπόψεις ἡμῶν αὐτὰς προσπαθοῦμεν ὅπως διευρύνωμεν καὶ ὁλοκληρώσωμεν.

θύνειν τῆς ἐντάξεώς της ἐν τῷ κόσμῳ, ὅσον καὶ πρὸς τὴν κατεύθυνσιν τῆς ὑπερβάσεως ἐαυτῆς, ἄλλως τῆς ὑπερχειλίσεώς της. Ἡ ὠθησις αὕτη δὲν δυνάμεθα νὰ εἰπωμεν ὅτι ταυτίζεται πρὸς τὴν ἔννοιαν τῆς ζωτικῆς ὁρμῆς² τὴν ὁποίαν εἰσήγαγεν ἡ μπεργκσονικὴ φιλοσοφία, οὔτε πρὸς ἄλλας συναφεῖς ἐννοίας προβληθείσας πρὸ ταύτης ἢ μετ' αὐτήν, ὡς λ.χ. ἡ τοῦ τυφλοῦ ἐνστίκτου³. Ἡ ἐν λόγῳ ὠθησις διαφέρει ὅλων τῶν ἄλλων διαδικασιῶν πρὸς τὰς ὁποίας εἶναι πιθανὸν νὰ συγχυθῇ κατὰ τὸ ὅτι ἐκφράζει μίαν συνειδησιακὴν καὶ ἐν ταύτῳ ὑπαρξιακὴν ἐνεργητικότητα, σαφῶς καὶ προπάντων δημιουργικὴν κατὰ τοῦτο, ὅτι δὲν ἀπόλλυται, δὲν ἐκφυλίζεται, δὲν ὑπόκειται εἰς «ἀπαγωγικὰς» διεργασίας, ἀλλ' ἀντιθέτως, εἶναι συνεκτικὴ ἐαυτῆς καὶ τῆς ὑπάρξεως, συντελοῦσα εἰς τὴν ἐντατικοποίησιν ἀμφοτέρων, ἥ, ἔτι περισσότερον, οὔσα συγχρόνως δυνατότης ἐντατικοποιήσεως καὶ πραγματοποιητικὴ δραστηριότης τῆς ἐντατικοποιήσεως ταύτης. Εἰς τὰς σελίδας ποὺ ἀκολουθοῦν προτιθέμεθα νὰ ἀναλύσωμεν μίαν ἰδιαιτέραν ὕψιν τῆς ὅλης αὐτῆς δραστηριότητος, ἵνα οὕτω ἐπανασυνδέσωμεν τὴν ἔννοιαν τῆς προθετικότητος πρὸς τὰ φαινομενολογικά της πρότυπα, ἐπιχειροῦντες ἅμα νὰ χωρήσωμεν εἰς συμπλήρωσιν αὐτῶν, ὥστε νὰ καταδειχθῇ ὅτι, τελικῶς, ἡ σημασία τὴν ὁποίαν ἀναγνωρίζομεν εἰς τὴν συνειδησιακὴν προθετικότητα, χωρὶς ν' ἀντιτίθεται βασικῶς πρὸς τὴν ὑπὸ τῆς φαινομενολογίας σύλληψιν τῆς ἐννοίας, ὑπερβαίνει αὐτήν, ὅτι δηλαδὴ εἶναι γενικῶς εὐρύτερα ἐκείνης. Ἡ ἔρευνα ἡμῶν ἀποβλέπει συνεπῶς εἰς τὴν παρουσίας τῆς συνειδήσεως ὡς συνειδήσεως τινός, τοῦ τελευταίου πάντως τούτου ὄντος ὅχι ἐνὸς οἰουδήποτε ἀντικειμένου μόνον, ἀλλὰ καί, κυρίως, ἐαυτῆς, ὡς ἀντικειμένου θεωρουμένης. Ἐνταῦθα ὅμως προκύπτει νέα δυσκολία ἀφορῶσα εἰς τὸν κίνδυνον τοῦ νὰ περιπέσῃ ἡ ὅλη ἡμῶν ἔρευνα εἰς ἓνα σολιψιστικὸν ἐντοπισμὸν τοῦ προβλήματος. Ὁ κίνδυνος οὗτος μάλιστα δὲν ἀπειλεῖ μόνον νὰ ἀλλοιώσῃ καὶ νὰ διαστρέψῃ τὴν μεθοδολογικὴν ἡμῶν τοποθέτησιν, ἀλλ' ἐνδέχεται καὶ νὰ γενικευθῇ πρὸς τὴν κατεύθυνσιν τῆς παρανοήσεως αὐτῆς ταύτης τῆς ἐννοίας τοῦ «ἀντικειμένου». Εἶναι λοιπὸν ἀπαραίτητον νὰ διευκρινισθῇ ἀπὸ τοῦδε ὅτι ἡ ὑπερχείλισις τῆς συνειδήσεως ἐπιτελεῖται ὑπὸ μορφὴν ἐξαντικειμενίσεώς της, καὶ δὴ χάρις εἰς τὴν προβολὴν της ἐπὶ βάθους «ὑπερβατικοῦ», διὰ τῆς ὁρθώσεως ἀξιῶν ἐκπροσωπουσῶν τὰς συγκεκριμένους αὐτῆς ιδιότητας. Διὰ τῆς ἐν συνεχείᾳ προβολῆς τῶν ιδιοτήτων τούτων ἐπὶ βάθους ἤδη καθαρῶς ἀντικειμενικοῦ, ἡ συνείδησις, μὴ οὕσα «κλειστή», ἐμφανίζεται εἰς τὸ ἕξῃς ὡς διεπομένη ὑπὸ μιᾶς εἰσέτι «φορᾶς». Ἐπὶ πλεόν, δὲν εἶναι ἀνάγκη, τοῦ λοιποῦ,

2. Πβ. Ε. Μουτσοπούλου, Ἡ κριτικὴ τῆς Πλατωνικῆς φιλοσοφίας παρὰ Bergson, περ. Ἀθηνᾶ, τ. 66, 1962, σσ. 192 - 283, ἰδίᾳ 198 - 217 καὶ δὴ 216.

3. Πβ. Τοῦ αὐτοῦ, Ἡ διαλεκτικὴ τῆς βουλήσεως ὡς θεμέλιον τῆς Αἰσθητικῆς καὶ τὸ σύστημα τοῦ Schopenhauer, Ἀθῆναι 1958, σσ. 23 - 27.

προκειμένου να δειχθῇ ὁ «ἀνοικτός» αὐτῆς χαρακτήρ, να περιορισθῶμεν εἰς τὴν δεκτικότητα τὴν ὁποῖαν αὕτη ἐμφανίζει ἐπὶ τοῦ ἐπιπέδου τῆς τριβῆς τῆς πρὸς τὸν ἐξωτερικὸν ἀντικειμενικὸν κόσμον τῶν αἰσθήσεων, παρόντα ἐν αὐτῇ μέσῳ τῆς παραστάσεως. Εἰς τὴν ἐν λόγῳ περίπτωσιν, ὁ «ἀνοικτός» οὗτος χαρακτήρ θὰ ἐνεῖχε ποιάν τινα παθητικότητα, ἐνῶ τοιαύτη παθητικότης, ἀποκλειστικῶς λαμβανομένη, θὰ ἦτο ἀσυμβίβαστος πρὸς οἶονδήποτε συνειδησιακὸν δυναμισμόν. Πέραν τῆς ἀποδοχῆς τῆς ἀπόψεως ὅτι ἡ δεκτικότης τῆς συνειδήσεως ἀποτελεῖ ἀπλῶς μίαν τῶν συνιστωσῶν αὐτῆς εἶναι δυνατόν να ὑποστηρίξωμεν ὅτι ἡ συνειδησιακὴ προθετικότης δὲν νοεῖται εἰμὴ ὡς μία τάσις πρὸς ἐντατικοποίησιν τῆς ὑπάρξεως διὰ τῆς ἐξαντικειμενίσεως τῆς τελευταίας ταύτης ὑπὸ μορφὴν ἀξιῶν δυνάμει ἐνυπαρχουσῶν ἤδη προηγούμενως ἐν αὐτῇ. Παράστασις τῶν ἀξιῶν τούτων δὲν εἶναι νοητή, καθ' ὅσον αὗται δὲν ἀποτελοῦν ἀντικείμενα δυνάμει, ἔστω, αὐτοτελῆ, ἀλλὰ μόνον ἀντικειμενικὰς προβολὰς τῆς ὑπάρξεως, μὴ ἀφορώσας δὲ εἰς τὰς γνωστικὰς δυνατότητας τῆς συνειδήσεως, ἀλλ' εἰς αὐτὴν ταύτην τὴν ὑπαρξιν, ἀντικατοπτριζομένην ἐν αὐταῖς, προκειμένου, δι' αὐτῶν, να λάβῃ ἐκείνη πληρέστερον συνείδησιν ἑαυτῆς. Μὲ ἄλλους λόγους, πρόκειται περὶ μιᾶς στοχαστικῆς ἀναγωγῆς τῆς συνειδήσεως εἰς ἑαυτήν, κατὰ τρόπον ὅμως ὃχι ἄμεσον, ὡς τοῦτο ὑποτίθεται ὅτι ἐπιτυγχάνεται χάρις εἰς τὸ καρτεσιανὸν *cogito*⁴ καὶ εἰς τὰ πρὸς αὐτὸ ἀνάλογα δυνατὰ *creo*⁵ καὶ *laetor*⁶, ἀλλ' ἔμμεσον, ἥτοι χάρις εἰς τὴν διὰ τῶν διαφόρων ἀξιῶν, ὡς ἀντικειμενικῶν αὐτῆς ἐκφάνσεων θεωρουμένων, σύλληψιν ἑαυτῆς ὡς αὐταξίας. Ἡ ὡς ἄνω διαδικασία δὲν ἀποτελεῖ συνεπῶς ἀπλῶς θεωρητικὴν καὶ στοχαστικῶς ἄχρουν εἰσδοχὴν εἰς τὴν συνείδησιν οἶονδήποτε, ἀδιαφόρου δι' αὐτήν, ἀντικειμένου, ἀλλὰ γεγονότος βιωματικοῦ διὰ τὸ ὅποῖον ἡ συνείδησις πάλλεται εἰς βάθος, καὶ πρὸς τὸ ὅποῖον αὕτη, ὡς ἀποτελοῦν ὅρον ἀναφορᾶς, συγχρόνως δὲ καὶ προέκτασιν τῆς ὑπάρξεως οὕτω διευρυνομένης, ἀλλὰ καὶ ἐντεινομένης, καθ' ὃ μέτρον ἐπιθυμεῖ τὴν ἐπιβεβαίωσιν ἑαυτῆς, φέρεται ὁλόκληρος⁷.

4. Πβ. κατωτ. §§ 21 κ.ἐξ.

5. Πβ. E. Moutsopoulos, Vers une phénoménologie de la création, ἐν Rev. Philosophique, 1961, σσ. 263 - 291, ἰδίᾳ σ. 298 - 291.

6. Πβ. Τοῦ αὐτοῦ, Αἱ ἡδοναί, ἐνθ' ἀν., ἰδίᾳ κεφ. Δ'.

7. Πβ. κατωτ. §§ 25 - 26.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'

ΕΝΝΟΙΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΑΞΙΑΣ

§ 1. Ὁ ὅρος *ἀξία*, ἐμφανίζεται εἰς τὸ λεξιλόγιον τῆς φιλοσοφίας μὲ τὴν σημασίαν τοῦ πνευματικοῦ, κυρίως, ἀγαθοῦ, ὁμοῦ μὲ τὸν καταρτισμὸν τῆς τεχνικῆς γλώσσης τῶν Στωϊκῶν¹. Ἡ δὲ βεβαίως εἶχε προηγουμένως, ἰδίᾳ παρὰ Πλάτωνι, χρησιμοποιηθῇ μὲ τὴν σημασίαν τοῦ τιμήματος², ἐπὶ προσώπου δέ, τῆς τιμῆς³. Διὰ τῶν Στωϊκῶν ὅμως ἀποβάλλει τὸν προσδιοριστικόν του χαρακτήρα, προκειμένου νὰ προσλάβῃ χαρακτήρα ἀπόλυτον. Ὁ λατινικὸς ὅρος *valor*, διὰ τοῦ ὁποίου ἀποδίδεται ὁ ἑλληνικὸς *ἀξία*, ἀνάγεται ἐτυμολογικῶς εἰς τὸ ρῆμα *valere* σημαῖνον τὸ εὖ ἔχειν, τὸ δύνασθαι, τὸ κρατεῖν. Ὁ ὅρος *ἀξία*, ὥς ἐκ τούτου, δύναται, κατὰ τὴν παραδεδεγμένην αὐτοῦ ἐκδοχήν, νὰ σημαίῃ ὅχι μόνον ἐκεῖνο εἰς τὸ ὁποῖον ἀναγνωρίζεται ποιά τις χρησιμότης, ἀναφορικῶς πρὸς ἓνα σκοπόν, ἀλλὰ καὶ ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον φέρει δυνάμει ἐν ἑαυτῷ, ἀνεξαρτήτως προσλεύσεως, τὰ χαρακτηριστικὰ τῆς ἐπιβολῆς του ἐπὶ τοῦ κόσμου τοῦ πνεύματος⁴. Θὰ ἴδωμεν ὅτι, μὲ τὴν τελευταίαν αὐτὴν σημασίαν, ἡ *ἀξία* εἶναι ἡ κατ' ἐξοχὴν ἑκφρασις τῆς ἐξαντικειμενίσεως τῆς συνειδήσεως. Ὁ P. Foulquié, προσδιορίζων τὸν ὅρον, προσκολλᾶται, ἴσως περισσότερον τοῦ δέοντος, πρὸς τὴν πρώτην ἐκ τῶν δύο τούτων σημασιῶν, ἀναγνωρίζων ὅτι οὗτος ἀναφέρεται εἰς τὴν πραγματοποίησιν « τοῦ σκοποῦ διὰ τὸν ὁποῖον προσδιορίζεται τὸ περὶ οὗ γίνεται λόγος. Δηλητηριον μὴ δηλητηριάζον οὐδεμίαν ἔχει *ἀξίαν*. Ὡσαύτως, φάρμακον τὸ ὁποῖον, ἀντὶ νὰ συντελέσῃ εἰς ἱάσιν, δηλητηριάζει »⁵. Ἀλλαχοῦ πάλιν, ὁ αὐτός, ἀναφέρον τὰ αὐτὰ παραδείγματα, ὁρίζει τὴν συνήθη χρῆσιν τοῦ ὅρου ὥς ἀντα-

§ 1. 1. Πβ. Ἐπικτ., Διατρ., Δ', I, 170.

2. Πβ. Νόμ., ΙΑ' 936 d, Η' 845 e καὶ Θ' 876 d. Πβ. Ἀριστοτ., Πολιτ., Ε', 1301 b 31, καὶ Ἡθ. Νικομ., 1122 a 26.

3. Πβ. Πολιτείας, Σ', 496 a, Φαίδ., 113 e (πβ. τὸν λατ. ὅρον *honestum*). Διὰ μίαν νεωτέραν, συντονιστικὴν τῶν προηγουμένων, σημασίαν πβ. G. Marcel, *Les hommes contre l'humain*, Paris, Ed. du Vieux Colombier, 1951, σ. 135: « Λέγεται (εἰς τὸν Νέον Κόσμον) ὅτι ὁ δεῖνα ἀξίζει τόσα δολλάρια (...). Ἡ οὕτω ὅμως ἐμφανιζομένη *ἀξία* ἀφορᾷ εἰς τὴν ἀπόδοσιν καὶ εἰς τὸ λειτούργημα ». Πβ. καὶ P. Foulquié - R. St. Jean, *Dictionnaire de la langue philosophique*, Paris, P.U.F., 1962, ὑ.τ.λ. *valeur*.

4. Πβ. L. Lavelle, *Traité des valeurs*, τ. I, Paris, P.U.F., 1950, σελ. 12: « Le mot valide se rapporte au caractère interne qui fait l'authenticité d'un titre, et le mot valable, à l'usage qu'on peut en faire ».

5. Πβ. ἐνθ' ἀν., σελ. 746.

ποκρινομένην πρὸς τὴν σημασίαν «χαρκτήρ τοῦ πραγματοποιοῦντος τὸν σκοπὸν πρὸς τὸν ὁποῖον τείνει ἐν ὄν»⁶. Ἡ ἰδέα τῆς πραγματοποιήσεως ἐνὸς σκοποῦ εἶναι στενῶς συνδεδεμένη πρὸς τὴν ὑπὸ τῆς ἀριστοτελείου μεταφυσικῆς ὑποστηριζομένης μεταβάσεως ἀπὸ τοῦ δυνάμει ὄντος ἐπὶ τὸ ἐνεργεῖα ὄν.

Μία ἀναδρομὴ εἰς τὴν ὥς ἄνω μεταφυσικὴν θὰ καθίστα *mutandis mutatis* εὐχερεστέραν τὴν δι' ἀντιθέσεως διεϊσδυσιν εἰς τὴν καρδίαν τοῦ προβλήματος. Ἀναφερόμενος εἰς τὸ πρῶτον κινοῦν, ὁ Σταγυρίτης παρατηρεῖ ὅτι τοῦτο «οὐ κινούμενον κινεῖ... κινεῖ δὲ ὧδε τὸ ὁρεκτὸν καὶ τὸ νοητόν... ἐπιθυμητὸν μὲν γὰρ τὸ φαινόμενον καλόν, βουλητὸν δὲ πρῶτον τὸ ὄν καλόν· ὁρεγόμεθα δὲ διότι δοκεῖ μᾶλλον ἢ δοκεῖ διότι ὁρεγόμεθα»⁷. Τὸ κείμενον τοῦτο νομίζομεν ὅτι καλεῖ ὠρισμένας παρατηρήσεις τὰς ὁποίας ἐκθέτομεν ἑφεξῆς. Σημασίαν ἔχει ὅτι ἡ διατύπωσις τοῦ Ἀριστοτέλους ἐπιτρέπει νὰ ἀποδώσωμεν εἰς τὸ ἐν λόγῳ χωρίον ἐρμηνείαν ἀποκλίνουσάν πως τῆς συνήθους. Πράγματι, ἐν αἷτιον — ἐν προκειμένῳ, τὸ αἷτιον τῆς κινήσεως — δὲν ἐμφανίζεται ὡς ἐνέχον ἐνέργειαν κατ' εὐθὺν λόγον βαίνουσαν πρὸς τὴν κατεύθυνσιν τοῦ ἀντικειμένου του, ἀλλ' ἀντιστρόφως, ὡς κινοῦν, μολονότι ἀκίνητον ἐκεῖνο, τὸ ἀντικείμενόν του κατ' ἀντίθετον φορὰν, ἐμμέσως, φυσικῶ τῷ λόγῳ, καὶ ὅχι ἀμέσως, χάρις δηλαδὴ εἰς τὴν ὑπὸ τοῦ εἰς αὐτὸ ἀποβλέποντος θεώρησίν του ὡς ὁρεκτοῦ. Ὀλίγον κατωτέρω λαμβάνεται ὡς ἐρῶμενον ὑπὸ τοῦ κινουμένου⁸. Ὁρέγεσθαι καὶ ἐρᾶν εἶναι ἐπομένως ὅχι καταστασιακὰ ἐνεργήματα τοῦ κινοῦντος ἐντὸς τῆς κινουμένης οὐσίας, ἀλλ' ἀναπτύγματα τῆς φύσεως τῆς τελευταίας ταύτης ἐμφανιζόμενα ὡς ἀνταποκρίσεις τῆς πρὸς τοῦ κινοῦντος τὴν φύσιν. Ταῦτα βεβαίως ἔρχονται εἰς ἀντίθεσιν πρὸς τὴν παραδοσιακὴν ἐρμηνείαν τῆς ἀριστοτελικῆς μεταφυσικῆς, δὲν εἶναι ὅμως δυνατόν νὰ μὴ ληφθοῦν ὑπ' ὄψιν ὡς ἐρμηνειακὰ ἐνδεχόμενα.

§ 2. Ἡ μόλις ἐκτεθεῖσα «μηχανιστικὴ» ἀριστοτελικὴ θέσις εἰσάγει προηγουμένως τὴν ἔννοιαν τοῦ χωρισμοῦ¹. Βεβαίως, παρ' Ἀριστοτέλει ἡ ἔννοια τοῦ πρὸς τι προσδιορίζει τὴν τάσιν πρὸς κατάλυσιν τοῦ χωρισμοῦ τοῦ ὑφισταμένου μεταξὺ τέλους τινὸς καὶ τοῦ ἀντικειμένου τοῦ ὁποίου τέλος εἶναι τὸ τέλος τοῦτο, ὃ δὲ χωρισμὸς θὰ ἡδύνατο νὰ προὑποθέτῃ προηγουμένην ταυτότητα τῶν εἰς αὐτὸν ἀναφερομένων δύο ὄρων, ἀποσπασθέντων

6. Πβ. P. Foulquié, Précis de Philosophie, τόμ. II, Paris, Les Ed. de l'Ecole, 1947 (ἐκδ. 7η). σελ. 138.

7. Μετὰ τὰ Φυσ. Α, 7, 1072 a, 26-29.

8. Πβ. αὐτόθι, 1072 b, 3-4: κινεῖ δὲ ὡς ἐρῶμενον, κινουμένῳ δὲ τᾶλλα κινεῖ.

§ 2. 1. Πβ. αὐτόθι, Κ, 2, 1060 a, 10-13. Μία εἰδικωτέρα ἔννοια εἶναι εἶναι ἡ τῆς στερήσεως (πβ. αὐτόθι, Γ', 1058 b, 27).

ἐκ τῶν ὑστέρων ἀπ' ἀλλήλων, κατὰ τὸ πρότυπον τῶν ὑπὸ τοῦ Ἀριστοφάνους ἐν τῷ Πλατωνικῷ *Συμπόσιῳ* περὶ ἔρωτος ἐκτιθεμένων². Πλήν, ἐνταῦθα ὁ χωρισμός δὲν ἀφορᾷ εἰς τὴν λύσιν μιᾶς τελειότητος εἰς δύο ἐπὶ μέρους ἀτελείας, ἀλλ', ἀντιθέτως, εἰς μίαν ἀρχῇθεν ὑφισταμένην διαφορὰν μεταξὺ μιᾶς ἀτελείας καὶ μιᾶς τελειότητος, πραγματικῆς ἢ ὑποτιθεμένης, πρὸς τὴν ὁποῖαν τείνει ἡ πρώτη, ἥτοι μιᾶς τελειότητος ἀποτελούσης ὅριον τῆς φορᾶς τῆς ἀτελείας. Ἐπὶ πλεόν, βάσει τῶν προηγουμένων, θὰ ἔδει νὰ δεχθῇ τις ὅτι ἡ τελειοποίησις τοῦ ἀτελοῦς δὲν νοεῖται ἐπιτεύξιμος καθ' ὁλοκληρίαν, ἀλλ' ὥς δυνητικὴ μᾶλλον ἢ ὥς ὀριστικὴ κατάστασις ἐνέχουσα, ὥς βασικὸν χαρακτηριστικόν, μίαν αὐστηρὰν ἀδυναμίαν ἐπιτεύξεως τοῦ ἐπιδιωκόμενου σκοποῦ, ἀδυναμίαν ἧς ἀνευ ἡ ἐμφάνισις μιᾶς τοιαύτης καταστάσεως θὰ ἦτο ἀδιανόητος ὥς ὀρέγεσθαι καὶ ὥς ἐρᾶν³. Ὑπὸ τὰς συνθήκας ὅμως αὐτάς, αἱ ἔννοιαι *ἀξία* (ὥς προβολὴ τῆς συνειδήσεως) καὶ *σκοπός* (ὥς ταύτησις τῆς συνειδήσεως πρὸς τὸ προβληθέν), αἱ ὁποῖαι, ὥς εἶδομεν ἐν ἀρχῇ, ἐμφανίζονται συνήθως διακεκριμέναι ἀλλήλων, εἰς τρόπον ὥστε τὸ ὑπὸ τῆς μιᾶς ἐκπροσωπούμενον ν' ἀποτελῇ τὸν χαρακτῆρα τοῦ προσφόρου μέσου δι' οὗ ἐπιτυγχάνεται τὸ ὑπὸ τῆς δευτέρας δηλούμενον, παρουσιάζονται ἐφεξῆς ὥς δύο διαφορετικαὶ ὀψεις τῆς αὐτῆς πραγματικότητος⁴. Ἡ συμπύκνωσις αὕτη ἐπιτρέπει νὰ ἐκφύγωμεν ἐξ ὁλοκληρίου ἀπὸ τὸν σχετικὸν ἀριστοτελικὸν μεταφυσικὸν καταναγκασμόν, ὅπως τοῦτο κατέστη δυνατόν ἐν μέρει προηγουμένως, διὰ τῆς ἀναγνωρίσεως εἰς τὸ ὀρέγεσθαι καὶ εἰς τὸ ἐρᾶν μιᾶς ἀρχῆς ἐδρευούσης εἰς αὐτὸ τοῦτο τὸ «κινούμενον», οὐχὶ δὲ εἰς τι «κινούν», ἐξωτερικὸν ὥς πρὸς ἐκεῖνο, καὶ τὸ ὁποῖον, κατὰ ταῦτα, θὰ ἀπετέλει ἀπλοῦν ἀντιδραστικὸν καταλύτην.

Ἡ ἀνωτέρω παρέκβασις, καθιστᾷ δυνατόν νὰ ἐπανέλθωμεν, μὲ ἐμπλουτισμένην ἤδη ἐρμηνευτικὴν διάθεσιν, εἰς τὸ ἀριστοτελικὸν κείμενον. Τὴν ὑπαρξιν καταναγκασμοῦ, λοιπόν, προϋποθέτουν κατὰ τὴν παραδοσιακὴν ἐρμηνείαν, τὰ ὑπὸ τοῦ Ἀριστοτέλους ἐκτιθέμενα, καταναγκασμοῦ χωροῦντος, ὥς ἐκ τῆς σχέσεως κινούντος καὶ κινουμένου, ἀπὸ τοῦ πρώτου πρὸς τὸ δεύτερον. Καὶ ἂν ὅμως εἰσέτι δεχθῶμεν τὴν ἐρμηνείαν ταύτην, ὁ καταναγκασμός οὗτος ἐξακολουθεῖ ὑφιστάμενος μόνον ἐπὶ τοῦ μεταφυσικοῦ πεδίου ἐπὶ τοῦ ὁποῖου κινεῖται ὁ ἀριστοτελικὸς στοχασμός. Ἐὰν ἀπὸ τοῦ ἐπιπέδου τούτου μεταβῶμεν ἐπὶ ἐπίπεδον συνειδησιακὸν καὶ ὑπαρξικόν, τότε εἴμεθα ὑποχρεωμένοι ν' ἀντιστρέψωμεν τελείως τὴν φορὰν τῆς σχέσεως ἐρῶντος καὶ ἐρωμένου, ὀρεγομένου καὶ ὀρεκτοῦ, καθ' ὅσον, ἐπὶ τοῦ τελευταίου τούτου

2. Πβ. Συμπόσ., 189 a κ. ἐξ.

3. Πβ. καὶ P. Aubenque, *Le problème de l'Être chez Aristote. Essai sur la problématique aristotélicienne*, Paris, P.U.F., 1962, ἰδιᾶ σελ. 387.

4. Πβ. κατωτ., § 4 καὶ σημ. 1.

ἐπιπέδου, εἶναι ἀδιανόητος οἰαδήποτε μορφὴ καταναγκασμοῦ. Ἄλλ' ἀκριβῶς καταναγκασμὸν καὶ οὐδὲν ἄλλο σημαίνει ἡ ἔννοια τῆς στέρησεως, τοῦ χωρισμοῦ, ἂν τὴν θεωρήσωμεν ὡς ἐνύπαρκτον κίνητρον ἐπιθυμίας στρεφόμενης πρὸς τὴν κατεύθυνσιν ὑπερβατικοῦ τινός. Ἐπειδὴ ὁμως, ὡς ἐπανειλημμένως⁵ ἐδείξαμεν, τοιοῦτος καταναγκασμὸς δὲν ὑφίσταται, τοῦλάχιστον καθ' ὃ μέτρον ἡ συνειδήσις προβαίνει εἰς ἐλευθέραν ἀναδιάρθρωσιν καὶ αὐτῶν τῶν προϋποθέσεων τῆς ὑπάρξεώς της, θὰ πρέλῃ νὰ ἐξετασθῇ τὸ ἐνδεχόμενον μήπως, ἐν προκειμένῳ, ὁρέγεσθαι καὶ ἐρᾶν, τείνοντα νὰ καλύψουν τὸ μεταξὺ κινουντος καὶ κινουμένου χάσμα, ἀντὶ νὰ εἶναι ἀντίρροπα ἀναπτύγματα ὑπέρτερα σχετικῶς πρὸς μίαν ἐκ μέρους τοῦ «κινουντος», ὡς ἀντικειμένου των πλέον, ἐξασκουμένην ἔλξιν καὶ γοητείαν, θὰ ἀπετέλουν εἰς τὴν πραγματικότητα ἐκδηλώσεις τῆς δυναμικότητος τῆς συνειδήσεως, ἡ ὁποία προβάλλει, ἐξαντικειμενίζουσα αὐτάς, ὠρισμένας ἀπόψεις της προκειμένου, διὰ τῆς πρὸς αὐτάς, ὑπὸ τὴν νέαν των μορφὴν θεωρουμένας, φορᾶς της, νὰ προβῇ εἰς ἱεράρχησιν καὶ εἰς ἔλεγχον τῶν συνιστωσῶν τῆς ἰδίας αὐτῆς δυναμικότητος ἀφ' ἑνός, καί, ἀφ' ἑτέρου, εἰς ἐπιβεβαίωσιν ἑαυτῆς, λαμβάνουσα τελικῶς τὰς τοιαύτας ἐξαντικειμενισθείσης ἀξίας ὡς ἀνταποκρινομένας πρὸς τὰς ἐν αὐτῇ διαθέσεις.

§ 3. Ἐὰν τώρα δεχθῶμεν τὸ ἐνδεχόμενον τοῦτο ὡς αἷτημα βασικὸν μιᾶς συνειδησιολογικῆς θέσεως, δυνάμεθα ν' ἀντιστρέψωμεν τὴν τρέχουσαν περὶ ἀξιῶν ἀντίληψιν πρὸς τὴν ὁποίαν συμφώνως αἱ ἀξίαι εἶναι, ὡς ἐκ τῆς φύσεώς των, ἀντικειμενικὰ δεδομένα τῆς συνειδήσεως, ὑποστηρίζοντες ὅτι αὗται προέρχονται ἀπὸ μίαν ἐξαντικειμένισιν τείνουσαν νὰ καταλυθῇ μὲ τὴν σειρὰν της, χάρις εἰς τὴν ὑπὸ τῆς συνειδήσεως ἀφομοίωσίν των, ἐμπλουτίζουσαν καὶ αὐτὰς καὶ ἐκείνην. Πρόκειται δηλαδὴ περὶ μιᾶς προσωρινῆς «διαλεκτικῆς» προβολῆς, ὑπὸ τῆς συνειδήσεως, ὠρισμένων στοιχείων, ἵνα ταῦτα συνειδητοποιηθῶν κατόπιν εὐχερέστερον, προκειμένου νὰ συντελέσουν οὕτω εἰς μίαν πληρεστέραν αὐτοσυνειδησίαν τῆς ὑπάρξεως. Ἀπὸ μεθοδολογικῆς ἀπόψεως, ἡ τοιαύτη «διαλεκτικὴ» φαίνεται παρουσιάζουσα ὠρισμένα κοινὰ σημεῖα ὡς πρὸς τὴν ἐγελιανὴν διαλεκτικὴν τῆς ἰδέας: Παρατηρεῖται δηλαδὴ καὶ ἐδῶ ἡ αὐτὴ κινητικότητα, ἡ αὐτὴ ἀναπτυγματικότητα¹. Αἱ διαφοραὶ ὁμως εἶναι περισσότεραι, ἐντονώτεραι καὶ σημαντικώτεραι.

Πρῶτον, ὑπὸ τὰς ὡς ἄνω προϋποθέσεις, ἡ ἀξία δὲν εἶναι τι τὸ αὐθύ-

5. Πβ. ἄνωτ., Πρόλογον καὶ σημ. 1.

§ 3. 1. Πβ. Enzyklopädie der philosophischen Wissenschaften, ἐν Sämtliche Werke, ἐκδ. Glockner, Stuttgart, F. Frommens Verlag, τόμ. IV, προσθήκη εἰς τὴν § 81.

παρκτον, καθ' ἑαυτό, ἔστω καὶ ὡς δυνατότης. Αὐθύπαρκτος εἶναι μόνον ἡ συνείδησις, τῆς ὁποίας ἑκάστη τῶν ἀξιῶν ἀποτελεῖ καὶ ἓνα συστατικὸν συναρτησιακὸν ὅρον. Δεύτερον, διὰ τῆς ἐξαντικειμενίσεώς των αἱ ἀξίαι δὲν ἀρνητικοποιοῦνται. Ἀπλῶς προβάλλονται ἐπὶ προοπτικοῦ βάρους, εἰς τρόπον ὥστε νὰ καθίστανται εὐχερέστερον συλληπταί. Τρίτον, δὲν εἶναι αἱ ἀξίαι ἔχειν αἱ ὁποῖαι, ἅπαξ ἐξαντικειμενισθούν, χωροῦν ὀπίσω πρὸς ἐπίτευξιν συνειδήσεως ἑαυτῶν. Ἀντιθέτως, τοιαύτην αὐτοσυνειδησίαν ἐπιδιώκει ἡ ὑπαρξίς διὰ τῆς πρὸς αὐτὰς φορᾶς της χάρις εἰς τὴν ὁποίαν εἶναι, καθ' ὅριον, δυνατὴ ἡ εἰς αὐτὰς ἀναγνώρισις, δι' « ἀντικατοπτρισμοῦ », τοῦ ἰδίου αὐτῆς πλούτου. Τέταρτον, ἡ τοιαύτη « διαλεκτικὴ » δὲν ἀφορᾷ εἰς αὐτὴν ταύτην τὴν συνείδησιν ὡς ὑπόστασιν λαμβανομένην, ἀλλ' εἰς τὴν δυναμικὴν ἐκδήλωσιν ταύτης². Πέμπτον, τέλος, ὡς μᾶς ἐδόθη ἤδη ἡ εὐκαιρία νὰ διαπιστώσωμεν, ὁλόκληρος ἡ διαδικασία αὕτη συντελεῖται ἐλευθέρως ὄχι ἐπὶ ὄντολογικοῦ καὶ μεταφυσικοῦ, ἀλλ' ἐπὶ καθαρῶς ὑπαρξιακοῦ ἐπιπέδου. Ἐν συμπεράσματι δέ, δύναται νὰ λεχθῇ ὅτι ἡ συνείδησις φέρεται πρὸς τὰς ἀξίας ὄχι ἐπειδὴ στερεῖται τούτων³, ἀλλ' ἐπειδὴ ἀναγνωρίζει, ἡ ἔστω καὶ διαισθάνεται, ὅτι εἶναι εἰς θέσιν ν' ἀναγνώριση εἰς αὐτὰς ἑκάστοτε μέρος ἑαυτῆς. Ὑπὸ τὰς προϋποθέσεις ταύτας αἱ οἰκονομικαὶ λ.χ. καὶ αἱ οὐναφεῖς πρὸς αὐτὰς σημασίαι τῆς ἐννοίας τῆς ἀξίας ἀποκλείονται αὐτομάτως ἐκ τῶν πλαισίων τῆς παρούσης ἐρεῦνης περιοριζομένης κατὰ συνέπειαν εἰς τὴν διακρίβωσιν τοῦ διαφέροντος τὸ ὁποῖον ἐμφανίζουσιν ὅσαι ἐκ τῶν σημασιῶν αὐτῆς, (μολονότι, κατὰ τὴν ἱστορικὴν των διάρθρωσιν, δύναται νὰ θεωρηθοῦν ὡς προεκτάσεις παράγωγοι ἐκείνων) ἀναφέρονται, ἔστω καὶ ἐμμέσως, εἰς τὴν συνείδησιν, ὑφ' ἣν προηγουμένως ἐκδοχὴν ἀνεγνώρισθη εἰς ταύτην.

Μία τελευταία παρατήρησις σχετικὴ πρὸς τὴν « ποιότητα » τῶν ἀξιῶν ἐπιβάλλεται ἐνταῦθα, τοῦτο δὲ πρὸς ἐπίρρωσιν, ἀλλὰ καὶ πρὸς διευκρίνισιν συγχρόνως τῆς ἀρχικῆς ἡμῶν τοποθετήσεως: ἂν ἡ συνείδησις φέρεται πρὸς τὰς ἀξίας, τοῦτο δὲν σημαίνει ὅτι αὗται εἶναι ἀντικείμενα ἐπιθυμίας καί, συνεπῶς, στερήσεως⁴. Τοῦτο θὰ συνεπάγετο μίαν ἀτέλειαν, ἄρα καὶ τὴν ὑπαρξιν ἐνὸς συνειδησιακοῦ καταναγκασμοῦ τὸν ὁποῖον ἡρνήθημεν προηγουμένως, διὰ τὸν λόγον ὅτι ἀντιβαίνει πρὸς αὐτὴν ταύτην τὴν ἐλευθέραν φύσιν τῆς συν-

2. Πβ. κατωτ., § 11 κ.εξ.

3. Εἰς τὴν σύγχυσιν ταύτην περιπίπτει ἤδη ὁ Condillac, προκειμένου περὶ τῆς ἀξίας ὡς ἀξίας τινός. Πβ. *Le commerce et le gouvernement*, I, I, ἐν *Œuvres philosophiques*, ἐκδ. ὑπὸ Ed. Le Roy, τόμ. II, Paris, P.U.F., 1948, σελ. 245a: « La valeur des choses est fondée sur leur utilité, ou, ce qui revient au même, sur le besoin que nous en avons, ou, ce qui revient encore au même, sur l'usage que nous en pouvons faire ». Ἡ χρησιμοθηρία δὲν θὰ ἀφήσῃ ἀνεκμετάλλευτον αὐτὴν τὴν ἀποψιν. Πβ. Ε. ΜΟΥΤΣΟΠΟΥΛΟΥ, *Αἱ ἡδοναί*, ἐνθ' ἀν., κεφ. Β.

4. Πβ. ἀνωτ., § 2 καὶ σημ. I.

ειδήσεως⁵. Διό και ἡ ἀποψις τοῦ R. Le Senne, καθ' ἣν « τὸ ἐγὼ εἶναι ἀνίκανον νὰ παραγάγῃ τὴν ἀξίαν, καθ' ὅσον, ἐὰν τὴν ἀναζητῇ τοῦτο συμβαίνει ἀκριβῶς (ἐπειδὴ) δὲν δύναται νὰ τὴν παράσχῃ εἰς ἑαυτό. Πρέπει νὰ τὴν « ἀνακαλύψῃ »... παραμέριζον ὅ,τι τὸ ἐμποδίζει εἰς τοῦτο..., εἰς τρόπον ὥστε τὸ ἀνακαλυπτόμενον, ἐν προκειμένῳ ἡ ἀξία, νὰ ἔχῃ τὸν ὑπέροχον χαρακτηρισμὸς ἀποκαλύψεως »⁶, φαίνεται ἡκιστα λαμβάνουσα ὑπ' ὄψιν ὅτι ἡ συνείδησις, ἐὰν ἐπιζητῇ κάτι πέραν ἑαυτῆς, θὰ πρέπει νὰ ἔχῃ εἶδησιν, ἔστω καὶ συγκεχυμένην, τῆς ὑπάρξεώς του, καὶ ὅτι συνεπῶς τοῦτο ἐπέχει θέσιν περιεχομένου τῆς συνειδήσεως, ἔστω καὶ « ἀρνητικοῦ ». Πῶς λοιπὸν τοιοῦτο περιεχόμενον εἶναι δυνατόν νὰ θεωρηθῇ ὡς ἀπλὴ στέρησις; Ἡ λύσις τῆς οὕτω διεγγραφομένης ἀντινομίας ἐπιτυγχάνεται μόνον ἐὰν συλλάβωμεν τὴν ἀξίαν ὡς ἐξαντικειμενιζομένην ἀποψιν τῆς συνειδήσεως προβαλλομένην κατὰ τρόπον ἐπιτρέποντα τὴν ὑπ' ἐκείνης πληρεστέραν τῆς κάρπωσιν. Ἀφ' ἧς λοιπὸν δεσθῶμεν τοῦτο, καταπίπτει καὶ ἡ ἀποψις καθ' ἣν ἡ ἀξία εἶναι « τὸ ὄν θεωρούμενον ὡς ἐπιθυμητόν »⁷. Ἐπιθυμία σημαίνει στέρησιν τοῦ ἐπιθυμητοῦ, ἐνῶ εἰς τὴν προκειμένην περίπτωσιν τὸ « ἐπιθυμητόν » εἶναι κατὰ τινὰ τρόπον ἤδη κτῆμα τῆς συνειδήσεως. Ἐὰν ἡ ὑπαρξις φέρεται πρὸς μίαν ἀξίαν, τοῦτο συμβαίνει ἐπειδὴ ἀναγνωρίζει συγγένειαν μεταξὺ ἑαυτῆς καὶ ἐκείνης, ὡς « σκοπὸν » τῆς δὲ ἔχει τὴν δι' ἐκείνης περαιτέρω ἐπιβεβαίωσιν ἑαυτῆς. Διὰ τῆς ἐξαντικειμενίσεως λοιπὸν τῶν ἀξιῶν καὶ τῆς ἐν συνεχείᾳ θεωρήσεώς των ὡς προσδιορίζουσων τὴν φορὰν τῆς ὑπάρξεως, αὗται αὗται αἱ ἀξίαι καὶ ὅχι ἡ συνείδησις ἢ ἡ ὑπαρξις ἐπισημοποιοῦνται πῶς ὡς τοιαῦται.

§ 4. Εἶδομεν προηγουμένως ὅτι ἀξία καὶ τέλος ἢ σκοπὸς δύνανται, ἐν τινι μέτρῳ τοῦλάχιστον, νὰ θεωρηθοῦν ὡς δύο ὅψεις τῆς αὐτῆς πραγματικότητος¹. Ὑπὸ τοὺς ὅρους τούτους δὲν εἶναι δυνατόν εἰμὴ νὰ συμφωνή-

5. Πβ. ἄνωτ., § 2 καὶ σημ. 5.

6. Πβ. R. Le Senne, *La destinée personnelle*, Paris, Flammarion, 1950, σελ. 209. Πβ. τοῦ αὐτοῦ, *L'homme et la valeur*, ἐν *Revue Théol. et Philos.*, 1946, σσ. 5-22.

7. Πβ. P. Foulquié - P. Saint-Jean, ἐνθ' ἄν., σ. 749. Πβ. P. Foulquié, ἐνθ' ἄν., σ. 60: « La valeur est le caractère de ce qui est désirable. Πβ. ἄνωτ., § 1 καὶ σημ. 8, ὅσα ἐλέγχθησαν περὶ τῆς ἀριστοτελικῆς ἐννοίας τοῦ ὁρεκτοῦ.

§ 4. 1. Πβ. ἄνωτ. § 2 καὶ σημ. 5. Πβ. W. J. Oates, *Aristotle and the problem of value*, Princeton, Univ. Press., 1964, ἐνθα διευκρινίζεται πῶς ὁ Ἀριστοτέλης, παραβλέπων τὸν δεσμόν μεταξὺ τοῦ προβλήματος τῆς πλατωνικῆς Ἰδέας καὶ τοῦ προβλήματος τῆς ἀξίας, ἀποδίδων δ' ὑπερβολικὴν σημασίαν εἰς τὴν ὄντολογικὴν ἀποψιν, παραβλέπει καὶ πᾶσαν ἀξιολογικὴν θεώρησιν τῶν πλατωνικῶν ἰδεῶν. Ὑπὸ τοὺς ὅρους τούτους, οὐδὲν λ.χ. δύναται νὰ θεωρηθῇ καλὸν καθ' ἑαυτό, εἰμὴ ἐν ἀναφορᾷ

σώμεν, τοῦλάχιστον ἐν μέρει, πρὸς τὸν L. Lavelle, βεβαιοῦντα ὅτι « ὁ ἄνθρωπος φύσει ἀρέσκεται εἰς τὰ ἀντικείμενα ὅσα ἔχουν μίαν ὑπαρξιν ἀνεξάρτητον αὐτοῦ καὶ μὴ ὑποκειμένην εἰς οἷανδήποτε παραλλαγὴν τῆς ἀτομικῆς καὶ τὰς χρονικῆς συνειδήσεως, ἥ δὲ ἀρέσκειά του αὕτη ἐκδηλοῦται ἐν τῇ αὐθορμήτῳ ἐξαντικειμενίσει τῆς ἀξίας καθισταμένης ἔκτοτε, δι' ἡμᾶς, σκοποῦ »². Συμφώνως δηλαδὴ πρὸς τὰ ἀνωτέρω, ἡ ἐξαντικειμένισις τῶν ἀξιῶν ἀποβλέπει εἰς τὴν εὐχερεστέραν αὐτῶν σύλληψιν ὡς τοιούτων, ἀνταποκρίνεται δὲ πρὸς τὴν ὑπερχείλισιν τὴν χαρακτηρίζουσαν τὸν κόσμον τῆς συνειδήσεως θεωρουμένης ἀπὸ τὴν ἀποψιν τῆς δυναμικότητός της. Βεβαίως ὅμως, δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ δεχθῶμεν ὅτι ἡ ἀτομικὴ συνείδησις συνδυάζεται πρὸς μίαν χρονικὴν τοιαύτην, καθ' ὅσον, ἀπεναντίας, ἔχομεν διαπιστώσει³ ὅτι ἀτομικὴ συνείδησις καὶ προθετικότης σχεδὸν ταυτίζονται, καὶ ὅτι ἡ προθετικότης ἀκριβῶς προϋποθέτει καιρικὴν καὶ ὄχι χρονικὴν διάρθρωσιν τῶν συνειδησιακῶν πλαισίων, παρ' ὅλον δ' ὅτι τὸ γεγονὸς τοῦτο ἀποκτᾷ ὅλως ἰδιαιτέραν σημασίαν ἐνταῦθα, ὁ Lavelle φαίνεται παραγνωρίζων αὐτήν, κινδυνεύων οὕτω νὰ περιπέσῃ εἰς σοβαρὰν ἀντίφασιν, δεδομένου ὅτι ἡ χρονικὴ ἀκριβῶς (καὶ οὐχὶ καιρικὴ) συνείδησις πρὸς οὐδεμίαν προθετικότητα ὑπάρχει ἐνδεχόμενον νὰ ἔχῃ σχέσιν. Ἐκτὸς βεβαίως ἐὰν ἡ διάκρισις μεταξὺ χρονικῆς καὶ καιρικῆς συνειδήσεως περισσότερον σύγχυσιν ἢ διευκρίνισιν ἐπιφέρει, ὡς καταλείπουσα ἀναπάντητον τὸ ἐρώτημα κατὰ πόσον ἡ συνείδησις εἶναι στατικὴ ἢ δυναμικὴ ἐν προκειμένῳ. Ἀναντιρρήτως ὅμως δέον νὰ γίνῃ δεκτὴ ἡ περαιτέρω βεβαίωσις καθ' ἣν « ἐν τῇ ἰδέᾳ⁴ τοῦ σκοποῦ ἀνευρίσκομεν, ὁμοῦ μετὰ τῆς ἀντικειμενικότητος, τοὺς οὐσιώδεις χαρακτῆρας τῆς ἀξίας, καθ' ὅσον ἡ ἀξία εἶναι δι' ἡμᾶς τὸ ὄριον τῆς ἐπιθυμίας, ὡς ἐκ τούτου δὲ συνδέεται πρὸς τὴν ἀξιοθετικὴν δύναμιν τῆς συνειδήσεως »⁵. Καὶ αὕτη ὅμως ἡ ἀποψις συγκρούεται ἐν συνεχείᾳ πρὸς τὴν ἀποψιν καθ' ἣν ὁ σκοπὸς « παραμένει κεχωρισμένος ἀφ' ἡμῶν ὑπὸ τινος χρονικοῦ διαστήματος τὸ

πρὸς τι ἢ πρὸς τινα (σκοπός, τελικότης). Ἄν ὁ Ἀριστοτέλης δὲν λύει τὸ πρόβλημα τοῦ δεσμοῦ μεταξὺ Ἰδέας καὶ ἀξίας, τοῦτο συμβαίνει ἐπειδὴ δὲν τὸ θέτει καὶ, τοῦλάχιστον κατὰ τρόπον σαφῆ. Μία τοιαύτη ὁμως λύσις διαφαίνεται ἐμμέσως ἐντὸς τῆς ἀριστοτελικῆς ὄντολογίας. Πβ. καὶ A. Doz, ἐν *Les Etudes Philosophiques*, 1964, σελ. 620.

2. L. Lavelle, μν. ἔργ., σελ. 20. Τὰς ἀντιρρήσεις μας ὡς πρὸς ὠρισμένας ἐννοιολογικὰς θέσεις τοῦ Lavelle ἀναφέρομεν ἐπ' εὐκαιρίᾳ κατωτέρω, ὄχι ὅμως καθ' ἣν σειρὰν οὗτος διατυπώνει ταύτας, ἀλλὰ συμφώνως πρὸς τὴν λογικὴν διάρθρωσιν τοῦ παρόντος κειμένου.

3. Πβ. Χρον. καὶ « καιρικαί » κατηγ., ἐνθ' ἄν., σελ. 420 κ. ἐξ.

4. Ὁ ὅρος ἰδέα φυσικὰ ἐνταῦθα λαμβάνεται μὲ τὴν ψυχολογικὴν σημασίαν τῆς γενικῆς ἐννοίας. Τὸν μεταφράζομεν ὡς ἔχει, διατηροῦντες διὰ τὸν πλατωνικὸν ὅρον τὴν γραφὴν Ἰδέα.

5. Πβ. L. Lavelle, ἐνθ' ἄν.

ὁποῖον ἀδανατοῦμεν νὰ διασκελίσωμεν, διατηρῶν οὕτω ἓνα χαρακτῆρα ἰδεώδη: εἶναι ἀντικείμενον ἰδεῶδες»⁶. Τοιοῦτοτρόπως λοιπὸν παραγνωρίζεται ὁ βιωματικὸς χαρακτῆρ τοῦ σκοποῦ, πραγματοποιουμένου προθεσιακῶς χάρις εἰς τὴν καιροθετικὴν ἀναγωγὴν τοῦ ἑτεροχρόνου εἰς τὸ ὁμόχρονον, χάρις δηλαδὴ εἰς μίαν ἐπικαιροποίησιν, ὑπὸ τῆς συνειδήσεως, τοῦ χρονικῶς (ἀλλὰ καὶ τοῦ ἀξιακῶς) ἀπομεμακρυσμένου⁷.

Ἐν συνόψει, αὐτὸς οὗτος ὁ σκοπὸς συνδέει τὴν προθετικότητα τῆς συνειδήσεως πρὸς τὴν ὑπ' αὐτῆς ἐξαντικειμενισθεῖσαν ἀξίαν, ἐμφανίζεται δὲ ὡς συντονιστικὸς παράγων τῆς ἐπικαιροποιήσεώς της. Ὑπὸ τὴν προϋπόθεσιν ὅτι ἡ ἐξαντικειμενισθεῖσα ἀξία δύναται ἀκινδύνως καὶ ἐπωφελῶς διὰ τὴν συνείδησιν νὰ θεωρηθῇ ὡς ἀντικείμενον τὸ ὁποῖον ἐκείνη τείνει νὰ ἰδιοποιηθῇ, σκοπὸς καὶ ἀξία συνθέτουν μίαν δυναμικὴν προθεσιακὴν συνάρτησιν, εἶναι δὲ δυνατόν νὰ προσυπογράψῃ τις τὴν διαβεβαίωσιν τοῦ Lavelle ὅτι «ὁ σύνδεσμος μεταξὺ ἀντικειμένου καὶ σκοποῦ... εἶναι τρόπον τινὰ ἀμοιβαῖος. Διότι..., ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸ πρᾶγμα, τὸ ἀντικείμενον δὲν εἶναι εἰς θέσιν νὰ ὑπάρξῃ μεμονομένως, ἀλλὰ πάντοτε ἐν συσχετισμῷ πρὸς μίαν ἐνέργειαν τοῦ θέτοντος αὐτὸ ὑποκειμένου, ὡς τοῦτο εἶναι καταφανὲς εἰς τὰς ἐκφράσεις: ἀντικείμενον ἀντιλήψεως, νοήσεως, ἐπιθυμίας ἢ ἀγάπης, εἰς τρόπον ὥστε, ἐὰν πᾶς σκοπὸς εἶναι ἰδανικὸν ἀντικείμενον τῆς δραστηριότητος, τὸ πραγματικὸν ἀντικείμενον εἶναι πάντοτε σκοπὸς δυνατός πραγματοποιηθεῖς καὶ ἰδιοποιηθεῖς»⁸ ὑπὸ τῆς συνειδήσεως. Ἡ μόνη παραχώρησις εἰς τὴν ὁποίαν εἶναι δυνατόν νὰ προβῶμεν συνίσταται εἰς διαπίστωσιν ὅτι σκοπὸς καὶ ἀξία δὲν εἶναι ὅροι ἀνταλλάξιμοι ὡς πρὸς ἀλλήλους, καθ' ὅσον, ἐνῶ πᾶσα ἀξία εἶναι, ἐν τινι μέτρῳ αὐτοσκοπός, πᾶς σκοπὸς δὲν εἶναι αὐτομάτως καὶ ἀξία. Διότι, ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει, προκειμένου νὰ ἐπιτευχθῇ συγκεκριμένος τις σκοπός, ὅλα τὰ μέσα θὰ ἦσαν νόμιμα, ὅπερ ἀπαράδεκτον. Τὴν σύγχυσιν ταύτην ἀποτρέπει ἡ διάκρισις εἰς τὴν ὁποίαν προβαίνει ὁ W. M. Urban μεταξὺ ἀξίας καθαρᾶς καὶ ἀξίας ὀργανικῆς, τῆς μὲν θεωρουμένης ἀκριβῶς ὡς αὐτοσκοποῦ, τῆς δὲ ὡς σκοποῦ τοῦ ὁποῖου ἡ ἀξία τίθεται καθ' ὑπόθεσιν⁹.

6. Πβ. αὐτόθι. Πβ. καὶ G. B é n é z é, L'ordre des pensées, I: Les valeurs, Paris, Nouv. Ed. Latines, 1964, σελ. 104.

7. Πβ. Χρον. καὶ «καιρικαί» κατηγ., ἐνθ' ἀν., σελ. 424 κ.εξ. Μὲ τὰ κριτήρια αὐτὰ δὲν εἶναι συνεπῶς δυνατόν νὰ δεχθῶμεν οὔτε καὶ τὴν διάκρισιν μεταξὺ σκοποῦ ἀναγομένου, ἐν τῇ συνειδήσει, εἰς τὸ ἐπερχόμενον, καὶ ἀξίας, ἀναγομένης εἰς τὸ παρόν, διάκρισιν εἰς ἣν προβαίνει ὁ L a v e l l e (ἐνθ' ἀν.), καὶ ἡ ὁποία δὲν λαμβάνει ὑπ' ὄψιν τὴν σχετικότητα τῶν χρονικῶν κατηγοριῶν.

8. Πβ. L. L a v e l l e, ἐνθ' ἀν.

9. Πβ. W. M. U r b a n, Valuation, its nature and laws, London, Macmillan, 1909, κεφ. II, § 2. Εἰς ἀνάλογον διάκρισιν προβαίνει καὶ ὁ L. L a v e l l e, μν. ἔργ., σελ. 21 καὶ σημ. 2, μεταξὺ ἀξίας κατηγορικῆς καὶ ἀξίας ὑποθετικῆς.

§ 5. Ἐκ παραλλήλου, θὰ ἔδει νὰ διερωτηθῶμεν κατὰ πόσον μία ἀξία δύναται ν' ἀντιστοιχῇ πρὸς ἓν ἰδεῶδες. Δὲν εἶναι ὑπερβολὴ νὰ λεχθῇ ὅτι, ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τῆς *φωρᾶς* τῆς συνειδήσεως πρὸς «ἀντικείμενον» δεδομένον, πᾶσα ἀξία ἀναφέρεται εἰς ἓν ἰδεῶδες. Ἡ διαφορὰ ὅμως ἐνταῦθα ἔγκειται εἰς τὸ ὅτι τὸ ἰδεῶδες, ὑπὸ τὴν τρέχουσαν τοῦλάχιστον σημασίαν του, λαμβάνεται ὥς τι σχηματικὸν καὶ αὐθαίρετον, ὥς τι ἀνέφικτον ἐξ ὀρισμοῦ¹ — δίκην μάζης ὑδραργύρου τὴν ὁποίαν ζητοῦμεν νὰ συλλάβωμεν ἐντὸς τῆς παλάμης, ἢ, κατὰ τὴν ἐπιτυχῇ ἔκφρασιν τοῦ Lavelle, δίκην εἰκόνοιο ὀφειλομένης εἰς ἀντικατοπτρισμόν, ὑποχωροῦσης καθ' ὅσον πλησιάζομεν² πρὸς αὐτήν³ —, ὥς τι ἀντιτιθέμενον βασικῶς πρὸς οἵανδήποτε πραγματοποιήσιν⁴, ἐξαιρουμένης τῆς περιπτώσεως καθ' ἣν ἡθελε «πραγματοποιηθῇ» εὐτελιζόμενον, καταπίπτον δηλαδὴ ἀπὸ τοῦ βάθρου ἐφ' οὗ ἔχει τοποθετηθῇ ὑπὸ τῆς συνειδήσεως, πέραν πάσης πραγματικότητος. Πραγματοποιήσις ἑνὸς ἰδεώδους συνεπάγεται κατάλυσιν τῆς οὐσίας του ὡς ἰδεώδους. Ἀντιθέτως, πραγματοποιήσις μιᾶς ἀξίας συνεπάγεται ἐπιβεβαίωσιν καὶ αὐτῆς καὶ τῆς πραγματοποιήσεως ταύτης ὑπάρξεως. Πέραν τούτου, τὸ ἰδεῶδες ἀποτελεῖ σχηματικὸν νοητικὸν οἰκοδόμημα, ὥστε μερικὴ τούτου πραγματοποίησις, ἐὰν ὑποτεθῇ ὅτι εἶναι ἐφικτή, νὰ ἐπιφέρῃ ὄχι μόνον εὐτελεστικὸν αὐτοῦ ὑποβιβασμόν, ἀλλὰ καὶ διάσπασιν τῆς ἐνότητός του. Ἀντιθέτως, ἡ ἀξία εἶναι ἀντικείμενον βιώματος ἢ σειρᾶς βιωμάτων εἴτε μερικῶν εἴτε ὁλικῶν. Ἡ οὐσία τις τονοῦται μετὰ πᾶσαν βίωσιν καὶ πραγματοποίησιν της ὑπὸ τῆς συνειδητῆς ὑπάρξεως. Τὸ ἰδεῶδες εἶναι ἀπλῶς ἀντικείμενον νοητικῆς ἐνθράσεως. Ἐξασκεῖ βεβαίως καὶ αὐτὸ ποῖαν τινὰ γοητείαν ἐπὶ τῆς συνειδήσεως ἢ ὁποῖα ὅμως φέρεται πρὸς ἐκεῖνο μόνον ὑποθετικῶς καὶ εὐκτικῶς, ὄχι δὲ καὶ προστακτικῶς, ὥς προκειμένου περὶ τῆς ἀξίας, γνωρίζουσα ὅτι ἰδεῶδες καὶ ὁλοκληρωτικὴ πραγματοποίησίς του, οἷαν τοῦτο ἀφ' ἑαυτοῦ ἀπαιτεῖ, εἶναι τι τὸ ἀνέφικτον διὰ τὴν πεπερασμένην ἀνθρωπίνην ὑπόστασιν. Διὰ τὴν πνευματοκρατικὴν ἐκλεκτικὴν φιλοσοφίαν, παρὰ τὰ ἴδια αὐτοῦ στοι-

§ 5. 1. Πβ. E. Moutsopoulos, *Idéal et réalité dans le monde actuel*, ἐν *Annales de la Fac. des Lettres et Sc. Humaines d'Aix*, τόμ. 36, 1962, σσ. 23-29. Εἰς τοιοῦτον αὐθαίρετον συνδυασμόν τῶν ὄρων *ιδεῶδες* καὶ *ἀξία* προβαίνει ὁ E. Durkheim.

2. Πβ. τὸν περίφημον λόγον τοῦ Ζήνωνος (πβ. Ἀριστοτ., *Φυσικά*, Ζ', 9, 239 b 9) περὶ τοῦ Ἀχιλλέως, ὁ ὁποῖος παρέχει μίαν συναφῇ, ὄχι ὅμως καὶ ἀνάλογον, ἢ ἔστω καὶ ὁμόλογον, περίπτωσιν.

3. Πβ. L. Lavelle, *μν. ἔργ.*, σελ. 20. Πβ. Τοῦ αὐτοῦ, *Introduction à l'ontologie*, Paris, P.U.F., 1947, σελ. 110 κ.εξ.

4. Πβ. αὐτόθι, σελ. 113: «Τὸ ἰδεῶδες εἶναι ἡ ἀξία καθ' ἑαυτήν ὡς οὐχὶ πραγματικὴ ἢ οὐχὶ πραγματοποιηθεῖσα, θὰ ἡδυνάμεθα δὲ νὰ προσθέσωμεν, ὡς οὐδέποτε δυναμένη (ἂν) καὶ πάντοτε προβάλλουσα τὴν ἀνάγκην νὰ πραγματοποιηθῇ».

χειά, τὸ ὄν ἔχει ἰδίαν νομοτέλειαν εἰς τὴν ὁποίαν ὑποτάσσεται, ἥτοι μίαν τάξιν τὴν ὁποίαν τείνει νὰ ἐκπληρώσῃ, ἡ δὲ ἔννοια τῆς τάξεως ἐμφανίζεται ἀδιαχώριστος ἀπὸ τῆς ἐννοίας τοῦ ὄντος. Ἡ τάξις βεβαίως εὐρίσκει τὴν δικαίωσιν ἑαυτῆς εἰς τὸν κόσμον τῶν πραγματικῶν ὄντων, πλὴν συλλαμβάνεται ὑπὸ μορφήν τελειότεραν ὑπὸ τῆς φαντασίας βοηθουμένης ὑπὸ τοῦ λόγου. Ἐκφραζομένη διὰ τῆς τέχνης, ἡ τάξις φθάνει εἰς μείζονα τελειότητα, εἰς τρόπον ὥστε, ἀφοῦ τὸ ἰδεῶδες ἀποτελεῖ τὴν τελειότητα τῆς λογικῆς τάξεως⁵, τόσον τὸ ὄν ὅσον καὶ τὸ ὡραῖον, ὑπέροχος ὄντιότης, εἰς τὸ ἰδεῶδες νὰ φθάνουν τὸν σκοπὸν αὐτῶν. Ἐξ ἄλλου, « τὸ ὄν δὲν ὁλοκληρώνει πάντοτε τὸ ἰδεῶδες, ἀλλὰ τὸ προαγγέλλει, ὥς ἐκ τῆς συστάσεως καὶ τῆς δραστηριότητός του »⁶. Εἰς τὴν περίπτωσιν τὸ ὄν ὁλοκληρώσῃ τὸ ἰδεῶδες, καθίσταται ὑπέροχον ἐν σχέσει πρὸς τὰ ἄλλα ὄντα, καὶ ἐνδύεται τὴν μορφήν τοῦ κάλλους⁷. Πρόκειται ὁμως ἐνταῦθα περὶ περιπτώσεως κατ' ἐξέυρεσιν θεωρουμένης.

§ 6. Ἐκεῖνο πρὸς τὸ ὁποῖον θὰ ἦτο, ἀπὸ μίαν ἀποψιν, ἐνδιαφέρον νὰ παραβληθῇ ἡ ἀξία, εἶναι ὅχι τὸ ἰδεῶδες, ἀλλ' ἡ Ἰδέα, μὲ τὴν πλατωνικὴν σημασίαν τοῦ ὄρου, ἥτοι μὲ τὴν σημασίαν τοῦ πέραν πάσης φαινομενικῆς πραγματικότητος κειμένου ὄντος εἰς τὸ ὁποῖον ἀναφέρονται οἱ ἐπὶ μέρους αἰσθηταὶ πραγματοποιήσεις, τὸ exemplum τῶν πραγματοποιήσεων αὐτῶν, κατὰ τὸν F. Ast¹, « τὸ πρᾶγμα ἐν τῇ καθαρᾷ αὐτοῦ καταστάσει »². Τὸ πολλαπλοῦν τῶν ἰδεῶν ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὸ πολλαπλοῦν τῶν ἀξιῶν. Διαφέρουν ὁμως αἱ μὲν τῶν δὲ κατὰ τὸ ὅτι αἱ Ἰδέαι εἶναι ὄντα ὑπερβατικά, ἐνῶ αἱ ἀξίαι εἶναι, ὥς εἶδομεν, βιώματα προερχόμενα ἐξ αὐτῆς ταύτης τῆς συνειδήσεως, κατ' ἐξαντικειμένισιν. Αἱ Ἰδέαι ὑπάρχουν, κατὰ τὸν Πλάτωνα, ἀνεξαρτήτως πάσης βιώσεώς των, ἐνῶ αἱ ἀξίαι, εἶναι προβολαὶ τῆς συνειδήσεως, καὶ δὲν ὑπάρχουν εἰμὴ ὡς τοιαῦται. Ἰδέαι καὶ ἀξίαι εἶναι ἀντικείμενα βιώσεως, ἀλλ' αἱ Ἰδέαι βιοῦνται διαλεκτικῶς, διὰ τῆς μέχρις αὐτῶν ἀνυψώσεως τοῦ νοῦ³ ζητοῦντος ἐλλόγως νὰ συλλάβῃ αὐτάς, ὥς ὑποδηλοῖ ὁ

5. Πβ. Π. Β ρ α ῖ λ α - Ἀ ρ μ έ ν η, Φιλοσοφικαὶ μελέται, β' ἔκδ. Ἀθῆναι, 1886, σελ. 136.

6. Τοῦ αὐτοῦ, Ἱστορία καὶ ὁρισμὸς τῆς ἐννοίας τοῦ καλοῦ, περ. Πανδώρα, τόμ. 17, σελ. 440.

7. Πβ. E. Moutsopoulos, Le problème du Beau chez P. Vraïlas-Arménis, Aix-en-Provence, Ophrys, 1960, σελ. 103-105.

§ 6. 1. Lexicon platonicum, ὑ.τ.λ., τόμ. II, München, 1838, σελ. 87.

2. Πβ. P.-M. Schuhl, L'œuvre de Platon, Paris, Hachette, 1954, σελ. 85.

3. Πβ. Συμπόσιον, 210 b-511 c.

μῦθος τῆς *Πολιτείας*⁴, ἐνῷ αἱ ἀξίαι βιοῦνται προκαταβολικῶς, κατ' αὐτὴν ταύτην τὴν δι' ἐξαντικειμενίσεως σύστασιν των. Αἱ δύο ἔννοιαι φαίνονται νὰ συναντιῶνται ἐπὶ τοῦ ἐπιπέδου τῆς προϋπάρξεώς των εἰς τὴν συνείδησιν. Πράγματι, ἡ θεωρία τῆς ἀναμνήσεως, ὡς διατυπῶνται εἰς τὸν *Μένωνα*, τὸν *Φαῖδωνα* καὶ τὸν *Φαῖδρον*, ἐμφανίζει τὰς Ἰδέας ὡς ἐνυπάρχουσας εἰς τὴν συνείδησιν κατὰ τι σιάδιον προνομιούχου τοῦ ἀνθρώπου προϋπάρξεως. Ὁ *Φαῖδων* ἰδιαιτέρως θέτει⁵ τὸ πρόβλημα τῆς ἀθανασίας τῆς ψυχῆς εἰς τὴν γενικότητά του, ἀπὸ ἀπόψεως μεταφυσικῆς. Ὁ *Μένων* πάλιν θέτει τὸ αὐτὸ πρόβλημα ἀπὸ ἀπόψεως γνωσιολογικῆς⁶, διὰ τῆς διαπιστώσεως ὅτι αὐτὸς οὗτος ὁ λόγος εἶναι εἰς θέσιν ν' ἀναχθῇ, καταλλήλως ὁδεύων, μέχρι τῆς συλλήψεως ἀληθειῶν ἐμφανιζομένων πρότερον ὡς ἀνυπάρχοντων διὰ τὴν συνείδησιν, ἀποδεικνυομένων ὅμως ἐν συνεχείᾳ ὡς ἀπλῶς λανθανουσῶν ἐν αὐτῇ, γνωσιολογικῶς βεβαίως πάντοτε, οὐχὶ δὲ καὶ μεταφυσικῶς. Ὁ *Φαῖδρος*, τέλος⁷, παρέχει ἀλληγορικὴν ἐξήγησιν τῆς προϋπάρξεως τῶν Ἰδεῶν εἰς τὴν συνείδησιν, δίκην ἐντυπώσεων προερχομένων ἀπὸ τὴν θέασιν των ὡς αἰώνιων οὐσιῶν, πρὸ τῆς καταστασιακῆς καταπτώσεως τῆς ψυχῆς, περιελθουσῶν δ' ἐν συνεχείᾳ εἰς λήθην, χωρὶς ὅμως τοῦτο καὶ νὰ συνεπάγεται ὅτι ἡ ψυχὴ δὲν φέρεται πρὸς αὐτάς, λόγῳ τῆς προελεύσεώς των, ὅσάκις τῆς δοθῇ ἡ εὐκαιρία.

Οὕσα πραγματικότης καθ' ἑαυτήν, μία Ἰδέα δὲν πραγματοποιεῖται, ὡς εἶδομεν ἤδη, μέσῳ τῶν αἰσθητῶν τῆς ἐκφράσεως, ἀντιθέτως ὅμως, τὰ αἰσθητὰ ὅσα ἀναφέρονται εἰς αὐτὴν διαγράφουν μίαν ὑποβιβαστικὴν καὶ καταπτωτικὴν δ' ἐκείνην πορείαν συλλαμβανομένην ὑπὸ τῆς συνειδήσεως. Κατὰ τὸν Πλάτωνα, τὸ ἔργον τέχνης λ.χ. εὐρίσκεται εἰς τὴν κατωτάτην βαθμίδα τῶν πραγματικοτήτων, ἀποτελοῦν μίμησιν μιᾶς φαινομενικῆς πραγματικότητος ἥδη ὑποδεεστέρας καὶ ἀτελεστέρας ἐν σχέσει πρὸς τὴν κατ' ἐξοχὴν πραγματικότητά τὴν ὁποίαν συνιστᾷ ἡ Ἰδέα⁸. Ἡ τελευταία αὕτη, οὕσα καθ' ἑαυτήν ὑπερβατικὴ, μόνον δι' ὑποβιβασμοῦ καὶ διὰ καταπτώσεως τῆς οὐσίας τῆς δύναται νὰ θεωρηθῇ ὅτι εἰσέρχεται εἰς τὸν κόσμον τῶν φαινομένων⁹. Ἀλλ' οὕτω ὑποβιβασθεῖσα καὶ ἀλλοιωθεῖσα κατὰ τὴν φύσιν τῆς

4. Πβ. Ζ' 514 a κ.εξ. Πβ. P. - M. Schuhl, *Études sur la fabulation platonicienne*, Paris, P.U.F., 1947, V, 2, 181q σσ. 45-74. Πβ. L. Robin, *Les rapports de l'être et de la connaissance d'après Platon*, Paris, P.U.F., 1957, σσ. 9-27.

5. 81 a-d, 82 a κ.εξ.

6. 87 d-e, 105 e, 106 d.

7. 245 a κ.εξ. Πβ. I. N. Θεοδωρακοπούλου, *Πλάτωνος Φαῖδρος*, σελ. 133 κ.εξ.

8. Πβ. *Πολιτείας*, Γ' 596 b κ.εξ.

9. Πβ. Ἡ κριτικὴ τῆς πλατ. φιλοσ. παρὰ Bergson, ἐνθ' ἀν., σελ. 240 κ.εξ.

παύει νὰ εἶναι αὐτὴ αὕτη ἢ Ἰδέα οἷα ἦτο πρότερον. Μὲ ἄλλους λόγους, Ἰδέα ὑποβιβασθεῖσα δὲν δικαιούται καὶ νὰ ὀνομάζεται Ἰδέα, ὥς τοιαύτη δὲ παραμένει πάντοτε, καὶ ὑπὸ οἰασδῆποτε συνθήκας, ὑπερβατική. Ἡ ὑπὸ τοῦ πρὸς αὐτὴν φερομένου νοῦ σύλληψις τῆς ἀπλῶς ὑπογραμμίζει τὴν ὄντολογικὴν τῆς ὑπερβατικότητας καὶ αὐτοτέλειαν, ἡ δὲ ὄντολογικὴ διαλεκτικὴ ἡ ὀριζομένη ὑπὸ τῆς φαινομενικῆς τῆς ἐξεικονίσεως εἶναι σαφῶς καθοδική, ἐξισορροπούμενη μόνον ὑπὸ τῆς γνωσιολογικῆς διαλεκτικῆς τῆς πρὸς αὐτὴν μέσῳ τῶν αἰσθητῶν φορᾶς τῆς συνειδήσεως, καταφανῶς ἀνοδικῆς¹⁰. Ἀπὸ τῆς πλευρᾶς τῆς ὅμως, ἡ ἀξία δὲν ὑπάρχει λανθανόντως εἰς τὴν συνείδησιν, εἶναι μέρος τῆς συνειδήσεως ὥς συνειδήσεως τῆς ὑπάρξεως θεωρουμένης. Ἐξαντικειμενιζομένη δὲν μεταβάλλει οὐσίαν, καθ' ὅσον ἡ ἐξαντικειμένισις αὕτη δὲν λαμβάνει χώραν ἐπὶ ἐπιπέδου ὄντολογικοῦ, ἀλλ' ἐπὶ συνειδησιακοῦ μόνον τοιούτου. Πράγματι, ἐξαντικειμενίζουσα αὐτὴν ἡ ὑπαρξίς δὲν ἀποχωρίζεται ταύτης, ἀλλ' ἀπλῶς τὴν τονίζει, ἵνα, διὰ τοῦ τοιούτου τονισμοῦ, τονισθῇ ἡ ἰδίᾳ αὐτῆς συνείδησις. Διὰ τῶν παντοίων πραγματοποιήσεων τὰς ὁποίας ἐπιδέχεται ἐκ μέρους τῆς ὑπάρξεως, ἡ ἐν λόγῳ ἀξία δὲν ὑποβιβάζεται ἀλλ' ἀντιθέτως ἀποβαίνει ὅρος ἐντάσεως καὶ ἐπιβεβαιώσεως ἐκείνης. Ἄλλως εἰπεῖν, ἐπικαιροποιεῖται ἐπικαιροποιούσα ἐν ταύτῳ καὶ τὴν συνείδησιν τῆς ὑπάρξεως οὗσαν συνείδησιν καὶ αὐτῆς. Τέλος, ἡ βίωσις τῆς ἀξίας δὲν συντελεῖται μόνον ἐπὶ τοῦ ἐπιπέδου τοῦ λόγου ἢ, γενικώτερον, ἐπὶ ἐπιπέδου νοητικοῦ, ὥς συμβαίνει μὲ τὴν Ἰδέαν, ἀλλ' ὑπὸ τῆς ὑπάρξεως ὁλοκλήρου. Διὸ καὶ ὁ Max Scheler δὲν θὰ διστάσῃ νὰ προσδώσῃ εἰς τὴν πρὸς αὐτὴν φορὰν τῆς συνειδήσεως καὶ χροιάν τρόπον τινὰ θυμικὴν¹¹.

§ 7. Ἐὰν ἀπὸ τὸν καθόλου κόσμον τῶν πλατωνικῶν Ἰδεῶν ἀναχθῶμεν εἰς τὴν κατ' ἐξοχὴν Ἰδέαν, τὴν τοῦ Ἀγαθοῦ¹, δὲν μεταβάλλεται καὶ ἡ ὅλη προοπτικὴ τῆς μεταξὺ Ἰδεῶν καὶ ἀξιῶν συγκρίσεως. Θὰ ὑποστηριχθῇ βεβαίως ὑπὸ τῶν ἐπιθυμούντων νὰ ἀκολουθήσουν ἐν προκειμένῳ ταυτιστικὰς ἀντιλήψεις, ὅτι ἡ κατ' ἐξοχὴν ἀξία εἶναι ἡ ὑπὸ τῆς Ἰδέας τοῦ Ἀγαθοῦ ὑποβαλλομένη, πέραν δὲ τούτου, ὅτι ἀξία γενικῶς εἶναι ἔννοια συνώνυμος πρὸς τὴν ἔννοιαν τοῦ Ἀγαθοῦ. Ὁρθῶς παρατηρεῖ ἡ L. Lavelle ὅτι ἡ τρέχουσα σημασία τοῦ ὅρου ἀξία ἐμφανίζει ἄμεσον σχέσιν πρὸς τὴν ὑπὸ τοῦ ὅρου Ἀγαθὸν δηλουμένην². Εἶδομεν ὅμως ὅτι, διὰ πολλοὺς λόγους ταυτισμὸς ἀξίας καὶ Ἰδέας, κατὰ Πλάτωνα τοῦλάχιστον λαμβανομένης, δὲν εἶναι

10. Πβ. Συμπόσιον, ἐνθ' ἄν.

11. Πβ. M. Scheler, *Wesen und Formen der Sympathie*, Bonn, Cohen, 1923, σσ. 215 κ.ἐξ.

§ 7. 1. Πβ. Πολιτείας Γ', 505 a: ἀγαθοῦ ἰδέα μέγιστον μάθημα.

2. Πβ. L. Lavelle, *Traité des valeurs*, τόμ. I, σελ. 19.

νοητός. Ὡς ἐκ τούτου, συνεπῶς, οὔτε καὶ μιᾶς μεμονωμένης, ἔστω καὶ κατ' ἐξοχήν θεωρουμένης, Ἰδέας ὁ ταυτισμὸς πρὸς τὴν ἀξίαν εἶναι βάσιμος. Καὶ πέραν ὅμως τῆς τοιαύτης ἐπὶ στενοῦ πεδίου καταρρίψεως τοῦ ταυτισμοῦ ἀξίας καὶ Ἀγαθοῦ, δυνάμεθα νὰ εἰπώμεν ὅτι αἱ δύο αὗται ἔννοιαι εἶναι σαφῶς διακεκριμέναι ἀλλήλων, καθ' ὅσον, ἐὰν ἐπιτρέπεται, κατ' ἀνοχήν, νὰ θεωρηθῇ τὸ Ἀγαθὸν ὡς μία «ἀξία», λαμβανομένης ὑπ' ὅψιν τῆς πραγματοποιητικῆς του προστακτικότητος, δὲν θὰ ἦτο εὐλογον, ὑπὸ τοὺς αὐτοὺς ὅρους, καὶ πᾶσα ἀξία νὰ προσλάβῃ τὴν σημασίαν ἑνὸς Ἀγαθοῦ, καθ' ὅσον δὲν ὑπάρχει περίπτωσις μία ἀξία νὰ εἶναι κατ' ἀνάγκην θετική, ὅπως συμβαίνει μὲ τὴν ἔννοιαν Ἀγαθόν. Ἀπὸ ἀπόψεως λογικῆς δηλαδή, αἱ δύο ἔννοιαι δὲν ἔχουν τὸ αὐτὸ πλάτος. Τοῦτο εἶναι κατάδηλον καὶ δὲν θὰ χρειασθῇ νὰ ἐπιμείνωμεν ἐπ' αὐτοῦ. Ἀπὸ ἄλλης πάλιν ἀπόψεως, καθαρῶς ἠθικῆς, τὸ Ἀγαθὸν θὰ ἦτο στερητικὸν τῆς ἐλευθερίας τῆς συνειδήσεως, ἐὰν ἐνεφανίζετο ὡς ἔξωθεν ἐπιβαλλόμενος καταναγκασμός. Ἀντιθέτως, δέ, ἐὰν προεβάλλετο ὡς ἀπαίτησις αὐτῆς ταύτης τῆς συνειδήσεως, θὰ ἦτο ἀδύνατον νὰ τὸ θεωρήσωμεν ὡς ὅρον ἀναφορᾶς πασῶν τῶν ἀξιῶν, ὅποτε θὰ ἤρκει νὰ διαπιστώσωμεν, ἅπαξ ἔτι, τὴν διαφορὰν τοῦ λογικοῦ πλάτους τῶν δύο ἔννοιῶν, διὰ ν' ἀρνηθῶμεν ὅπως τὰς ταυτίσωμεν. Τέλος, ἐπὶ ὀντολογικοῦ ἐπιπέδου, ἡ ἔννοια Ἀγαθόν, καὶ ἂν εἰσέτι θεωρηθῇ ἐκτὸς τῶν πλαισίων τῆς πλατωνικῆς θεωρίας, δὲν νοεῖται εἰμὴ ὡς ἐκφράζουσα μίαν ἰδεατὴν πραγματικότητα, ὅρον ἀναφορᾶς μιᾶς ἠθικῆς συμπεριφορᾶς. Αἱ παντοῖαι ἠθικαὶ ἀγαθολογίαι, τὰς ὁποίας μία ταυτιστικὴ θέσις θὰ ἔδει ἀπαραιτήτως νὰ λάβῃ ὑπ' ὅψιν, ἐθεώρησαν, ἀπὸ τῆς Ἀρχαιότητος, τὸ Ἀγαθὸν ὡς κριτήριον ἀντικειμενικόν³. Ἐὰν τὸ κριτήριον τοῦτο ὑποτάξωμεν εἰς ὑποκειμενικοὺς ὅρους, παύει ν' ἀντιτίθεται πρὸς τὸ κατ' ἐξοχήν ὡς ὑποκειμενικὸν ἠθικὸν κριτήριον διαχύτως θεωρούμενον, τὴν ἡδονὴν δηλονότι, ὅποτε περιπίπτομεν εἰς μίαν ἄκρατον ἡδονοκρατίαν⁴. Ὑπὸ τὰς προϋποθέσεις λοιπὸν αὐτάς, τὸ Ἀγαθὸν δὲν δύναται νὰ νοηθῇ ἄλλως ἢ ὡς ἀντικειμενικὴν ἔχον βάσιν, συνεπῶς δὲ ὡς μὴ δυνάμενον νὰ ταυτισθῇ πρὸς οἵανδήποτε ἀξίαν, θεωρουμένην — τοῦτο ἐπανελημμένως ἐλέχθη — ὡς ἀποψιν τοῦ δυναμισμού τῆς συνειδήσεως ἐξαντικειμενισθεῖσαν. Ἀντικειμενικότης καὶ ἐξαντικειμενισμός εἶναι ἔννοιαι ἐκφράζουσαι καταστάσεις μὴ ἀναγωγίμους εἰς ἀλλήλας. Ἡ ἀντικειμενικότης συνεπάγεται αὐτοτέλειαν τοῦ ὡς ἀντικειμενικοῦ λαμβανομένου, ἐνῶ ἡ ἐξαντικειμενισμός ἐπιβάλλει ἀπαραιτήτως νὰ ληφθῇ ὑπ' ὅψιν ἡ ἐξαντικειμενίζουσα δύναμις ἥτοι, ἐν προκειμένῳ, ἡ συνείδησις ὡς συνείδησις τῆς ὑπάρξεως.

3. Πβ. Αἱ ἡδοναί, ἐνθ' ἀν., § 12 καὶ σημ. 6.

4. Πβ. αὐτόθι, § 12 κ.ἐξ. Πβ. R. Le Senne, *Traité de Morale*, Paris, P.U.F., 1942, σσ. 378 κ.ἐξ.

§ 8. Μόνον εις μίαν περίπτωσιν θὰ ἐφαίνεται δυνατὴ ἡ ταύτισις τοῦ Ἀγαθοῦ πρὸς τὴν ἀξίαν, ἥτοι εἰς τὴν περίπτωσιν καθ' ἣν Ἀγαθὸν καὶ ἀξία θὰ ἐθεωροῦντο ὡς αὐταξίαι. Τότε ὅμως τὸ Ἀγαθὸν θὰ ἔδει νὰ ταυτισθῇ πρὸς τὴν μόνην ἀξίαν ἢ ὁποία ἀναντιρρήτως εἶναι αὐταξία, τοῦλάχιστον ἐπὶ ἐπιπέδου οὐχὶ ὑπερβατικοῦ: τὴν καθαρὰν ὑπαρξιν. Εἴμεθα συνεπῶς διατεθειμένοι νὰ δεχθῶμεν τὴν ταύτισιν αὐτὴν, ὑπὸ τὸν ὅρον πάντως νὰ μὴ ἀποστῶμεν ἀπὸ τῆς περιοχῆς τῆς αὐταξίας¹ διὰ νὰ μὴ μεταπέσωμεν εἰς τὴν τῆς «ἀτλῆς» ἀξίας εἰς τὴν ὁποίαν οὐδεμία ἀπόλυτος αὐτοτέλεια δύναται ν' ἀναγνωρισθῇ, ἀφοῦ αὕτη ὑπάρχει μόνον δυνάμει τῆς συνειδήσεώς ποὺ τὴν προβάλλει ὡς τοιαύτην. Ἐὰν ὅμως ἡ συνείδησις εἶναι, ὡς ἀρχικῶς ἐδέχθημεν, συνείδησις τῆς ὑπάρξεως, τότε, κατ' ἀνάγκην, θὰ εἶναι καὶ συνείδησις τοῦ Ἀγαθοῦ ἐκ τοῦ ὁποίου θὰ ἐκπηγάζουν, ὡς κατεστήσαμεν σαφὲς ἐν σχέσει πρὸς ἐκείνην, ἅπασαι αἱ ἀξίαι. Πάντως, ἐξ ἄλλου, εἶδομεν ὅτι, λογικῶς, ἡ ἔννοια τοῦ Ἀγαθοῦ εἶναι στενωτέρα τῆς ἐννοίας τῆς ἀξίας. Ἐκ τοῦ φαύλου κύκλου ὃ ὁποῖος οὕτω διαγράφεται εἶναι δυνατόν νὰ ἐξέλθωμεν μόνον ἂν θεωρήσωμεν τὴν ταύτισιν Ἀγαθοῦ καὶ αὐταξίας ὡς ἀπλοῦν αἴτημα, οὐδαμόθεν ἀναγκαστικῶς ἐπιβαλλόμενον.

Ἡ ἀπωτάτη λογικὴ συνέπεια τῶν ἀνωτέρω διαπιστώσεων θὰ ἡδύνατο νὰ εἶναι ὅτι ἡ ὑπαρξις ἀντιτίθεται πρὸς τὸ Ἀγαθόν. Διαγράφεται τώρα πλεον μίᾳ ἀντινομία, δεδομένου ὅτι δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ὑποστηριχθῇ ὅτι ἡ ὑπαρξις ἀποφεύγει τὸ Ἀγαθόν, ἀντινομία ὅμως τὴν ὁποίαν εἴμεθα εἰς θέσιν νὰ παρακάμψωμεν, ἐάν, τελικῶς, τὸ Ἀγαθὸν θεωρήσωμεν ὡς ἀντικειμενικότητα καταξιουμένην ὑπὸ τῆς ὑπάρξεως, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰς ἀξίας ἐν γένει θεωρουμένας ὡς συνειδησιακὰς προβολὰς καταξιούσας ἐκείνην ὡς αὐταξίαν. Τὸ Ἀγαθὸν ἐπικαιροποιοῦμεν καὶ καρπούμεθα, ἔστω καὶ διὰ τινος «μεθέξεως» εἰς αὐτό, καθ' ὃ μέτρον δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς ἀντικειμενικόν τι. Ἀντιθέτως, τὴν ἀξίαν, ὡς περιεχόμενον τῆς ὑπάρξεως, δυνάμεθα νὰ ἐπικαιροποιήσωμεν ἐν τῇ συνειδήσει ἡμῶν πραγματοποιοῦντες αὐτὴν ἀφοῦ πρῶτον τὴν ἐξαντικειμενίσωμεν. Δὲν ὑπάρχει ἐνδεχόμενον «μεθέξεως» εἰς τὴν ἀξίαν, ἀφοῦ αὕτη τρόπον τινὰ τεχνικῶς μόνον, δι' ἐξαντικειμενίσεως, διαχωρίζεται ἀπὸ τὴν συνείδησιν τῆς ὑπάρξεως, οὕσα τῇ ἀληθείᾳ ὅχι μόνον ἐντεταγμένη εἰς τὴν ὑπαρξιν, ἀλλὰ καί, μέχρις ἐνὸς σημείου, ἀπόρροια αὐτῆς. Πάντως, Ἀγαθὸν καὶ ἀξία συναντῶνται ἐπὶ τοῦ ἐπιπέδου τῆς δημιουργίας συγκεκριμένων παραλλήλων καταστάσεων βάσει δεδομένων ἀντιστοίχως ἀντικειμενικῶν ἢ ἐξαντικειμενισθέντων, πρὸς τὰ ὁποῖα δυναμικῶς φέρεται ἡ συνείδησις. Εἰδικώτερον, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, τὸ Ἀγαθὸν παίζει ὅλον καταλύτου κατὰ τὴν δημιουργικὴν ἀντίδρασιν τὴν συνιστῶσαν τὴν δημιουργίαν μιᾶς ἀξιακῆς καταστάσεως.

§ 9. Τα άνωτέρω αρχίζουν να σκιαγραφούν όλονέν και περισσότερο και τὸ περίγραμμα έντός τοῦ ὁποίου τείνει νὰ διευκρινισθῇ ἡ έννοια τῆς ἀξίας, ἀπαιτοῦσα ἐπίσης νὰ διασταλῇ ἀπὸ τῆς έννοίας τῆς τελειότητος, μέχρι τῆς ὁποίας μᾶς ἄγει ἡ πλατωνική Ἰδέα τοῦ Ἀγαθοῦ. Δι' οὗς ἤδη ἐξεθέσαμεν λόγους, δέν εἶναι δυνατόν ν' ἀναφερθῶμεν εἰς τοιαύτην διαστολήν ἐπὶ ἐπιπέδου πλατωνικοῦ. Θὰ ἀρκεσθῶμεν λοιπόν, προκειμένου ν' ἀποφύγουμεν παραπλανητικάς ἐξειδικεύσεως, ὅπως θεωρήσωμεν τὴν τελειότητα ὑπὸ τὴν γενικωτάτην αὐτῆς σημασίαν. Τὴν σημασίαν αὐτὴν τὴν προσδίδει, κατὰ τὸν Lavelle, εἰς τὴν ἐν λόγῳ έννοιαν « ἡ ἀνάγκη τὴν ὁποίαν ἔχομεν νὰ ἐνσαρκώνωμεν τὴν ἀξίαν μέσα εἰς ἐν ἀντικείμενον... Φαίνεται συνεπῶς ὅτι ἡ τελειότης εἶναι ἐν εἶδος ὁλοκληρώσεως τῆς νοήσεως καὶ τῆς βουλήσεως ἐρχομένων οὕτως εἰπεῖν νὰ πραγματοποιηθοῦν καὶ νὰ καταλυθοῦν συγχρόνως ἐν αὐτῇ, ὥς ἐὰν νὰ μὴ εὗρισκον πλέον εὐκαιρίαν ἀσκήσεως ἑαυτῶν »¹. Ἐπειδὴ ὁμως, ἐκ τῶν ὅσων ἤδη ἐλέχθησαν, κινδυνεύει ἡ έννοια τῆς ὁλοκληρώσεως νὰ συγχυθῇ πρὸς τὴν τῆς τελειότητος, εἶναι προηγουμένως ἀνάγκη νὰ διακρίνωμεν τοὺς ὅρους « ὁλοκληρωμένον » καὶ τέλειον, τοῦλάχιστον ἐπὶ ἐπιπέδου ὄντολογικοῦ. Ἐχομεν γράψει ἄλλαχοῦ : « Ἡ τελειότης ἐξυπακούει... μίαν μορφικὴν ἰδανικότητα τελειώσεως προκύπτουσαν ἐκ τῆς ἰσορροπίας τῶν δυνάμεων τάσεως οὐσιωδῶν ἐπὶ μέρους ἰδιοτήτων. Ἀντιθέτως, ἡ ὁλοκλήρωσις ἐξυπακούει τὴν ἔλλειψιν δυνατότητος ὑπερβάσεως ἐνὸς ἄκρου ὁρίου, ὀφειλομένην εἰς τὴν ἐξάντλησιν τοῦ δυναμισμού τοῦ ὄντος. Ἡ τελειότης εἶναι ἥρεμος. Ἡ ὁλοκλήρωσις εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς προσπάθειας ἥτις, ἐξ ἄλλου, ἀντανακλᾷ ἐπ' αὐτῆς. Συνεπῶς, ἡ τελειότης εἶναι ὄριον καθ' ἑαυτὸ καὶ *a priori*, ἐνῶ ἡ ὁλοκλήρωσις, ὄριον *a posteriori* ὀριζόμενον »². Ἐξ ὅλων αὐτῶν συνάγεται ὅτι ἡ ἀξία δέν δύναται οὔτε πρὸς τὴν τελειότητα νὰ ταυτισθῇ. Ἡ τελειότης ἐξυπακούει μίαν τελείωσιν ἤδη συντελεσθεῖσαν καθ' ἣν στιγμὴν ἀναφερόμεθα εἰς αὐτήν, ἐνῶ ἡ ἀξία παρουσιάζει χαρακτηριστικὰ δυναμισμού ἐξεικονίζοντα τὸν δυναμισμόν τῆς συνειδήσεως. Ἡ τελειότης εἶναι βεβαίως καὶ αὐτὴ ἀντικειμενική, ὥς τὸ Ἀγαθόν, μάλιστα δὲ ἀντικειμενικὴ ἀπολύτως, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον, καθ' ὃ εἶδομεν, δέν εἶναι δυνατόν ἄλλωστε νὰ λεχθῇ μετὰ τῆς αὐτῆς εὐκολίας καὶ προκειμένου περὶ ἐκείνου³. Ὁ λόγος λοιπόν αὐτὸς καὶ μόνον θὰ ἦρκει διὰ νὰ θεωρήσωμεν τὰς δύο έννοίας, τελειότης καὶ ἀξία, διακεκριμένας ἀλλήλων. Ἐπὶ πλέον ὁμως, ὑφίσταται καὶ ἄλλος λόγος πρὸς τοῦτο : « Ἡ

§ 9. 1. L. Lavelle, μν. ἔργ., σελ. 21.

2. Ε. Μουτσοπούλου, Τὸ ὁλοκληρωμένον ὄν, περ. Παρνασσός, τόμ. 6, 1964, σσ. 97 - 109, ἰδίᾳ σελ. 107. Πβ. Τοῦ αὐτοῦ, L'accomplissement ontologique de l'homme, ἐν Memorias del XIII Congreso Internacional de Filosofia, Mexico, Universidad Nacional Autónoma, 1963, τόμ. II, σσ. 271 - 273.

3. Πβ. άνωτ., § 7 καὶ σημ. 3.

τελειότητας, υποστηρίζει ο Leibniz, δὲν εἶναι ἕτερόν τι ἢ τὸ μεγαλεῖον τῆς θετικῆς πραγματικότητος λαμβανομένης ἀκριβῶς (κατ' ἀφαίρεσιν), παραμεριζομένων τῶν ὀρίων, ὅπου ὑπάρχουν... »⁴. Ἡ τελειότης, κατὰ ταῦτα, θεωρεῖται ὡς μία (ἀντικειμενική) *ιδιότης τῆς πραγματικότητος*, ἐνῶ ἡ ἀξία, ἐν τῇ αὐτῇ τάξει ἰδεῶν, δύναται νὰ θεωρηθῇ μόνον ὡς *ιδιότης τῆς συνειδήσεως ἐπιδεχομένη πραγματοποίησιν*, καὶ δὴ ἐν τῷ πλαισίῳ τῆς ἐνσυνειδήτου ὑπαρξιακῆς δραστηριότητος. Τέλος, ἀξία καὶ τελειότης συγχεόμεναι θὰ προϋπέθετον μετάβασιν τῆς συνειδήσεως πρὸς αὐτὰς λόγῳ στερήσεως, λόγῳ δηλονότι ἀτελείας. Ἀλλ' οὔτε ἀτελής εἶναι κατ' ἀρχὴν ἡ συνείδησις οὔτε ὑπερβατικαὶ ὡς πρὸς αὐτὴν εἶναι αἱ ἀξίαι, διὰ νὰ στερῇται ἐκείνη τούτων παντάπασιν. Ἐξ ἄλλου, τὸ τοιοῦτον θὰ ἀντέκειτο, ὡς εἶδομεν ἤδη σχολιάζοντες ἐν ἀρχῇ τοῦ παρόντος τοῦ καταναγκασμὸν τὸν ὁποῖον ἐν προκειμένῳ ὑπαινίσσεται ὁ Ἀριστοτέλης⁵, πρὸς τὴν βασικὴν ἐλευθερίαν τῆς συνειδήσεως.

Πρὸς τὴν ἐννοίαν τῆς τελειότητος συναφῆς εἶναι καὶ ἡ τοῦ προτύπου ἢ κανόνος, μὲ τὴν διαφορὰν ὅτι, ἐνῶ ἡ τελειότης εἶναι, ὡς διεπιστώσαμεν ἰδιότης τῆς πραγματικότητος, ὁ κανὼν εἶναι ἰδιότης πραγματοποιηθεῖσα καὶ βάσει τῆς ὁποίας εἶναι δυνατὴ μία πραγματοποίησις μεταγενεστέρα. Ὑπὸ τοὺς ὅρους τούτους, ὁ κανὼν ἐκφράζει μίαν ποσοτικὴν ὁριακὴν⁶ ἀντίληψιν ἢ ὁποία εἶναι ἀδύνατον νὰ συγκριθῇ πρὸς τὴν ποιοτικὴν ἀντίληψιν τῆς ἀξίας. Ἡ προβολὴ κανόνων ἀνταποκρίνεται πρὸς μίαν τεχνικὴν ἀνεξάρτητον τῆς ὑπάρξεως. Ἡ προβολὴ ἀξιῶν εἶναι ἀδιαχώριστος ἀπὸ αὐτὴν ταύτην τὴν ὑπαρξιν. Δὲν εἶναι ὁριακὸν μετρητικὸν δεδομένου, ἀλλ' ἀνάπτυγμα τῆς συνειδησιακῆς δυναμικότητος⁷.

4. G. W. Leibniz, Μοναδολ., ἐν Philos. Schriften, ἐκδ. Gerhardt, Berlin, Weidmann, 1875 κ.ἐξ. (πβ. ἐκδ. H. G u y o t, συμφώνως τῷ κειμένῳ τῆς ἐκδ. Gerhardt, Παρίσιοι, 1904), 41. Πβ. καὶ Ἀ ρ ι σ τ ο τ., Μ τὰ φυσ., Δ', 16, 1021 b, 12 - 17: τέλειον... τὸ κατ' ἀρετὴν καὶ τὸ τοῦ εὖ μὴ ἔχον ὑπερβολὴν πρὸς τὸ γένος.

5. Πβ. ἄνωτ., § 2.

6. Δεχόμεθα κατὰ συγκατάβασιν τὸν ὁριακὸν χαρακτήρα τοῦ κανόνος διὰ δύο λόγους: πρῶτον, διὰ ν' ἀναγνωρίσωμεν εἰς αὐτὸν μίαν σχετικὴν ἰδιότητα ὅρου ἀναφορᾶς καθ' ὑπεροχὴν, καὶ δεύτερον, διὰ νὰ λάβωμεν αὐτὸν ὡς « μέσον ὅρον » ἐπιτεύξεων, ὁπότε οὗτος, ὡς ἐπιδεχόμενος εὐχερῶς « ὑπέρβασιν », κινδυνεύει ν' ἀπολέσῃ οἰοδήποτε ἀξιακὸν κῆρος τὸ ὁποῖον, μὴ λαμβανομένων ὑπ' ὄψιν τῶν ἄλλων λόγων ἀποκλεισμοῦ κάθε συγχύσεως τῶν δύο ἐννοιῶν, θὰ ἦτο ἐνδεχόμενον νὰ ἀναγνωρισθῇ ἐπιπολαίως εἰς αὐτόν.

7. Τὴν ἀξίαν ἀδυνατοῦμεν ἔστω καὶ καθ' ὑπόθεσιν νὰ ἐπιχειρήσωμεν νὰ ταυτίσωμεν πρὸς τὴν ἐννοίαν τοῦ συμφέροντος (εἰς τὴν ὑπαρξιν), καθ' ὅσον τὸ τελευταῖον τοῦτο προϋποθέτει στερητικὸν καταναγκασμὸν τοῦθ' ὅπερ ἀπεκλείσθη προηγουμένως, ἐπ' ἄλλῃ εὐκαιρίᾳ. Πβ. ἄνωτ. καὶ σημ. 5. Δι' ἐν σημασιολογικὸν ἀνάλογον (κέντρον ἐνδιαφέροντος), μὲ ὅλως ἄλλην κατεύθυνσιν ἐρμηνευτικὴν. Πβ. κατωτ. § 21 καὶ σημ. 3.

§ 10. Κατόπιν τῶν ἀναλύσεων ποὺ προηγήθησαν, εἴμεθα προητοιμασμένοι νὰ προσδιορίσωμεν καλύτερον τὴν ἔννοιαν τῆς ἀξίας. Διαθέτομεν πρὸς τοῦτο δύο τάξεων στοιχεῖα. Πρῶτον, τὰ ἀναγόμενα εἰς ἀπ' εὐθείας διαπιστώσεις, καὶ δεύτερον, τὰ προκύπτοντα ἐμμέσως ἐκ τῆς διαδοχικῆς συγκρίσεως τῆς ἀξίας πρὸς ἄλλας ἐννοίας πρὸς τὰς ὁποίας αὕτη ἐκ πρώτης ὄψως συμφύρεται, τοῦλάχιστον ἐπιπολαίως. Ἀνακεφαλαιοῦντες λοιπόν, δυνάμεθα νὰ ὑποστηρίξωμεν ὅτι, ἀφ' ἑνὸς μὲν αὐταὶ αὐταὶ αἱ ἀξίαι ἐξεικονίζουσι τὸν ἀνοικτὸν χαρακτῆρα τῆς συνειδήσεως τῆς ὁποίας ἀποτελοῦν ἐξαντικειμενισθέντα ἐκτυπώματα, καθὼς καὶ τὴν πρόθεσιακὴν καὶ ἀνυσματικὴν ἐκείνης «φορὰν»¹, εἰς τρόπον ὥστε νὰ ἐμφανίζονται ὡς ἐκδηλώσεις τοῦ δυναμισμού της², καί, συνεπῶς, λαμβανομένης ὑπ' ὅψιν τῆς ταυτότητος μεταξὺ συνειδήσεως καὶ ὑπάρξεως, ἐν ᾧ μέτρῳ ἡ πρώτη εἶναι συνείδησις τῆς δευτέρας, καὶ ὡς ἐκδηλώσεις τοῦ δυναμισμού τῆς τελευταίας ταύτης³. Προερχόμεναι, ἐπὶ πλεόν, ἀπὸ μίαν διαδικασίαν ἐξαντικειμενίσεως ὑποκειμένην εἰς καταλυτικὴν ἐξεργασίαν, ἐπιβάλλουν, μὲ τὴν σειρὰν των, χάρις εἰς τήν, κατὰ τι δεύτερον στάδιον, ἀφομοιώσιν των ὑπ' αὐτῆς, τὸν ἐμπλουτισμὸν της⁴, καθὼς καὶ τήν, διὰ τοὺς ὡς ἄνω ἐκτεθέντας λόγους, ἐντατικοποίησιν αὐτῆς ταύτης τῆς ὑπάρξεως⁵, καθ' ὅσον αὕτη, διὰ τῆς προσωρινῆς «διαλεκτικῆς» ἐκάστοτε προβολῆς των, ἐπιτυγχάνει μίαν πληρεστέραν αὐτοσυνειδησίαν⁶. Ἀφοῦ λοιπόν αἱ ἀξίαι εἶναι προβολαὶ καὶ ὄχι ἀντικείμενα καθ' ἑαυτάς, δὲν ἐπιδέχονται παράστασιν⁷, ἐνῷ ἀντιθέτως ἀποτελοῦν προϊόντα πνευματικὰ ἐπιβαλλόμενα, δι' ἀφομοιώσεως, ἐπὶ τοῦ πνεύματος δικαιοματικῶς — ὡς εὐλόγως ὄντα τῆς αὐτῆς πρὸς ἐκεῖνο φύσεως⁸ —, ἀλλὰ καὶ ἐλευθέρως, δεδομένου ὅτι ἐλευθέραι εἶναι καὶ ἡ προβολὴ των καὶ ἡ πρὸς αὐτὰ ἐν συνεχείᾳ «φορὰ» καὶ ἡ χάρις εἰς αὐτά, μέσῳ τοῦ ἐμπλουτισμοῦ καὶ τῆς οὕτω ἐπιτρεπομένης ἐντονωτέρας καρπώσεως τῆς συνειδήσεως ὑφ' ἑαυτῆς⁹, ἐπιβεβαίωσις τῆς ὑπάρξεως.

Ἀφ' ἑτέρου, ὡς προέκυψεν, ἐκ τῶν δι' ἀντιπαραβολῆς τῶν ἀξιῶν πρὸς ἄλλας ἐννοίας ἐπιτευχθεισῶν ἀναλύσεων, αἱ ἀξίαι δὲν εἶναι ὄντότητες οὐδὲ «ἂν ὡς ἀπλαῖ δυνατότητες θεωρούμεναι, ἀφοῦ μόνη ἡ ἐξ ἧς προέρχονται συνεί-

§ 10. 1. Πβ. καὶ ἄνωτ., Πρόλογον.

2. Πβ. § 3.

3. Πβ. Πρόλογον.

4. Πβ. § 8.

5. Πβ. Πρόλογον.

6. Πβ. § 3.

7. Πβ. Πρόλογον.

8. Πβ. § 1.

9. Πβ. § 3.

δησις είναι αὐθύπαρκτος¹⁰. Βεβαίως, μία αξία δύναται, ὑπὸ ὅρους, νὰ νοηθῇ ὡς σκοπὸς — ἐνῶ πᾶς σκοπὸς δὲν εἶναι αὐτομάτως καὶ αξία¹¹ —, πλὴν μόνον ἐφ' ὅσον οὕτω συνδέεται ἡ προθετικότης τῆς συνειδήσεως πρὸς ἐκείνην, ἥδη ἐξαντικειμενισθεῖσαν, ἐμφανιζομένην τοῦ λοιποῦ, ὑπὸ τὴν σημασίαν τῆς ταύτης, ὡς συντονιστικοῦ παράγοντος τῆς ὑπὸ τῆς συνειδήσεως ἐπικαιροποιήσεώς της, εἰς τρόπον ὥστε νὰ συντίθεται οὕτω μία δυναμικὴ προθεσιακὴ συνάρτησις συνειδήσεως καὶ αξίας ὡς σκοποῦ λαμβανομένης¹². Ἐξ ἄλλου, ἡ προβολὴ τῶν ἀξιῶν δὲν εἶναι ἐξάρτησις αὐτῶν, ἀλλὰ μόνον « διαλεκτικὴ » τῶν ἐξεργασία προκειμένου αὐταὶ νὰ γίνουν εὐχερέστερον συλληπταὶ ὡς ταιαῦται¹³. Αἱ ἴδιαι στεροῦνται « διαλεκτικῆς » κινητικότητος ἡ ὁποία, μετὰ τινος δυναμισμοῦ, χαρακτηρίζει μόνην τὴν συνείδησιν, ἥς πάλιν ἐκεῖναι δὲν ἀντανακλοῦν τὴν ὑποστασιακὴν θεμελίωσιν, ἀλλὰ μόνον τὴν δυναμικὴν ἐκδηλωτικότητά, ὥστε ἡ ὅλη διαδικασία ἡ ἀφορῶσα εἰς αὐτὰς νὰ συντελῇται, φυσικῶς τῷ λόγῳ, ἐλευθέρως, ὄχι ὅμως ἐπὶ ὀντολογικοῦ, ἀλλ' ἐπὶ ὑπαρξιακοῦ ἐπιπέδου¹⁴. Ἡ δὲ συνείδησις φέρεται πρὸς τὰς αξίας ὄχι ὡς στερουμένη τούτων, ἥτοι ὡς ἐπιθυμοῦσα αὐτὰς — ἀφοῦ αὐταὶ δὲν δύναται νὰ θεωρηθοῦν τελειότητες, καὶ δὴ τελειότητες ὑπερβατικαὶ ἢ ἐπιθυμηταὶ γενικώτερον, ὅπερ ἀκριβῶς θὰ συνεπήγετο στέρησιν καὶ συνεπῶς ἀτέλειαν τῆς ἰδίας¹⁵ —, ἀλλ' ὡς ἀναγνωρίζουσα ἐν τινι μέτρῳ εἰς αὐτὰς ἑαυτὴν ἥτοι ὡς ἀναγνωρίζουσα συγγενειάν τινα ἑαυτῆς πρὸς ἐκείνας¹⁶. Ὡς ἀντικείμενα βιωμάτων, αἱ αξίαι ὑπόκεινται εἰς ἐπιβεβαίωσιν ἑαυτῶν διὰ τῆς, μέσῳ αὐτῶν, ἐπιβεβαιώσεως τῆς βιούσης αὐτὰς συνειδήσεως, καί, συνεπῶς, δὲν ἔχουν ὑπόστασιν σχηματικῶς καὶ αὐθαιρέτως τιθεμένην, ἀλλ', ὑπὸ τοὺς ὡς ἄνω ὅρους, ἐπιδέχονται πραγματοποιήσιν καὶ ἐπικαιροποίησιν¹⁷. Δυνάμεναι νὰ καταστοῦν ἀντικείμενα βιωμάτων, εἶναι αὐταὶ αὐταὶ βιώματα ὄχι νοητικά, ἀλλ' ὑπαρξιακά. Ἡ φύσις τῶν δὲν εἶναι κατὰ ταῦτα ὑπερβατικὴ, ἀλλ' ἐξαριτᾶται ἐκ τῆς φύσεως τῆς συνειδήσεως τῆς ὁποίας αὐταὶ ἀποτελοῦν μέρος¹⁸. Τέλος, αἱ αξίαι δὲν νοοῦνται ὡς μορφαὶ ἀγαθοῦ καθ' ἑαυτὰς, ἀλλὰ μόνον ὡς προβολαὶ τῆς συνειδητῆς ὑπάρξεως ἀποτελούσης, δι' ἑαυτήν, τὴν μόνην αὐταξίαν¹⁹.

* Ἀπὸ τὰς ἀνωτέρω διαπιστώσεις προκύπτει ὅτι εἴμεθα ἴσως ἀρκούντως

10. Πβ. § 3.

11. Πβ. § 4.

12. Πβ. § 4.

13. Πβ. §§ 3 καὶ 4.

14. Πβ. § 3.

15. Πβ. § 9.

16. Πβ. § 3.

17. Πβ. § 5 καὶ 9.

18. Πβ. § 6.

19. Πβ. § 8 καὶ σημ. 1.

ὠπλισμένοι προκειμένου νὰ πειραθῶμεν ὅπως χορήσωμεν εἰς ὄρισμόν, συνοπτικὸν καὶ συνθετικὸν ἐν ταῦτῳ τῆς ἐννοίας τῆς ἀξίας ἢ ὅποια, κατὰ ταῦτα, θὰ ἦτο μία ἐλευθέρα προβολὴ τῆς συνειδησιακῆς προθετικότητος οὕτω ἐξαντικειμενίζομένης, ἐν ᾧ μέτρῳ δύναται, ἐπικαιροποιουμένη, νὰ συντελέσῃ εἰς ἐπιβεβαίωσιν ἐκείνης. Ὁ ὄρισμός αὐτός περιέχει καὶ τὴν διασάφησιν τῆς ἐννοίας τῆς ἀξίας, ἦτο δὲ ἀναγκαῖον νὰ φθάσωμεν μέχρις αὐτοῦ προκειμένου νὰ διευκολυνθῶμεν ἐν συνεχείᾳ εἰς τὴν ἀναζήτησιν τῶν ἐπὶ μέρους συνθηκῶν αἱ ὅποια διαμορφώνουν τὰ πλαίσια τῆς καθόλου προθεσιακῆς δραστηριότητος τῆς συνειδήσεως, καὶ δὴ τῆς ἐνσυνειδήτου συμπεριφορᾶς τῆς ὑπάρξεως ἀποκτώσης οὕτω καὶ πραγματικῶς τὴν αὐτοτέλειαν ἣτις ἐννοιακῶς ἀνεγνωρίσθη ἤδη εἰς αὐτήν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'

ΙΔΕΟΠΟΙΗΣΙΣ ΤΗΣ ΑΞΙΑΣ ΚΑΙ ΑΞΙΟΠΟΙΗΣΙΣ ΤΗΣ ΙΔΕΑΣ

§ 11. Ἐδόθη ἤδη εἰς ἡμᾶς ἡ εὐκαιρία¹ νὰ διαπιστώσωμεν ὅτι ἀξία καὶ Ἰδέα φαινομενικῶς μόνον εἶναι δυνατόν νὰ παρουσιάζουν ὁμοιότητας, καὶ ὅτι, εἰς τὴν πραγματικότητα, δὲν εἶναι ἀναγώγιμοι εἰς ἀλλήλας. Πέραν ὅμως τοῦ γεγονότος τούτου, θὰ ἡδύνατο νὰ παρατηρηθῇ ὅτι ὑπάρχει ποιά τις ἐν τῇ διανοίᾳ ἐκδηλουμένη τάσις ἀπονομῆς εἰς ἑκατέραν ἐξ αὐτῶν ὁρισμένων χαρακτήρων καὶ γνωρισμάτων τῆς ἄλλης, εἰς τρόπον ὥστε, μέσῳ τῆς οὕτω διαγραφομένης διαλεκτικῆς, νὰ διευκολύνωνται ὁρισμένοι νοητικοὶ συσχετισμοί. Εἶναι γεγονὸς ὅτι ἡ διάνοια ἔχει ἀνάγκην νὰ προβαίῃ εἰς ὁρισμένας συγκεκριμενοποιήσεις ἢ καὶ ἀποκρυσταλλώσεις, δι' ἐξαντικειμενισμοῦ², μιᾶς σειρᾶς συγκεκριμένων ἐπιδιώξεων της, προκειμένου ἀφ' ἑνὸς μὲν νὰ συνειδητοποιήσῃ αὐτὰς ἐντελέστερον, ἀφ' ἑτέρου δὲ νὰ καταστήσῃ αὐτὰς κέντρα ἑλξεως περὶ τῶν ὁποίων νὰ ὁργανώσῃ τὴν δραστηριότητά της. Ἐν προκειμένῳ, ἡ διάνοια ὄχι μόνον ἀρέσκεται, ἀλλὰ καὶ κατ' ἀνάγκην, ὥς ἐκ τῆς φύσεώς της, φέρεται πρὸς τοιαύτας ἀναδιαρθρώσεις καὶ ἀνακατατάξεις συνειδησιακῶν βιωμάτων.

Ἡ νεωτέρα ἰδεοκρατία δὲν ἐδίστασε νὰ ὑπογραμμίσῃ μίαν ἀποψιν ὁπωσδήποτε σύμφωνον πρὸς τὴν βιουμένην πραγματικότητα. Κατ' αὐτήν, ἡ διάνοια δὲν ἀποδέχεται τὴν φυσικὴν τάξιν ὅπως αὕτη ἐμφανίζεται εἰς αὐτήν³. Δὲν εἶναι δηλαδὴ δυνατόν ἡ διάνοια νὰ ἐπιτρέψῃ εἰς ἑαυτὴν τοιοῦ-

§ 11. 1. Πβ. ἄνωτ. § 6.

2. Εἰς τὸν ὅρον ἐξαντικειμενισμὸς ἀποδίδομεν σημασίαν παθητικὴν, εἰς δὲ τὸν ὅρον ἐξαντικειμένους, σημασίαν μέσσην. Πβ. κατωτ., § 10 καὶ σημ. 1.

3. Δὲν εἶναι ἴσως περίεργον ὅτι ἡ νεωτέρα ἀξιολογία ἠνδρώθη τὸ πρῶτον ἐν Γερμανίᾳ (καὶ Αὐστρίᾳ· πβ. A. Meinong, Psychologisch-ethische Untersuchungen zur Werttheorie, 2 τόμ., Graz, Leuschner, 1894, καὶ J. N. Findley, Meinong's Theory of Objects and Values, β' ἐκδ., Oxford, Clarendon Press, 1963), ὅπου τὰ σχετικὰ ρεύματα, ἐμφανισθέντα καθ' ὅλον τὸ α' ἡμῖς τοῦ αἰῶνος μας, πιστοποιοῦν περὶ ὁρισμένων ἐπιδράσεων. Πβ., ἀνεξαρτήτως χρονολογικῆς σειρᾶς ἐκδόσεως, J. G. Greiner, Formale Gesetzethik und materiale Wertethik, Heidelberg, 1932 (ἐπίδρ. τῶν Kant καὶ N. Hartmann), W. Dürren, Die Umwertung aller Werte, Bonn, Röhrscheid, 1932 (ἐπ. τοῦ Nietzsche· πβ. τὴν ἀπὸ ἄλλης ἀπόψεως ἀρνητικὴν ἀξιολογίαν τοῦ R. Polin, Du laid, du mal, du faux, Paris, P.U.F., 1948), H. Schwarz, Das Ungegebene, Tübingen, 1921 (ἐπ. τοῦ γερμ. μυστικ., πρὶν ἢ ὁ συγγρ. προσχωρήσῃ εἰς τὸν ἐθν.-σοσ. Πβ. O. Köhler, Wert, Person, Gott. Zur Ethik Max Schelers, N. Hartmanns und der Philosophie des

τόν τι, Ισοδυναμοῦν πρὸς ἄνευ ὄρων συνθηκολόγησιν αὐτῆς πρὸς τὸν κόσμον, εἴτε οἷον εἶναι εἴτε οἷον φαίνεται. Ἐνώπιον λοιπὸν τοιαύτης τάξεως, ἡ διάνοια οὔτε ὑποκλίνεται οὔτε καὶ παρατεῖται τῶν παντοίων δικαιομάτων της ὅπως ἐπιβληθῇ κατὰ τινα τρόπον καὶ διὰ τινος ἐκάστοτε συγκεκριμένης νοητικῆς ἐνεργείας ἐπ' αὐτῆς, ἀλλ' ἀντὶ τούτου, ἐπιδιώκει, καθ' ὅσον τοῦτο ἀποτελεῖ καὶ δυνατότητα ἔτι δὲ καὶ ὑποχρέωσιν αὐτῆς πρὸς ἑαυτήν, νὰ ὑποκαταστήσῃ, τόσον ἐν ἑαυτῇ ὅσον καὶ ἐκτὸς ἑαυτῆς, τὴν φυσικὴν τάξιν διὰ μιᾶς τάξεως πνευματικῆς κατ' ἐξοχήν, σύμφωνον πρὸς τῆς ἰδίαν τὴν πνευματικὴν δομὴν, διὰ μιᾶς τάξεως δηλαδὴ προεκτεινούσης, τόσον πρὸς τὴν κατεύθυνσιν τοῦ κόσμου ὅσον καὶ ἐν αὐτῇ, τὴν δύναμιν ἐκείνην ἣ ὅποια συνιστᾷ τὴν ἀνθρωπίνην πνευματικὴν ὄντοτητα. Μὲ ἄλλους λόγους, ἡ διάνοια ἀποβλέπει εἰς τὴν ὑφ' ἑαυτῆς ὑποκατάστασιν τῆς φυσικῆς τάξεως διὰ τινος τάξεως ἀνθρωπίνης. Ἡ τάσις αὕτη, ὑπὸ τοὺς ὡς ἄνω ὄρους, θὰ ἐξεδηλοῦτο καὶ ἐπὶ τοῦ ἐπιπέδου τῆς συνειδησιακῆς καθόλου προθετικότητος ὡς τάσις ἐπιβολῆς μιᾶς τάξεως ἀξιῶν ἐκπροσωπουσῶν τὴν πνευματικότητα

Ungegebenen, Berlin, 1933), H. Münsterberg, Philosophie der Werte. Grundzüge einer Weltanschauung, Leipzig, 1908 (ἐπίδρ. τοῦ νεοφίχτιανισμοῦ), Rob. Eisler, Studien zur Wertheorie, Leipzig, Dunker, 1902 καὶ W. Ostwald, Die Philosophie der Werte, Leipzig, Kröner, 1913 (ἐπίδρ. τῆς μονιστ. ἀπαισιοδ.), R. Reininger, Wertphilosophie und Ethik. Die Frage nach dem Sinne des Lebens als Grundlage einer Wertordnung, Wien-Leipzig, Braumüller, (ἐπίδρ. τῶν Προλεγομένων τοῦ Eucken), M. Wittmann, Die Moderne Wertethik, Münster, Aschendorf, 1940 (ἐπ. τῶν Lotze, Windelband, Bauch, Scheler, Hartmann, καὶ τοῦ νεο-θωμιστοῦ J. Hessen ἐνδιαφέρονται εἶναι αἱ θέσεις τοῦ τελευταίου τούτου ἐν Wertphilosophie, Paderborn, 1937), A. Messer, Wertphilosophie der Gegenwart, Berlin, Dunker-Dünhaupt, 1930 (ἐνθα, ὑπὸ πραγματοκρ. πρῶμα, ἐξετάζονται οἱ ἀξιολογήσαντες, ἀπὸ τοῦ Lotze μέχρι τοῦ Hartmann), F. Rotter, Die Erkenntnislehre der Wertphilosophie. Eine historische-phänomenologische Untersuchung, Gemersheim, Grabler, 1927 (ἐπίδρ. τῆς Σχολῆς τῆς Βάδης), P. Bommersheim, Wertrecht und Wertmacht, Berlin, Junker-Dünhaupt, 1931 (ἐπ. τῶν F. Krueger, Jänsch, Selz, τῆς Σχολῆς τοῦ Würzburg, ὡς καὶ τῶν Münsterberg, Windelband, Husserl καὶ Scheler τοῦ τελευταίου τούτου πβ. ἰδία Die transzendente und psychologische Methode, β' ἐκδ., Leipzig, Meiner, 1922, μὲ ἐπιδράσεις τοῦ υπερβατισμοῦ τῆς Σχολῆς τοῦ Marburg). Μεταπολεμικῶς, ἡ ἀξιολογοῦσα ἐρευνα ὑπαισθόχεται εἰς προβλήματα ὑπαρξιακά (πβ. A. Görland, Die Grundwezen des Menschens, Hamburg, Meiner, 1957) ἢ κοινωνικῆς ἐρμηνείας (πβ. H. Werner, Gesellschaftslehre als Ordnungsmacht. Die Werturteilsfrage Heute, Berlin, Dunker 1961). Τῶν N. Hartmann, Max Scheler (πβ. περαιτέρω), E. Spranger καὶ O. Spengler ἡ ἀξιολογικὴ παραγωγή, τόσον γνωστή, δὲν χρήζει ἐνταῦθα ἰδίᾳς μνείας. Πβ. καὶ D. Christoff κ.ά., Symposium sobre valor in genere e valores específicos, ἐν XIII Congreso Intern. de Filos., Univ. Nac. Autón. de Mexico, Centro di Est. Filos., 1963.

τοῦ ἀνθρώπου, τάξεως οὔσης τάξεως ἀξιών κατ' ἀνάγκην, καθ' ὅσον οὕτω μόνον θὰ ἐξησφαλίζετο εἰς τὴν ὡς ἄνω διαδικασίαν ὑποκαταστάσεως ὁ δυναμικός ἐκείνος χαρακτήρ ὁ ἐπιτρέπων τὴν ὁλοκλήρωσιν τῆς⁴. Ἐκτὸς ὅμως τούτου, ἡ ἀνθρωπίνη αὕτη τάξις θὰ ἦτο τάξις ἀξιών καὶ δι' ἓνα πρόσθετον μὲν, κυριώτατον ὅμως λόγον, ὅτι δηλαδή θὰ ἀνεφέρετο ὅχι εἰς τὸ εἶναι, ἀλλ' εἰς τὸ δέον - εἶναι τῶν πραγμάτων, πάντοτε δὲ μὲ κριτήριον τὴν δυνατότητα τῆς νοήσεως, ἀλλὰ καὶ αὐτῆς ταύτης τῆς συνειδήσεως ἐν γένει θεωρουμένης, νὰ συλλαμβάνη μίαν πρόσφορον δι' ἑαυτὴν ἐνδεχομένην δομὴν τοῦ πραγματικοῦ⁵, χωρὶς τοῦτο νὰ προϋποθέτῃ καὶ πραγματικὴν σύλληψιν τῆς ἀναδομήσεως ταύτης⁶, ἀφοῦ μία τοιαύτη σύλληψις ἐξυπακούει ἀποδοχὴν τοῦ κόσμου, ὑπὸ τὸν μόνον ὅρον τῆς προσφόρου διὰ τῆς συνειδήσεως τὴν δραστηριότητα διαρρυθρώσεώς του, ἐνῶ ἀντιθέτως ἐνταῦθα τὸ διὰ τὴν ἐν λόγῳ δραστηριότητα πρόσφορον τῆς κοσμικῆς δομῆς θὰ ἐπεβάλλετο εἰς αὐτὸν ἐκ τῶν ὑστέρων διὰ τῆς εἰς ἡν ἤδη ἀνεφέρθημεν νοητικῆς, πέραν δὲ ταύτης, συνειδησιακῆς διαδικασίας. Τέλος, τὸ δέον - εἶναι τὸ ἀναφερόμενον εἰς τῶν πραγμάτων τὴν ὑφήν, ὡς αὕτη συλλαμβάνεται ὑπὸ τῆς συνειδήσεως, θὰ ἦτο ἓνα δέον - εἶναι ἐνδεχόμενον, κατὰ τὴν συνείδησιν, διὰ τὴν ὑφήν ταύτην, καὶ ὅχι πρότυπὸν τι ὑπερβατικὸν ὡς πρὸς αὐτήν. Ἐὰν τοιοῦτόν τι συνέβαινε, τότε ἡ ἀξία θὰ ἀπετέλει ἰδεῶδες, θὰ ἐταυτίζετο δηλαδή πρὸς τὸ ἰδεῶδες, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον, ὡς διεπιστώσαμεν, δὲν δύναται νὰ ἀληθεύῃ⁷. Συνεπῶς, ἡ ὑπὸ τῆς ἰδεοκρατίας ὑποκατάστασις τοῦ φυσικοῦ κόσμου διὰ τινος κόσμου ἀξιών ἀντιπροσωπεύοντος καὶ ἐπιβάλλοντος τὴν ἀνθρωπίνην παρουσίαν ἐντὸς πλαισίου ἐξ ὑποθέσεως ὑπερβαίνοντος αὐτήν, δύναται νὰ λεχθῇ ὅτι ἐξανθρωπίζει τὸ τοιοῦτο πλαίσιον καθιστῶσα αὐτὸ πολλαχῶς προέκτασιν ταύτης⁸.

§ 12. Καὶ ταῦτα μὲν ἀφοροῦν εἰς τὰς διαθέσεις μιᾶς ἰδεοκρατίας ἀπριοριστικῆς καὶ δυναμοκρατικῆς συγχρόνως ἡ ὁποία δὲν ἀπαξιοῖ νὰ ὑποστηρίξῃ ἓνα δυναμικὸν συνειδησιοκεντρισμόν. Δὲν δύναται ὅμως καὶ νὰ ἐπεκταθοῦν πρὸς τὴν κατεύθυνσιν μιᾶς ἰδεοκρατίας πλατωνικοῦ τύπου ἥτοι μιᾶς ἰδιοκρατίας πραγματοκρατικῆς, καθαρῶς ἀντικειμενικῆς. Εἰς τὴν περίπτωσιν μιᾶς τοιαύτης ἰδιοκρατικῆς τοποθετήσεως ἄλλωστε διαπιστοῦμεν μίαν τάσιν

4. Περὶ τοῦ δυναμισμοῦ τῆς ἀξίας, πβ. κατωτ., §§ 21 κ. ἐξ.

5. Πβ. Ε. ΜΟΥΤΣΟΠΟΥΛΟΥ, Δομὴ καὶ ἀναδόμησις τοῦ χρόνου κατὰ Π. Βράϊλαν - Ἀρμένην. ἀνακ. εἰς Γ' Πανιόνιον Συνέδριον, 1964.

6. Πβ. ΤΟΨΑΥΤΟΥ, Ρεύματα καὶ προοπτικαὶ τῆς συγχρόνου φιλοσοφίας, ἐν Ἑπιστ. Ἑπετηρίδι Φιλοσ. Σχολ. Πανεπ. Ἀθηνῶν, 1966, σσ. 374 - 395, καὶ Θεωρία τῆς γνώσεως, ἔκδ. πολυγρ., Ἀθῆναι 1962, σελ. 19.

7. Πβ. ἀνωτ., § 5.

8. Πβ. Ε. ΜΟΥΤΣΟΠΟΥΛΟΥ, Ἡ δυναμικὴ τοῦ χώρου, ἐνθ' ἀν.

πρὸς ἰδεοποίησιν τῆς ἀξίας, ἐνῶ εἰς τὴν προηγουμένην περίπτωσιν θὰ ἡδυνάμεθα νὰ διαπιστώσωμεν τάσιν πρὸς πραγματοποίησίν της, ἐν συναρτήσει καὶ πρὸς τὰς δυναμικὰς συνειδησιακὰς προθεσιακὰς δραστηριότητας. Ὡς πραγματοποίησις τῆς ἀξίας νοεῖται φυσικὰ καὶ ἡ ὑπὸ τὸν τύπον τῆς, «πραγματικῶς» ὑφισταμένης, πλατωνικῆς Ἰδέας ὑπαγωγή της, μὲ τὴν διαφορὰν ὅτι θὰ ἔδει πρὸς τοῦτο νὰ δεχθῶμεν ἀδιαμαρτυρήτως συμφυρμόν, ἀσυγχώρητον ἐν προκειμένῳ, μεταξὺ πραγματικότητος βιουμένης καὶ πραγματικότητος ὑπαρχούσης καθ' ἑαυτήν, συνισταμένης ἐκ τῶν πλατωνικῶν Ἰδεῶν, ἐν γένει λαμβανομένων. Κρίνομεν ὅτι τὸ θέμα δὲν ἀνάγεται εἰς διαφορὰν ἐρμηνείας ἐνὸς ἢ πλειόνων ὄρων, ὅτι δηλαδὴ δὲν εἶναι θέμα ἀπλῆς ὁρολογίας, ὅσον θέμα διαθέσεως, τοῦτέστιν τοποθετήσεως, τῆς φιλοσοφούσης συνειδήσεως ἀπέναντι ἑαυτῆς καὶ τοῦ κόσμου. Καὶ δὲν εἶναι ἄσχετος πρὸς τὸν ἀνωτέρω σημειούμενον συμφυρμόν ἡ ὑπὸ τῆς πλειονότητος τῶν ἀξιολογούντων στοχαστῶν προσπάθεια τοποθετήσεως τῶν διαφόρων ἀξιῶν ἐπὶ βάθρον ἀντικειμενικοῦ.

Ἐνδεικτικῇ εἰς τὸ σημεῖον αὐτὸ εἶναι ἡ στάσις τοῦ R. Polin¹ ὅστις διερωτᾶται κατὰ πόσον δύναται νὰ θεμελιώσῃ ἀντικειμενικῶς τὸν κόσμον τῶν ἀξιῶν, ὅστις ὁμως, λόγῳ τῆς ἐπιχειρηματολογικῆς αὐτοῦ εὐσυνειδησίας, δὲν ἀργεῖ νὰ εὐρεθῇ ἐνώπιον ἀδιεξόδου. Εἶναι συνεπῶς εὐκόλος ὁ *a priori* παραμερισμὸς παντὸς ὑποκειμενικοῦ παράγοντος ἐκ τῆς διερευνητικῆς θεωρήσεως τοῦ προβλήματος τῶν ἀξιῶν. Μόλις ὁμως ὑποτεθῇ ὅτι μία ὠλοκληρωμένη ἐν προκειμένῳ ἔρευνα εἶναι εὐκταία, τὸ πρᾶγμα ἀποβαίνει συγκεχυμένον, ἀρχίζουσιν δὲ νὰ ἐμφανίζονται δυσκολίαι τινὲς ἀνυπέρβλητοι. Μὲ ἄλλους λόγους, ἐξετάζοντες ἐπιπολαίως τὸ θέμα τῶν ἀξιῶν, εἶναι εὐχερὲς νὰ τὸ ἀναγάγωμεν εἰς τὴν ἀντικειμενικὴν ἐκείνων ὑπαρξιν, ταυτίζοντες ἀξίαν καὶ πλατωνικὴν Ἰδέαν², καὶ ἔχοντες τοῦ λοιποῦ εἰς τὴν διάθεσιν ἡμῶν ὁλόκληρον τὸ οἰκοδόμημα τῆς πλατωνικῆς φιλοσοφίας προκειμένου νὰ θεμελιώσωμεν ὄντολογικῶς καὶ γνωσιολογικῶς τὴν ἡμετέραν θέσιν. Τοῦτο ὁμως οὐδαμοῦ ὀδηγεῖ, τὸ δὲ πρόβλημα, οὐσιαστικῶς, παραμένει ἄλυτον. Μόνον ἐὰν λάβωμεν ὑπ' ὄψιν τὴν ἰδιοτυπίαν τῆς ἀξίας ἥτοι τὸ γεγονὸς ὅτι αὕτη προκύπτει ἐκ τῆς ὑποκειμενικῆς ἐκτιμῆσεως μιᾶς οἰασδῆποτε καταστάσεως ἔστω καὶ ἀντικειμενικῆς, πάντως ὁμως ὑποκειμενικῶς ὑπὸ τῆς συνειδήσεως βιουμένης, θὰ δυνηθῶμεν νὰ ὑπερβῶμεν τὸν κίνδυνον μιᾶς δογματικῆς ἔναντι τοῦ θέματος στάσεως. Ἀληθὲς βεβαίως παραμένει ὅτι τὴν οὕτω διαγγραφομένην ἀντινομίαν μεταξὺ ὑποκειμενικοῦ καὶ ἀντικειμενικοῦ δυσκόλως

§ 12. 1. Πβ. ὁλόκληρον τὸ α' μέρος τοῦ δοκιμίου του La création des valeurs, β' ἐκδ., Paris, P.U.F., 1952, ἰδίᾳ σελ. 15 κέξ.

2. Εἶδομεν (πβ. ἀνωτ., § 5 κέξ.) ὅτι τοῦτο δὲν δύναται σοβαρῶς νὰ ὑποστηριχθῇ.

δυνάμεθα νὰ παραμερίσωμεν ἐμμένοντες εἰς ἀναζήτησιν εὐκόλου λύσεως τοῦ ἄνωτέρω διαγραφέντος τύπου. Θεωροῦμεν ὅμως ὅτι καὶ τὸ μεθοδολογικὸν ἀδιέξοδον εἰς τὸ ὅποιον φαίνεται νὰ θέλῃ νὰ φθάσῃ καὶ ὁ R. Polin³ θὰ ἦτο δυνατόν ν' ἀποφευχθῇ, ἐὰν ἀρχῇθεν ἡ τοποθέτησις ἐκείνου ἦτο ὀλιγώτερόν πως «ἀποκλειστική». Ἐπιμένομεν ἐπὶ τῆς δομῆς τῆς ἐπιχειρηματολογίας αὐτῆς, καθ' ὅσον οὕτω μόνον, παρὰ τὰς ἀναμφισβητήτους ἀρετάς της, ἡ μᾶλλον ἀκριβῶς ἔνεκα καὶ δι' αὐτῶν⁴, ἐπιδιώκεται νὰ ἔλθουν εἰς φῶς αἱ ὑποτιθέμεναι ἐσωτερικαὶ ἀντιφάσεις οἷσάσθῃποτε καθαρῶς ἀντικειμενικῆς προελεύσεως ἀξιολογίας.

§ 13. Βάσις λοιπὸν τῆς συλλογιστικῆς τάξεως εἰς τὴν ὁποίαν ἀναφέρεται ὁ ὡς ἄνω στοχαστὴς εἶναι ἡ δογματικῶς *a priori* διατυπωμένῃ πεποίθησις ὅτι τὸ θέμα τῶν ἀξιῶν δὲν νοεῖται εἰμὴ τοποθετούμενον ἐπὶ ἀντικειμενικοῦ ἐπιπέδου, πεποίθησις τῆς ὁποίας ἐν συνεχείᾳ ἐπιχειρεῖται μεθοδικὴ ἀμφισβήτησις. Ὅτι ὅμως τὸ πρόβλημα ἔχει κακῶς τεθῇ διαπιστοῦται ἐκ τοῦ ὅτι ἡ μεθοδικὴ ἀμφισβήτησις τῆς ἀρχικῆς θέσεως εἰσάγει εἰς τὴν ἐπιχειρηματολογίαν στοιχεῖα ἀπρόβλεπτα τὰ ὅποια ὄχι μόνον δυσχεραίνουν τὴν προγραμματισθεῖσαν ἀποδεικτικὴν πορείαν, ἀλλὰ καὶ ὡς στοιχεῖα ἀνταποδεικτικὰ ἐπιδροῦν ἀρνητικῶς ἐπ' αὐτῆς. Ἡ μεθοδικὴ δηλαδὴ ἀμφισβήτησις ὀδηγεῖ, παρὰ τὸ πρόγραμμα τῶν ἐπιχειρηματολογίας, εἰς ἀνώμαλον ἀναίρεσιν τῆς ἀρχικῆς θέσεως. Οὕτω, κατόπιν μιᾶς ἐπὶ ὅλως θεωρητικοῦ τομέως συγκρίσεως τῆς ἀντικειμενικότητος πρὸς τὴν ὑποκειμενικότητα¹, ἀναλαμβάνεται ἔρευνα περὶ τῶν δυνατῶν ὁρισμῶν καὶ τῶν σημασιῶν τῆς ἀντικειμενικότητος, ἐνῶ ἀδιστακτῶς καὶ ἐκ προοιμίου ὁ αὐτὸς στοχαστὴς δὲν διστάζει νὰ προβῇ εἰς σημαντικὴν καὶ ἀντιφατικὴν, διὰ τὴν ἀποδεικτικὴν πορείαν τὴν ὁποίαν ἡ σκέψις του ἀκολουθεῖ, παραχώρησιν θεωρῶν ὅτι «ἡ ἀναζήτησις μιᾶς θεμελιώσεως, ἀρχομένη ἐντὸς τῆς ἀβεβαιότητος καὶ τῆς ἀνησυχίας ἡμῶν αὐτῶν, περατοῦται..., ὡς εἰς ἀσφαλέστατον καταφύγιον, εἰς τὴν θέσιν μιᾶς ἀντικειμενικῆς ὄντοτήτος»², ἀναφέρεται δὲ ἐν συνεχείᾳ εἰς τὰς παραδεδομένας καὶ συγχρόνους σημασιολογικὰς διερευνήσεις τῆς ἐννοίας τῆς ἀξίας, πρὶν ἢ δεχθῇ μίαν σαφῶς καντιανῆς ἐμπνεύσεως σχετικὴν ἀποψιν καθ' ἣν ἡ ἀντικειμενικότης χαρακτηρίζει τὴν σύνδεσιν τοῦ ὑποκειμενικοῦ πρὸς τὸ ὑπερβατικόν, καὶ ἀναγνωρίσῃ ὅτι «ἡ ἀρχὴ τῆς ἀντικειμενικότητος ἐπιλύει... ταυτοχρόνως δύο προβλήματα, τὸ ἐν ἐντὸς τῆς τάξεως τοῦ νοητοῦ, ἐν ᾧ

3. Πβ. μν. ἔργ., σσ. 37 - 40.

4. Κυρίως τῆς ἐπιχειρηματολογικῆς εὐσυνειδησίας, περὶ ἧς βλ. ἄνωτέρω.

§ 13. 1. Πβ. μν. ἔργ., σ. 14 - 15.

2. Αὐτόθι, σ. 16.

μέτρῳ τὸ νοητὸν ὑπάρχει, τὸ δὲ ἄλλο, ἐντὸς τῆς τάξεως τοῦ ὑπάρχοντος, ἐν ᾧ μέτρῳ λαμβάνομεν συνείδησιν αὐτοῦ»³. Ἀπαριθμῶν ἐν συνεχείᾳ τὰς δυνατὰς ἀντικειμενικὰς ἀξιολογίας ἀναλόγως τοῦ θεμελίου των, διακρίνει, ὡς τοιοῦτο, πρῶτον, τὸ δεδομένου πραγματικόν, ὅπερ εἶναι διαρκὲς καὶ ἐξωτερικόν, προηγούμενον τῶν ἀξιῶν, θεμελιουῖν δὲ τὴν ὑπαρξιν καὶ τὴν ἰσχύν των — ἐνταῦθα ἐννοεῖται τὸ Ἀπόλυτον· δεύτερον, τὸ ἀρχικόν δεδομένον, ὀριζόμενον εἴτε ὡς ἀξίαν εἴτε, κατὰ τινας, ὡς τελειότητα⁴ — ἐνταῦθα ἐννοεῖται μία ὄντως οὕσα ἐξωτερικὴ πραγματικότης· τρίτον, τὴν ἐσωτερικότητα τοῦ ὑποκειμένου καὶ τοῦ ἀντικειμένου, πρὸς τὴν ὁποίαν ἀντιστοιχεῖ ἡ ἐνότης καὶ ἡ ταυτότης τῆς ἀξίας καὶ τῆς πραγματικότητος, διδομένης ταυτοχρόνως λύσεώς τινος εἰς τὸ ὀντολογικὸν πρόβλημα τῆς σχέσεως ἀξίας καὶ πραγματικοῦ, ὅχι ὁμῶς καὶ εἰς τὸ γνωσιολογικὸν τοιοῦτο, ὅποτε παρίσταται ἀνάγκη καταφυγῆς εἰς ἐνορασιοκρατικὰς ἀντιλήψεις — ἐνταῦθα ἐννοεῖται μία ἐσωτερικὴ πραγματικότης, ἐπισημαίνονται ὁμῶς καὶ αἱ δυσκολίαι ὅσαι προκύπτουν ἐκ τῆς κατὰ τὸν κατὰ βάθος ἀπλοϊκὸν τοῦτον τρόπον θέσεως τοῦ ζητήματος.

Ἡ τελευταία αὕτη θεώρησις, τοποθετουμένη ἐπὶ βάσεως διαφορετικῆς ἥτοι τῆς βάσεως τὴν ὁποίαν συνιστᾷ ἡ διαδικασία τῆς ἐξαντικειμενίσεως εἶναι δυνατόν, καθ' ἡμᾶς, νὰ παράσχῃ ἐνδείξεις διὰ μίαν ἱκανοποιητικὴν ἐπίλυσιν καὶ ἀναίρεσιν τῆς ἀντινομίας ὑποκειμενικοῦ - ἀντικειμενικοῦ ἐπὶ ἀξιολογικοῦ ἐπιπέδου. Ὡς ἐκτίθεται ὁμῶς εἰς τὸ ὑπὸ κρίσιν κείμενον, εἰς οὐδεμιᾶς φύσεως λύσιν ὀδηγεῖ. Ὁπωσδήποτε, κατὰ τὸν R. Polin, ἐὰν αἱ διαφοροὶ ἀντιλήψεις περὶ τῆς ἀντικειμενικότητος διαφωνοῦν ὡς πρὸς τὰ θεμέλιά της, συμφωνοῦν τοῦλάχιστον ὡς πρὸς τὴν φύσιν καὶ τὸν ρόλον της⁵: λέγοντες ἀντικειμενικότητα ἐννοοῦμεν πάντοτε ἐξωτερικότητα, διάρκειαν ἀμετάβλητον, ἀνεξαρτησίαν, προτερότητα. Ἐπὶ τῆς διαπιστώσεως αὐτῆς ἐρεῖδεται ἡ ἀναζήτησις « γενικῶν ἀρχῶν κοινῶν εἰς πᾶσαν ἀντικειμενικὴν ἀξιολογίαν »⁶. Αἱ ἀρχαὶ ὁμῶς αὗται εὐθὺς ἀμέσως μετατρέπονται εἰς αἰτήματα⁷, κατὰ παραχώρησιν πρὸς τὴν ἀνάγκην συνοχῆς ὡς πρὸς τὰ περαιτέρω ἐκτιθέμενα, κατὰ παράβλεψιν ὁμῶς τῆς ἀνάγκης ταύτης ἐν σχέσει πρὸς ὅσα προηγούνται. Ἐξ ἄλλου, εἶναι ἴσως χρήσιμον νὰ ὑπογραμμισθῇ ὅτι ἡ εἰς ἣν ἀναφέρθημεν διαπίστωσις περὶ συμφωνίας πασῶν τῶν ἀντικειμενικῶν ἀξιολογιῶν ὡς πρὸς τὸ θέμα τῆς φύσεως καὶ τοῦ ρόλου τῆς ἀντικειμενικότητος εἶναι διαπίστωσις ὑποκειμενικὴ προκύπτουσα ἐκ τοῦ τρόπου καθ' ὃν ἐξετέθησαν αἱ διαφοροὶ ἀντικειμενικαὶ ἀντιλήψεις, τρόπου ἀκριβῶς προετοιμάζοντος τὴν ὡς

3. Αὐτόθι, σ. 22.

4. Πβ. αὐτόθι, σ. 25. Πβ. ἄνωτ., §§ 9 - 10, ὅπου ἐκτίθενται ὠρισμένοι λόγοι συνηγοροῦντες κατὰ τοῦ τοιούτου ταυτισμοῦ.

5. Πβ. ἐνθ' ἄν., σ. 26.

6. Αὐτόθι.

7. Αὐτόθι, σ. 27.

συμπέρασμα προσφερομένην διαπίστωσιν λαμβανομένην ἐν συνεχείᾳ ὡς ἀξίωμα, ἐνῷ πρόκειται περὶ ἁπλοῦ αἰτήματος, φυσικὰ ἀναποδείκτου.

§ 14. Τὰ ἐπὶ τοιούτου αἰτήματος θεμελιούμενα, μὲ τὴν σειράν των, γενικὰ αἰτήματα — ὅχι πλέον « ἀρχαί » — πάσης ἀντικειμενικῆς ἀξιολογίας ἐκφέρονται ὡς ἑξῆς: α) Πᾶσα ἀντικειμενικὴ ἀξία ὑπάρχει ὡς ὃν πραγματικῶς δεδομένου ἢ τοῦλάχιστον εἶναι συνδεδεμένη πρὸς μίαν τάξιν πραγματικοτήτων ἐξ ὧν ἐξαρτᾶται ¹. β) « πᾶσα ἀντικειμενικὴ ἀξία εἶναι πραγματικότης ὑπερβατικὴ ἢ ἐκφράζει ὑπερβατικὴν πραγματικότητα ἢ τοῦλάχιστον ἐκπροσωπεῖ μίαν σχέσιν ὑπερβατικότητος μεταξὺ δύο δεδομένων πραγματικοτήτων » ². γ) « πᾶσα ἀντικειμενικὴ ἀξία εἶναι δυνατόν νὰ γνωσθῇ κατὰ τρόπον ἐντελῆ, ἐπιδέχεται δὲ ἀπόδειξιν, ὡς καὶ μεταβίβασιν εἰς τοὺς ἄλλους » ³, συγκλίνουν δέ, ἐπὶ πρακτικοῦ ἐπιπέδου, πρὸς ἀρχὴν (αἶτημα;) γενικωτάτην ὡς ἑξῆς ἐκφερομένην: « πᾶσα ἀντικειμενικὴ ἀξία γινωσσκομένη ἐν τῇ ἀληθείᾳ αὐτῆς δίδει εἰς ἑαυτὴν τὸ δικαίωμα νὰ τυγχάνῃ σεβασμοῦ, συνεπῶς νὰ ἐπιτάσῃ καὶ νὰ τυγχάνῃ ὑπακοῆς » ⁴. Ἀσχέτως τῶν ἀντιρρήσεων τὰς ὁποίας θὰ εἶχε τις ἀναφορικῶς πρὸς τὴν ἐσωτερικὴν συνοχὴν τῶν ἀνωτέρω ἐκφορῶν, καὶ τὰς ὁποίας οὔτε σκόπιμον οὔτε ἀναγκαῖον κρίνομεν νὰ διατυπώσωμεν ἐνταῦθα, ἐπισημαίνομεν ἁπλῶς τὴν ἐπιμονὴν μεθ' ἧς ὁ ὅρος « ἀντικειμενικὴ ἀξία » ἐπανέρχεται συνεχῶς, ὡς ἐὰν οἱ ὅροι ἀξία καὶ ἀντικειμενικὴ ἀξία νὰ μὴ ὑπετίθεντο ἐν προκειμένῳ ταυτόσημοι. Ἡ ὑποψία αὕτη δικαιούται ἐν συνεχείᾳ κατὰ τὴν « προσωρινὴν καὶ μεθοδικὴν ἀμφισβήτησιν τῆς ἀντικειμενικότητος τῶν ἀξιῶν » ⁵, κατὰ τὴν ὁποίαν μία πρὸς μίαν ἀνακύπτουν αἱ ἀντιφάσεις, ἐξ ὧν κυριώτερα θὰ ἔδει νὰ θεωρηθῇ ἡ ἀφορῶσα εἰς τὴν πολυαρχίαν τὴν διέπουσαν τὸν κόσμον τῶν ὡς ἀντικειμενικῶν λαμβανομένων ἀξιῶν, μὴ δυναμένων ν' ἀναχθοῦν εἰς ἀλλήλας, συμφώνως καὶ πρὸς τὰς διαπιστώσεις τῆς σημερινῆς θετικῆς κοινωνιολογικῆς ἐρεῦνης ⁶, μὴ ἀναγωγίμων συνεπῶς εἰς τὰς ἱεραρχικῶς ὀργανωμένας πλατωνικὰς Ἰδέας, κατ' ἐξοχὴν ἀντικειμενικὰ ὄντα. Ὁ κυριώτερος ὅμως λόγος διὰ τὸν ὁποῖον αἱ ἀξίαι δὲν εἶναι παραβληταὶ πρὸς ἀπολύτως ὄντα εἶναι ὅτι συμβαίνει αὐταὶ

§ 14. 1. Αὐτόθι. Ἀλλαχοῦ (πβ. σ. 126 κ.ἐξ.) ὁ αὐτὸς συγγραφεὺς δὲν διστάζει ν' ἀρνηθῇ οἰανδήποτε ὑποστασιακὴν πραγματικότητα (ἀντικειμενικὴν) εἰς τὰς ἀξίας, πλὴν ἴσως μιᾶς πραγματικότητος ἀξιολογικῆς, ὅπερ φυσικὰ εἶναι ὅλως διάφορον.

2. Σελ. 28.

3. Σελ. 31. Πβ. τὸ ἐν τῇ πλατωνικῇ Πολιτείᾳ, Ε', 477 a, βεβαιούμενον: « τὸ παντελῶς ὄν, παντελῶς γνωστόν ».

4. Ἐνθ' ἀν., σ. 33.

5. Αὐτόθι, σσ. 34 κ.ἐξ.

6. Πβ. καὶ M. Scheler, Der Formalismus in der Ethik und die materiale Wertethik, Halle, Niemeyer, β' ἐκδ., 1921, σ. 314.

νά αναφέρονται εἰς ἐκδηλώσεις καὶ εἰς δυνητικὰς ἐκφράσεις τῆς ὑπάρξεως, καὶ δὴ μόνον τῆς ἀνθρωπίνης τοιαύτης, δεδομένου ὅτι οἰαδήποτε σχετική ἀναφορὰ εἰς ἔξωανθρώπινα πλαίσια ὑπάρξεως, οὐχὶ βεβαίως « ὑπερβατικῆς », δὲν δύναται νὰ νοηθῇ εἰμὴ ὥς καθ' ὑπερβολὴν νοητικὴ ἐπέκτασις (*extrapolatio*) τοῦ πεδίου τῆς ἀνθρωπίνης τοιαύτης. Ὁ μόνος τρόπος διὰ νὰ συλληφθοῦν αἱ ἀξίαι ὥς ἀντικειμενικαὶ ὀντότητες θὰ συνίστατο εἰς τὴν μόνωσιν τῆς θεωρούσης αὐτὰς καθαρᾶς διανοίας. Πῶς ὅμως εἶναι δυνατόν τοιαύτη διάνοια νὰ προβῇ εἰς μόνωσιν ἑαυτῆς προκειμένου ν' ἀτενίσῃ ἀντικείμενα ἀναφερόμενα εἰς τὴν ἀνθρωπίνην συγκεκριμένην ὑπαρξιν; Συνεπῶς μία καθαρὰ διάνοια δὲν εἶναι εἰς θέσιν νὰ χωρήσῃ εἰς τοιαύτην ἐνέργειαν. Μόνον ἡ συνείδησις καθόλου, ὥς συνείδησις τῆς ὑπάρξεως, δύναται — ὅχι δὲ μόνον δύναται, ἀλλὰ καὶ ἀφ' ἑαυτῆς φέρεται πρὸς τοῦτο — νὰ τὸ πράξῃ. Ἐν τοιαύτῃ ὅμως περιπτώσει οὔτε σκόπιμον οὔτε κἄν νοητὸν εἶναι νὰ ὀμιλῶμεν περὶ ἀξιῶν ἀντικειμενικῶν, πλήν, ὥς εἶδομεν, αὐτῆς ταύτης τῆς ὑπάρξεως. Πᾶσα λοιπὸν ἰδιοποίησις, πᾶς ὑποστασιασμὸς ἀξίας ἀποβαίνει, συμφώνως πρὸς ὅσα ἐλέγχθησαν, προσπάθεια καταδικασμένη εἰς ἀποτυχίαν ὥς ἀντιβαίνουσα πρὸς τῆς ὑπαρξιακῆς πραγματικότητος τὸ καθεστῶς.

§ 15. Ταῦτα πάντα ὅμως σημαίνουν ἄραγε καὶ ὅτι εἶναι ἀσυμβίβαστος πρὸς τὸ καθεστῶς αὐτὸ οἰαδήποτε θεώρησις μιᾶς ἀξίας ὥς ἀποκλειστικῶς ἀντικειμενικῆς προελεύσεως¹; Δὲν θεωροῦμεν ἀναγκαῖον νὰ ἐκταθῶμεν ἀπὸ τοῦδε ἐπὶ τοῦ θέματος τῆς (διττῆς) φύσεως τῶν ἀξιῶν ἀναλόγως τοῦ ἐπιπέδου (τῆς διανοίας ἢ τῆς ὑπαρξιακῆς συνειδήσεως) ἐπὶ τοῦ ὁποίου θεωροῦνται, καὶ τοῦ ὁποίου ἀναλόγως παραμένουν ἀξίαι ἢ καθίστανται *κατηγορίαι*. Ἡ ἀξία τοῦ ὥραίου λ.χ. παραμένει ἀξία ἐφ' ὅσον δύναται νὰ ἀποδοθῇ εἰς ἀντικείμενα πρὸς τὰ ὁποῖα φερόμεθα μετὰ θαυμασμοῦ καὶ συμπαθείας, καθίσταται ὅμως αἰσθητικὴ κατηγορία ἀφ' ἧς χωρήσωμεν εἰς δι' ἀφαιρέσεως διάκρισιν ἀφ' ἑνὸς μὲν αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ ὑψηλοῦ ἐπὶ παραδείγματι², ἀφ' ἑτέρου δὲ εἰς νοητικὴν διευκρίνισιν τῶν ὅρων ὑπὸ τοὺς ὁποίους τὸ ὥραϊον δύναμαι ν' ἀποκαλέσω τοιοῦτο. Τὸ αὐτὸ περίπου ἰσχύει ὅχι μόνον περὶ ὅλων τῶν αἰσθητικῶν, ἀλλὰ καὶ περὶ αὐτῶν τῶν ἡθικῶν ἀκόμη ἀξιῶν. Ἡ τοιαύτη ὅμως *κατηγοροποίησις* τῆς ἀξίας, προϋποθέτουσα ἐκάστοτε ἓνα κανόνα ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ ὁποίου νὰ ἐλέγχωμεν τὴν ἀπ' ἐκείνου ἀπόκλισιν τὴν παρουσιαζομένην ὑπὸ τῆς ἀξιολογουμένης συγκεκριμένης περιπτώσεως, συνιστᾷ δευ-

§ 15. 1. Πβ. ἄνωτ., § 13, ἐν τέλει.

2. Πβ. κατωτ., § 19.

3. Πβ. E. Moutsopoulos, *Forme et subjectivité dans l'esthétique Kantienne*, κεφ. De la référence du jugement aux catégories esthétiques fondamentales, σσ. 45 κ.έξ.

τερογενή νοητική διαδικασίαν ὅχι μόνον ὑπερβαίνουσιν, ἀλλὰ καὶ ἀλλοιοῦσαν πάσης προηγηθείσης πρωτογενοῦς τοιαύτης τὰ ἀποτελέσματα, Μόνον ἡ παραγνώρισις αὐτῆς τῆς ἀξιολογικῆς παραλληλίας ἐπιπέδων ἐπιτρέπει νὰ ὀρίσωμεν, ὡς ὁ P. Foulquié, τὴν ἀξίαν ὡς τὴν «ιδιότητα τοῦ ἀνταποκρινομένου πρὸς τοὺς ἰδεώδεις κανόνας τοῦ τύπου του»⁴, πρᾶγμα καταφανῶς ἀντιφάσκον ἂν ὅχι πρὸς ἄλλο τι, τοῦλάχιστον πρὸς τὴν ἄποψιν τοῦ ἰδίου τὴν ταυτίζουσιν τὴν ἀξίαν πρὸς τὸν χαρακτήρα τοῦ ἐπιθυμητοῦ⁵, τονιζομένου ἅμα τοῦ ἐπὶ τῆς ἐκτιμήσεως τῆς βασικῆς ἀξιολογικῆς δραστηριότητος ἀλλοιωτικοῦ ἀποτελέσματος τῆς ἀποφυγῆς διακρίσεως μεταξὺ τῶν πρωτογενοῦς καὶ δευτερογενοῦς βαθμίδος σχετικῶν συνειδησιακῶν ἐνεργειῶν.

Εἴμεθα τώρα πλέον εἰς θέσιν νὰ διατυπώσωμεν πληρέστερον τὴν ἀπάντησιν εἰς τὸ ἐν ἀρχῇ τῆς παρούσης παραγράφου τεθὲν ἐρώτημα. Οὕτω πᾶσα ἀξία εἶναι δυνατόν νὰ θεωρηθῇ ἀντικειμενικόν τι δεδομένου μόνον ἐφ' ὅσον ἀναχθῇ εἰς μίαν κατηγορίαν ἐκ μέρους τῆς διανοίας, παύουσα μὲν αὐτομάτως νὰ εἶναι ἀξία καθ' ἑαυτήν, ὅχι ὅμως καὶ καθισταμένη ἀξία τινός. Ὑπὸ τὰς προϋποθέσεις ὅμως ταύτας μία ἀξία ἀποβαίνει ἐπιφαινόμενον, ἔχει τοῦτέστιν ἀποτελέσει τὸν βασικόν της χαρακτήρα τὸν ὀφειλόμενον εἰς τὴν ἐξ ἧς προέρχεται συνειδησιακῆς φορᾶς. Καθίσταται ὡσαύτως φανερόν ὅτι, ὑπὸ τὰς ὡς ἄνω προϋποθέσεις, ἡ ἀρχὴ ἢ, ὀρθότερον, τὸ γενικὸν αἷτημα τὸ ὑπὸ τοῦ R. Polin ὡς ἐξῆς διατυπούμενον: «πᾶσα ἀντικειμενικὴ ἀξία γινωσκομένη ἐν τῇ ἀληθείᾳ αὐτῆς δίδει εἰς ἑαυτήν τὸ δικαίωμα νὰ τυγχάνῃ σεβασμοῦ, συνεπῶς νὰ ἐπιτάσῃ καὶ νὰ τυγχάνῃ ὑπακοῆς» ἰσοδυναμεῖ πρὸς κατηγορικὴν προσταγὴν ἐκφερομένην οὕτω: «νὰ σέβεται πᾶσαν ἀντικειμενικὴν ἀξίαν γινωσκομένην ἐν τῇ ἀληθείᾳ αὐτῆς, καὶ νὰ ὑπακούῃς εἰς αὐτήν», προσταγὴν ἀποτελοῦσαν ὑπὸ τοὺς ἄνωτέρω ἐκτεθέντας ὅρους, ἐκφορὰν κατ' ἐξοχὴν ἀντιφατικὴν, ἀφοῦ μάλιστα, ἐπὶ πλέον, ἀντιστρατεύεται καὶ πρὸς τὴν ἐλευθέραν διαδικασίαν καθ' ἣν ἡ συνείδησις προσδιορίζει τὴν ἐκάστοτε φορὰν της. Τοῦτο ἀποβαίνει τόσον σημαντικόν, ὥστε ἀκόμη καὶ στοχασταὶ συντασσόμενοι πρὸς τὴν ἄποψιν τῆς ἀντικειμενικότητος τῶν ἀξιῶν, ν' ἀναγνωρίζουν ὅτι ἀξιολογικὴ διαδικασία μὴ λαμβάνουσα ὑπ' ὄψιν οἶονδήποτε αἷτημα ἐλευθερίας οὔτε νοεῖται οὔτε καί, κατὰ μείζονα λόγον, εἶναι σύμφωνος πρὸς τῆς συνειδήσεως τὴν ἐν γένει δραστηριότητα. «Ὅσον ἀληθεύει, γράφει ὁ Nabert, ὅτι ἐν ἀντικείμενον ἢ ἐν ὄν δὲν ἔχει δι' ἡμᾶς ἀξίαν εἰμὴ ἐν ᾧ μέτρῳ ἀντιστοιχεῖ πρὸς ἓνα κανόνα, πρὸς ἓνα τύπον τὸν ὁποῖον ἔχομεν κατὰ διάνοιαν καὶ ὁ ὁποῖος δὲν προέρχεται ἐξ ἡμῶν⁶, ἄλλο τόσον πρέπει, ἐπὶ πλέον, νὰ ὑπάρχει εἰς τὴν πρὸς τὸ ἀντικείμενον συναίνεσιν,

4. Πβ. Dictionaire, σ. 747. Πβ. κατωτ. καὶ σημ. 6.

5. Πβ. ἄνωτ., § 3 καὶ σημ. 4.

6. Πβ. ἄνωτ., σημ. 4.

ἀκόμη και τὴν φαινομενικῶς πλέον πειθηνίαν, στοιχεῖόν τι ἐλευθερίας»⁷, «Ἡ ἀναγνώρισις αὕτη δὲν ἔχει ἄλλο νόημα πλὴν τοῦ ὅτι ἀξία ἀπολύτως ἀντικειμενική, δὲν εἶναι, κατὰ βάθος, νοητὴ καθ' ἑαυτήν. Μόνον μία ἀξία καθολικοῦ κύρους εἶναι δυνατὸν νὰ νοηθῇ, ὥς ὑπάρχουσα ἀντικειμενικῶς καὶ ὑποκειμενικῶς συνάμα ἐν τῇ συνειδήσει: ἡ ἀξία ἄνθρωπος. Ἀλλως, ἐὰν τοιαύτης ἀξίας ἡ ὑπαρξὺς συμβαίνει νὰ διαπιστοῦται κατὰ τινες περιστάσεις, τοῦτο ὀφείλεται εἰς τὸ ὅτι αἱ φοραὶ τῶν ἐπὶ μέρους προσωπικῶν συνειδήσεων συγκλίνουν, ἐκάστη δι' ἰδίους λόγους, πρὸς τὴν ἐν λόγῳ καθολικοῦ κύρους ἀξίαν, χωρὶς μολαταῦτα καὶ νὰ προδικάζεται, ὥς ἐκ τούτου, οἰαδῆποτε κοινῆς τάξεως ἀξιολογικὴ νομοτέλεια»⁸.

§ 16. Ἐνταῦθα προκύπτει ἐν νέον πρόβλημα: ἡ ἀρνησις τῆς καθαρᾶς ἀντικειμενικότητος τῶν ἀξιῶν συνεπάγεται ἄραγε μηδενιστικὴν ἔναντι αὐτῶν τοποθέτησιν; Εἶναι ἀναμφισβήτητον ὅτι ὁ μηδενισμὸς ἐν γένει χωρεῖ μέχρι τῆς ἀρνήσεως τῶν ἀξιῶν καθ' ἑαυτάς, καθ' ὅσον ἀντιπροσωπεύει ποίαν τινὰ συστηματοποίησιν μιᾶς νοοτροπίας δημιουργουμένης ὑπὸ ἀπουσίας «ἐποπτείας» οἰασδῆποτε ἱεραρχίας ἀξιῶν, ἀπουσίας λόγῳ τῆς ὁποίας εἰς τὴν ἐρώτησιν «πρὸς τί;» δὲν εἶναι τότε δυνατόν νὰ δοθῇ ἀπάντησις¹. Διὰ τὸν R. Polin, ὁ μηδενισμὸς, ἀπορρίπτων πάσας τὰς παραδεδομένας ἀξίας, τὰς ἱεραρχίας σχολῶν, τὰς τάξεις κανόνων, προσπαθεῖ νὰ ἐκμηδενίσῃ πάσας τὰς παραδεδομένας ἀξιολογίας, θέλει νὰ ἐκμηδενίσῃ χωρὶς νὰ ὑπερβῇ². Ἡ ὁρθὴ αὕτη ἐκτίμησις ὁμιλεῖ ἀφ' ἑαυτῆς ἐν σχέσει πρὸς τὸ ἀνωτέρω ἐκτεθὲν πρόβλημα. Δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ταυτισθῇ ἡ ἀρνησις τῶν ἀξιῶν πρὸς τὴν ἀμφισβήτησιν τῆς καθαρᾶς ἀντικειμενικῆς των προελεύσεως. Οὔτε καί, ἐν προκειμένῳ, μία ὑποκειμενοκρατικὴ τοποθέτησις εἶναι δυνατόν νὰ ταυτίζεται πρὸς τοποθέτησιν μηδενιστικὴν. Τοῦτο θὰ ἀπετέλει προσπάθειαν διαστροφῆς τῆς σημασίας ἀμφοτέρων τῶν τοποθετήσεων. Ὁ μὲν ὑποκειμενισμὸς ἀρνεῖται τὴν καθ' ἑαυτάς ὑπαρξιν τῶν ἀξιῶν, ὁ δὲ κλασσικὸς μηδενισμὸς ἀρνεῖται ὅχι τὸσον αὐτὴν τὴν ἀντικειμενικὴν των ὑπαρξιν ὅσον τὴν

7. O. N a b e r t, L'expérience intérieure de la liberté, Paris, Alcan, 1924, σ. 311.

8. Εἶναι δυνατόν νὰ θεωρηθῇ ὅτι ὑπάρχουν στάδια ἀναπτύξεως τῆς ἀξιολογικῆς καὶ ἀξιοθετικῆς διανοήσεως. Πβ. J. P i a g e t, Le jugement moral chez l'enfant, Neuchâtel, Delachaux et Niestlé, 1932, σσ. 16 κ.εξ., μὲ τὰς ἐπιφυλάξεις αὐτοῦ τούτου τοῦ συγγρ. ἀντικρούζοντος ἐκ τῶν ὑστέρων τὸ πρῶτον τοῦτο ἔργον του.

§ 16. 1. Πβ. L a l a n d e, Vocabulaire, σ. 681. Πβ. F. N i e t z s c h e, Wille zur Macht, βιβλ. I, κεφ. 1.

2. R. P o l i n, La compréhension des valeurs, Paris, P.U.F., 1945. Πβ. T o u α ὗ τ ο ὕ, La création des valeurs, σσ. 271 κ.εξ.

παθητικήν των παραδοχών εκ μέρους τῶν συνειδήσεων. Κατὰ ταῦτα, ὁ κλασσικός μηδενισμὸς εἶναι μᾶλλον ἀρνητικός ἀντικειμενισμός. Ἡ διαφορὰ φρονούμεν ὅτι εἶναι τεραστία. Θὰ ἔπρεπεν ἄλλωστε ἀπὸ τοῦ κλασσικοῦ τούτου μηδενισμοῦ, τοῦ «κουρασμένου» καὶ παθητικοῦ, τείνοντος νὰ συμπέσῃ πρὸς μίαν μοιραιοκρατίαν, νὰ διασταλῇ ὁ ἐνεργητικός μηδενισμὸς ἐνὸς Nietzsche λ.χ.³, κατὰ τὸν ὁποῖον ἀπλῶς αἱ παραδεγμένοι αξίαι πρέπει νὰ μεταβληθοῦν⁴. Χαρακτηριστικῶς ἀναφέρομεν ἐδῶ δύο νιτσεϊκὰς ἀπόψεις ποὺ τονίζουν τὴν διαφορὰν: «Νὰ δημιουργήσῃ νέας αξίας — ὁ λέων δὲν τὸ δύναται εἰσέτι⁵, νὰ καταστῇ ὅμως ἐλευθέρα διὰ νέας δημιουργίας — ἰδοὺ τί δύναται ἡ ἰσχὺς τοῦ λέοντος...» καὶ «νὰ κατακτήσῃ τὸ δικαίωμα νὰ δημιουργῇ νέας αξίας — ἰδοὺ ἡ τρομερώτερα κατάκτησις δι' ἐν πνεῦμα ὑπομονητικὸν καὶ εὐλαβικόν»⁶. Καὶ πρὸς αὐτὸν ὅμως τὸν «δημιουργικόν» μηδενισμόν ἀντιτίθεται ὁ ἀξιολογῶν ὑποκειμενισμὸς ὡς ἀναγνωρίζων μίαν ὑφισταμένην κατάστασιν εἰς τὴν ὁποίαν ἀπλῶς προσδίδει ὀρισμένην ἐρμηνείαν, ἐνῶ ὁ πρῶτος ἐμφανίζεται καθαρῶς προφητικός.

Αἱ διευκρινίσεις αὗται θὰ μᾶς ἐπιτρέψουν τώρα νὰ διαστείλωμεν, μὲ τὴν σειράν μας, τόσον ὡς πρὸς τὸν παθητικὸν ὅσον καὶ ὡς πρὸς τὸν δημιουργικὸν μηδενισμόν, ἀλλὰ καὶ τόσον ὡς πρὸς τὸν καθαρὸν ὑποκειμενισμόν ὅσον καὶ πρὸς τὸν καθαρὸν ἀντικειμενισμόν, τὴν ἀποψιν τὴν θεωροῦσαν τὰς αξίας ὡς προϊόντα μιᾶς διαδικασίας ἐξαντικειμενίσεως τῆς συνειδήσεως. Πρὸς τὸν παθητικὸν καὶ μοιραιοκρατικὸν μηδενισμόν, καθὼς καὶ πρὸς τὸν ὄντολογικὸν ἀντικειμενισμόν, ἡ ὡς ἄνω ἀποψις διαστέλλεται ὡς ἐκ τοῦ ὅτι δέχεται μὲν τὴν ὑπαρξιν ἐνὸς συστήματος — ἢ μᾶλλον μιᾶς ἰσονομικῆς ἱεραρχίας — αξιῶν, ἀρνεῖται ὅμως νὰ δεχθῇ ὅτι αὗται ταυτίζονται πρὸς ὄντολογικῶς ὑπερβατικὰ ἀντικείμενα. Πρὸς τὸν ἐνεργητικὸν καὶ δημιουργικὸν πάλιν μηδενισμόν, καθὼς καὶ πρὸς τὸν νοολογικὸν ὑποκειμενισμόν, ἡ αὐτὴ ἀποψις διαστέλλεται ὡς ἐκ τοῦ ὅτι δὲν κρίνει μὲν ἀναγκαίαν τὴν ἀντικατάστασιν τῶν παραδεδωγμένων ἀξιῶν, ἀναγνωρίζει ὅμως ὅτι αὗται ἀποτελοῦν δημιουργήματα τῶν συνειδήσεων, μολονότι δὲν ἐμφανίζονται ὡς δημιουργήματα ἀτομικά, ἀλλ' ὡς δημιουργήματα διαμορφωθέντα διὰ τῆς οἰκουμενικῆς συναινέσεως τῶν συνειδήσεων πρὸς ἀλλήλας, μὴ ἐπιδεχόμενα δὲ ἀνατροπὴν ἢ ἀναίρεσιν, ἀλλὰ μᾶλλον ὀλοκλήρωσιν, συμφώνως πρὸς τὴν πρὸς ὀλοκλήρωσιν των τείνουσαν πορείαν αὐτῶν τούτων τῶν συνειδήσεων. Ἰδοὺ διατί εἶναι δυνατόν νὰ θεωρηθῇ ἀπαράδεκτος ἐξ ἐπόψεως καὶ ὄντολο-

3. Πβ. E. Moutsopoulos, Vers une actualisation de la valeur « homme », ἀνακοίν. εἰς τὴν VIIIe Rencontre Internationale de Culture Européenne τοῦ Institut. Internat. d'Etudes Europ. « A. Rosmini », Bolzano 1966.

4. «Umwertung aller Werte».

5. Ὑπογραμμίζομεν ἡμεῖς.

6. Τάδε ἔφη Ζαρατούστρας, κεφ. Αἱ τρεῖς μεταμορφώσεις.

γικής και υπαρξιακής πᾶσα ἀπόπειρα πρὸς ἰδεοποίησιν τῶν ἀξιών. Ἐξ ἄλλου, ἄρνησις μιᾶς τοιαύτης ἰδιοποιήσεως δὲν συνεπάγεται, ὡς εἶδομεν, ἄρνησιν αὐτῶν τούτων τῶν ἀξιών, ὅπωςδῆποτε συνεπαγομένην, συμφώνως πρὸς τὰ λεχθέντα, ἄρνησιν τῆς συνειδησιακῆς πραγματικότητος τῆς ὁποίας αἱ ἀξίαι ἀποτελοῦν τὸ ἐντελέστερον κάτοπτρον.

§ 17. Μία τελευταία διευκρίνις εἶναι ἐδῶ ἀπαραίτητος προκειμένου νὰ διαστείλωμεν τὴν ἡμετέραν θέσιν ἀπὸ τῆς θέσεως τοῦ ὑποκειμενισμοῦ. Εἶδομεν προηγουμένως ὅτι δὲν νοεῖται ἐξαντικειμένις οἰασδῆποτε ἀξίας ἐπὶ ἐπιπέδου ἀποκλειστικῶς ὑποκειμενικοῦ. Εἶναι βεβαίως προφανές ὅτι, ἐπειδὴ πᾶσα ἐξαντικειμένις ἀξίας εἶναι, κατ' οὐσίαν, ἐξαντικειμένις τῆς συνειδήσεως, τῆς τελευταίας ταύτης νοουμένης ὡς συνειδήσεως τῆς ὑπάρξεως, ἡ οἰαδῆποτε ἀξία ἀποτελεῖ καὶ τὸ κάτοπτρον τῆς ὑπάρξεως αὐτῆς. Ἐὰν ὁμως εὐρισκόμεθα ἐνώπιον ἀπειρίας αὐθαιρέτων ἐξαντικειμενίσεων μιᾶς ἐκάστης ἀτομικῆς ὑπάρξεως, εἶναι βέβαιον ὅτι δὲν θὰ ἐβραδύναμεν νὰ εὐρεθῶμεν ἐνώπιον μιᾶς πολλαπλότητος ἀξιών ἀσχέτων, ἀλλὰ καὶ ἀντιφατικῶν καὶ ἀντιμαχομένων πρὸς ἀλλήλας. Ἐννοεῖται εὐκόλως ὅτι τοιαύτη πολλαπλότης, χαρακτηριζομένη ἀπὸ ἑλλειψιν συνοχῆς, θὰ ἔτεινε πρὸς αὐτοδιάλυσιν καὶ αὐτοαναίρεσιν, δεδομένου ὅτι εἶναι ἀναντίρρητος ἡ τάσις πρὸς καθολικὴν καὶ οὐκουμενικὴν ἐπιβολὴν τῶν ἀξιών¹, ἐπιβολὴν σύμφωνον πρὸς τὴν τάσιν τῶν ἐπὶ μέρους ὑπάρξεων ὅπως ἐπιβεβαιώσουν ἑαυτὰς οἰκουμενικῶς. Τοιαύτη ἄλλωστε αὐτοαναίρεσις θὰ συνεπήγετο καὶ τὴν αὐτοαναίρεσιν τῶν ἐξαντικειμενιζομένων συνειδήσεων τῶν ὁποίων κάτοπτρα ὑπετέθησαν αἱ ἀξίαι. Συμβαίνει ὁμως αἱ ἀξίαι αὗται νὰ ἔχουν χαρακτηῖρα *συννομικόν*², ἥτοι, ἐν τελευταίᾳ ἀναλύσει, ἐκάστη ἐξ αὐτῶν νὰ καλῇ πάσας τὰς ἄλλας. Ἀνεξαρτήτως ὁμως τοῦ ὅτι, ὡς ἐκ τούτου, καθίσταται ἀναμφισβήτητον ὅτι ὑπάρχει συνεκτικότης καὶ συνοχὴ ὅχι μόνον μεταξὺ ἀξιών, ἀλλὰ καὶ μεταξὺ τῶν ἐν αὐταῖς κατοπτριζομένων συνειδήσεων³, θὰ πρέπη νὰ δεχθῇ τις κατ' ἀνάγκην, συμφώνως πρὸς τὴν ἀνωτέρω ἐκτεθέντα, ὅτι ἡ συννομικότης τῶν ἀξιών ἐξυπακούει τὴν συννομικότητα τῶν συνειδήσεων (τοῦτο ἐπὶ ἐπιπέδου καθαρῶς ἡθικοῦ).

Δύναται βεβαίως τις νὰ παρατηρήσῃ ἐνταῦθα ὅτι ὁ συννομικὸς χαρακτηρ τῶν ἀξιών ἀντίκειται πρὸς τὴν δυναμικότητά των, καθ' ὅσον συνεπά-

§ 17. 1. Πβ. κατωτ. § 36.

2. Κατὰ τὸν L. Lavelle, μν. ἔργ., τόμ. II, Paris, P.U.F., 1955, σσ. 15 κ.ἑξ., ὑφίσταται μία διαλεκτικὴ σχέσις μεταξὺ ἀξιών, εἰς τρόπον ὥστε αὗται νὰ ἐμφανίζονται μὲν διάφοροι ὡς πρὸς ἀλλήλας, πλὴν νὰ χαρακτηρίζωνται ὑπὸ ἐνότητος λαμβανούσης ἐκφρασιν ἐντὸς ἐνιαίου συστήματος. Πβ. ἐνθ' ἄν., σσ. 32 κ.ἑξ. Πβ. καὶ κατωτ. κεφ. Δ'.

3. Πβ. κατωτ., § 36.

γεται ποιάν τινα κλειστήν των συνάρθρωσιν. Κατὰ βάθος ὅμως ἡ συνάρθρωσις αὕτη, ἐὰν πράγματι ὑπάρχη, ἐπιβάλλεται εἰς τὰς ἀξίας ὑπὸ τῶν συνειδήσεων ἀναζητουσῶν δομικόν τι πεπερασμένον ἐπὶ τοῦ ὁποίου νὰ στηρίξουν τὸν δυναμισμόν των. Οὕτω ὁ δυναμισμὸς αὐτός, ἐπὶ ἀξιακοῦ ἐπιπέδου, ὑποτάσσεται εἰς τι πλαισιακόν, οὐχὶ βεβαίως αὐστηρῶς καθωρισμένον, περίγραμμα, προκειμένου, ἐμμέσως, ἔστω, νὰ ἐξασφαλισθῇ « ἀντικειμενικὸς » συμβιβασμὸς μεταξὺ συννομικότητος καὶ δυναμικότητος τῶν συνειδήσεων.

§ 18. Οὕτω ὅμως εὐρισκόμεθα αὐτομάτως ἐνώπιον μιᾶς νέας δυσκολίας. Πράγματι, εἶναι δυνατόν νὰ ὑποστηριχθῇ ὅτι ἐάν τις ἐκκινήσῃ ἐκ τοῦ ὅτι πᾶσα συνείδησις εἶναι μία αὐθύπαρκτος πραγματικότης¹, τότε δὲν νοεῖται οἰαδήποτε ἀναγκαία σύνδεσις της πρὸς τὰς ἄλλας συνειδήσεις. Πλήν τοιαύτη θεώρησις εἶναι καταφανῶς πεπλανημένη, ἀφ' ἐνὸς μὲν διότι αὐθύπαρκτος πραγματικότης δὲν εἶναι κατ' ἀνάγκην πραγματικότης στατικῶς ἐπιβεβαιουῖσα ἑαυτὴν — κατὰ τοὺς θεολογήσαντας μετὰ τὸν Πλωτῖνον, καὶ αὐτὸ τὸ Ἀπόλυτον ἐξ ὑπεραφθονίας ἐκχέεται δημιουργικῶς² —, ἀφ' ἑτέρου δέ, διότι πᾶσα συνείδησις ἐπιβεβαιούται μέσφ ὅλων τῶν ἄλλων τὰς ὁποίας, ὡς εἶδομεν, συναντᾷ ἐπὶ τοῦ ἐπιπέδου τῶν ἀξιῶν εἰς τὰς ὁποίας ἡ ἰδίᾳ ἐξαντικειμενίζεται. Οὕτω θὰ ἔδει νὰ θεωρήσωμεν ὑφισταμένην μίαν διαρκῆ διαλεκτικὴν παλίνδρομον κίνησιν μεταξὺ τῶν συνειδήσεων, συνειδητοποιουμένων δι' ἀντανακλάσεώς των ἐπὶ τοῦ δι' ἐξαντικειμενίσεως αὐτῶν δημιουργηθέντος ἀξιακοῦ κόσμου. Ἀκριβῶς δὲ ἡ δυναμικὴ αὐθύπαρξις τῶν συνειδήσεων, συνδυαζομένη πρὸς τὸν μεταξὺ αὐτῶν ὑπάρχοντα οἰκουμενικὸν δυναμικὸν δεσμόν, ἐξεικονίζεται ἐντὸς τῆς συννομικότητος τῶν ἀξιῶν, τῆς ὁποίας ἡ ἐξωτερικὴ ἐμφάνισις διαγράφεται ὡς ἱεραρχικὸν σύστημα³, παρὰ τὸ γεγονὸς ὅτι, ἀφοῦ, ὡς εἶδομεν, καθαρὰ ἀντικειμενικὴ ὑπόστασις τῶν ἀξιῶν ἀποκλείεται, θὰ ἔδει μᾶλλον νὰ ὁμιλῶμεν, ἂν ὅχι περὶ πολλαπλότητος ἀξιῶν⁴, τοῦλάχιστον περὶ πολλαπλότητος ἀξιολογήσεων⁵ εἰς τὰς ὁποίας ἡ συνείδησις ἐπιβάλλει συνοχὴν ἀνταποκρινομένην πρὸς τὴν πρὸς τὰς

§ 18. 1. Ἀπὸ ὁλόκληρον τὴν ἀπέραντον σχετικὴν βιβλιογραφίαν περιοριζόμεθα νὰ ἀναφερθῶμεν ἐδῶ εἰς τὴν ἀπὸ πάσης ἀπόψεως ἐνδιαφέρουσαν μελέτην τοῦ Ν. Ο. Lossky, *Value and existence*, ἀγγλ. μετ. ὑπὸ S. Vinokoroff, London, Allen & Unwin, 1935, σσ. 25 κ. ἐξ.

2. Πβ. λ.χ. Fénelon, *Traité de l'existence de Dieu*, ἐν *Œuvres spirituelles*, ἐκδ. Παρισίων, Tenré, 1822, ἐν τόμ. IV.

3. Πβ. H. Rickert, *Vom System der Werte*, ἐν *Logos*, τ. IV, ἰδίᾳ σσ. 293 κ. ἐξ.

4. Πβ. E. Dupréel, *Esquisse d'une philosophie des valeurs*, Paris, Alcan, 1939, σσ. 100-103.

5. Πβ. R. Polin, *La création des valeurs*, σσ. 99 καὶ σημ. 1.

άλλας συνειδήσεις ὑπ' αὐτῆς εὐκταίαν δι' ἑαυτὴν δυναμικὴν συνεκτικότητα.

Ὑπὸ τὰς συνθήκας ταύτας, καὶ αὐτὸν ἀκόμη τὸν κόσμον τῶν πλατωνικῶν Ἰδεῶν, θεωρούμενον ὡς ὑπάρχοντα ἐξ ἀντικειμένου, ἡ συνείδησις θὰ τείνῃ νὰ ἐξομοιώσῃ πρὸς τὸν κόσμον τῶν ἀξιῶν, ἄλλως βεβαίως δημιουργηθέντα, προκειμένου, γνωσιολογικῶς τοῦλάχιστον, νὰ ἐπιτύχῃ δι' ἑκείνου τὸν ἐμπλουτισμὸν καὶ τὴν ὑποστασιακὴν ἐνίσχυσιν τοῦ ἰδικοῦ της δημιουργήματος. Οὕτω, τὴν τάσιν τῶν φιλοσόφων πρὸς ἰδεοποίησιν τῆς ἀξίας⁶ δυνάμεθα νὰ διαστείλωμεν ἀπὸ τῆς τάσεως τῶν συνειδήσεων πρὸς ἀξιοποίησιν τῆς Ἰδέας.

Ἐξ ὧσων προηγούνται εἴμεθα ἐπὶ πλέον εἰς θέσιν νὰ ἐξηγήσωμεν διατρίαι δύο διαδικασίαι, ἐκτὸς τῆς φαινομενικῆς των ἀντιστικτικῆς παραλληλίας, οὐδεμίαν, φυσικῶς τῷ λόγῳ, ὁμοιότητα παρουσιάζουν. Πράγματι, λέγοντες ἰδεοποίησιν τῆς ἀξίας ἐννοοῦμεν τὸν ὑποστασιασμὸν ἐνὸς κατόπτρου τῆς συνειδήσεως, ἐνεκα μεθόδικων λόγων ὑπαγορευόντων τὴν ἐκ μέρους διαφόρων στοχαστῶν ἀναγωγὴν τοῦ ἐξαντικειμενισθέντος εἰς τὸ ὄντολογικῶς ἀντικειμενικόν, ὅπερ ἄτοπον· λέγοντες δὲ ἀξιοποίησιν τῆς Ἰδέας, τὸν ὑπ' αὐτῆς ταύτης τῆς συνειδήσεως ἐπιχειρούμενον, ἐπὶ στοχαστικοῦ ἐπιπέδου, ἀποῦποστασιασμὸν ὄντοτήτων θεωρουμένων ἄλλωστε ὡς αὐθυπάρκτων, προκειμένου ν' ἀποκρυσταλλωθῇ εἰς σύστημα ἱεραρχήσεως μία συννομικότης. Ἐνῶ λοιπὸν εἰς τὴν πρώτην περίπτωσιν διαπιστοῦμεν ἀπλὴν ἀναγωγικὴν διαδικασίαν δι' ἧς, τελικῶς, μέσῳ τῆς εἰς τὸ ἀνακτὸν ἀναγνωρίσεως μιᾶς ἀντικειμενικότητος, ἐπιτυγχάνεται, παρὰ πρόθεσιν, ἄρνησις τῆς πραγματικότητος αὐτοῦ, εἰς τὴν δευτέραν περίπτωσιν διαπιστοῦμεν τάσιν ἐπιβολῆς μιᾶς τάξεως, θεωρουμένης ἀντικειμενικῆς, ἐπὶ τοῦ ἀνιεραρχήτου συνόλου ἐξαντικειμενισθεισῶν ἐπὶ μέρους διαθέσεων τῆς συνειδησιακῆς προθετικότητος. Ὅ,τι ἐνδιαφέρει τὴν συνείδησιν εἶναι συνεπῶς ὄχι νὰ ὑποστασιάσῃ ἑαυτὴν μέσῳ τοῦ ὑποστασιασμοῦ τῶν ἐξαντικειμενισθεισῶν διαθέσεων της, ἀλλὰ νὰ ἐπιβάλλῃ ἐπ' αὐτῶν, συνεπῶς δὲ καὶ ἐφ' ἑαυτῆς, ὡς καὶ ἐπὶ τῶν σχέσεών της πρὸς τὰς ἄλλας συνειδήσεις, μίαν πέραν τοῦ ἀναγκαίου ἐννοιακὴν ἀκρίβειαν. Τὸ μόνον τὸ ὁποῖον θὰ ἡδύνατό τις ἐνδεχομένως νὰ ψέξῃ ἐν προκειμένῳ θὰ ἦτο ἡ ὑπερβολικότης τῆς τοιαύτης τάσεως τῆς συνειδήσεως, μὴ ἐμπιστευομένης εἰς τὸ αὐτάρκες τῆς δημιουργικότητός της· ἀντιθέτως, προκειμένου περὶ « μεθόδου » στοχαστικῆς, ὡς ἡ αἰτουμένη τὴν ἰδεοποίησιν τῆς ἀξίας, ἥτις, ὡς μέθοδος φιλοσοφική, θὰ ἔδει νὰ ἐμφανίζῃ αὐστηρὰν λογικὴν συνέπειαν, καὶ ἡ ὁποία ἀποδεικνύεται ὁδηγοῦσα εἰς ἄτοπον, θὰ ἔδει νὰ τονισθῇ ὅτι τοιαύτη « μέθοδος » αὐτοκαταλύεται, λόγῳ ἀκριβῶς τῶν μόλις ἐκτεθέντων ὅρων τῆς διαδικασίας τὴν ὁποίαν προϋποθέτει. Ἐξαντικειμενι-

σις τῆς συνειδήσεως δὲν σημαίνει, ἄλλωστε, καὶ ὑπερβατικοποίησιν αὐτῆς, καθ' ὅσον ἡ τελευταία αὕτη θὰ συνεπλήγετο κατάλυσιν τῆς ταυτότητος συνειδήσεως καὶ ὑπάρξεως τῆς ὁποίας, ὡς πολλάκις μέχρι τοῦδε ἔσχομεν τὴν εὐκαιρίαν νὰ τονίσωμεν, ἡ συνείδησις εἶναι συνείδησις.

§ 19. Εἶδομεν ἄνωτέρω¹ ὅτι μία ἀξία, αἰσθητικὴ λ.χ., εὐκόλως εἶναι δυνατόν νὰ προσλάβῃ μορφὴν νοητικῆς κατηγορίας, μόλις, παύουσα νὰ ἐμφανίζεται ὡς τὸ πρὸς ὃ φέρομαι ὑπὸ τῆς συνειδήσεώς μου, ἀποβῇ κριτήριο διακριτικὸν διὰ ταύτην χωροῦσαν εἰς διερεύνησιν τῆς δραστηριότητος ἑαυτῆς. Τοῦτο βεβαίως δὲν νοεῖται μόνον προκειμένου περὶ αἰσθητικῶν ἀξιῶν — μολονότι εἰς τὸν τομέα αὐτὸν τὰ πράγματα καθίστανται περισσότερον ἐνδεικτικὰ ἢ ἀλλαχοῦ —, ἀλλὰ δύναται νὰ ἀφορᾷ καὶ εἰς τὰς παντοίας ἄλλας ἀξίας ὅσας ἡ συστηματολογουσα ἀξιολογία εἶναι δυνατόν ἐξαντλητικῶς ν' ἀπαριθμήσῃ καὶ νὰ καταγράψῃ². Παρὰ τὸ γεγονὸς ὅτι, ὡς ἐτονίσσαμεν³, ἡ κατηγοριοποίησις τῶν ἀξιῶν, ὑπὸ τοὺς ὅρους τούτους, ἀποτελεῖ ἐνέργειαν — ἡ καὶ κατάστασιν — δευτερογενῆ διὰ τὴν συνείδησιν, ἐν τούτοις δέον ν' ἀναγνωρισθῇ ὅτι, τηρουμένων τῶν ἀναλογιῶν, εἰς τὴν κατάστασιν αὐτήν, προκύπτουσιν, τρόπον τινά, ἐκ τοῦ διαλεκτικοῦ συσχετισμοῦ τῆς συνειδήσεως πρὸς τὰ ἐξαντικειμενισθέντα ἐπὶ μέρους δυναμικὰ προθεσιακὰ της περιεχόμενα, ἐξεικονίζονται κάπως πληρέστερον τὰ τελευταία ταῦτα. Πράγματι, εὐθὺς μετὰ τὴν ἐξαντικειμενισίν των, τὰ ὡς ἄνω περιεχόμενα, θεωρούμενα, ὑπὸ αὐτῆς ταύτης τῆς συνειδήσεως, ἡρόμως καὶ ἀνεξαρτήτως πάσης πρὸς αὐτὰ φορᾶς ἐκείνης, ἀποβαίνουν ἂν ὅχι καθαρὰ ὡς ἐκ τῆς φύσεώς των, πάντως ἀποκεκαθαρμένα παντὸς ἐξωλόγου στοιχείου⁴. Αὕτη αὕτη ἡ διαδικασία τῆς κατηγοριοποιήσεως τῆς ἀξίας⁵ ἀποβαίνει οὕτω μία νοητικὴ ἐνέργεια διὰ τῆς ὁποίας ἐπιζητεῖται ἔμμεσος ἀναγωγή « ἀντικειμενικῶν » πραγματικοτήτων εἰς νοητικὰ των ἀντίστοιχα, ἀναγωγή διανοίγουσα τὴν ὁδὸν πρὸς ἀξιοποίησιν τῆς Ἰδέας.

Ὡμιλήσαμεν μόλις περὶ ἐξωλόγων στοιχείων. Δὲν θὰ ἔπρεπε νὰ μὴ ἐπιμείνωμεν ἐπὶ τοῦ σημείου τούτου. Πολλοὶ σύγχρονοι συγγραφεῖς, μεταξύ

§ 19. 1. Πβ. § 15.

2. Πβ. σχετικῶς κατωτ. § 31 κ.ἐξ.

3. Πβ. ἄνωτ., § 15.

4. Ὁ ὅρος ἀποκεκαθαρμένα ἐνταῦθα χρησιμοποιεῖται ὅλως καταχρηστικῶς, καθ' ὅσον, εἰς τὴν πραγματικότητα, οὕτω ἀποκαθαιρόμεναι αἱ ἀξίαι μᾶλλον ἀποψιλῶνται τοῦ ἀρχικοῦ των πλούτου, τόσον συνδεδεμένου πρὸς τῆς συνειδήσεως τὸν ὅλον δυναμισμόν, καθιστάμεναι ἀπλᾶι σκιαὶ τῶν συνειδησιακῶν πραγματικοτήτων ποὺ ἀντιπροσωπεύουν δι' ἀντανakλάσεως, πρὸς τὰς ὁποίας ὁρῶς δύνανται, ὑπὸ ἄλλο φυσικὰ πρῖσμα θεωρούμεναι, νὰ ἀντιστοιχοῦν κατὰ τρόπον ἐντελῆ (adæquatum).

5. Πβ. ἄνωτ., § 15.

τῶν ὁποίων ὁ Max Scheler δὲν κατέχει τὴν ἥσσανα θέσιν⁶, ἐπιμένουν ἐπὶ τῆς ἀπόψεως καθ' ἣν αἱ ἀξίαι γενικώτερον, καταφανῶς δὲ εἰδικώτερον αἱ ἠθικαὶ καὶ αἰσθητικαὶ τοιαῦται, ἀποτελοῦν ἐξωλογικὰς οὐσίας τὰς ὁποίας ἡ συνείδησις εἶναι εἰς θέσιν νὰ συλλάβῃ μέσῳ τῆς ἐνορατικῆς τῆς ἱκανότητος εἰς τὴν ὁποίαν ἀποδίδεται χαρακτήρ θυμικός. Διευκρινίζουν μάλιστα περαιτέρω ὅτι μία τοιαύτη θυμικὴ ἐνόρασις δὲν ἀποτελεῖ κατωτέραν μορφὴν ἐκδηλώσεως τοῦ συνειδησιακοῦ βίου, ἀλλ' ὅτι ἀντιθέτως ἀφορᾷ εἰς ἀντικείμενα τὰ ὁποία μόνη ἐκείνη εἶναι εἰς θέσιν νὰ συλλάβῃ, καθ' ὅσον ἡ διεξοδικῶς χωροῦσα εἰς τὴν σύλληψιν τῶν ἀντικειμένων τῆς διάνοια ἀδυνατεῖ νὰ ἀχθῇ μέχρις ἐκείνων, λόγῳ ἀκριβῶς τοῦ ἰδιοτύπου των χαρακτηῖρος⁷. Ἐπὶ τοῦ προκειμένου ἐπιβάλλονται ὠρισμένοι παρατηρήσεις: πρῶτον, ὡς μᾶς ἐδόθη ἤδη ἡ εὐκαιρία νὰ διαπιστώσωμεν, αἱ ἀξίαι πᾶν ἄλλο ἢ ἀπολύτως ἀντικειμενικὰ ὄντα δύνανται νὰ θεωρηθοῦν. Ὁ τοιοῦτος ὑποστασιασμός των θὰ ἰσοδυναμῇ πρὸς ἰδιοποίησίν των, ὅπερ θὰ συνεπήγετο οὐθαίρετον ἀλλοίωσιν τῆς φύσεώς των. Δεύτερον, ἀνεγνωρίσαμεν εἰς τὰς ἀξίας ὠρισμένα ἐξώλογα γενικῶς στοιχεῖα, δὲν ἀνεγνωρίσαμεν ὅμως εἰς αὐτὰς καὶ χαρακτηῖρα ἐξ ὁλοκλήρου ἐξωλογικόν. Τοῦτο θὰ ἦτο ἀντίθετον πρὸς τὴν βασικὴν ἡμῶν θέσιν περὶ προελεύσεως τῶν ἀξιῶν ἐκ τινος ἐξαντικειμενιστικῆς διαδικασίας. Ἡ τοιαύτη διαδικασία δὲν εἶναι φυσικὰ ἐξ ὁλοκλήρου διαδικασία λογική. Καὶ μόνον ὅμως τὸ γεγονὸς ὅτι αἱ ἀξίαι ὑφίστανται ἐν συνεχείᾳ κατηγοριοποίησιν, ἐκ παραλλήλου τόσον πρὸς τὴν ὑπ' αὐτῶν ὑφισταμένην ἰδεοποίησιν ὅσον καὶ πρὸς τὴν ὑπὸ τῶν Ἰδεῶν ὑφισταμένην ἀξιοποίησιν⁸, ὑποδηλοῖ ὅτι ὁ ἐξώλογος χαρακτηῖρ των εἶναι ἴσως ὁ ἐμφανέστερος, ὃχι ὅμως κατ' ἀνάγκην καὶ ὁ ἐπικρατέστερος. Τρίτον, ἀξίζει νὰ σημειωθῇ καὶ πάλιν ὅτι ἡ συνείδησις φέρεται πρὸς τὰς ἀξίας τὰς ὁποίας ἡ ἰδία θέτει ὡς ἐκπροσωπούσας ἑαυτήν. Κατὰ ταῦτα, ἐξώλογον καὶ θυμικὸν χαρακτηῖρα δύναται νὰ ἐμφανίσῃ μόνον ἡ πρὸς αὐτὰς φορὰ τῆς συνειδήσεως, ἀποτέλεσμα τῆς δυναμικῆς ἐπιβεβαιώσεως τῆς προθετικότητος ἐκείνης, ὃχι ὅμως ἡ συνείδησις τῆς φορᾶς αὐτῆς, ἡ ὁποία ὀφείλει τὴν πληρότητά της εἰς τὴν μεσολάβησιν τῶν παντοίων ἀξιακῶν κατηγοριῶν⁹. Ἀλλά, ἐπιμένουν ὁ Scheler καὶ οἱ θυμοκρατικοὶ ἀξιολογοῦντες, ἐὰν ὁ ἄνθρωπος εἶναι ἡ κατ' ἐξοχὴν ἀξία, τότε ὁ πλη-

6. Πβ. *Wesen und Formen der Sympathie*, σσ. 35 κ.εξ.

7. Εἰς ἀναλόγους κατὰ τῶν νοητικῶν διαδικασιῶν κριτικὰς, καὶ ἐπὶ παντοίων ἐπιπέδων, ἔχουν προβῇ σχεδὸν πάντες οἱ ἀπὸ τοῦ Spinoza καὶ ἐντεῦθεν δυνομοκρατικοὶ φιλόσοφοι. Ἡ πληρεστέρα πάντως ἐν προκειμένῳ κριτικὴ φρονοῦμεν ὅτι ὀφείλεται εἰς τὸν Bergson. Πβ. Ε. Μουτσοπούλου, Ἡ κριτικὴ τῆς πλατων. φιλοσοφίας παρὰ Bergson, ἐνθ' ἄν.

8. Ὁ καθ' ἡμᾶς ὀρισμός τῆς διαδικασίας αὐτῆς δίδεται ἀνωτέρω, § 18.

9. Πβ. τὴν ἀντίστοιχον στάσιν τοῦ Kant. Πβ. Ε. Μουτσοπούλου, *Forme et subjectivité*, κεφ. II καὶ III.

σίον αποτελεί δι' ἡμᾶς ἀξίαν σαφῶς ἀντικειμενικὴν πρὸς τὴν ὁποίαν, ἐπὶ πλέον, φερόμεθα διὰ τινος συμπαθείας θυμικῆς τονικότητος¹⁰.

Πρὸς τὴν τοιαύτην ἀποψιν θὰ εἶχε τις ν' ἀντιτείνῃ ὅτι ἤδη, διὰ τῆς συναφείας τῶν ὄρων ἄνθρωπος καὶ πλησίον ἐπιχειρεῖται σοφισματικὴ θεμελίωσις τῆς ἀποκλειστικῆς θυμοκρατικῆς θέσεως. Ἡ ἔννοια ἄνθρωπος ἀποδίδει μίαν ἀξίαν, ἡ δὲ ἔννοια πλησίον μίαν ἄλλην, ἴσως πλέον συγκεκριμένην τῆς πρώτης. Εἰς τὴν διὰ τῆς ἐννοίας ἄνθρωπος ἀποδιδομένην ἀξίαν ἡ συνείδησις βλέπει νὰ ἀντανακλάται τὸ ὀντολογικόν της καθεστῶς· εἰς τὴν διὰ τῆς ἐννοίας πλησίον τοιαύτην, τὸ ὑπαρξιακόν της καθεστῶς. Καὶ ὥς μὲν πρὸς τὴν πρώτην περίπτωσιν εἶναι τολμηρὸν νὰ δεχθῇ τις ὅτι ἡ συνείδησις ἀγνοεῖ τοὺς λόγους διὰ τοὺς ὁποίους φέρεται πρὸς τὴν ἀνθρωπότητα ἐν γένει. Εἰς δὲ τὴν δευτέραν, εἶναι ἔτι τολμηρότερον νὰ γίνῃ δεκτὸν ὅτι ἡ ἀγνοία της φορᾷ τῆς συνειδήσεως πρὸς τὸ Σὺ¹¹ δὲν καλύπτει ὑποσυνείδητον γνῶσιν τῶν λόγων τῆς πρὸς αὐτὸ θετικῆς ἢ ἀρνητικῆς διαθέσεως τῆς ὑπάρξεως. Τέλος δέ, θὰ ἡδύνατο νὰ παρατηρηθῇ ὅτι θυμοκρατικὴ συμπεριφορὰ ἀναφορικῶς πρὸς τὰς ἀξίας αἰτιολογεῖται μὲν, κατόπιν τῶν ἀνωτέρω διευκρινίσεων, δὲν δικαιολογεῖται ὅμως, καθ' ὅσον ὁδηγεῖ ἀπ' εὐθείας εἰς τὴν θεώρησιν μιᾶς συνειδήσεως πλανωμένης. Ἐπὶ πλέον, ἐάν, ὥς θέλουν ὁ Scheler καὶ οἱ ἀκολουθοῦντες μᾶλλον ἢ ἥττον τὰς ἀπόψεις του, ἡ Ἠθικὴ δύναται νὰ θεμελιωθῇ ἐπὶ μιᾶς (ὑποκειμενικῆς, κατὰ βάθος) ἱεραρχίας ἀξιῶν, τότε γίνεται εὐκόλως ἀντιληπτὸν πόσον ἐπιρρεπὴς εἰς ἀξιολογήσεις πεπλανημένας θὰ ἦτο τοιαύτη Ἠθικὴ, καὶ πόσον, εἰς τὴν πραγματικότητα, θὰ ἐθεμελιούτο ἐπὶ μιᾶς ἱεραρχίας πλανῶν. Ἡ κυριωτέρα συνέπεια τῆς θέσεως τοῦ Scheler θὰ ἦτο ὅτι δι' αὐτῆς θὰ ἡνοίγετο ἡ ὁδὸς πρὸς τὸν ὑποστασιασμόν, ὅχι μόνον ἀξιῶν, ἀλλὰ καὶ ψευδαξιῶν. Ἀλλ', ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει, ὅχι μόνον ἡ θέσις τῆς καθαρᾶς ἀντικειμενικότητος τῶν ἀξιῶν ἐγκαταλείπεται, ἀλλὰ καὶ ἡ θέσις τῆς καθαρᾶς αὐτῶν ὑποκειμενικότητος ἐνισχύεται. Ἡ ὅλη συνεπῶς ἀποψις τοῦ Scheler ὁδηγεῖ εἰς καταλυτικὰς τῆς συνοχῆς της ἀπορίας.

§ 20. Διὰ νὰ συνοψίσωμεν: αἱ ἀνωτέρω παρανοήσεις ὀφείλονται εἰς τὸ γεγονὸς ὅτι ὠρισμένα «ἀντικείμενα» ἢ «μεγέθη» εἰς τὰ ὁποῖα ἀναφέρονται ἡ συνείδησις, ἦτοι αἱ ἀξίαι, δὲν εἶναι μετρητὰ καθ' ἑαυτά, ἀλλὰ μόνον μέσῳ τῆς ἐντάσεως τῶν εἰς αὐτὰ ἀναφερομένων συγκεκριμένων συνειδησιακῶν καταστάσεων αἱ ὁποῖαι, μὲ τὴν σειρὰν των, εἶναι δημιουργήματα δευτερογενῆ μὲν ἐν σχέσει πρὸς τὰς εἰς αἷς ἀναφέρονται ἀξίας, πρωτογενῆ ὅμως

10. Πβ. ἐνθ' ἀν.

11. Διὰ μίαν εἰδικωτέραν περίπτωσιν, πβ. Ε. Μουτσοπούλου, Αἱ ἡδοναί, κεφ. Δ'. Πβ. κατωτ. § 34.

ἐφ' ὅσον ἤθελον ληφθῇ ἀναδρομικῶς, συμφώνως πρὸς ὅσα προηγήθησαν, ὡς ἐνέργειαι ἀφ' ἐαυτῶν δημιουργοῦσαι τὰς ἀξιακὰς των προβολικὰς θεωρήσεις. Ἐὰν συμβαίνει εἰς τὴν ἀξίαν ν' ἀποδίδεται σημασία κατ' ἐξοχὴν συνήθουσα πρὸς τὸν ἔλλογον χαρακτῆρα τῆς συνειδήσεως, τοῦτο συμβαίνει διότι, εἰς τὴν πραγματικότητα, ἡ συνείδησις εὖ νοεῖ, χάριν τῆς ἐντελεστεράς της λειτουργίας καί, συνεπῶς, ἐπιβεβαιώσεως, κατηγοριοποίησιν τῶν ἰδίων αὐτῆς διαρθρώσεων, κατ' ἀφαίρεσιν τοῦ λοιποῦ θεωρουμένων. Ὡσαύτως, τὰ δυναμικώτερα ἀναπτύγματα ἐκδηλώσεως τῶν συνειδησιακῶν τάσεων μορφοποιοῦνται εἰς δυναμικῶς ἐπιβαλλομένης ἀξίας. Ἡ διαδικασία τῆς ἐμφανίσεως τῶν ἀξιῶν ἐν γένει ἐνέχει σαφῶς διαλεκτικὸν χαρακτῆρα κατὰ τοῦτο τοῦλάχιστον, ὅτι, ἐνῶ δηλαδὴ, ἀφ' ἐνός, ἐπιχειρεῖται διαπλάτυνσις τῆς δικαιοδοσίας αὐτῶν ἐπὶ πεδίου οἰκουμενικοῦ καὶ καθολικοῦ, ἀφ' ἑτέρου εἰς μίαν ἐκάστην ἐκ τῶν συνειδήσεων ἡ ἐπέκτασις αὕτη συνοδεύεται ὑπὸ τινος συσχετιστικῆς πρὸς αὐτήν, εἰς βάθος φερομένης, ἐντασιακῆς ὁλοκληρώσεως. Διὰ τῆς τοιαύτης πορείας ἐπιτυγχάνεται, χάρις καὶ εἰς ὠρισμένας εἰδικὰς συνθήκας, ἡ ἐπιβεβαίωσις αὐτῆς ταύτης τῆς συνειδήσεως ὅχι μόνον ἀπολύτως, ἀλλὰ καὶ ὡς πρὸς τὸν ἐντονώτερον καταφανῆ βασικὸν αὐτῆς χαρακτῆρα, ἥτοι τὴν προθετικότητα. Γενικῶς, ὅ,τι ἐξαντικειμενίζεται δὲν εἶναι αἱ ἀξίαι¹, ἀλλ' αὕτη αὕτη ἡ προθετικότης τῆς συνειδήσεως.

§ 20. 1. Ὁ R. Polin, *La création des valeurs*, σ. 279 κ.εξ., ὁμιλεῖ περὶ « ἀντικειμενικοποίησεως » ἢ « ἐξαντικειμενισμοῦ » (« objectification ») τὴν ὁποίαν θεωρεῖ ὡς συνώνυμον πρὸς μίαν « ὑπερβατικοποίησιν » (αὐτόθι, σ. 231). Διαδικασίαν ἀνάλογον πρὸς τὴν διαδικασίαν ταύτην ὠνομάσαμεν ἰδεοποίησιν τῶν ἀξιῶν καί, ἀντιδιαστείλαντες αὐτὴν ἀπὸ τῆς διαδικασίας τῆς ἐξαντικειμενίσεως (objectivation, Objektivierung), ἐθεωρήσαμεν αὐτὴν ὀφειλομένην εἰς διαστρεβλωτικὰς τρόπον τινὰ ἐνεργείας τῆς συνειδήσεως. Πβ. ἄνωτ., § 11 καὶ σημ. 2.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'

Ο ΔΥΝΑΜΙΣΜΟΣ ΤΩΝ ΑΞΙΩΝ

§ 21. Συμφώνως πρὸς τὸ ἐν τῇ *Εἰσαγωγῇ* διαγραφέν πρόγραμμα τῆς ἡμετέρας ἐρεῦνης προσεπαθήσαμεν ὥπως προσδιορίσωμεν εἰς μὲν τὸ πρῶτον αὐτῆς τμῆμα ἐννοιολογικῶς τὸν ὅρον *ἀξία*, ἐν συναφείᾳ καὶ πρὸς ἐν ἄλλαις ἡμῶν μελέταις ἐκτεθείας ἀπόψεις περὶ τοῦ συνειδησιακοῦ δυναμισμού, καὶ πρὸς ὑπ' ἄλλων ἐρευνητῶν ἀναγνωριζόμενας αὐτῷ σημασίας, εἰς δὲ τὸ δεύτερον αὐτῆς τμῆμα, τὰς προϋποθέσεις ὑπὸ τὰς ὁποίας δυνάμεθα νὰ ὁμιλῶμεν περὶ ἐξαντικειμενίσεως τῆς συνειδήσεως μέσῳ τῶν ἀξιῶν. Εἰς τὸ παρὸν κεφάλαιον προτιθέμεθα νὰ ἐξετάσωμεν τὰς μεταξὺ δυναμισμού τῶν ἀξιῶν καὶ προθετικότητος τῆς συνειδήσεως ὑπαρχούσας συναρτησιακὰς σχέσεις αἱ ὁποῖαι, ἄλλωστε, καὶ ὑποδεικνύουν μίαν λανθάνουσαν ἀναγωγιμότητα τῶν μὲν εἰς τὴν δέ, καὶ τἀνάπαλιν. Συγκεκριμένως θὰ διαιρέσωμεν τὴν ἐξεταστικὴν ἡμῶν ἀναφορὰν εἰς τρεῖς ἐπὶ μέρους ἐρευνητικὰς προσθαθείας προκειμένου νὰ περισφίξωμεν τὸν κλοιὸν πέριξ τριῶν ἐπὶ μέρους ἀπόψεων τοῦ ἐν γένει ἀξιακοῦ δυναμισμού τὸν ὁποῖον θὰ διακρίνωμεν ἀντιστοίχως εἰς *ὄντολογικόν*, εἰς *κρισιακόν* καὶ εἰς *πρακτικόν*, ἀναλόγως τῶν τομέων τῆς συνειδησιακῆς δραστηριότητος τῶν συνιστώντων ἰδιαίτερα πρίσματα μέσῳ τῶν ὁποίων τὸ πρόβλημα τῶν ἀξιῶν δύναται ἐντελέστερον νὰ θεωρηθῇ καὶ νὰ ἐρμηνευθῇ, τοῦλάχιστον μέχρις ὁρισμένου σημείου.

Ὡς πρὸς τὸν ὄντολογικὸν δυναμισμόν τῆς ἀξίας, ἀνάγκη νὰ σταματήσῃ τις ἐν πρώτοις ἐνώπιον δύο διαπιστώσεων. Ἡ μία ἐξ αὐτῶν ἔχει σχέσιν πρὸς τὸν μεταξὺ ἀξίας καὶ ὄντος διαπιστωθέντα σύνδεσμον. Πράγματι, ἐδέχθημεν ὅτι ἐὰν ἡ ἀξία δὲν εἶναι ὃν μὲ τὴν σημασίαν τὴν ὁποίαν ὁ Πλάτων ἀποδίδει εἰς τὴν Ἰδέαν, ἐὰν δηλαδὴ ἡ ἀξία δὲν δύναται νὰ ληφθῇ ἐκ τῶν ἔξω ὡς οὐσία, ἐν τούτοις εἶναι ἐφικτὴ ἡ εἰς αὐτὴν ἀπόδοσις οὐσίας ἐκ τῶν ἔσω, ἐφ' ὅσον ὅχι μόνον ἐκείνη δύναται νὰ ταυτισθῇ πρὸς τὴν ἀνθρωπίνην ὑπαρξιν, ἀλλὰ καὶ ἡ τελευταία αὕτη ἐπιδέχεται τὸν χαρακτηρισμόν τῆς ἀξίας καθ' ἑαυτήν, τῆς αὐταξίας¹. Λέγοντες δὲ οὐσίαν ἀποδιδομένην εἰς τὴν ἀξίαν ἐκ τῶν ἔσω, ἐννοοῦμεν ὅτι ἡ συνείδησις, συλλαμβάνουσα τὴν ὑπαρξιν τῆς ὁποίας εἶναι ἡ δυναμικὴ ἐπιβεβαίωσις, δὲν ἔχει καὶ ἀνάγκην νὰ προβῇ ἐν προκειμένῳ εἰς προθεσιακὴν ἐξαντικειμένισιν ἑαυτῆς, ἐφ' ὅσον ἤδη, διὰ τοῦ ὡς ἄνω ταυτισμοῦ, ἡ ἐξαντικειμένισις αὕτη ἔχει ἐπέλθει ἀφ' ἑαυτῆς.

§ 21. 1. Πβ. ἄνωτ. § 8, ἐνθα διεπιστώσαμεν ὅτι αὕτη αὕτη ἡ ὑπαρξίς ἀποτελεῖ ἀγαθὸν μὲ τὴν σημασίαν τῆς αὐταξίας. Πβ. καὶ κατωτ., § 28 καὶ σημ. 3.

Κατὰ ταῦτα λοιπόν, καὶ ὑπὸ τὰς ὡς ἄνω προϋποθέσεις, καὶ δὴ ὑπὸ τὸν ὄρον κυρίως ἡ ἀξία νὰ ἀνάγεται, μέσῳ τῆς συνειδήσεως τῆς ὑπάρξεως, εἰς αὐτὴν ταύτην τὴν ὑπαρξιν, εἶναι φανερόν ὅτι, ἐπὶ καθαρῶς ὑπαρξιακοῦ ἐπιπέδον, ἀξία καὶ ὃν ὄχι μόνον βασικῶς δὲν διαφέρουν, ἀλλ' ἀντιθέτως ἐπιβάλλεται ὅπως θεωρηθοῦν ὡς παρουσιάζοντα ἐνότητα εἰς βάθος. Πάντοτε βεβαίως ἐνταῦθα δμιλοῦμεν ὄχι περὶ οἰασδὴποτε ἀξίας, ἀλλὰ περὶ αὐτῆς ταύτης τῆς κατ' ἐξοχὴν ἀξίας, τῆς αὐταξίας, ἥτοι τῆς ἀξίας τῆς ὑπάρξεως. Ἐνῷ δηλαδὴ εἰς τὴν περίπτωσιν μιᾶς οἰασδὴποτε ἀξίας ἔχομεν νὰ κάμωμεν πρὸς ἓν συνειδησιακὸν γεγονὸς ἐξαντικειμενισθὲν, εἰς τὴν περίπτωσιν τῆς ὡς ἄνω προσδιορισθείσης ὑπαρξιακῆς αὐταξίας, ὑπαρξίς, συνείδησις τῆς ὑπάρξεως καὶ ἐξαντικειμένισις τῆς συνειδήσεως ταύτης καθὼς καὶ τῆς ὑπάρξεως καθ' ἑαυτὴν θεωρουμένης συμφύρονται ἐντὸς τοῦ πλαισίου τὸ ὁποῖον αἱ ἴδιαι συνιστοῦν. Τὸ πλαίσιον τοῦτο εἶναι περαιτέρω πεδῖον ἐντὸς τοῦ ὁποῖου ἐξασκοῦνται παντοῖαι δυναμικαὶ ὥσεις συγκεκριμενοποιούμεναι εἰς σχέσεις λειτουργικὰς, ἐν τελευταίᾳ δ' ἀναλύσει ἐμφανίζεται αὐτὸ τοῦτο ὡς δυναμικὴ πολυσχιδὴς ὥθις, ὡς συγκεκριμενοποιήσις ἐνὸς δυναμικοῦ πρωταρχικοῦ συνεχοῦς². Ἡ φερομένη λοιπὸν πρὸς ἀντεπιβεβαίωσιν, διὰ τῆς συνειδητοποιήσεως ἑαυτῆς, ὑπαρξίς, πέραν πάσης παρουσίας τὴν ὁποίαν ὁπωσδὴποτε προϋποθέτει, συλλαμβάνεται ὡς οὐσία. Ἡ περίπτωσις συνεπῶς αὕτη εἶναι περίπτωσις ὀριακὴ ἐκφεύγουσα μὲν ἐκ τοῦ κύκλου τῆς ἀξιολογικῆς περιπτωσιολογίας, καθ' ὅσον εἶναι, ἐπὶ πλεόν, καθ' ἃ ἐπιβάλλεται, ἰδιαιτέρως, ἐφ' ὅσον αὕτη καὶ μόνη ἐπιτρέπει τὴν ἀνετον σύλληψιν τῆς ὑπάρξεως ὡς ἀξιακοῦ ἐνδεχομένου.

§ 22. Δύναται ὡσαύτως ἴσως νὰ ληφθῇ ὑπ' ὄψιν ὅτι ἡ ἄμεσος καὶ ἀκατάλυτος σχέσις μεταξὺ ὑπάρξεως καὶ οὐσίας δύναται νὰ διατυπωθῇ ὡς ἑξῆς: ἡ ὑπαρξίς ἀποτελεῖ τὸ μέσον δι' οὗ ἡ οὐσία κατακτᾶται. Ἡ ἄποψις αὕτη εἶναι διάχυτος ὄχι μόνον εἰς τὴν σαφτικὴν ὀντολογίαν ἐν γένει¹, ὡς θὰ ἦτο φυσικὸν ἐκ πρώτης ὄψεως, ἀλλὰ καὶ εἰς αὐτὴν ταύτην τὴν « ὑπαρξιακὴν » οὐσιολογίαν ἐνδὸς Lavelle λ.χ.², ἐνθα ἄλλωστε, εἰς τόνον πλεόν

2. Essentialisme. Πβ. μν. ἐργ., σσ. 285 κ.εξ.

§ 22. 1. Πβ. J. - P. Sartre, L'être et le néant, Paris, Gallimard, 1943, σσ. 30 κ.εξ.

2. Δὲν εἶναι βεβαίως δυνατόν τὸ συνεχὲς αὐτὸ νὰ παραλληλισθῇ πρὸς τοῦ Jaspers τὸ Umgreifende, καθ' ὅσον τοῦτο ἐμφανίζεται ὡς εἶδος « πρωτοῦπάρξεως » ἐξ ἧς ἀπουσιάζει μία κατὰ πάντα ὠλοκληρωμένη, θὰ ἐλέγομεν, ὑπαρξιακὴ συνείδησις. Πβ. F. Imle, Jaspers als Existenzphilosoph, ἐν Philos. Jahrb., τ. 50, 1937, σσ. 78 - 93 καὶ 238 - 254, καὶ G. Knauss, Gegenstand und Umgreifendes, Basel, 1954, σσ. 23 κ.εξ.

συγκεκριμένον, ἡ οὐσία ἀποβαίνει γεγονὸς ἐνθυμίζον τὸ γεγονὸς τῆς ἀξίας, τρίτου ἐνταῦθα παράγοντος εἰς τὴν διαπίστωσιν τῆς διαρθρώσεως μιᾶς συναρτήσεως διαλεκτικῶν ὄντολογικῶν στοιχείων. Πράγματι, κατὰ τὰς ἐν λόγῳ ἀπόψεις, εὕρισκόμεθα ἐνώπιον περιπτώσεως μεθέξεως τῆς ὑπάρξεως εἰς τὴν οὐσίαν διὰ μέσου τῆς ἀξίας χάρις εἰς τὴν ὁποίαν ἡ οὐσία ὀλίγον κατ' ὀλίγον οἰκοδομεῖται καὶ ὁλοκληροῦται. Μέσω τῆς συνειδήσεως τῆς ὑπάρξεως ἐπιτυγχάνεται ἀπλῶς μία ἄμεσος σύλληψις τοῦ εἶναι, ὅχι ὅμως καὶ μία ὀρθωτικὴ ὁλοκλήρωσις τοῦ πλέον - εἶναι, ἡ ὁποία μόνον χάρις εἰς τὴν διείσδυσιν τῆς συνειδήσεως εἰς τὸν κόσμον τῆς ὄντολογικῆς δημιουργίας εἶναι ἐφικτή. Ἐχομεν καὶ παλαιότερον ἐπιμείνει³ ἐπὶ τῆς ἐπὶ καθαρῶς ὄντολογικοῦ ἐπιπέδου ὁλοκληρώσεως τοῦ ὄντος, διὰ τῆς πραγματοποιήσεως ὁλονέν περισσοτέρων ἐκ τῶν ὡς ἐνδεχομένων δεδομένων εἰς αὐτὸ δυνατοτήτων. Παρωμοιάσαμεν μάλιστα, αὐτὴν τὴν ὁλοκληρωτικὴν διαδικασίαν πρὸς μίαν, ἐπὶ ὄντολογικοῦ πάντοτε ἐπιπέδου, ἐλευθέραν καταπίεσιν τοῦ πλάτους τοῦ ὄντος ἐξισορροποῦσαν μίαν προϋοῦσαν ἐντατικοποίησιν τοῦ βάθους αὐτοῦ. Ἐχωρήσαμεν μάλιστα ἔτι περαιτέρω διαπιστοῦντες ὅτι εἴμεθα ὁλονέν ὀλιγώτερον δυνητικαὶ ὀντότητες, ὁλονέν δὲ περισσότερον ἢ ἰδίᾳ ἡμῶν πραγματοποιηθεῖσα ὀντότης πρᾶγμα ὅπερ, ἀντιστρόφως, προϋποθέτει ὅτι ὁλονέν περισσότεραι δυνητικαὶ ἀπόψεις τῆς ὀντότητος ἡμῶν καθίστανται τελεσιδικῶς ἀπραγματοποίητοι, θὰ ἡδυνάμεθα δὲ νὰ προσθέσωμεν ὅτι, ἐκ παραλλήλου, ὁ οἰοσδήποτε ὕλικὸς ἀριθμὸς δυνατῶν ἐνδεχομένων κατὰ τὴν ὁλοκλήρωσιν ἡμῶν δὲν μειοῦται, ὡς ἐκ τούτου, ὢν ἄπειρος. Βεβαίως, ὅποτεδῆποτε ἐκλέγομεν μίαν δεδομένην συμπεριφορὰν, στρατευόμεθα, τρόπον τινά, δεσμενόμενοι ὡς πρὸς τὴν ἐπομένην ἐκλογὴν μας. Ἐκτὸς ὅμως τῆς περιπτώσεως τῆς πλάνης, εἰς τὴν ὁποίαν δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ ὑπείσέλθωμεν καὶ ἐνταῦθα⁴, περιπτώσεως καθ' ἣν ἀρκεῖ νὰ δεχθῶμεν τὸ πεπλανημένον μιᾶς προτέρας ἡμῶν ἐνεργείας, διὰ ν' ἀποδεσμευθῶμεν πάραυτα πάσης δουλείας τὴν ὁποίαν ἔχομεν τυχὸν ἐπιβάλλει εἰς ἡμᾶς αὐτούς, εἴμεθα εἰς θέσιν νὰ παρωμοιάσωμεν ἐκάστην ὁλοκληρουμένην ὀντότητα πρὸς περιπατητὴν ἀκολουθοῦντα μὲν γενικῶς μίαν ὁρισμένην κατεύθυνσιν, ἐλεύθερον ὅμως ἀνὰ πᾶσαν στιγμὴν νὰ μεταβάλλῃ πορείαν, μολονότι εἰς ἓν πρῶτον στάδιον, ἡ ἐν λόγῳ μεταβολὴ θὰ πρέπη νὰ λάβῃ χώραν ἐντὸς τομέος μᾶλλον ἢ ἥτιον δεδομένου.

Ἐὰν λοιπὸν προορισμὸς μου, γινόμενος ἀβιάστως δεκτὸς παρ' ἐμοῦ, εἶναι νὰ χωρήσω εἰς τὴν πραγματοποιήσιν ἐκ τῶν δυνάμει ὑπαρχουσῶν εἰς τὸ ὑπαρξιακόν μου συνεχὲς ἰδιοτήτων, ἐκείνων αἱ ὁποῖαι θὰ συντελέσουν εἰς τὴν δι' ὀρθώσεως ὁλοκλήρωσιν τῆς ὀντότητός μου, τοῦτο δὲν ἀποκλείει —

3. Πβ. Τὸ ὁλοκληρωμένον ὄν, ἐνθ' ἄν.

4. Πβ. Νόησις καὶ πλάνη, Ἀθήναι, 1961, σσ. 97 - 103.

ἀκριβῶς δὲ ἐνταῦθα θὰ ἦτο ἐνδεδειγμένον νὰ προστεθοῦν ὀλίγα τινὰ εἰς ὅσα ἔχομεν ἤδη δημοσιεύσει συνοπτικῶς ἐπὶ τοῦ θέματος⁵ — ἡ ὁλοκλήρωσις αὕτη νὰ γίνεται δι' ἀναγωγῆς τῆς ὑπάρξεως εἰς τὴν οὐσίαν ὄχι ἀμέσως, ἀλλὰ ἐμμέσως. ἦτοι μέσῳ τῆς ἀξίας, τῶν ἀξιῶν δηλονότι ἢ τῆς κατ' ἐξοχὴν ἀξίας, τῆς ὑπαρξιακῆς ἢ καὶ ὄντικῆς αὐταξίας. Ἐὰν ἐξ ἄλλου γίνῃ δεκτὸν ὅτι πᾶσα ὄντιότης, ὑπὸ τὴν ὑπαρξιακὴν τῆς ὧσιν θεωρουμένη, φέρει ἐν ἑαυτῇ, δίκην καταβολῶν, ἀπείρους δυνατότητας ὑποκειμένας εἰς πραγματοποίησιν τοιαύτην ὥστε νὰ συμπαρασύρουν μεθ' ἑαυτῶν τὴν πραγματοποίησιν αὐτῆς ταύτης τῆς οὐσίας, τότε θὰ πρόπῃ ἐπίσης νὰ γίνῃ δεκτὸν ὅτι αἱ δυνατότητες αὗται δὲν συλλαμβάνονται ἄλλως ὑπὸ τῆς συνειδήσεως εἰμὴ ὡς ἐνύπαρκτοι ὡς πρὸς ταύτην, πλὴν ἐξαντικειμενιζόμεναι ὑπ' αὐτῆς, ἀξίαι. Οὕτω, λέγων ὅτι φέρομαι ἐνσυνειδήτως, ἀβιάστως καὶ ἐλευθέρως πρὸς ἐπίτευξιν μιᾶς — ἐπὶ πλεον — καταστάσεως διὰ τῆς ὁποίας θέλω χωρήσει ἔτι περισσότερον πρὸς ὁλοκλήρωσιν ἑμαυτοῦ, οὐδὲν ἕτερον ἐννοῶ πλὴν τοῦ ὅτι ἔχω ἤδη ἐκλέξει, μεταξὺ πλειόνων ἐνδεχομένων προσφερομένων πρὸς τοῦτο, ἐν συγκεκριμένον ὅπερ ἡ συνείδησίς μου προβάλλει ὡς ἀντικειμενικόν τι ἀναμένον κατάκτησιν καὶ κάρπωσιν ὑπ' ἑμοῦ, ἐνῶ, ὡς ἐξ ὧν προηγοῦνται προκύπτει, τοῦτο ἀποτελεῖ μέρος τοῦ πλούτου τοῦ συνιστιῶντος τὴν δυνάμει ὑφισταμένην ὁλοκληρωμένην μου ὄντιότητα, ἦτοι τὴν οὐσίαν μου ἧς τὴν κατάκτησιν καλοῦμαι ἀνὰ πᾶσαν στιγμὴν νὰ ἐπιτελέσω. Ἀκριβῶς δ' ἡ πρὸς τὴν τοιαύτην κατάκτησιν ἐστραμμένη φορὰ τῆς συνειδήσεώς μου ἀποτελεῖ μίαν συγκεκριμένην ἐκδήλωσιν τῆς προθετικότητος αὐτῆς, προθετικότητος ἢ ὁποία θὰ ἀπεδεικνύετο τυφλῇ ὥθῃσις, ἐὰν δὲν ἀναφέρετο εἰς ἓν τοῦλάχιστον ἐκείστοτε συγκεκριμένον ἀντικείμενον, ἐξαντικειμενισμένην δηλονότι, ἐνύπαρκτον εἰς τὴν συνείδησίν μου, δυνατότητα, εἰς τὴν ὁποίαν ἀποδίδω τὴν ὀνομασίαν ἀξία⁶.

§ 23. Ἡ δευτέρα διαπίστωσις εἰς τὴν ὁποίαν θὰ σταματήσωμεν ὑποβάλλεται ἡμῖν παρὰ τοῦ Max Weber ὅστις ἀφήνει νὰ διαφανῇ¹ ὅτι εἰς τὴν ἐννοιαν ἀξία τείνει ν' ἀποδώσῃ σημασίαν ἀνάλογον πρὸς τὴν τῆς ἐννοίας :

5. Πβ. Τὸ ὁλοκληρωμένον ὄν, ἐνθ' ἀν.

6. Πβ. κατωτ., § 24 καὶ σημ. 7.

§ 23. 1. Πβ. Max Weber, Wissenschaft als Beruf, Politik als Beruf, γαλλ. μετ. ὑπὸ J. Freud, εἰσαγ. ὑπὸ R. Aron, Le savant et le politique, Paris, Plon 1959. Πβ. M. Weinreich, M. Weber l'homme et le savant, Etude sur ses idées directrices, Paris, Les Presses Modernes, 1938. Πβ. καὶ R. Aron, Les dimensions de la conscience historique, Paris, Plon, 1961, σ. 9. Πβ. ἄνωτ., § 9 καὶ σημ. 3, ἐνθα δὲν ἐξετάσθημεν ἐπὶ τοῦ θέματος, προκειμένου ν' ἀσχοληθῶμεν ἐκτενέστερόν πως μὲ αὐτὸ ἐνταῦθα.

κέντρον ἐνδιαφέροντος. Ἡ συναρτησιακὴ σύλληψις τοῦ ρόλου ἑνὸς τοιούτου κέντρου εἶναι ἐνταῦθα πλεόν ἢ ἐμφανής. Μὲ ἄλλους λόγους, διὰ τοῦ ὅρου. κέντρον ἐνδιαφέροντος οὐδὲν ἄλλο δυνάμεθα νὰ ἐννοήσωμεν ἢ κέντρον ἑλξεως διὰ τὴν συνείδησιν, τοποθετούμενον ὅμως ὄχι ἀναγκαστικῶς ἐκτὸς αὐτῆς, ἀλλὰ μάλλον ἐντὸς τοῦ πλαισίου. τὸ ὁποῖον αὕτη συνιστᾷ, ὥς διεπιστώσαμεν ἄνωτέρω, ἐντὸς δηλαδὴ τοῦ λειτουργικοῦ συνεχοῦς τοῦ καθορίζοντος τὰ ὅρια ἐντὸς τῶν ὁποίων κινεῖται ἡ συνείδησις, καὶ τὰ ὁποῖα ἀποτελοῦν αὐτὰ ταῦτα τὰ ὅρια τῆς ἰδίας. Διὰ νὰ εἴμεθα πλεόν σαφεῖς, ἔχομεν ἐνταῦθα ν' ἀντιμετωπίσωμεν δύο διαφορετικὰ θέματα ὅπωςδὴποτε βεβαίως συνδεόμενα πρὸς ἄλληλα. Ἐν πρώτοις, ὑπάρχει τὸ θέμα τῆς διακριβώσεως τῆς φύσεως καὶ τῆς ἐκτάσεως τῶν πλαισίων τῆς ἐν προκειμένῳ συνειδησιακῆς δραστηριότητος, κατὰ δεύτερον δὲ λόγον, τὸ θέμα τῆς φύσεως αὐτῆς τῆς ἰδίας δραστηριότητος, ὥς αὕτη προθεσιακῶς ἐκδηλοῦται. Καὶ ὥς πρὸς μὲν τὸ πρῶτον θέμα παρατηρητέον ὅτι ἡ συνειδησιακὴ δραστηριότης δὲν λαμβάνει χώραν εἰς τὸ ἐσωτερικὸν ἑνὸς ξένου πρὸς αὐτὴν πλαισίου τὸ ὁποῖον θὰ ἐκαλοῦμεν ὑπαρξιν, ἀλλ' ἐπειδὴ ἡ συνείδησις, μὴ οὔσα μόνον συνείδησις καθ' ἑαυτήν, εἶναι καὶ συνείδησις τῆς ὑπάρξεως, εἶναι αὕτη αὕτη πλαίσιον τῆς δραστηριότητος ἑαυτῆς. Ἐπὶ πλεόν, ἡ συνείδησις, ὥς συνείδησις τῆς ὑπάρξεως, εὐκόλως διαχέεται εἰς τὸν περιβάλλοντα τὴν ὑπαρξιν χῶρον τὸν ὁποῖον οἰκαιοποιεῖται χάριν ἐκείνης², προκειμένου νὰ τὸν ἀφομοιώσῃ πρὸς αὐτὴν δι' ἐπιβολῆς αὐτῆς ἐπ' αὐτοῦ. Οὕτω, καὶ ἂν εἰσέτι, φαινομενικῶς, τὰ ὅρια τῆς συνειδησιακῆς δραστηριότητος, ὥς ὑπαρξιακῆς ἐνεργείας λαμβανομένης, εὐρίσκονται πέραν τῆς « τοπικῶς » καὶ χωρικῶς πεπερασμένης παρουσίας τῆς ὑπάρξεως, δὲν δικαιούμεθα νὰ τὰ θεωρήσωμεν ὥς ἐξωτερικὰ καὶ ὥς ἀντικειμενικὰ ἐν σχέσει πρὸς αὐτήν, καθ' ὅσον ἡ οἰκαιοποίησις τοῦ ὥς ἄνω χώρου ἰσοδυναμεῖ πράγματι πρὸς ἰδιοποίησιν καὶ πρὸς ἀφομοίωσιν αὐτοῦ ὑπ' ἐκείνης. Συνεπῶς, λέγοντες ὅρια ἐντὸς τῶν ὁποίων εἶναι δυνατόν νὰ διαπιστωθῇ δραστηριότης τῆς συνειδήσεως δὲν ἐννοοῦμεν εἰμὴ τὰ ὅρια τῆς συνειδησιακῆς δυναμικότητος, εἰς τρόπον ὥστε τὸ ἐν ἀρχῇ ὥς ἀντικειμενικὸν συλλαμβανόμενον πλαίσιον τῆς δραστηριότητος ταύτης ν' ἀποδεικνύεται προέκτασις ἐκείνης, δι' ἐξαντικειμενίσεως³. Ὡς πρὸς τὸ δεύτερον ἄνωτέρω διαγραφέν θέμα, παρατηρητέον ὅτι ἡ περὶ τῆς ὁ λόγος φύσις τῆς συνειδησιακῆς δραστηριότητος, ἔνεκα ἀκριβῶς τῆς δυναμικότητος τὴν ὁποίαν πολλαχῶς ἔχομεν ἀναγνωρίσει εἰς αὐτήν, δὲν νοεῖται ἄλλως ἢ ὥς συνάρτησις ἐπικαιροποιητικῶν τῆς ὑπάρξεως διαθέσεων⁴ ἀποβλεπουσῶν ὄχι μόνον

2. Πβ. Ἡ δυναμικὴ τοῦ χώρου καὶ ἡ νεωτέρα ποίησις, ἐνθ' ἄν.

3. Πβ. ἄνωτ., § 20 καὶ σημ. 1. Διὰ τῆς παρακαμπτηρίου ταύτης ὁδοῦ συναντῶμεν τὴν ἄνωτέρω διαπιστωθεῖσαν ἐκ τῶν ἔσω ἀπόδοσιν σημασίας εἰς μίαν ἀξίαν ἐκ μέρους τῆς συνειδήσεως. Πβ. καὶ ἄνωτ., § 21 καὶ σημ. 1.

4. Πβ. Χρονικαὶ καὶ « καιρικαὶ » κατηγορίαι, ἐνθ' ἄν. Πβ. Langage et caté-

εἰς τὴν διατήρησιν, ἀλλὰ καὶ εἰς αὐτὴν ταύτην τὴν, δι' ἐντατικῆς βιώσεως τῶν οἰωνοδῆποτε — καὶ δὴ μιᾶς ἐκάστοτε — ὑπαρξιακῶν δυνατοτήτων⁶, ὑπερβασιν τοῦ ὄντολογικοῦ καθεστῶτος τῆς ἀνθρωπίνης παρουσίας, εἰς τὴν ἐπιτευξιν δηλονότι ἐνὸς πλέον - εἶναι⁶ ὑπερβαίνοντος, ὅχι ὁμῶς καὶ καταλύοντος, τὸ ἀπλῶς - εἶναι.

§ 24. Μετὰ τὰς προηγηθείσας διευκρινίσεις εἴμεθα πλέον εἰς θέσιν νὰ ἐρμηνεύσωμεν, μετὰ μείζονος ἴσως εὐχερείας, τὴν ὡς ἄνω ἐκτεθειῶσαν ἀποψιν τοῦ Max Weber τὴν παραβάλλουσαν τὸν ὅρον ἀξία πρὸς τὸν ὅρον κέντρον ἐνδιαφέροντος, ἐν συσχετισμῷ καὶ πρὸς τὴν ἔννοιαν τῆς συνειδησιακῆς προθετικότητος. Δὲν εἶναι ἄσκοπον νὰ ἐπαναλάβωμεν, ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ ταύτῃ, ὅσα καὶ ἄνωτέρω¹ καὶ ἀλλαχοῦ ἔχομεν σημειώσει ἀναφορικῶς πρὸς τὴν προθετικότητα ταύτην. Οὕτω, τὴν ἐν λόγῳ ἔννοιαν δὲν λαμβάνομεν ὑπὸ τὴν σχολαστικὴν καὶ φαινομενολογικὴν τῆς ἀποκλειστικῶς σημασίαν, ἀλλ' ὑπὸ τὴν σημασίαν τῆς πρὸς ὠρισμένην ἐκάστοτε κατεύθυνσιν φορᾶς τῆς συνειδήσεως — συνεπῶς, καὶ τῆς ὑπάρξεως. Κατὰ τοῦτο ἄλλωστε ἡ ἡμετέρα ἀποψις διαφέρει τῶν περισσοτέρων ἀκραιφνῶς δυναμοκρατικῶν θεωριῶν, ὅτι εἰς τὸν δυναμισμόν τῆς ὑπάρξεως δὲν ἀναγνωρίζει τυφλὴν καὶ ἄσκοπον⁸ ἢ πάλιν σκόπιμον μὲν, ἔστω καὶ ἀπὸ ἀπόψεως τελεοκρατικῆς ἢ νεο-τελεοκρατικῆς⁴, πλὴν ἀτελῶς συνειδητῆς εἰ μὴ ἐνορατικῶς⁵, ὥθῃσιν, ἀλλὰ μίαν εἰς ὑπερχείλῃσιν τῆς ζωτικότητος τῆς ὑπάρξεως ὀφειλομένην διαγραφὴν μιᾶς κατευθυντηρίου προοπτικῆς ἐχούσης τὸ τέρμα αὐτῆς εἰς μίαν ἐξαντικειμενισθεῖσαν ἀξίαν, εἰς τρόπον ὥστε, καὶ πρὸς τὴν τελευταίαν αὐτὴν φερομένη, ἡ συνείδησις νὰ φέρεται, εἰς τὴν πραγματικότητα, πρὸς αὐτὴν ταύτην τὴν ἐν ἐκείνῃ κατοπριζομένην ὑπαρξιν, δημιουργουμένης, ὑπὸ τὰς προϋποθέ-

gories spatiales, ἐν Actes du XIIIe Congrès des Sociétés de Philos. de langue française, Le langage, Neuchâtel, La Baconnière 1966, (σὺλλ. Langages), σσ. 78 - 81.

5. Πβ. Αἱ ἡδοναί, κεφ. Δ'.

6. Πβ. διὰ πλείονα, αὐτόθι, κεφ. Α'. Πβ. Γνωσιολογικὴ θεώρησις τῆς ὑποστασιακῆς θεμελιώσεως τοῦ ὄντος, περιοδ. Παρνασσός, 1961, σσ. 535 - 547, καὶ Τὸ ὅλοκληρωμένον ὄν, ἐνθ' ἀν., σσ. 98 κ.ἐξ.

§ 24. 1. Πβ. ἄνωτ. § 11 κ.ἐξ.

2. Πβ. Ἡ δυναμικὴ τοῦ χώρου..., ἐνθ' ἀν., σσ. 310 - 312.

3. Πβ. Ἡ διαλεκτικὴ τῆς βουλήσεως... καὶ τὸ σύστημα τοῦ Schopenhauer, Ἀθήναι, 1958, κεφ. Β'.

4. Πβ. λ.χ. τὰς θεωρήσεις ἐνὸς R. Ruyer, Philosophie de la valeur, Paris, A. Colin, 1952, σσ. 39 κ.ἐξ., καὶ Τοῦ αὐτοῦ, Néofinalisme, Esquisse d'une philosophie de la structure, Paris, Alcan, 1930, σσ. 153 κ.ἐξ.

5. Πβ. Ἡ κριτικὴ τῆς πλατωνικῆς φιλοσοφίας παρὰ Bergson, ἐνθ' ἀν.

σεις αὐτάς, μιᾶς ἐξισορροπητικῆς, δι' ἀνταντακλάσεως ἐπιτυγχανομένης, κυκλωματικῆς ἐπιβεβαιώσεως τῆς ὑπάρξεως.

Διὰ τῶν προηγουμένων διευκρινίσεων καθίσταται προφανές ὅτι τὴν ὑπὸ τοῦ Max Weber προτεινομένην ἐρμηνείαν τῆς ἀξίας ὡς κέντρου ἐνδιαφέροντος διὰ τὴν συνείδησιν δυνάμεθα, μεθ' ὠρισμένων, βεβαίως ἐπιφυλάξεων τὰς ὁποίας ἤδη ἐξεθέσαμεν, νὰ υἱοθετήσωμεν ἐν προκειμένῳ, προσαρμόζοντες αὐτὴν πρὸς τὰς σχετικὰς περὶ τοῦ ὁλόου τῆς συνειδήσεως κατὰ τὴν ἐν γένει διαδικασίαν τῆς ἐπιβεβαιώσεως τῆς ὑπάρξεως ἀπόψεις ἡμῶν. Οὕτω ἡ ἰδιότης τοῦ κέντρου ἐνδιαφέροντος, ἀποδιδομένη εἰς τὴν ἔννοιαν τῆς ἀξίας, προσδίδει εἰς τὴν τελευταίαν αὐτὴν τὸ ἀπαιτούμενον ὄντολογικὸν βάθος προκειμένου νὰ διευκολυνθῇ, ὡς νομίζομεν ἀπαραίτητον, ἡ σύνδεσις της πρὸς τὴν συνείδησιν τῆς ὑπάρξεως, πέραν δὲ ταύτης, πρὸς αὐτὴν ταύτην τὴν ὑπαρξιν τῆς ὁποίας καὶ ὑπογραμμίζει ἐν ταύτῳ τὴν δυναμικότητα. Ἐπὶ πλέον, κατὰ φυσικὴν ἀκολουθίαν, ἡ δυναμικότης τῆς συνειδήσεως εὐχερῶς, ὡς ἐκ τοῦ γεγονότος τούτου, δύναται νὰ ἐπεκταθῇ καὶ ἐπ' αὐτῆς ταύτης τῆς ἀξίας εἰς τρόπον ὥστε, λέγοντες ἀξίαν ἁπλῶς, νὰ ἐννοῶμεν, ἄνευ προσορισμοῦ τινός, ἀξίαν δυναμικὴν ὀφείλουσαν τὸν ἴδιον αὐτῆς δυναμισμόν εἰς τὸν ὄντολογικὸν δυναμισμόν τῆς ὑπάρξεως τῆς ὁποίας κάτοπτρον ἀποβαίνει. Τέλος, εἶναι τοῦ λοιποῦ εὐχερὲς νὰ συνδέσωμεν τὴν ἀξίαν, δυναμικῶς ἐκδηλουμένην τόσον ἐπὶ ὑπαρξιακοῦ, γενικῶς, ὅσον καὶ ἐπὶ καθαρῶς συνειδησιακοῦ ἐπιπέδου πρὸς τὸ (ἐξαντικειμενισθὲν) « καιρικόν »⁶ σημεῖον τῆς ἐκάστοτε συνειδησιακῆς προθεσιακῆς πορείας⁷, διὰ τινος συσχετισμοῦ πρὸς ἀκουστικὸν φαινόμενον παρουσιάζον ἐξαιρετικὸν ἐνδιαφέρον λόγῳ τοῦ παραλληλισμοῦ τὸν ὁποῖον ὑποτίθεται ὅτι ἐπιδέχεται πρὸς τὸ φαινόμενον τῆς φορᾶς τῆς συνειδήσεως πρὸς συγκεκριμένα αὐτῆς ἀντικείμενα. Πρόκειται περὶ τοῦ φαινομένου τῆς ἐπιδράσεως τῆς κινήσεως ἐπὶ τῆς συχνότητος τοῦ ἤχου, πλέον γνωστοῦ ὡς ἀρχῆς τοῦ Doppler ἢ, ἄλλως, ὡς φαινομένου Doppler - Fizeau, τὸν ὁποῖον, δίκην ἐξεικονιστικοῦ παραδείγματος, δυνάμεθα νὰ λάβωμεν ὑπ' ὄψιν χάριν πληρεστέρας κατανοήσεως καὶ ἐρμηνείας τῆς ὅλης καιρικῆς δραστηριότητος τῆς συνειδήσεως.

Ὡς ἔχομεν δείξει, ἡ ὡς ἄνω καιρικὴ δραστηριότης, ἐκδήλωσις τῆς δυναμικότητος καὶ τῆς προθετικότητος τῆς συνειδήσεως, ἐν γένει, συνίσταται κυρίως εἰς τὴν ἐπισήμανσιν χρονικῶν καὶ χωρικῶν σημείων προσδιοριζόντων μίαν προθεσιακὴν ἀσυνέχειαν ἐπὶ τῇ βάσει ὠρισμένων κατηγοριῶν⁸

6. Πβ. Χρονικαὶ καὶ « καιρικαὶ » κατηγ., ἐνθ' ἄν. Πβ. Langage et catégories spatiales, ἐνθ' ἄν.

7. Πβ. ἄνωτ. § 22 καὶ σημ. 6,

8. Αἱ κυριώτεραι τούτων εἶναι, ἐπὶ χρονικοῦ μὲν βάθους, αἱ τοῦ οὐπω καὶ τοῦ οὐκέτι, ἐπὶ χωρικοῦ δὲ τοιούτου, αἱ τοῦ οὐπω ἐνταῦθα καὶ τοῦ οὐδαμοῦ πλέον.

χάρις εἰς τὰς ὁποίας τὰ ἐν λόγῳ σημεῖα ἀπομονοῦνται καὶ ἐξαίρονται, τρόπον τινά, ὑπὸ τῆς συνειδήσεως καὶ διὰ τὴν συνείδησιν. Ἡ ἔξαρσις τῶν διευκολύνει αὐτὴν ταύτην τὴν ἐξαντικειμένισιν τῆς συνειδησιακῆς προθετικότητος εἰς τὴν ὁποίαν προσφέρει ἐκάστοτε ἓνα ὄρον ἀναφορᾶς. Ὁ εἰς ὃν προβαίνομεν ἐνταῦθα συσχετισμὸς σκοπὸν ἔχει νὰ δείξῃ, διὰ κατὰ τὸ δυνατὸν περισσότερον συγκεκριμένου παραδείγματος, ὅτι ἡ ἐντὸς τοῦ ὑπαρξιακοῦ καὶ συνειδησιακοῦ συνεχοῦς κατάλυσις τοῦ χωροχρονικοῦ τοιούτου συνεπάγεται καί, ἐπὶ ἀξιακοῦ ἐπιπέδου, κατάλυσιν τῆς συνεχείας τῆς συνειδήσεως, πέραν δὲ τούτου, καὶ αὐτῆς τῆς ὑπάρξεως, προκειμένου νὰ ἐξαρθῇ ἡ ἐκάστοτε ἐπικαιρότης αὐτῆς, διὰ τῆς δημιουργίας ἐνὸς ἐκάστοτε κέντρου ἐνδιαφέροντος ἐξαντικειμενισθέντος, πρὸς τὸ ὁποῖον, ἕνεκα τῆς οὕτω ἐκ τῶν ἔσω ἐμφανιζομένης (διὰ νὰ δανεισθῶμεν ἓνα ἀκόμη ὄρον ἀπὸ τὸν τομέα τῆς Φυσικῆς) « διαφορᾶς δυναμικοῦ », ἡ ὅλη συνείδησις τῆς ὑπάρξεως νὰ φέρεται, ἐπιβάλλουσα εἰς ἑαυτὴν μίαν οἰκονομίαν συμπεριφορᾶς, διαχεομένης οὕτω τῆς, ἄλλως ἀχαλινώτου, ὑπαρξιακῆς ὁρμῆς εἰς μίαν ἐπὶ τούτῳ διαγραφομένην συγκεκριμένην αὐλακα, τοῦ οὕτω γενικευθέντος κοσμικοῦ καὶ συνειδησιακοῦ-ὑπαρξιακοῦ συνεχοῦς ἀναδιαρθρουμένου, εἰς τὴν πραγματικότητα, ἐπὶ τῇ βάσει νέων οὐσιωδῶν δεδομένων⁹.

§ 25. Ὑπὸ τὰς προϋποθέσεις ταύτας δυνάμεθα τοῦ λοιποῦ νὰ χωρήσωμεν εἰς τὴν αἰτιολόγησιν τῆς ἀναλογίας τῆς ἀρχῆς τοῦ Doppler πρὸς τὴν ὑπὸ ἀνάλυσιν διαδικασίαν τῆς φορᾶς τῆς προθετικότητος τῆς συνειδήσεως πρὸς τὸ ἐξαντικειμενισθὲν προῖόν τοῦ δυναμισμοῦ αὐτῆς. Ὡς γνωστόν, τὸ ὕψος τοῦ ἤχου, διὰ τινὰ παρατηρητὴν, ἐξαρθᾶται ἐκ τοῦ ἀνὰ δευτερόλεπτον ἀριθμοῦ τῶν ὑπ' αὐτοῦ γινομένων ἀντιληπτῶν ἡχητικῶν κυμάτων. Κινούμενος λοιπὸν ὁ παρατηρητὴς ὥς πρὸς τὴν ἐξ ἧς οἱ ἤχοι προέρχονται πηγὴν ἀντιλαμβάνεται ἀριθμὸν κυμάτων διάφορον ἐκείνου τὸ ὁποῖον θὰ ἀντελαμβάνετο ἐὰν παρέμενε ἀκίνητος, συνεπῶς καὶ διάφορον ὕψος ἤχου, ὥς ἀκριβῶς συμβαίνει, ὅταν, τοῦ παρατηρητοῦ παραμένοντος ἀκινήτου, πλησιάζει πρὸς αὐτὸν ἡ ἀπομακρύνεται ἀπ' αὐτοῦ ἡ ἡχογόνος πηγὴ. Δὲν χρειάζεται, φυσικῶς τῷ λόγῳ νὰ ὑπείσέλθωμεν ἐνταῦθα εἰς ἀναλυτικὴν ἐρμηνείαν τοῦ ὥς ἄνω φαινομένου. Ἀρκεῖ νὰ σημειωθοῦν αἱ ἀναλογίαι τὰς ὁποίας τοῦτο παρουσιάζει ὥς πρὸς τὸν τρόπον καθ' ὃν θεωροῦμεν ὅτι ἡ συνείδησις συλλαμβάνει τὰς ἀξίας καὶ τὴν εἰδικὴν αὐτῶν ἐκάστοτε δι' αὐτὴν σημασίαν. Βασικῶς, δύο περιπτώσεις ἐφαρμογῆς τῆς ὥς ἄνω ἀρχῆς διακρίνονται: πρῶτον, ἡ τοῦ ἀκινήτου παρατηρητοῦ καὶ τῆς κινουμένης πηγῆς· δεύτερον, ἡ τῆς ἀκινήτου πηγῆς καὶ τοῦ κινουμένου παρατηρητοῦ. Ἡ περίπτωσις τοῦ ἀκινήτου παρατηρητοῦ καὶ τῆς ὁσαύτως ἀκινήτου πηγῆς δὲν συνιστᾷ

9. Πβ. Ἡ δυναμικὴ τοῦ χώρου..., ἐνθ' ἀν., ἰδίᾳ σ. 312.

έφαρμογήν τοῦ φαινομένου Doppler-Fizeau, ἐνῶ ἡ περίπτωσις κινουμένου παρατηρητοῦ καὶ κινουμένης πηγῆς ἀνάγεται, μετ' ἀνάλυσιν, εἴτε εἰς τὴν ἀμέσως προηγουμένην τοιαύτην, ἐὰν αἱ ταχύτητες καὶ αἱ φοραὶ τῶν δύο κινουμένων εἶναι αἱ αὐταί, εἴτε εἰς μίαν τῶν δύο πρώτων τῶν περιπτώσεων, ἐὰν αἱ ἐν λόγῳ ταχύτητες εἶναι ἀνισοὶ ἢ αἱ φοραὶ ἀντίθετοι ὥστε, τελικῶς νὰ εὕρισκώμεθα ἐνώπιον δύο ἐνδεχομένων, ἥτοι ἀφ' ἐνὸς τοῦ τῆς αὐξήσεως καί, ἀφ' ἑτέρου, τῆς ἐλαττώσεως τῆς ἀποστάσεως μεταξὺ τῶν δύο ὄρων τῆς σχέσεως, ὥστε, κατὰ τὸ μὲν πρῶτον, τὸ ὕψος τοῦ ἤχου νὰ ἐμφανίζεται βαῖνον ἐλαττούμενον, κατὰ δὲ τὸ δεύτερον, αὐξον, μολονότι πράγματι παραμένει ἀμετάβλητον. Ἐὰν δεχθῶμεν ὅμως ὅτι, προκειμένου περὶ ἀξιών, ἡ συνείδησις δὲν ἔχει νὰ κάμῃ πρὸς δεδομένα ἀντικειμενικά, ἀλλὰ πρὸς ἐξαντικειμενισθέντα τοιαῦτα¹, προκύπτει ὅτι τὴν αὐξομειουμένην μεταξὺ ἐαυτῆς καὶ τῆς εἰς ἣν ἀναφέρεται ἀξίας ἀπόστασιν δημιουργεῖ αὐτὴ αὕτη ἡ συνείδησις, καὶ δὴ εἰς δύο διαδοχικὰ στάδια, τοιαῦτα ὥστε, κατὰ μὲν τὸ ἐξ αὐτῶν προηγούμενον, νὰ προβάλλῃ ἔξω καὶ μακρὰν ἐαυτῆς τὴν περὶ ἧς ἐκάστοτε ὁ λόγος ἀξίαν, ἀποτόμως καὶ διὰ μιᾶς, κατὰ δὲ τὸ ἐπόμενον, νὰ φέρεται πρὸς αὐτὴν βαθμηδόν, εἰς τρόπον ὥστε — καὶ *mutandis mutatis*, ἥτοι τοῦ ὕψους τοῦ ἤχου ἀντικατασταθέντος διὰ τοῦ ἐπικαιροῦ χαρακτῆρος ὃν ἐμφανίζει διὰ τὴν συνείδησιν ἡ ἀξία, ἀντιστρόφως δὲ πάλιν, διὰ τῆς ἐνστάσεως τοῦ ἐνδιαφέροντος μεθ' οὗ ἡ συνείδησις φέρεται πρὸς τὴν ἀξίαν ταύτην —, ἡ τοιαύτη ἀξία νὰ καθίσταται ὅλον ἐπικαιροτέρα, μέχρις οὗ, ἀναλωθεῖσα, κατὰ τὴν ἐπικαιρόν της τοῦλάχιστον ἔκφρασιν, ἀρχίσῃ νὰ φαίνεται ἀπομακρυνομένη ἀπὸ τὴν συνείδησιν² — εἰς τὴν πραγματικότητα, ἡ συνείδησις εἶναι ἐκείνη ἣτις ἀπομακρύνεται ἀπὸ τὴν ἀξίαν —, καί, συνεπῶς, μειουμένης ἐπικαιρότητος³. Ἐπειδὴ δέ, προκειμένου περὶ ἀξίας, ἔντασις αὐτῆς, ἐν σχέσει πρὸς τὴν συνείδησιν, σημαίνει αὐξον ἢ μειούμενον αὐτῆς ἐνδιαφέρον ὡς πρὸς ἐκείνην, ἔπεται ὅτι ἡ ἔντασις αὕτη δὲν εἶναι ἐξωτερικόν τι ὡς πρὸς τὴν ἀξίαν τὴν ὁποίαν προσδιορί-

§ 25. 1. Πβ. ἄνωτ., § 11 καὶ σημ. 2, καὶ § 20 καὶ σημ. 1.

2. Ὑπάρχει πράγματι ἐν καιρικόν (καὶ χωροκαιρικόν συνάμα) σημεῖον ἀκμῆς, μεθ' ὃ ἡ καμπύλη τοῦ ἐνδιαφέροντος βαίνει κατιοῦσα.

3. Θὰ ἦτο μάλιστα δυνατόν, ὠθῶν τὰς ἀναλογίας εἰς σημεῖον ὁμολογουμένως ἐπικίνδυνον διὰ τὴν περαιτέρω ἐγκυρότητα αὐτῶν, νὰ προβῇ τις καὶ εἰς μαθηματικὴν ἐξεικόνισιν τῶν ὡς ἄνω φαινομενικῶν σχέσεων, ἐπὶ τῇ βάσει τῶν δύο τύπων τοῦ Doppler, $n' = n \left(\frac{V \pm v}{v} \right)$ καὶ $n' = n \left(\frac{V}{V \pm v} \right)$, οἵτινες ἐφαρμόζονται ἀντιστοίχως, ὁ μὲν πρῶτος εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ κινουμένου παρατηρητοῦ, ὁ δὲ δεύτερος, εἰς τὴν τῆς κινουμένης πηγῆς, καὶ ἐνθα n = ἡ συχνότης τοῦ ἐκπεμπομένου ἤχου, V = ἡ ἀπόστασις ἡ ὑπὸ τοῦ ἤχου διανυομένη ἀνὰ δευτερόλεπτον, v = ἡ ὑπὸ τοῦ παρατηρητοῦ διανυομένη τοιαύτη, ἐνθα δὲ τὸ σημεῖον + χρησιμοποιεῖται εἰς τὴν περίπτωσιν τῆς αὐξούσης, τὸ δὲ σημεῖον —, εἰς τὴν περίπτωσιν τῆς μειουμένης ἀποστάσεως.

ζει, ἀλλ' αὐτὴ αὕτη ἢ διὰ τὴν συνείδησιν ὅπως αὐτῆς, τοῦθ' ὅπερ ἐπιβάλλει ὅπως ἀναγνωρίσωμεν ὅτι ὄχι τόσον ἡ ἔντασις (ἡ ἐπικαιρότης, τὸ ἐνδιαφέρον) τῆς ἀξίας, ὅσον αὐτὴ αὕτη ἡ ἀξία ἀυξομειοῦται, καὶ ὅτι, δεδομένου ὄντος ὅτι ἡ ἀξία εἶναι τὸ κάτοπτρον μιᾶς εἰδικῆς ἐκάστοτε ἐκδηλώσεως τῆς συνειδησιακῆς προθετικότητος, ἔπεται ὅτι ἐκεῖνο τὸ ὅποῖον ἀυξομειοῦται, ἐν τελευταίᾳ ἀναλύσει, εἶναι ἡ εἰδικὴ αὕτη τῆς προθετικότητος ἐκδήλωσις, ὄχι δὲ αὐτὴ ἡ προθετικότητα ἡ ὁποία, ὥς ἤδη ἀφήκαμεν νὰ ἐννοηθῇ, διαθέτει ἐξισορροπητικὴν ἱκανότητα — ὄχι βεβαίως στατικὴν — τῶν παντοίων ἐπὶ μέρους τάσεων αὐτῆς, ὥστε, ἐάν, κατ' οἰκονομίαν, ἡ ὑπερχείλις τῆς συνειδήσεως συντελεῖται ἐντονώτερον πρὸς μίαν ὠρισμένην κατεύθυνσιν, νὰ συντελῇται προσωρινῶς, κατ' ἀκολουθίαν, ὀλιγώτερον ἐντόνως πρὸς ἄλλας, πρὶν ἢ, φυσικῶς τῷ λόγῳ, ἢ ὥς ἄνω συναρτησιακὴ σχέσις συμβῇ νὰ μεταβληθῇ.

§ 26. Οἱ ἐκτεθέντες ὅροι ὑφ' οὓς ὑποτίθεται ὅτι λαμβάνει χώραν ἡ μεταβολὴ τοῦ ἐνδιαφέροντος τῆς ἀξίας ἀποδεικνύονται συνεπῶς ἀφορῶντες μᾶλλον εἰς τὸ μεταβλητὸν τοῦλάχιστον μέρος τοῦ συνειδησιακοῦ δυναμισμοῦ τοῦ ἀποβλέποντος εἰς τι ἐξαντικειμενισθὲν κάτοπτρον τῆς συνειδήσεως. Κατ' ἀκολουθίαν, λέγοντες δυναμισμόν τῶν ἀξιῶν, ἐννοοῦμεν αὐτὸν τοῦτον τὸν δυναμισμόν τῆς συνειδήσεως, ἐκδηλούμενον διὰ τῆς συγκεκριμένης μορφῆς τὴν ὁποίαν ἐκάστοτε λαμβάνει ἡ συνειδησιακὴ προθετικότητα· ἰδίᾳ, δέ, λέγοντες ὄντολογικὸν δυναμισμόν τῶν ἀξιῶν, τὸν δυναμισμόν τὸν ὁποῖον ἡ συνείδησις τῆς ὑπάρξεως ἀποδίδει εἰς τὴν διὰ τὴν ὑπαρξιν σημασίαν μιᾶς ἐκάστοτε συγκεκριμένης ἀξίας. Θεωροῦμεν ἐπίσης ἐνταῦθα σκόπιμον ὅπως ἀναφερθῶμεν εἰς μίαν διαλεκτικὴν φύσεως ἀντινομίαν εἰς τῆς ὁποίαν τὴν λύσιν ὁδηγεῖ ἡ ὀρθὴ ἐκτίμησις τοῦ ὥς ἄνω ὅλου. Πρόκειται περὶ τῆς ἀντινομίας τῆς ὑφισταμένης μεταξὺ τοῦ συνεχοῦς καὶ τοῦ ἀσυνεχοῦς¹. Δὲν χρειάζεται νὰ ἐπαναληφθοῦν ἐνταῦθα λεπτομέρειαι ἐπὶ τῆς θέσεως τοῦ προβλήματος. Ἀρκεῖ νὰ ὑπογραμμισθῇ ὅτι τόσον ὁ φυσικὸς κόσμος² ὅσον καὶ ὁ συνειδησιακὸς τοιοῦτος ἐμφανίζονται ὥς συνεχεῖς καὶ ὥς ἀσυνεχεῖς ἐν ταῦτῳ. Ἰδιαιτέρως ὁ Bergson ἀφῆνει νὰ ἐννοηθῇ ὅτι ἡ ἀντινομία αὕτη καθίσταται σημαντικώτερα ἐντὸς αὐτῆς ταύτης τῆς συνειδησιακῆς δραστηριότητος. Ἐχομεν γράψει ἄλλαχού ὅτι, διὰ τὸν Bergson, « ἡ διάρκεια ἀποτελεῖ τὴν πραγματικὴν οὐσίαν... Καὶ αὐτὴ ἡ νόησις δύναται νὰ συλλάβῃ ταύτην ἀμέσως, ἀκόμη καὶ προκειμένου περὶ τῶν θεμελιωδῶν ὄντολογικῶν ἐννοιῶν, ἀρκεῖ πρὸς τοῦτο νὰ ἀποβάλῃ τὴν συνήθειαν συμφώνως πρὸς τὴν ὁποίαν εὐκόλως τὰς

§ 26. 1. Μετάθεσις τῆς ἀντινομίας αὐτῆς ἐπὶ πεδίου ἐπιστημονικοῦ εἶναι ἡ ἐπιστημονικὴ ἔρις μεταξὺ « συνεχειακῶν » καὶ « ἀσυνεχειακῶν ».

2. Πβ. G. Bachelard, *La philosophie du non, Essai d'une philosophie du nouvel écrit scientifique*, Paris, Alcan, 1940, σελ. 44 κ.ἑξ.

αντιλαμβάνεται ἐμμέσως, χάρις εἰς πρακτικὰς προεκτάσεις τῆς δραστηριότητος τῆς ποῦ ἐπιβάλλουν εἰς αὐτὴν κατακερματισμὸν τοῦ πραγματικοῦ καὶ ἐπὶ πνευματικοῦ ἔτι ἐπιπέδου... Ἡ διάρκεια ῥέει καθ' ἑαυτήν, ἐνῶ εἰς τὴν νόησιν ἐμφανίζεται ὡς διερχομένη ἐκ διαδοχικῶν φάσεων καὶ καταστάσεων... Ἡ ἐκ κερματισμοῦ προερχομένη... ἀπομόνωσις συντείνει βεβαίως εἰς τὴν ἐξωχρονικὴν καὶ ἐξωδιαρκειακὴν προβολὴν τοῦ μεμονωμένου ψευδοστοιχείου..., ἀλλὰ πράγματι καταστρέφει τὴν φύσιν του ἡ ὁποία δὲν εἶναι ἄλλο τι εἰμὴ φαινομενικῶς καὶ τεχνικῶς ἐπιτευχθὲν ἀποσπασματικὸν τμήμα μιᾶς κινήσιακῆς διαρκείας οὐσιαστικῶς ἀκατατμήτου »³. Εἶναι ὡσαύτως γνωστὴ ἡ μεταξὺ νεωτέρων φυσικῶν θεωρητικὴ διαμάχη ὡς πρὸς τὴν φύσιν τοῦ ἡλεκτρονίου, ὡς πρὸς τὸ εἶναι δηλαδὴ τοῦτο εἶναι φαινόμενον κυματοειδὲς ἢ ἀπλοῦν μεμονωμένον σωματίδιον. Ἡ ἀντινομία αὕτη ἀποβαίνει ἀνεπίλυτος εἰάν δὲν υἱοθετηθῇ ἐν προκειμένῳ θέσις ἐμπνεομένη ὑπὸ τῶν διδασμάτων τῆς νεωτέρας λογικῆς, ὑπερβαίνουσα δὲ τὰς ἐπὶ μέρους ἐνδείξεις, καὶ καθ' ἣν τὸ ἡλεκτρόνιον εἶναι φαινόμενον κυματοειδὲς ἐκδηλούμενον καὶ ὡς σωματιδιακὸν τοιοῦτο. Εἰς τὴν περίπτωσιν ταύτην θὰ ἐπεβεβαιούντο καὶ αἱ περὶ συνεχείας τοῦ σύμπαντος θεωρίαι, ὑποστηριζόμεναι καὶ ὑπὸ φυσικῶν τῆς τάξεως ἐνὸς L. de Broglie⁴, ἀμφισβητούμεναι ὁμως, ἐκ παραλλήλου, ὑπὸ ἐπιστημολόγων τοῦ κύρους ἐνὸς G. Bachelard⁵.

Ὅπως καὶ νὰ ἔχη τὸ πρᾶγμα, δυνάμεθα πλέον, κατόπιν τῶν προηγηθεισῶν διασαφήσεων, νὰ προσδιορίσωμεν καλύτερον, ἐπὶ ὀρθολογικοῦ ἐπιπέδου, τὸν ῥόλον τῶν ἀξιῶν ἐν σχέσει πρὸς τὴν ὑπαρξιν καθὼς καὶ πρὸς τὴν συνείδησιν τῆς ὑπάρξεως, ἰδίᾳ ἀναφορικῶς πρὸς τὴν κατεύθυνσιν ποῦ ἀκολουθεῖ ἡ δραστηριότης τῆς συνειδήσεως: τὸ κοσμοψυχικὸν συνεχὲς θὰ ἦτο στατικὸν ἢτοι ἄνευ ἐνδιαφέροντος διὰ τὴν συνείδησιν τῆς ὁποίας ἡ δομὴ, συμφώνως πρὸς τὴν φύσιν καὶ τὴν σημασίαν τῆς λειτουργίας της διὰ τὴν ὑπαρξιν εἶναι, ὡς ἐπανειλημμένως ἐδέχθημεν, προθεσιακὴ. Τοιαύτη στατικότητα καὶ τοιαύτη ἔλλειψις ἐνδιαφέροντος θὰ ἦσαν ἀσυμβίβαστοι πρὸς τῆς συνειδήσεως τὴν φύσιν, εἰάν αὕτη αὕτη ἡ συνείδησις δὲν ἐφρόντιζε νὰ δημιουργήσῃ ἀφ' ἑαυτῆς ὠρισμένα κέντρα ἐνδιαφέροντος⁶, εἰς τρόπον ὥστε

3. Πβ. Ἡ κριτικὴ τῆς πλατωνικῆς φιλοσοφίας παρὰ Bergson, ἐνθ' ἀν., σσ. 245 - 246. Τοῦ W. James ὁ πραγματισμὸς φθάνει μέχρις ἀναγνώρισεως τοῦ διὰ τὴν διάνοιαν προσφόρου ὡς ἀληθοῦς καὶ πραγματικοῦ. Πβ. R. Berthelot, Un romantisme utilitaire, le pragmatisme de Bergson, Paris, 1911.

4. Πβ. L. De Broglie, Continu et discontinu en physique moderne, Paris, A. Michel 1911.

5. Πβ. G. Bachelard, μν. ἔργ. Περὶ τῆς ἀνωτέρω ἀντινομίας, πβ. O. L. Reiser, Non - aristotelian Logic and the Crisis in Science, ἐν Scientia, τ. 3, 1937. Πβ. Νόησις καὶ πλάνη, Ἀθήναι, 1961, σ. 84.

6. Πβ. ἀνωτ., § 23 καὶ σημ. 1.

νά προκαλήται μία συνεχής διαφορά δυναμικοῦ καί, κατ' ἀκολουθίαν, μία ροή μεταξὺ αὐτῆς καὶ τοῦ κόσμου, ἀλλὰ καὶ μεταξὺ πλειόνων συνειδησιακῶν καταστάσεων. Εἰς τοῦτο θεωροῦμεν ὅτι ἡ ἡμετέρα ἀποψις διαφέρει τῆς ἀπόψεως τοῦ Bergson, ὅστις ὀρθῶς μὲν διείδεν ὅτι ὑφίσταται ῥοή ψυχικῶν καταστάσεων, δὲν ἀντελήφθη ὅμως ὅτι τοῦτο ἀπῆτει ὑπαρξιν διαφορᾶς δυναμικοῦ. Νομίζομεν ὅτι συμβάλλομεν εἰς τὴν ἐπίλυσιν τῆς ἀντινομίας τοῦ συνεχοῦς καὶ τοῦ ἀσυνεχοῦς, ἐπὶ συνειδησιακοῦ τοῦλάχιστον ἐπιπέδου, θεωροῦντες ὅτι, διὰ τῆς δημιουργίας κέντρων ἐνδιαφέροντος εἰς τὰ πλαίσια τοῦ κοσμοψυχικοῦ συνεχοῦς, δημιουργοῦνται αὐτομάτως δυναμικὰ πεδία ἑλκτικὰ διὰ τὴν συνείδησιν, λειτουργικῶς δὲ συγκεκροτημένα. Ταῦτα εἶναι πρῶτον ὑποτεταγμένα εἰς τὴν συνείδησιν χάριν τῆς ὁποίας — καὶ ὄχι καθ' ἑαυτά, ὡς αἱ πλατωνικαὶ Ἰδέαι — ὑπάρχουν, καί, δεύτερον, νοητὰ ὡς ἀπλᾶ ἐπὶ μέρους ἐξάρσεις τοῦ ὅλου κοσμοψυχικοῦ συνεχοῦς, ἐξάρσεις αἱ ὁποῖαι ἐναλλάσσονται πρὸς ὑφέσεις, ὥστε νὰ μὴ εἶναι δυνατόν νὰ ὁμιλῇ τις περὶ ἀποκεκομμένων ἀπ' ἀλλήλων ἀξιακῶν περιοχῶν⁷. Ἡ συναρτησιακὴ διάρθρωσις τοῦ κοσμοψυχικοῦ συνεχοῦς ἐπιδέχεται ἐσωτερικὰς ἀνακατατάξεις αἱ ὁποῖαι καὶ αἰτιολογοῦν τὴν σχετικότητα τοῦ κριτηρίου τῆς ἀξίας τῶν ἀξιῶν, ἀναλόγως χρόνου, χώρου, κοινωνικῶν καὶ ἀτομικῶν προτιμήσεων, ἀλλὰ καὶ τῆς ἐξελίξεως αὐτῶν⁸. Οὕτως ἐχόντων τῶν πραγμάτων, ἡ λύσις τῆς ἀνωτέρω ἐπισημανθείσης ἀντινομίας ἐκφράζεται ὡς ἑξῆς: διὰ τῶν ἀξιῶν, ἡ συνέχεια τῶν συνειδησιακῶν καταστάσεων τείνει ν' ἀναχθῇ εἰς μίαν προθεσιακὴν συνειδησιακὴν ἀσυνέχειαν, χωρὶς ὅμως καὶ νὰ τὸ κατορθώσῃ ἀπολύτως. Τοῦτο, ἐπὶ ὄντολογικοῦ ἐπιπέδου, ἀποτελεῖ τὴν ἐξήγησιν καὶ τὴν δικαίωσιν τῆς ζωῆς, πέραν δὲ τούτου, αὐτῆς τῆς ὑπάρξεως θεωρουμένης ὡς αὐταξίας ἀναζητούσης τὴν ἐπιβεβαίωσιν ἑαυτῆς.

§ 27. Ἀπὸ τῆς ἀπόψεως, τώρα, τοῦ κρισιακοῦ δυναμισμοῦ τῆς ἀξίας, θὰ πρέπη πρωτίστως νὰ τονισθῇ ἡ σημασία τοῦ λεγομένου ἀπλοποιητικοῦ ἀξιώματος πρὸς τὸ ὁποῖον συμφώνως μία οἰαδήποτε κρίσις ἡ ἀπλὴ ἐκφορὰ θεωρεῖται ὡς βεβαιουμένης καὶ ἐξυπακουομένης ἐν ταύτῃ ὀρθότητος ἐκ μέρους τῆς ἐκφερούσης διανοίας, μολονότι ἡ τελευταία αὕτη οὐδόλως περὶ τούτου μνημονεύει, τοῦλάχιστον ρητῶς. Ἐκφέρων λ.χ. τὴν κρίσιν «ὁ Παρ-

7. Ἡ ἐποπτικὴ θεώρησις τῆς τοιαύτης διαρθρώσεως εἶναι δυνατόν νὰ γίνῃ κατορθωτὴ δι' ἀναφορὰς εἰς τὴν ἐξαικόνισιν τῆς δυναμικότητος τοῦ χώρου ὑπὸ τῆς θεωρίας τῆς σχετικότητος. Πβ. Ἡ δυναμικὴ τοῦ χώρου..., ἐνθ' ἄν.

8. Πβ. M. Mead, *Sex and temperament in three primitive societies*, London, Routledge, 1935. Πβ. ἡδὴ Kant, *Beobachtungen über das Gefühl des Schönen und Erhabenen*, ἐν ἀρχῇ.

θενών εὑρίσκεται ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως»¹ ἐξυπονοῶ, ἄνευ οὐδεμιᾶς ἀμφισβητήσεως, ὅτι βεβαίῳ περὶ τῆς (κατ' ἐμὲ) ὀρθότητος τῆς ὡς ἄνω προτάσεως. Ἐὰν παραλείπω ἐκάστοτε ν' ἀναφερθῶ εἰς τὴν βεβαίωσιν ταύτην, τοῦτο δὲν πράττω ἐξ ἀμελείας, ἀλλὰ διὰ λόγους ἐκφραστικῆς οἰκονομίας. Ἄλλως, ἡ ἐπιχειρηματολογία μου θὰ ἐπεβαρύνετο ὑπερβολικῶς, ἐὰν προσέβαινον, ἀνὰ πᾶσαν στιγμὴν, εἰς ὑπόμνησιν τῆς πλήρους προσχωρήσεώς μου εἰς τὴν εἰς ἣν ἀναφέρομαι ἐκφορὰν ἢ κρίσιν. Ἡ νεωτέρα βεβαίως λογικὴ καταφεύγει εἰς τὴν χρῆσιν εἰδικῶν συμβόλων διὰ τῶν ὁποίων προσδιορίζει τὴν θετικὴν ἢ τὴν ἀρνητικὴν χροιάν τὴν ἀποδιδομένην εἰς ἐκφορὰν τινα, ὥστε ἡ δι' αὐτῆς μορφοποιουμένη κρίσις νὰ ἐκφράζεται κατὰ τὸ δυνατόν ἐντελέστερον². Ἐκτὸς ὅμως αὐτῆς τῆς περιπτώσεως καθ' ἣν γίνεται χρῆσις μιᾶς ἀλγεβρικῆς ὑφῆς σημειογραφίας, προσδιορίζουσης τὸν θετικὸν ἢ τὸν ἀρνητικὸν χαρακτήρα τυχούσης προτάσεως, εἶναι εὐνόητον ὅτι, εἰς τὰς πλεῖστας τῶν ἄλλων περιπτώσεων, καὶ παρ' ὅλους τοὺς κινδύνους ἀσαφείας καί, συνεπῶς, πλάνης, ποὺ ἡ τοιαύτη μεταχείρισις τοῦ κρισιακοῦ καὶ ἐκφραστικοῦ ὄργάνου τῆς συνειδήσεως συνεπάγεται, τὸ ἀπλοποιητικὸν ἀξίωμα εἶναι καὶ παραμένει ἐγγύησις μιᾶς συμβατικότητος ἐξυπηρετούσης τὴν οἰκονομίαν τῆς κρισιακῆς συνειδησιακῆς δραστηριότητος. Τὰ στοιχεῖα ταῦτα ἀποτελοῦν τὸ πλέγμα τῶν πρὸς ἔρευναν γεγονότων ὧσων χρῆζουσι ἐρμηνείας ὑπὸ τὴν ὀπτικὴν γωνίαν ὑπὸ τὴν ὁποίαν ἐθεωρήσαμεν μέχρι τοῦδε τὸ ὅλον θέμα τῶν ἀξιῶν ἥτοι τὴν τοῦ συνειδησιακοῦ δυναμισμού. Οὕτω, λέγων «ὁ Παρθενὼν εὑρίσκεται ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως» ἐννοῶ δύο τινά: πρῶτον, ὅτι γνωρίζω, εἴτε ἐξ ἰδίας ἀντιλήψεως εἴτε ἐκ πληροφοριῶν, δηλαδὴ εἴτε ἀμέσως εἴτε ἐμμέσως, τὸ ἀντικείμενον τῆς ἐκφορᾶς μου καί, δεύτερον, ὅτι οὐδόλως ἀμφισβητῶ τὴν ὀρθότητα αὐτῆς. Ἀλλ' εἰς τὴν περίπτωσιν ταύτην εἶναι καταφανὲς ὅτι, ἐπὶ πλέον τῶν δύο ἄνωτέρω, καὶ τρίτον τι στοιχεῖον ὑπεισέρχεται εἰς τὰ ὑπ' ἐμοῦ θεωρούμενα ἥτοι ἡ ἐπιθυμία μου νὰ πιστεύσω εἰς τὴν ὀρθότητα τῆς ἐκφορᾶς μου, ἀνεξαρτήτως τοῦ ἔάν, τελικῶς, αὕτη δύναται νὰ εἶναι πεπλανημένη. Τὸ τρίτον τοῦτο στοιχεῖον ἀποτελεῖ τὸν θυμικὸν ἥτοι τὸν πρωτογενῆ κατ' ἐξοχὴν ἀξιολογικὸν παράγοντα τῆς κρίσεώς μου. Μὲ ἄλλους λόγους, διὰ τῆς ὡς ἄνω ἐκφορᾶς δὲν ἐκφράζω ἀπλὴν διαπίστωσιν, ἀλλὰ κυρίως τὴν φορὰν τῆς συνειδήσεώς μου πρὸς τὴν διαπίστωσιν ταύτην, ἂν ὅχι καὶ πρὸς τὸ ἀντικείμενον αὐτῆς. Ἐὰν τοῦτο ὅμως εἶναι καταφανὲς προκειμένου περὶ κρίσεως διαπιστωτικῆς, καθίσταται ἔτι περισσότερον αὐτονόητον προκειμένου περὶ κρίσεως σαφῶς ἀξιολογικῆς, ὡς λ.χ. «ὁ Παρθενὼν εἶναι τέλειος». Εἰς τὴν περίπτωσιν ταύτην, δυνάμει τοῦ ἀπλοποιητι-

§ 27. 1. Πβ. Νόησις καὶ πλάνη, σ. 17 - 18.

2. Πβ. M. Boll καὶ J. Reinhart, La logique moderne, Paris, P.U.F., 1957, σ. 69.

κοῦ ἀξιώματος, βεβαίῳ ὅχι τόσον ὅτι ὁ Παρθενὼν ἀποτελεῖ, διὰ τὸν ἱστορικὸν τῆς τέχνης, τὴν τελειοτέραν μορφήν δωρικοῦ ναοῦ, ὅσον ὅτι, δι' ἐμὲ τοῦλάχιστον, οὗτος ἀποτελεῖ ἔκφρασιν μιᾶς μορφικῆς τελειότητος ποῦ ἐνδεχομένως μὲ συγκινεῖ κατὰ τρόπον ὥστε ὅχι μόνον νὰ φέρωμαι πρὸς τὴν αἰσθητὴν αὐτὴν τελειότητα, ἀλλὰ καὶ νὰ ἀξιῶ ὅπως πρὸς αὐτὴν φέρονται καὶ ἄλλαι συνειδήσεις³. Ὅλων τῶν κατηγοριῶν αἱ ἀξίαι οὕτω συλλαμβάνονται καὶ ἐκφράζονται ὑπὸ τῆς συνειδήσεως. Ὅσakis δὲ φαίνονται οὔσαι κοινὰ διὰ τὰς συνειδήσεις, τοῦτο ὀφείλεται εἰς τὸ ὅτι, διὰ τινος συμβάσεως καθολικῆς, ἂν καὶ σιωπηρᾶς, ἔχει γίνει δεκτὸν ὅτι ἐκεῖνα φέρονται πρὸς αὐτὰς μετὰ τῆς αὐτῆς ἐφέσεως, εἰς τὸ ὅτι δηλαδὴ συμβαίνει ἐν προκειμένῳ πλείονες τῆς μιᾶς συνειδήσεως νὰ ἐκδηλώνουν τὴν δυναμικότητα αὐτῶν κατὰ τρόπον ὁμόλογον.

§ 28. Ποῖαι εἶναι αἱ ἐπὶ καθαρῶς ἀξιολογικοῦ πεδίου προεκτάσεις τῶν προηγηθεισῶν διαπιστώσεων, δὲν εἶναι δυσχερὲς νὰ συναγάγωμεν: πρῶτον, εἶναι δύσκολον νὰ δεχθῇ τις ὥς ἀνυποχώρητον τὸ αἶτημα τῆς διακρίσεως δύο εἰδῶν κρίσεων, καθαρῶς διαπιστωτικῶν καὶ καθαρῶς ἀξιολογικῶν, ὥς τοῦτο διετυπώθη σαφῶς τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Kant¹, ἐν συνεχείᾳ δέ, καὶ ἐπὶ βάσεως σχεδὸν παραλησίας, ὑπὸ τοῦ E. Durkheim διακρίνοντος κρίσεις ἀξίας καὶ κρίσεις πραγματικότητος², προβαίνοντος δὲ μάλιστα καὶ εἰς διάκρισιν μεταξὺ ἰδεωδῶν ἀξίας καὶ ἰδεωδῶν πραγματικότητος ἢ ἐννοιῶν³. Συμβαίνει, νομίζομεν, ἀντιθέτως, αἱ παντοῖαι κρίσεις νὰ εἶναι κρίσεις ἀξιολογικαὶ μᾶλλον ἢ ἥτιον, μόνον δὲ κατόπιν παραμορφωτικῆς τοῦ χαρακτῆρός των ἀδιαφορίας ὥς πρὸς τὸ βασικόν των ἀξιολογικὸν περιεχόμενον τινὲς ἐξ αὐτῶν νὰ προσδιορίζονται ὥς οὐχὶ ἀξιολογικαί, ὥς διαπιστωτικαὶ δηλαδή. Ἀμφότεροι οἱ τύποι κρίσεων ἀνάγονται, ἐν τελευταίᾳ ἀναλύσει, εἰς ἓνα καὶ τὸν αὐτόν, εἰς τὸν ἀξιολογικὸν δηλονότι, διαφέρουν δὲ ὥς πρὸς ἀλλήλους κατὰ τὸ ποσοστὸν καθ' ὃ ἡ φορὰ τῆς συνειδήσεως ὥς πρὸς τὸ ἀντικείμενον ποῦ θέτουν ἐμφανίζεται ἐν αὐτοῖς ὥς ἔντονος⁴. Ὁ E. Durkheim προσπα-

3. Ἡ καντιανὴ περὶ ὠραίου θεωρία θὰ ἐπιμείνῃ ἐπὶ τῆς ἐξῆς ἰδιοτυπίας τῆς αἰσθητικῆς κρίσεως: « ἐνῶ αὕτη δὲν ἔχει εἰμὴ ἀξίαν ὑποκειμενικὴν, ἐν τούτοις ἀξιοῖ νὰ ἰσχύῃ δι' ὅλα τὰ ὑποκείμενα » (Κριτικὴ τῆς κρίσεως, § 33). Πβ. *Forme et subjectivité dans l'esthétique Kantienne*, σ. 100 καὶ σημ. 35.

§ 28. 1. Πβ. Κριτ. τῆς κρίσεως, Εἰσαγ., IV, ἐν ἀρχῇ, ἐνθα διακρίνονται κρίσεις προσδιοριστικαὶ καὶ κρίσεις στοχαστικαί.

2. Πβ. E. Durkheim, *Jugements de valeur et jugements de réalité*, ἐν *Revue de Métaph. et de Morale*, 1911, σσ. 437 κ.εξ.

3. Πβ. αὐτόθι, σσ. 451 - 452. Διὰ τὸ ἀνυπαίθετον τῆς κατασκευῆς τοῦ ὅρου ἰδεωδῆς ἀξίας, πβ. ἄνωτ., §§ 5 - 6.

4. Ὁ ὅρος « θυμικὴ λογικὴ » ἐνέχει σήμερον σχετλιαστικὴν χροιάν. Θὰ ἔδει

θεῖ πολλὰς κρίσεις θεωρουμένας ἀξιολογικὰς νὰ ἀναγάγῃ εἰς κρίσεις πραγματικότητος. Οὕτω, τὴν κρίσιν «ἀγαπῶ τὸ κυνῆγι» λ.χ. θεωρεῖ διαπιστωτικὴν καὶ οὐχὶ ἀξιολογικὴν, συνεπικουρούμενος πράγματι εἰς τοῦτο ὑπὸ τῆς φαινομενικῆς μορφῆς τῆς κρίσεως ταύτης ἣς ὁμῶς ἀνάλυσις ἐπιτρέπει νὰ ἐννοήσωμεν ὅτι ὁ οὐσιαστικὸς αὐτῆς ὅρος δὲν εἶναι τὸ ῥῆμα ἀγαπῶ, ἀλλὰ τὸ οὐσιαστικὸν κυνῆγι ἐνέχον εἰς τὴν προκειμένην περίπτωσιν ἐν ἑαυτῷ τὸ ῥῆμα ἀγαπῶ ὅπερ καὶ ἀποδεικνύεται κατὰ ταῦτα ὅν πλεονασμός. Πράγματι, διὰ τὸν ἀγαπῶντα τὸ κυνῆγι, αἱ ἐκφοραὶ «κυνῆγι» καὶ «ἀγαπῶ τὸ κυνῆγι» εἶναι ἐν τισι ταυτόσημοι. Μία κρίσις, συνεπῶς, ἐνδέχεται νὰ εἶναι ἐκφρασις μᾶλλον ἢ ἥτιον σαφῆς τῆς φορᾶς τῆς συνειδήσεως πρὸς τι δι' αὐτῆς δεδομένον.

Καί, δεύτερον, ἐὰν ἡ συνείδησις ἔχῃ ἀποκτήσει σαφῆ καὶ ἐμπεριστατωμένην γνῶσιν τῶν διαφορῶν μηχανισμῶν τῶν συντελούντων εἰς τὴν διατύπωσιν τῶν κρίσεών της ἥτοι τῶν μηχανισμῶν διὰ τῶν ὁποίων ὁ δυναμισμὸς τῆς φορᾶς της πρὸς ὁρισμένους σκοποὺς μετασυστοιᾶται εἰς ἀποκρυστάλλωσιν μορφικὴν ὑπὸ τύπον κρισιακῶν ἐκφορῶν, τότε εἶναι εἰς θέσιν καὶ νὰ ἀποδώσῃ εἰς αὐτὰς ταύτας τὰς ἐκφορὰς μίαν ἀξίαν. Ὁ πραγματισμὸς οὐδὲν πλέον τούτου ἐξυπονοεῖ ὅταν θεωρῇ μίαν κρίσιν ἀληθῆ ἢ ἀναληθῆ ἀναλόγως τοῦ ἐὰν αὕτη ἀνταποκρίνεται ἢ ὄχι πρὸς τὴν σκοπιμότητα (γράφει: φορὰν) τῆς συνειδησιακῆς δραστηριότητος⁵. Μία ὁλόκληρος ἐπιστημολογία εἶναι δυνατὸν νὰ οἰκοδομηθῇ ἐπὶ τῆς ἰδέας ταύτης, ἀναφερομένη εἰς τοὺς ὅρους ὑπὸ τοὺς ὁποίους συλλαμβάνεται ἡ ἀλήθεια. Ἡ ἀξία τῶν βασικῶν μαθηματικῶν ἐννοιῶν λ.χ. ἡ ἡ ἀξία τῆς ἰδέας τῆς σκοπιμότητος εἰς τὴν βιολογίαν ἀνάγονται ἁμέσως εἰς τὸ πλέγμα πού συνιστοῦν οἱ ὡς ἄνω ὅροι τῆς ἀξιολογικῆς δραστηριότητος. Τὰ ἀνωτέρω μάλιστα πορίσματα δύνανται νὰ προεκταθοῦν καὶ πρὸς τὴν κατεύθυνσιν τῆς ὁρθώσεως μιᾶς ὁλοκλήρου ἠθικῆς ἀναφερομένης εἰς τὴν ἀξιολόγησιν, πέραν δὲ ταύτης, εἰς τὴν ἀξίαν τὴν ἀποδιδομένην εἰς τοὺς σκοποὺς τῆς ἀνθρωπίνης πράξεως⁶. Ἀλήθεια καὶ

ἴσως ἡ Λογιστικὴ νὰ ἐπανέλθῃ ἐπὶ τῶν ἀρνητικῶν της χαρακτηρισμῶν, ἐν προκειμένῳ Ἡ εἰς τὴν διάθεσιν τῶν λογικῶν πλουσία μαθηματικὴ γλῶσσα θὰ ἦτο ἄκρως ἐνδιαφέρον νὰ ἐχρησιμοποιεῖτο πρὸς ἐκφρασιν τῆς λειτουργίας τοῦ ὅλου ψυχικοῦ βίου ἥτοι πρὸς ἐκφρασιν καὶ αὐτῶν εἰσέτι τῶν θυμικῶν κρίσεων, ὅπερ θὰ ἦτο περισσότερο σύμφωνον πρὸς τὴν πραγματικότητα τὴν ὁποίαν ἡ Λογικὴ σήμερον, ὡς οἶαν-δήποτε μορφὴν καὶ ἂν ἐμφανίζεται, ἐξακολουθεῖ νὰ διασπᾷ. Ὁ ὅρος «θυμικὴ λογικὴ» δὲν εἶναι συνώνυμος πρὸς τὸν ὅρον «σοφιστικὴ», ὡς τινες τείνουν νὰ τὸν ἐμφανίσουν, ὅπως ἀκριβῶς συνώνυμοι δὲν εἶναι οὔτε οἱ ὅροι πλάνη, σφάλμα, ψεῦδος κλπ. Πβ. Νόησις καὶ πλάνη, κεφ. Β'.

5. Πβ. ἀνωτ., § 26 καὶ σημ. 3.

6. Τὴν αὐτὴν πρὸς τὴν τοῦ Durkheim θέσιν ὑποστηρίζει καὶ ὁ H. Poincaré προκειμένου περὶ τῆς ἠθικῆς, θεωρῶν ὅτι ἡ μὲν Ἐπιστήμη ὁμιλεῖ εἰς ἐγκλι-

ἀναλήθεια, ἀγαθὸν καὶ κακόν, ὡς ἀξίαι λαμβανόμενα, δὲν ὑπάρχουν καθ' ἑαυτά, τοῦλάχιστον καθ' ὃ μέτρον ἡ συνείδησις ἀναφέρεται εἰς ταῦτα, ἀλλ' εὐρίσκονται ἐντὸς αὐτῆς τῆς συνειδήσεως, συνειδητοποιούμενα περαιτέρω διὰ τῆς πρὸς αὐτὰ φορᾶς ἐκείνης, τῆς φορᾶς καὶ τῆς συνειδητοποιήσεως νοουμένων ἐν προκειμένῳ ὡς ἐντάσεως αὐτῶν.

§ 29. Ἐκ τῶν προηγηθέντων εἵμεθα ἀρκούντως παρσκευασμένοι ἵνα χωρήσωμεν εἰς τὴν διερεύνησιν τῶν σχετικῶν πρὸς τὸν πρακτικὸν δυναμισμόν τῆς ἀξίας προβλημάτων. Εἰς τὸν τομέα τοῦτον ἐν γεγονὸς παραμένει ἀρχῇθεν ἀναμφισβήτητον, ὅτι δηλαδή, ἐν τῇ πράξει, τὸ ὄν καὶ ἡ ἀξία καθίστανται ἀδιάκριτα¹ ἀπ' ἀλλήλων. Ἐάν, ἀπὸ σκοπιᾶς πλατωνικῆς, ὄν καὶ ἀξία ταυτίζονται στατικῶς ἐπὶ τοῦ ἐπιπέδου τῆς Ἰδέας², καθίσταται φανερόν ὅτι, τόσον διὰ τὸν ἀνθρωπισμὸν ὅσον καὶ διὰ τὴν προσωποκρατίαν, τοῦτο συμβαίνει δυναμικῶς ἐπὶ τοῦ ἐπιπέδου τοῦ ἀνθρώπου θεωρουμένου ὡς κατ' ἐξοχὴν δρωντος ὄντος. Κατὰ τὴν ἠθικὴν πράξιν ἡ ἀξία πραγματοποιεῖται ἐν τῷ ἐνεργοῦντι προσώπῳ ἐν τῷ ὁποίῳ συμφύρονται ἡ ἐπιδιωκόμενην πραγματοποίησιν καὶ ἡ πραγματοποιουμένη ἐπιδίωξις. Τὸ πρόσωπον καθίσταται πράξις καρπούμενον τὴν ἀξίαν τὴν πράξεως, καθιστάμενον δὲ περαιτέρω τὸ ἴδιον πραγματοποίησιν τῆς ἀξίας ἀποκτώσης κατὰ συνέπειαν ἐκδήλως τὴν οὐσίαν ἣτις ἦτο προηγουμένως ἐνδεχόμενον νὰ τῆς ἀμφισβητηθῇ. Χωρὶς νὰ χρειάζεται νὰ προϋποτεθῇ οἷαδήποτε ἰδεώδης ἀξία, διὰ τῆς πράξεως ὁλοκληροῦνται καὶ ἡ χάρις εἰς αὐτὴν ἐκφραζομένη ἀξιακὴ δύναμις καί, ἐν ᾧ μέτρῳ ἀναφέρεται εἰς ἐκείνην, τὸ πραγματοποιοῦν ταύτην ὑποκείμενον. Τὸ θέμα ὁμως τὸ ὁποῖον ἐνδιαφέρει ἐνταῦθα δὲν εἶναι κατὰ πόσον πρόθεσις, ἥτοι ἐπιθυμία πράξεως, καὶ πράξις καθ' ἑαυτὴν θεωρουμένη ἀποτελοῦν συνάρτησιν ἀλλήλων, ἀλλὰ κατὰ πόσον αὐτὴ αὕτη ἡ πράξις δὲν ἔχει ἤδη ἀρχίσει νὰ συντελεῖται ἀφ' ἧς μία πρὸς τοῦτο ἐπιθυμία καταστῇ συνειδητή. Μὲ ἄλλους λόγους, κατὰ πόσον ἡ ἐπιθυμία πράξεως δὲν εἶναι ἤδη

σιν ὀριστικήν, ἡ δ' Ἠθικὴ εἰς προστακτικὴν τοιαύτην, καὶ ὅτι ἡ πρώτη ἐξ αὐτῶν διατυπώνει κρίσεις πραγματικότητος, ἐνῷ ἡ ἑτέρα κρίσεις ἀξίας, συμπεραίνων ἐκ τούτου ὅτι μεταξύ τῆς θετικῆς τάξεως ἣτις εἶναι ἡ τάξις τῆς Ἐπιστήμης, καὶ τῆς κανονικῆς τοιαύτης ἣτις εἶναι ἡ τῆς Ἠθικῆς ὑπάρχει ἀνυπέρβλητος ἀπόστασις, ἡ ἀπόστασις ἡ χωρίζουσα ἀκριβῶς τὸν κόσμον τῶν ἀξιῶν ἀπὸ τοῦ κόσμου τῶν ἀπλῶν ἐμπειρικῶν γεγονότων. Καὶ αὐτὸς ὁμως ὁ χωρισμὸς εἶναι ἐν πολλοῖς συμβατικός. Ἀπλῶς διευκολύνει τὴν ἀπομόνωσιν ὁρισμένων στοιχείων πρὸς τὰ ὁποῖα στρέφεται ἐν συνεχείᾳ ἡ ἔρευνα. Ἀλλωστε ἀπλᾶ ἐμπειρικὰ γεγονότα δὲν ὑπάρχουν διὰ τὴν συνείδησιν ἄνευ θετικῆς ἢ ἀρνητικῆς προσχωρήσεως ἐκείνης εἰς αὐτά.

§ 29. 1. Πβ. καὶ L. Lavelle, *Introd. à l'ontologie*, Paris, P.U.F., 1947, σ. 86.

2. Πβ. ἄνωτ. § 6.

πρᾶξις. Ἐὰν δὲ ὧς ἐπιθυμία πράξεως νοηθῇ ἡ φορὰ τῆς συνειδήσεως πρὸς μίαν ἀξίαν, τότε θὰ πρέπη νὰ δεχθῇ τις καὶ ὅτι ἡ πραγματοποίησις τῆς πράξεως δὲν ἀποτελεῖ εἰμὴ τὴν ὁλοκλήρωσιν τῆς ἀξίας αὐτῆς. Παρὰ τὰς ὑπὸ τῆς ψυχολογίας διαπιστουμένας εἰς τὸν τομέα τῆς βουλήσεως λειτουργικὰς ἀνωμαλίας, παρὰ τὸν ἐνίοτε ὧς ἀνακοπὴν τῆς πράξεως λαμβανόμενον ἐνδοιασμόν³, παρὰ, τέλος, τὸν πεπαλαιωμένον παραλληλισμὸν τῆς βουλευτικῆς πράξεως πρὸς δρᾶμα μὲ σαφεῖς μορφικὰς τομάς⁴, ἡ πρᾶξις, βουλευτικὴ ἢ ἡθικὴ, ἀδιάφορον, εἶναι μία συνέχεια δραστηριότητος χωρούσης πρὸς μίαν ἐξαντικειμένισιν τόσον τοῦ ὑπὸ τῆς συνειδήσεως συλλαμβανομένου σκοποῦ ὅσον καὶ αὐτοῦ τούτου τοῦ πραγματοποιοῦντος αὐτὴν ὑποκειμένου. Διὰ τῆς πράξεως ἐπιβεβαιοῦνται τόσον ἡ ὄντοτης τοῦ πράττοντος ὅσον καὶ ἡ ὄντοτης τῆς ἀξίας εἰς τὴν ὁποίαν ἡ πρᾶξις ἀναφέρεται, ἀμφοτέρων τούτων συμφυρομένων ἐν τῇ οὐσίᾳ τοῦ πραττομένου⁵. Ἀπὸ τῆς ἐπιθυμίας εἰς τὴν πρᾶξιν ὑπάρχει ἐν ἀναμφισβήτητον συνεχὲς⁶ τοῦ ὁποίου ἀκριβῶς τὴν λύσιν ἀποτρέπει ἡ παρουσία τῆς ἀξίας.

Ἀπὸ τῆς ἀπόψεως αὐτῆς ἐπιτρέπεται νὰ θεωρήσωμεν ὅτι ἡ ἡθικὴ ἐμπειρία ἀναφέρεται εἰς σύμπασαν τὴν ὑπαρξιν τοῦ ἀνθρώπου λαμβανομένην ὡς ἐνιαίαν δυναμικὴν πραγματικότητα, χωρὶς βεβαίως τοῦτο καὶ νὰ προϋποθέτῃ ἀπόλυτον ταυτισμὸν τῶν ἐν λόγῳ δύο κόσμων, ὡς τινες θὰ ἔτεινον νὰ δεχθοῦν⁷, καθ' ὅσον οὕτω τὸ αἷτημα τῆς ἡθικῆς ἐλευθερίας τοῦ ατόμου θὰ ἔπαυε νὰ εἶναι καίριον διὰ τὸν ἄνθρωπον. Ἡ ἐλευθερία ἀπλῶς θὰ ἀνήγετο εἰς ἓνα στατικὸν κόσμον ἀξιῶν εἰς τὸν ὁποῖον ὁ ἄνθρωπος θὰ ἐκαλεῖτο ἐκάστοτε νὰ δηλώσῃ ὑποταγὴν. Οὕτω ὁ κόσμος τῶν ἀξιῶν, ταυτιζόμενος πρὸς τὸ σύνολον τῆς ὑπάρξεως, θὰ ἀφῆρει ἀπὸ τὴν προσωπικὴν ἐλευθέραν ἐκλογὴν οἷονδῆποτε χαρακτῆρα κριτηρίου καὶ θεμελίου τῆς ἀνθρωπίνης ἡθικῆς συμπεριφορᾶς. Ἐπὶ πλέον ὁμῶς τῆς δυσκολίας ταύτης προκύπτει καὶ ἑτέρα τοιαύτη σχετικὴ πρὸς τὸ θεμέλιον αὐτῶν τούτων τῶν ἀξιῶν καὶ πρὸς τὰς σχέσεις τούτου μὲ τὴν ὅλην πρακτικὴν δραστηριότητα. Ἐὰν

3. Πβ. Ε. Μουτσοπούλου, Ἡ ἐννοια τῆς βουλήσεως, ἐκδ. πολυγρ., Ἀθήναι, 1966, σ. 39.

4. Πβ. αὐτόθι, σσ. 29 - 33.

5. Ἀνάλογον θέσιν ἔλαβεν ἐπὶ τοῦ προβλήματος πρῶτος ὁ Maurice Blondel. Πβ. ἰδίᾳ L'action (β' ἐκδ.), Paris, Alcan, 1936, σσ. 254 - 258.

6. Διὰ μίαν συζήτησιν ἐπὶ τῶν διαφ. θέσεων πβ. καὶ Α. Ι. Melden, Desir et action, ἐν Les Etudes Philos., 1964, σσ. 347 κ. ἐξ.

7. Πβ. λ.χ. G. Gusdorf, Traité de l'existence morale, Paris, A. Colin, 1950, σσ. 193 κ. ἐξ. Διὰ τὸν αὐτὸν συγγραφέα αἱ ἀξίαι εἶναι συγκεκριμένα a priori μορφαὶ τῆς ἀνθρωπίνης ἐνότητος, ἐνδιάμεσοι συνδέσεις τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος, καὶ ἔσχατα αἷτια καὶ δικαιολογίαι τῆς ἐν τῷ κόσμῳ ὑπάρξεως ἡμῶν (πβ. αὐτόθι, σσ. 76 - 77). Ὑπὸ τοὺς ἰδίους ὅρους θὰ ἠδύνατό τις νὰ κάμῃ λόγον περὶ μιᾶς ἰσορροπίας τῆς ὑπάρξεως χάρις εἰς τὰς ἀξίας, ἀνεξαρτήτως τοῦ ἐὰν αὐταὶ πηγάζουν ἢ ὄχι ἐξ αὐτῆς.

υποτεθῇ ὅτι αἱ ἀξίαι ἀποτελοῦν μίαν συννομικῆς μορφῆς προαγωγὴν τῆς ὑπάρξεως, τότε, ἐπὶ τῇ βάσει καὶ ἐν ὀνόματι τίνος κριτηρίου ἢ ἐκάστοτε προσωπικῆ ἠθικῆ συνείδησις θὰ ἠδύνατο ὄχι μόνον νὰ ἐκλέγῃ, ἀλλὰ καὶ νὰ ἀξιοῖ νὰ ἐκλέγῃ μεταξὺ δύο ἢ περισσοτέρων ἐνδεχομένων περαιτέρω ἐπιβεβαιώσεως τῆς ὑπάρξεως; Ἐν τοιαύτῃ βεβαίως περιπτώσει, καὶ μάλιστα ἐὰν υποτεθῇ ὅτι αἱ ἀξίαι ἔχουν τὴν πηγὴν καὶ τὸ ὑπόβαθρον τῶν εἰς τὴν «κατωτέραν» σφαῖραν τῆς ὑπάρξεως, εἰς τὴν βασικὴν καὶ πρώτην δομὴν ποὺ συνιστᾷ τὸ πλέγμα τῶν ἐνστίκτων, θὰ ἦτο δυσχερὲς ὁ συμβιβασμός, πρὸς τὴν ἀναγνώρισιν μιᾶς τοιαύτης καταστάσεως, τῆς διαβεβαιώσεως ὅτι ἡ ἠθικὴ συνείδησις εἶναι ἐκείνη ἣτις τείνει πρὸς τὴν ὑπέρβασιν τῶν ἐγωϊστικῶν βιολογικῶν ὥσεων, χάρις εἰς τὰς παντοίας μορφὰς αὐταπαρνήσεως, πᾶσα δὲ ἰδεοκρατικὴ ἠθικὴ θὰ ἐκινδύνευε νὰ θεωρηθῇ ἄκυρος καὶ ἀδύνατος⁸. Ὁχι μόνον ὁ Bergson, ἀλλ' οὔτε καὶ ὁ Schopenhauer⁹, ὁμιλῶν περὶ τῆς βουλήσεως ὡς ἐκδηλώσεως τυφλοῦ ἐνστίκτου, τολμᾷ νὰ ἀμφισβητήσῃ τὴν ἔστω καὶ κατ' ἐπίφασιν λαμβανομένην ἐλευθερίαν τῆς ἠθικῆς ἐκλογῆς.

Εἰς τοιαύτας βεβαίως ἀναγωγὰς προέβησαν κατὰ καιροὺς αἱ παντοῖαι ἐμπειροκρατικαὶ ἠθικαί, καὶ ἡ κυρηναικὴ καὶ ἡ ἐπικουρείος καὶ αἱ τῶν Bentham καὶ Stuart Mill¹⁰, παρ' ὅλους τοὺς κινδύνους ποὺ συνεπήγοντο ἡ μετάταξις τοῦ ἀγαθοῦ ἀπὸ τοῦ ἐπιπέδου τοῦ ἠθικοῦ εἰς τὸ ἐπίπεδον τοῦ αἰσθητοῦ. Κατὰ βάθος ὅμως τοῦτο κατέστη κατορθωτόν, ἔστω καὶ δυσχερῶς, ἀκριβῶς ἐπειδὴ, ἐπὶ τοῦ ἐπιπέδου τοῦ αἰσθητοῦ, δὲν δύναται νὰ γίνῃ λόγος περὶ ἀξίας μὲ τὴν ἔννοιαν τοῦ ἠθικοῦ ἀγαθοῦ. Τὸ συμφέρον ἢ ἡ εὐδαιμονία δύνανται νὰ ὑποκαταστήσουν, ὡς ἅπλοῖ ὅροι ἀναφορᾶς, τὸ ἀγαθὸν εὐθύς ὡς τὸ πρῖσμα ὑπὸ τὸ ὁποῖον τὰ πράγματα θεωροῦνται μεταβληθῇ δὲν δύνανται ὅμως, καθ' ἑαυτά, νὰ θεωρηθοῦν ὡς ἀξίαι. Εὐθύς ὡς τοιοῦτό τι συμβῇ ἡ ἠθικὴ συνείδησις ἄγεται ἀναποτρέπτως εἰς ὅ,τι θὰ ἠδυνάμεθα νὰ ὀνομάσωμεν μίαν ἀλγεβρικὴν πλάνην ἥτοι εἰς μίαν ἐπὶ φαινομενικῶς μὲν στιλπνῆς, εἰς τὴν πραγματικότητά ὅμως σαθρᾶς, βάσεως ἐρειδομένην ἐκτίμησιν ὁρισμένων κατ' εὐφημισμὸν «ἀξιακῶν» στοιχείων. Ἡ ποσοτικὴ, κατὰ τὸν Bentham, ἡ ποιοτικὴ, κατὰ τὸν Stuart Mill, ζύγισις τῶν στοιχείων αὐτῶν δὲν ὑποκαθιστᾷ τὴν ἐξωβελισμένην, ὑπὸ τῶν ἀντιστοιχῶν θεωριῶν, ἐκ τοῦ χώρου τῆς πρακτικῆς δραστηριότητος, ἐλευθερίαν ἐκλογῆς. Δὲν ὑπάρχουν ποιοτικὰ καὶ ἀξιακά, γενικώτερον, «σὺν» καὶ «πλὴν» ἐξασφαλίζοντα οἵανδήποτε συγχώνευσιν θετικῶν ἢ ἀρνητικῶν πρακτικῶν

8. Ὁρθῶς ὁ D. Roustan, *La morale de Rauh, ἐν La raison et la vie*, Paris, P U F., 1946, σ. 121, διερωτᾷται ἂν, ὑπὸ τοιούτους ὁρους, «*vaut-il la peine de réclamer pour notre volonté le pouvoir de faire triompher ses préférences si la valeur se confond avec l'existence même?*».

9. Πβ. Ἡ διαλεκτικὴ τῆς βουλήσεως, κεφ. Β'.

10. Πβ. Αἱ ἡδοναί, ἐνθ' ἀν., κεφ. Β'.

δεδομένων. Όπως έχει κατά κόρον παρατηρηθῇ ἐπὶ τοῦ προκειμένου, ἡ ἀποφυγὴ μιᾶς λύπης δὲν ἰσοδυναμεῖ πρὸς μείζονα εὐδαιμονίαν. Ἡ ἀλγεβρική πλάνη συνιστᾷ ὅχι μόνον γελοιοποίησιν τῆς ἐννοίας τῆς ἐλευθέρας ἐκλογῆς, ἀλλὰ καὶ ἀλλοίωσιν τοῦ γεγονότος ὅτι τοιαύτη ἐκλογὴ δὲν νοεῖται κατὰ βάθος εἰμὴ δυναμική, οὐχὶ δὲ στατιστική, ὥς αἱ τὴν ὡς ἄνω πλάνην ὑποθάλλουσαι θεωρίαι ὑπολαμβάνουν ἐκείνην. Ἡ ἐλευθέρα ἐκλογὴ, συνεπῶς δὲ καὶ αἱ ἀξίαι ποὺ ἀποτελοῦν τὰ κριτήρια ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ὁποίων ἐκείνη συντελεῖται δὲν δύνανται εἰμὴ νὰ εἶναι φύσεως δυναμικῆς ἥτοι νὰ προέρχωνται ἀπὸ τὴν δυναμικότητα τῆς ἀνθρωπίνης ὑπάρξεως, νὰ εἶναι ἔργον καὶ δημιουργία τοῦ ἀνθρώπου, ἔτι δὲ περαιτέρω, νὰ συντελοῦν, ἐξ ἀντανακλάσεως, εἰς τὴν δημιουργικὴν ὁλοκλήρωσιν ἐκείνου. Ἐπὶ περαιτέρω, δύναται νὰ ὑποστηριχθῇ ὅτι πᾶσα ἐνέργεια παράλογος ἢ παρὰλογοφανής, ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας¹¹ μέχρι τῆς δημιουργίας¹², εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς ἀνάγκης τῆς συνειδήσεως ὅπως οὕτω σταματήσῃ ἢ φθοροποιὸς δι' αὐτὴν ροὴ τοῦ χρόνου, συγκεκριμένως δὲ χάρις εἰς τὴν διαμόρφωσιν ἢ τὴν ὀρθωσιν μιᾶς καταστάσεως δυναμένης ν' ἀναχθῇ εἰς ἀξίαν εἰς τὴν ὁποίαν, ἔστω καὶ παροδικῶς, ἡ συνείδησις νὰ εἶναι εἰς θέσιν ν' ἀποδόσῃ μίαν ὑποψίαν αἰωνιότητος, προκειμένου νὰ κρατηθῇ ἀπὸ αὐτὴν οὕτω θεωρουμένην.

§ 30. Μακρὰν τοῦ νὰ ἐξασκοῦν, ὥς στατικὰ ἀντικειμενικὰ στοιχεῖα, ἀμετάβλητον ἐπίδρασιν ἐπὶ τῆς συνειδήσεως, αἱ ἀξίαι δημιουργοῦνται ὑπ' αὐτῆς, ἡ δὲ δημιουργία τῶν αὐτῆ δὲν εἶναι τετελεσμένη, ἀλλὰ πάντοτε ὁλοκληροῦται καθ' ὃ μέτρον καὶ ἡ δημιουργοῦσα αὐτὰς συνείδησις. Ἡ θέσις αὕτη, μὲ μικράς, κατὰ περίπτωσιν, παραλλαγάς, υἱοθετήθη ἀπὸ τὴν παλαιότεραν λογοτεχνικὴν παραγωγὴν, ὥς καὶ ἀπὸ τὴν νεωτέραν « φιλοσοφοῦσαν » λογοτεχνίαν. Κατὰ τὸν Sartre λ.χ., ὁ ἄνθρωπος, ἔρμαιον ἐντὸς ἐνὸς κόσμου παραλόγου, εἶναι ἐλεύθερος ὅπως δημιουργήσῃ ὁ ἴδιος τὰς ἰδίας αὐτοῦ ἀξίας¹, τὴν δὲ ἐλευθερίαν αὐτὴν δὲν ἀπαξιότ' νὰ χρησιμοποιήσῃ πρὸς τοῦτο, χωρὶς ἄλλωστε νὰ ἐνδιαφέρεται ὅπως τῶν ὡς ἄνω ἀξιῶν ἀναζητήσῃ οἶανδήποτε ἔλλογον δικαιολόγησιν, ἀκριβῶς ἐπειδὴ ὁ κόσμος ἐντὸς τοῦ ὁποίου ἐδημιούργησε τὰς ἀξίας ταύτας εἶναι παράλογος κατ' ἐξοχὴν². Τῆς ὑπαρξιακῆς θέσεως ἡ δυναμοκρατικὴ θέσις τὴν ὁποίαν ὑποστηρίξαμεν προηγουμένως διαφέρει ριζικῶς κατὰ τοῦτο, τοῦλάχιστον, ὅτι, ἐνῶ δι' ἐκείνην ἡ ἐλευθέρα

11. Πβ. τὴν διαλεκτικὴν τῆς ἁμαρτίας ἐν J. S a r t r e, *La douleur*, Paris, Ed. de l'Epi, 1965, σσ. 176 κ.ἐξ.

12. Πβ. Ε. Μ ο υ τ σ ο π ο ὕ λ ο υ, *Δομὴ καὶ ἀναδόμησις τοῦ χρόνου*, ἐνθ' ἄν.

§ 30. 1. Πβ. *L'être et le néant*, σσ. 561 κ.ἐξ.

2. Πβ. αὐτόθι, σσ. 561 κ.ἐξ.

ἐκλογή καταστάσεων και ἀξιῶν εἶναι ἀποτέλεσμα ἐναγωνίου ἀναζητήσεως λογικῶν συντεταγμένων χάριν στηρίξεως τῆς ὑπάρξεως ἐπὶ τοῦ μηδενὸς τοῦ κοσμικοῦ παραλογισμοῦ, δι' ἡμᾶς, ἐν ἐπιγνώσει αὐτοῦ ὁ ἄνθρωπος, δημιουργῶν τὰς ἀξίας του, προάγει αὐτομάτως και κατ' ἀντανάκλασιν τὴν ἐπιβεβαίωσιν τῆς οὐσιακῆς του ἐν τῷ κόσμῳ παρουσίας³, χωρὶς τοῦτο παντάπασιν νὰ σημαίνει ὅτι οὗτος ἀποστρέφεται κάθε ἰδέαν παραδοχῆς μιᾶς κοσμικῆς τάξεως ἀνεξαρτήτου ἐκείνης τὴν ὁποίαν ὁ ἴδιος συγκροτεῖ, ἀλλ' οὔτε και ὅτι θὰ ἐδέχτο ποτὲ αἱ ὑπ' αὐτοῦ ἐλευθέρως ἐκλεγείσα και ἐντόνως προβληθεῖσαι ἀξίαι νὰ θεωρηθοῦν αὐθαίρετοι. Ὑπάρχουν βεβαίως ἐμπειρικαὶ πραγματικότητες ἀνεξάρτητοι τῶν ἀξιακῶν δημιουργιῶν τῆς συνειδήσεως, μολονότι και αὗται, ὡς εἶδομεν⁴, « ἀξιοποιοῦνται » εὐθύς ὡς ἡ συνείδησις κληθῇ νὰ λάβῃ θέσιν ἐναντι αὐτῶν.

Κατὰ δεύτερον λόγον, εἶναι ἀδύνατον νὰ δεχθῇ τις ὅτι οἷοσδήποτε ἀντικείμενος πρὸς τὴν συνείδησιν κόσμος ἐνδέχεται νὰ εἶναι παράλογος καθ' ὃν τρόπον διατείνεται τοῦτο ὁ Sartre. Ὁ τοιοῦτος κόσμος ὄχι μόνον παράλογος δὲν εἶναι, ἀλλ' οὔτε θὰ ἦτο ἀνάγκη νὰ ὑποτεθῇ ὢν, καθ' ὃ μέτρον ἡ συνείδησις δὲν θὰ ἦτο ἠναγκασμένη νὰ τὸν λάβῃ ὑπ' ὄψιν. Εὐθύς ὅμως ὡς τὸν θεωρήσῃ ὑπάρχοντα τὸν ἀναφέρει εἰς ἐαυτήν, τὸν καθιστᾷ συνάρτησιν ἐαυτῆς, προκειμένου νὰ τὸν ὁργανώσῃ, δι' ἐαυτήν, κατὰ τὰ ἰδικά της πρότυπα. Ἐὰν εἰς τοῦτο δὲν εἶναι ἀσύδοτος, τὸ ὀφείλει εἰς τὴν παρουσίαν τοῦ Σύ, παρουσίαν ἀμοιβαίαν ὡς πρὸς τὴν ἰδικήν της. Ὅπωςδήποτε, ὁ ὑποτιθέμενος ὡς ἐξ ἀντικειμένου ὑπάρχων κόσμος δὲν δύναται νὰ ὀνομασθῇ παράλογος διὰ τὸν λόγον και μόνον ὅτι ἡ διάρθρωσίς του ἐνδέχεται νὰ εἶναι ἄλλοια ἐν σχέσει πρὸς τὴν τοῦ κόσμου τῆς συνειδήσεως. Διὰ τὸν ἄνθρωπον, τὸ νόημα τοῦ ἀντικειμενικοῦ κόσμου εἶναι ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ὁ ἴδιος ἐκάστοτε προσδιορίζει διὰ τῆς ἀναφορᾶς ἐκείνου εἰς ἐαυτόν, ἄλλως ὁ κόσμος οὗτος δὲν ὑπάρχει δι' αὐτόν, τοῦτο δέ, ἀνεξαρτήτως τῆς ἀντικειμενικῆς ἐκείνου ὑπάρξεως, ὡς ἀκριβῶς ἄλλωστε, καθ' ἃ ἐγράφομεν ἄλλαχού, ἡ διαφορὰ τῶν τύπων λατρείας τοῦ Ἀπολύτου, ἀντιπροσωπευόντων ἐκάστοτε τὰς παντοίας στάσεις τῆς συνειδήσεως ἐναντι τούτου, δὲν καταλύει αὐτό⁵, ἀλλ' ἀντιπροσωπεύει τόσον τὸν πλοῦτον τῶν ἐρμηνειῶν τὰς ὁποίας ἐκεῖνο ἐπιδέχεται ὅσον και — ἀπολύτως — τὸν πλοῦτον τοῦ περιεχομένου του. Διὰ τῆς ἐλευθέρως ἐκλογῆς τόσον τῶν ἀξιῶν ὅσον και τῆς συμπεριφορᾶς αὐτοῦ ὁ ἄνθρωπος δημιουργεῖ τὸ ἰδιαίτερον κλίμα ἐντὸς τοῦ ὁποίου ὁ ἴδιος ὀλοκληροῦται.

Αἱ ἀξίαι δὲν νοοῦνται ἀνεξάρτητοι ἐν σχέσει πρὸς τὸν δυναμισμόν τῆς

3. Πβ. Τὸ ὀλοκληρωμένον ὄν, ἐνθ' ἄν.

4. Πβ. ἄνωτ., § 28.

5. Πβ. Νόησις και πλάνη, σ. 65.

συνειδήσεως — πέραν δὲ τούτου, τῆς ὑπάρξεως —, τοῦ ὁποίου εἶναι οἱ κυριώτεροι, ἂν ὅχι οἱ μοναδικοί, φορεῖς. Διὰ τῆς ἐξαντικειμενίσεώς των, ἡ συναρτησιακὴ ὑπαρξιακὴ σχέσις μεταξὺ συνειδήσεως καὶ ἀξιῶν ἀντιστρέφεται, τοῦ λοιποῦ δὲ αὐταὶ αὐταὶ αἱ ἀξίαι φαίνονται ἐξασκοῦσαι πρὸς τὴν κατεύθυνσιν τῆς συνειδήσεως μίαν πίεσιν ὀφειλομένην εἰς τὸν οὕτω διαπιστούμενον — ἀδιάφορον πλέον ἂν ὀφείλεται ἢ ὅχι εἰς ἀντανάκλασιν — δυναμισμόν των. Ἀκριβῶς δέ, ἔχουσα ἐπίγνωσιν τῆς σημασίας τὴν ὁποίαν ἔχει διὰ τὴν συνέχισιν καὶ τὴν αὐτεπιβεβαίωσιν τῆς ὑπάρξεως μία κατ' οἰκονομίαν ὀργανωμένη διάρθρωσις αὐτῆς, ἡ συνείδησις εὐχαρίστως δέχεται ὅπως ὑπόκειται εἰς τὴν ἐπ' αὐτῆς ἐξασκουμένην ἐπιβολὴν τῶν ὡς ἄνω ἀξιῶν. Ἐπειδὴ δὲ ὀργανωμένη διάρθρωσις τῆς ὑπάρξεως προϋποθέτει καὶ ὀργανωμένον κόσμον ἀξιῶν, ἡ συνείδησις δὲν ἀρνεῖται ὅπως προβαίνει εἰς ἱεράρχησιν αὐτῶν, μὲ μόνην τὴν διαφορὰν ὅτι τὴν τοιαύτην ἱεράρχησιν δὲν ἀντιλαμβάνεται οὔτε ὡς ἀνεξάρτητον τῆς ὑπαρξιακῆς φορᾶς οὔτε ὡς στατικὴν ἢ ἄκαμπτον, ἀλλ' ἀντιθέτως ἀναγνωρίζει εἰς αὐτὴν εὐκαμψίαν καὶ δυνατότητας ἀναδιαρθρώσεως δυναμικῆς ἀναλόγου τῆς δυναμικότητος τῆς ὑπάρξεως, καὶ ἐαυτῆς συνεπῶς, συνηρημένας δέ, ἐν πολλοῖς, πρὸς τοῦ ὄντος τὴν τάσιν δι' ὁλοκλήρωςιν⁶.

6. Πβ. Τὸ ὁλοκληρωμένον ὄν, ἐνθ' ἄν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'

Η ΕΠΙΒΟΛΗ ΤΩΝ ΑΞΙΩΝ

§ 31. Ὁ πρακτικὸς δυναμισμὸς τῆς ἀξίας ἐκδηλοῦται ὄχι μόνον συμφώνως πρὸς ὅσα ἐν τῷ προηγηθέντι κεφαλαίῳ διευτυπώθησαν, ἀλλὰ καὶ ἄλλως, καὶ δὴ πρὸς τρεῖς πρὸς ἀλλήλας συνηρτημένας, μολονότι διαφόρους, κατευθύνσεις, ἀναλόγως τοῦ τρόπου καθ' ὃν ἡ συνείδησις διάκειται πρὸς ἐκείνην, κατὰ λόγον δὲ ἀντίστροφον τοῦ τρόπου καθ' ὃν ἡ ἐξαντικειμενισθεῖσα ἀξία ἐξασκεῖ τὴν ἀκτινοβολίαν της ἐπὶ τῆς συνειδήσεως. Θὰ ἦτο οὕτω δυνατόν νὰ διακρίνη τις δύο ἀντισταθμιζομένας ὥσεις ἐξασκουμένας ἐπὶ τῆς ὅλης πρακτικῆς δραστηριότητος: ἀφ' ἑνός, τὴν τοῦ δικαιώματος, ἡ ὁποία ὑποτίθεται ὅτι ἐπιτρέπει εἰς τὴν συνείδησιν νὰ χωρήσῃ εἰς τὴν πραγματοποιήσιν τῶν ἀπαιτήσεων τῆς ὑπάρξεως (ἡ τοιαύτη ὥσις εἶναι πρωτογενής, ὥς οὐδένα ἐν προκειμένῳ ὅρον προϋποθέτουσα, εἰμὴ μίαν ἀρχικὴν ἐπιθυμίαν, ἔστω καὶ ἀτελῶς συνειδητήν), καθισταμένη ἐν συνεχείᾳ ἐν τῇ συνειδήσει βάθρον τῆς ἐννοίας τῆς δικαιοσύνης· καί, ἀφ' ἑτέρου, τὴν τοῦ καθήκοντος, κατ' ἀντανάκλασιν καὶ ἐξαντικειμένισιν τῆς πρώτης, ὥς δευτερογενῆ, ἄλλωστε, ἐξασκουμένην, δημιουργουμένην δ' ἐκ τῆς ἀναγνωρίσεως, βάσει λογικῆς ὁλοκληρωτικῆς διαδικασίας, καὶ εἰς τὰς ἄλλας ὑπάρξεις μιᾶς ἀντιστοιχίας πρὸς ἐκείνην ἥς συνείδησις εἶναι ἡ προβαίνουσα εἰς τοιαύτην ἐπαγωγικὴν ἀναγωγήν. Μὲ τὴν διαφορὰν ὅτι ἡ δευτερογενὴς αὕτη ὥσις συνεπάγεται τὴν ἐπ' αὐτῆς στήριξιν τῆς ἐννοίας τῆς ὑποχρεώσεως ἡ τοῦ χρέους. Ὁ ἐλεύθερος ἀνταγωνισμὸς μεταξὺ τῶν δύο τούτων ὥσεων δημιουργεῖ, ἐπὶ ἐπιπέδου περαιτέρω παραγωγῆς, μίαν συναρτησιακὴν σχέσιν μεταξὺ εὐθύνης καὶ ἀλληλεγγύης. Εἰς μίαν τοιαύτην φάσιν τῆς δημιουργίας τοῦ ὡς ἄνω κόσμου πρακτικῶν ἀξιῶν, ἐπὶ τῶν ὡς ἄνω συνειδητοποιημένων ἤδη ἐννοιῶν ἐπεμβαίνει μία ἄλλη πρωτογενὴς δύναμις, ἡ ἀγάπη, ὁρίζουσα τὴν στάσιν τῆς συνειδήσεως ἔναντι τοῦ ἐξασκοῦντος ἕλξιν ἐπ' αὐτῆς, καὶ χάρις εἰς τὴν ὁποίαν ἡ συνάρτησις εὐθύνη-ἀλληλεγγύη ἐπιλύεται ὡς κοινότης, ἐνῶ, ἐκ παραλλήλου, ἡ παρουσία τῶν ἐννοιῶν τῆς δικαιοσύνης καὶ τοῦ χρέους διευκολύνουν τὴν κατ' ἀφαίρεσιν ἐννοποίησιν καί, συγχρόνως, ἐξαντικειμένισιν τοῦ ἐν λόγῳ πρωταρχικοῦ στοιχείου τῆς ἀγάπης εἰς Ἰδέαν, καὶ δὴ εἰς τὴν Ἰδέαν τοῦ Ἀγαθοῦ. Αἱ ἔρευναι τοῦ Max Scheler¹ καὶ ἄλλων²

§ 31. 1. Πβ. ἰδίᾳ Wesen und Formen der Sympathie, σσ. 157 κ' ἐξ.

2. Πβ. E. Moutsopoulos, Vers une actualisation de la valeur «homme», ἐνθ' ἄν.

ἔδειξαν ὅτι πράγματι ὑπάρχει μία ἀντιστοιχία θετικῶν καὶ ἀρνητικῶν θυμικῶν παραγόντων συνιστῶσα ἐν δυναμικὸν πλέγμα διεργασιῶν ἐπὶ τοῦ ὁποίου οἰκοδομοῦνται ὠρισμένοι ἀξίαι. Εἰς τὴν πραγματικότητα, ἡ κατάστασις ἐνδέχεται νὰ εἶναι ἀπείρως πολυπλοκωτέρα, καθ' ὅσον, ἐπὶ τοῦ βασικοῦ αὐτοῦ πλέγματος, λαμβανομένου ὁμοῦ μεθ' ὅλων τῶν δημιουργικῶν του προεκτάσεων, ἐνοφθαλμίζονται στοιχεῖα προερχόμενα ἐκ δραστηριοτήτων παραλλήλων πρὸς τὴν εἰς ἐκεῖνο ἀποδιδομένην, καὶ τὰς ὁποίας ἐξεθέσαμεν ἄνωτέρω. Αἱ ἀντιδράσεις αἱ προκαλούμεναι ἐκ τῆς συρροῆς τῶν νέων τούτων στοιχείων καταλήγουν εἰς τὴν διαμόρφωσιν συνειδησιακῶν μηχανισμῶν διευθυνόντων περαιτέρω ἀναγωγὰς καὶ οὕτω καθ' ἑξῆς. Χωρὶς λοιπὸν ὁ ὥς ἄνω « κύκλος » διαφερόντων καὶ ἐνεργειῶν ν' ἀποτελῇ κλειστὸν στατικὸν σχῆμα, ἀφοῦ καταφανῶς ἐνέχει διάρθρωσιν ἀξονικὴν, δημιουργεῖ ἀντιθέτως τὰς συνθήκας ἐκεῖνας χάρις εἰς τὰς ὁποίας ὁ δυναμισμὸς τῆς ὑπάρξεως εἶναι ἐφικτὸν νὰ διοχετευθῇ πρὸς ὠρισμένας κατευθύνσεις ἐννοιοποιουμένας καὶ ἐξαντικειμενιζόμενας κατὰ τὴν ἄνωτέρω περιγραφεῖσαν διαδικασίαν.

Αἱ ἐννοιαὶ τοῦ καθήκοντος καὶ τοῦ δικαιώματος, εἰς τὰς ὁποίας εἶναι δυνατόν νὰ δοθῇ, ὑπὸ ἄλλας ἄλλοτε περιστάσεις, περιεχόμενον διάφορον³, ἐκφράζουν, ἐπὶ ἐπιπέδου καθαρῶς θεωρητικοῦ, τὰς ὑπερβατικὰς προεκτάσεις ὠρισμένων ἀξιῶν ἢ, καλύτερον, τὸν ὑπερβατικοποιηθέντα, δι' ἐξαντικειμενισμοῦ ἀπολύτου, δυναμισμὸν τῶν ἀξιῶν τούτων. Μία τοιαύτη ὁμως θεωρητικὴ διασφάλισις τῆς αὐτοτελείας των τὰς ἀπομακρύνει ἀπὸ τὸ πραγματικὸν πλαίσιον ὅπου κανονικῶς ὀφείλουν νὰ τοποθετηθοῦν, ἥτοι τὸ πλαίσιον τῆς ἐντὸς τῆς ἀνθρωπίνης δραστηριότητος παρουσίας των. Κατόπιν μιᾶς τοιαύτης ἀποδεσμεύσεώς των, ὥς ἐννοιῶν πλέον, καθαρῶν ἢ ὑποστασιασθειςῶν, ἀπὸ τοῦ ὅλου περιγράμματος τῆς ὑπάρξεως, αὗται κινδυνεύουν ν' ἀνεξαρτητοποιηθοῦν ἐν σχέσει πρὸς τὸν ἄνθρωπον, καὶ μόνον διὰ τῆς ὑπ' αὐτοῦ ἐννοιολογικῆς των βιώσεως δύνανται νὰ ἐπικαιροποιηθοῦν καὶ πάλιν, ὅχι ὁμως πλέον ὥς καθαρὰ βιώματα, ἀλλ' ὥς ὅροι ἀναφορᾶς τοιούτων βιωμάτων. Τὸ καθήκον καθίσταται μὲν οὕτω κάτι τὸ ἀπόλυτον, ὅπως πολλαὶ ἠθικαὶ ἀντιλαμβάνονται αὐτό, συγχρόνως ὁμως ἀπομακρύνεται ἀπὸ τὴν περιοχὴν τῆς ζωῆς, ἀπανθρωπίζεται τρόπον τινά. Αἱ ἐπὶ τῆς ἐννοίας τοῦ Ἀγαθοῦ θεμελιούμεναι ἠθικαὶ ἔχουν, αἱ πλεῖσται, ἀντιληφθῇ τὸν οὕτω διαγραφόμενον κίνδυνον, διὸ καί, ἀπὸ πολλῶν ἀπόψεων, θεωροῦν ὅτι ἡ ὑπερβατικότης τοῦ καθήκοντος εἶναι ἐνδεχομένως ὄντολογικῆς μόνον, ὅχι δὲ καὶ γνωσιολογικῆς τάξεως, αὐτὴν δὲ τὴν ἀντίληψιν διευρύνουν ἐπεκτείνουσαι ταύ-

3. Ἡ διαφορὰ δὲν ὀφείλεται μόνον εἰς τὴν ἀλλαγὴν περιοχικοῦ πρίσματος (Δίκαιον, Ἠθικὴ), ἀλλὰ καὶ εἰς αὐτὴν τὴν μεταβολὴν πρίσματος συστηματικοῦ (ἄλλως ἐρμηνεύουν τὰς ὥς ἄνω ἐννοίας ὁ καντισμὸς καὶ ὁ νεοκαντισμὸς λ.χ., ἄλλως δὲ ὁ θετικισμὸς).

την ἐφ' ὁλοκλήρου τοῦ κόσμου τῶν ἀξιῶν τὸ ὁποῖον θεμελιώνουν ἐπὶ τοῦ λόγου εἴτε ὥς τι αὐτοτελὲς κρίνουν αὐτὸν εἴτε ὥς κόσμον παράλληλον πρὸς τὴν τάξιν τοῦ σύμπαντος εἴτε πάλιν ὥς ὑπαγόμενον εἰς αὐτὴν ἧς ἀποτελεῖ ἀπαύγασμα εἴτε, τέλος, ὥς διηρθρωμένον ἐπὶ τῇ βάσει τῆς διαρθρώσεως τῆς ἀνθρωπίνης ὄντιότητος.

§ 32. Ὅπως καὶ ἂν ἔχη τὸ πρᾶγμα, ὅλαι αὐταὶ αἱ θεωρητικαὶ ἀπόψεις δὲν εἶναι καὶ αἱ μόναι δυναταί, ἐὰν θέλῃ τις νὰ παραμένῃ εἰς τὰ πλαίσια μιᾶς ἠθικῆς τοῦ Ἀγαθοῦ. Πέραν αὐτῶν, καὶ χωρὶς νὰ ὑφίσταται λόγος ὅπως ἐγκαταλειφθοῦν τὰ ὥς ἄνω πλαίσια, εἶναι δυνατόν νὰ ληφθῇ ὑπ' ὄψιν καὶ τὸ ἐνδεχόμενον μιᾶς ἐπὶ πλέον ἐρμηνείας. Οὕτω δυνάμεθα νὰ θεωρήσωμεν τὸ Ἀγαθὸν λ.χ. ὥς ἐν ἀντικειμενικὸν ἐννοιακὸν περίγραμμα ἐντὸς τοῦ ὁποῖου ἐγγράφονται ἐκάστοτε ὑπὸ τῆς συνειδήσεως καὶ ὑπὸ μορφὴν σημασιῶν, ὠρισμένα βιώματα αὐτῆς, καὶ τὸ ὁποῖον ἐμπλουτίζεται εἰς περιεχόμενον, δημιουργούμενον τρόπον τινὰ ἥτοι εὗρισκόμενον ὑπὸ συνεχῆ δημιουργίαν, δυναμικῶς, διὰ τὴν συνείδησιν τοῦλάχιστον, καθ' ὃ μέτρον ἐκείνη ἐμπλουτίζεται ὑπὸ τῶν συνεχῶν αὐτῆς βιωμάτων ὅσα κρίνει σκόπιμον ν' ἀναγάγῃ εἰς αὐτό¹. Ἰδιαιτέρως, τώρα, ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὰς δύο ἐννοίας τοῦ δικαιώματος καὶ τοῦ καθήκοντος, καὶ τῆς θεωρήσεως αὐτῶν ὥς προσδιοριστικῶν τῆς ἀνθρωπίνης δραστηριότητος, παρατηρητέον ὅτι αὐταὶ εἶναι ἐξ ἴσου ἀμοιβαίως συνηρημέναι πρὸς ἀλλήλας, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὴν ἐννοίαν τῆς κυρώσεως. Ὡς συνεπαγόμεναι σύνολα κανόνων διαβιώσεως, ἀλλὰ καὶ ὥς ὅροι ἀναφορᾶς τῆς ἐκάστοτε ἠθικῆς συμπεριφορᾶς τοῦ ἀνθρώπου, θὰ παραμένουν ξέναι πρὸς αὐτόν, ἐὰν ἡ πρὸς ἐκείνην σύνδεσις των δὲν ἐξησφαλίζετο διὰ μέσου τῆς ἐννοίας ταύτης. Ἀντιστρόφως δέ, ἡ κύρωσις δὲν νοεῖται ἔξω τοῦ γενικοῦ καὶ εἰδικοῦ συνάμα περιστασιακοῦ ὅλου τὸ ὁποῖον συνιστᾷ ἡ ἀναγωγή τῆς ὥς ἄνω συμπεριφορᾶς εἰς τὴν ἀξίαν τὴν ὁποίαν προσλαμβάνει ἡ δι' αὐτῆς ἐπιτελουμένη πρᾶξις ἥτοι εἰς τὸν κανόνα ὅστις ἐπιβάλλει ἡ ἀπαγορεύει αὐτήν. Πᾶσα κύρωσις, εἴτε θετικὴ εἴτε ἀρνητικὴ, δὲν καλεῖται αὐτομάτως ἀπὸ τὴν πρᾶξιν τὴν ὁποίαν ἐπιστέφει, ἀλλ' ἀπὸ τὴν ἀναφορὰν τῆς πράξεως αὐτῆς εἰς τὴν ὥς κανόνα συμπεριφορᾶς τεθειμένην καὶ ἀνεγνωρισμένην ὑπὸ τῆς συνειδήσεως ἀρχὴν πρὸς τὴν ὁποίαν, ἐπὶ θυμικοῦ ἐπέδου, καὶ συνδέει ταύτην, ἐγγυωμένη οὕτω τὴν συμμόρφωσιν τῆς μὲν πρὸς τὴν δέ.

Ἐὰν ὅμως ἡ κύρωσις ἀποτελεῖ ἀντικειμενικὴν ἐπίστεψιν τῆς πράξεως, ὑπάρχει περιθώριον καὶ διὰ μίαν ὅλως ὑποκειμενικὴν τοιαύτην, ἐπιτυγχανομένην διὰ τῆς ἀποσπάσεως τῆς συνειδήσεως ἀπὸ τοῦ πλέγματος τῆς συν-

§ 32. 1. Διὰ μίαν ἀξιολόγησιν τῆς ἐρμηνείας πβ. καὶ R. P o l i n, La création des valeurs, τμήμα 2ον, σσ. 87 κ.εξ. Πβ. καὶ J. P i a g e t, Le jugement moral, ἐνθ' ἂν.

τελεσθείσης πράξεως, ἐννοοῦμεν τὴν μεταμέλειαν. Αὕτη, φυσικῶς τῷ λόγῳ, ἐκδηλοῦται ἐκ τῶν ὑστέρων, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸν ἐνδοιασμόν², προηγούμενον τῆς ἐπιτελέσεως. Εἰς ἀμφοτέρως τὰς περιπτώσεις ἡ συνείδησις προσπαθεῖ νὰ ἄρῃ ἑαυτὴν ὑπεράνω τῆς πράξεως προκειμένου νὰ σταθμίσῃ ταύτην ἀρνητικῶς. Ἡ ἄρσις αὕτη ἀποδεικνύεται ὁμως, ὡς εἰκός, ἀνεπαρκής, ἀφοῦ τόσον ὁ ἐνδοιασμός ὅσον καὶ ἡ μεταμέλεια συνδέονται πρὸς τὴν πράξιν καθ' ἑαυτὴν τῆς ὁποίας ἀποτελοῦν προεκτάσεις ὑποκειμενικὰς θεμελιουμένας ἐπὶ κριτηρίων συνειδητῶν. Καὶ ὁ μὲν ἐνδοιασμός ἀποτελεῖ ἀνασχετικὴν δέσμευσιν, ἡ μεταμέλεια ὁμως καθαρὰν ὑποκειμενικὴν κύρωσιν δυναμένην νὰ παραταθῇ ἐπ' ἀόριστον. Ὡσαύτως ὁ ἐνδοιασμός εἶναι προφυλακτικὸν μέσον τιθέμενον ἐν χρήσει ὑπὸ τῆς συνειδήσεως ἐν ὅψει τοῦ ἐκ τῶν προτέρων ἐλέγχου τοῦ ὁρθοῦ ἢ πεπλανημένου χαρακτῆρος τῆς πράξεως, πρὶν ἢ αὕτη ὀλοκληρωθῇ, ἐνῶ ἡ μεταμέλεια προϋποθέτει πράξιν συντελεσθεῖσαν τῆς ὁποίας ὁ πεπλανημένος τύπος ἀναγνωρίζεται ἐκ τῶν ὑστέρων. Οὕτω, διὰ νὰ ἐπαναλάβωμεν τὴν εἰκόνα τὴν ὁποίαν μεταχειρίζεται ὁ Max Scheler ἐν προκειμένῳ, ἡ διαδικασία τῆς μεταμελείας εἶναι παραβλητὴ πρὸς τὴν διαδικασία τῆς ἀναβάσεως, καθ' ἣν ὅσον ἀναβαίνομεν τόσον ἔχομεν καλυτέραν ἐποπτεῖαν τοῦ ἐπιπέδου ὅπου ἔχομεν προηγούμενως εὗρεθῇ, καὶ τόσον πλησιέστερον ἐγγίζομεν πρὸς ὃ τείνομεν σημεῖον: τὴν προηγούμενην δηλαδὴ δομὴν τῆς ὑπάρξεώς μας κατὰ τὴν συντελεσθεῖσαν πράξιν εἴμεθα ὅλον ἐν περισσότερον εἰς θέσιν νὰ ἐποπτεύσωμεν, νὰ ἐλέγξωμεν καὶ νὰ διορθώσωμεν διὰ τῆς διορθώσεως αὐτῆς ταύτης τῆς πορείας ἡμῶν, προϋποτιθεμένων πάντοτε ἐλευθέρων. Εἶναι εὐνόητον ὅτι ὅλαι αὗται αἱ καταστάσεις συνδέονται ἀμέσως πρὸς καταστάσεις πλάνης καὶ ἀναγνωρίσεως πλάνης, τὰς ὁποίας ἔχομεν περιγράψει καὶ ἐρμηνεύσει ἀλλάχοῦ³. Ἐνταῦθα προέχει νὰ τονισθοῦν μόνον ὁ ἀξιολογικὸς χαρακτῆρ τῆς ἀναγνωρίσεως τῆς πλάνης, καὶ ἡ σημασία τοῦ κριτηρίου τῆς ἀξίας, εἰσβάλλοντος εἰς τὴν συνείδησιν καθ' ὃν χρόνον αὕτη καθορᾷ τὰ πεπραγμένα, ἢ μᾶλλον ἀκριβῶς ἵνα ἐπιτραπῇ, ἵνα καταστῇ δυνατὴ, ἡ ἀναδρομικὴ αὕτη ἐποπτεία.

§ 33. Ὡς κριτήριον « ἀντικειμενικόν » ἡ ἀξία ἀποτελεῖ ὄριόν τι ἐπιβαλλόμενον εἰς τὴν συνείδησιν συναινοῦσαν ὅπως, ἀποξενουμένη ἀπ' αὐτοῦ, θεωρῇ ἑαυτὴν συμφωνοῦσαν πρὸς τὸ περιεχόμενον ἐκείνης, ἐνῶ, εἰς τὴν πραγματικότητα, ἡ τελευταία αὕτη καθίσταται, ὡς ἐξ ἀρχῆς εἶδομεν, τὸ περιεχόμενον τῆς συνειδήσεως. Αὐτοῦ τοῦ εἴδους ἡ παραποιητικὴ τῆς πραγματικότητος σύμβασις μεταξὺ τῶν συνειδήσεων καταλήγει εἰς μίαν συμβατι-

2. Πβ. Ἡ ἐννοια τῆς βουλήσεως, σ. 39. Πβ. ἄνωτ., § 29 καὶ σημ. 9. Πβ. C. Caviglione, *Il rimorso, saggio di psicologia e di metafisica*, Torino, Baravalle e Falconieri, 1903.

3. Πβ. Νόησις καὶ πλάνη, κεφ. Β' καὶ Ε'.

κότητα απόψεων χάρις εις τὴν ὁποίαν ἀλλοιοῦνται μὲν ὁ ὑπαρξιακὸς χαρακτὴρ τῶν ἀξιῶν, παρέχεται ὁμως εἰς αὐτὰς ἡ δυνατότης νὰ ἐμφανίζωνται ὡς ὀντότητες ἐξ ἀντικειμένου ὑφιστάμεναι, ὥστε νὰ εἶναι ἐφικτὴ μία ἐπ' αὐτῶν θεμελιουμένη ἐναρμόνισις τῶν σχετικῶν πρὸς αὐτὰς συνειδησιακῶν φορῶν. Κατὰ τὴν γενικευτικὴν ὁμως καὶ ἰδεοποιητικὴν διαδικασίαν τῆς ἐξαντικειμενίσεως τῆς ἀξίας συμβαίνει ἐνίοτε ἡ συνείδησις νὰ παρασύρεται, διὰ λόγους θυμικοὺς κυρίως, πρὸς κατεύθυνσιν ἀποκλίνουσαν τῆς ὀρθῆς τοιαύτης, χωρὶς τοῦτο καὶ νὰ σημαίνει ὅτι οὕτω εἰσερχόμεθα εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ ἀναληθοῦς¹, τοῦ πεπλανημένου μὴ ἀντιτιθεμένου πρὸς τὸ ὀρθόν, ἀλλ' ἀπλῶς συμπληροῦντος ἐπὶ ἐπιπέδου διαφόρου, τὸν ὑπ' ἐκείνου φωτισμὸν τῆς ἀληθείας. Ἀξίαι λοιπὸν ὀφειλόμεναι εἰς πεπλανημένην ἐκτίμησιν δὲν εἶναι, ὑπὸ ὥρισμένας προϋποθέσεις, ἀξίαι ἀπορριπτέαι, ἐφ' ὅσον ἡ συνείδησις ἔχει τὴν δυνατότητα νὰ προσδιορίσῃ αὐτὰς συμφώνως πρὸς τὸ κριτήριον τοῦ ὀρθοῦ, χάρις εἰς τὴν μεταμέλειαν. Ἐκεῖναι ὁμως αἱ ἀξίαι αἱ ὁποῖαι ἔχουν χαρακτῆρα σαφῶς διεστραμμένον εἶναι αἱ ψευδεῖς τοιαῦται, ἥτοι αἱ ἐν ἐπιγνώσει τῆς προβαλλούσης αὐτὰς συνειδήσεως προβαλλόμεναι κακῶς ὡς ὀρθαί, πρὸς τὸν σκοπὸν ὅπως ἀσυνειδητοποιήτους εἰσέτι φορὰς ὥρισμένων ὑπάρξεων μὴ κυριαρχουσῶν εἰσέτι ἐφ' ἑαυτῶν καταστήσουν συνειδητὰς εἰς ἐκείνας ὅχι καθ' ὃν τρόπον προσάδει πρὸς τὴν ἐκάστοτε ὀρθὴν ἐκτίμησιν τῶν ὑπαρξιακῶν βιωμάτων, ἀλλὰ καθ' ὃν τρόπον συμφέρει εἰς τὴν προβάλλουσαν τὰς ψευδαξίας ταύτας συνείδησιν². Ἡ ἀλλοιωτικὴ αὕτη κάρπωσις τῶν ὥσεων τῆς μὴ κυριαρχούσης εἰσέτι ἐφ' ἑαυτῆς συνειδήσεως καταλήγει εἰς τὴν δημιουργίαν *εἰδώλων*³ θεωρουμένων ὡς πραγματοποιησίμων⁴ ἐν ὅλῳ ἢ ἐν μέρει. Φορεῖς αὐτῆς τῆς νοοτροπίας καθίστανται συνήθως αἱ πολιτικαὶ συνειδήσεις⁵, πρόθυμοι, λόγῳ ἀξιοθετικῆς ραθυμίας⁶, νὰ δέχωνται τοιαύτας ψευδαξίας⁷.

§ 33. 1. Πβ. Νόησις καὶ πλάνη, κεφ. Β' καὶ Γ'.

2. Ὁ μέγας βαθμὸς ἐπικαιρότητας ὥρισμένων ἀξιῶν εἰς δεδομένην στιγμὴν καθιστᾷ αὐτὰς ἀξίας μεγίστης σημασίας διὰ τὴν συνείδησιν, προσωρινῶς βεβαίως, ἀξίας εἰς τὰς ὁποίας ἡ ὑπαρξις ἐνδέχεται ν' ἀφοσιωθῇ ἐξ ὀλοκλήρου πολεμοῦσα ὑπὲρ αὐτῶν μέχρις αὐτοθυσίας, μέχρις οὗ, τῆς ἐπικαιρότητας παρερχομένης, ἀντισυμβαίνεται ὅτι ἐπλανήθη, ὅτι ἐσκιαμάχησε ἐν πολλοῖς, ὅτι ἄλλαι ἀξίαι ἐκάλουν τὴν πρὸς αὐτὰς προσχώρησιν της.

3. Περὶ τῆς ἰδεοποιήσεως τῶν ἀξιῶν πβ. ἄνωτ. §§ 6-8 καὶ 11 κ.ἐξ.

4. Πβ. E. Moutsopoulos, *Idéal et réalité dans le monde actuel*, ἐνθ' ἄν.

5. Πβ. R. Polin, *Principes du mensonge politique*, ἐν *Actes du XIIIe Congrès des Sociétés de Philos. de langue française*, Le langage, Neuchâtel, La Baconnière, 1966, σσ. 356-360.

6. Πβ. Νόησις καὶ πλάνη, κεφ. Ε'.

7. Εἰς τὸν τομέα τῆς συναλλακτικῆς, ἀλλὰ καὶ τῆς καλλιτεχνικῆς, τῆς λογοτε-

Ἐγράφομεν ἄλλαχοῦ ὅτι ἡ διαδικασία τοῦ μηδισμού, σὺν ἄλλοις δηλαδή, τῆς εὐκόλου, ἐπιπολαίας καί, ἐν πολλοῖς, κακοπίστου καὶ ἀνελικορνοῦς μεταμελείας⁸, εἶναι συνδεδεμένη πρὸς μίαν ἠθικὴν ἀδυναμίαν, συγκεκριμένως πρὸς τὴν ἀδυναμίαν τῆς συνειδήσεως ὅπως ἀνακαλύπτῃ ἐν ἑαυτῇ καὶ προβάλλῃ ἀντικειμενικῶς ὠρισμένα πρακτικὰ κριτήρια τὰ ὁποῖα νὰ ἐνέχουν ἐπαρκὲς κῦρος προκειμένου ν' ἀποβοῦν ἀξίαι μὲ τὴν σημασίαν τὴν ὁποῖαν προηγουμένως ἀνεγνωρίσαμεν εἰς αὐτάς, ἥτοι τὴν σημασίαν τῶν ὑποκειμενικῶν προβολῶν τῶν ἀξιουσῶν ἐπιβολὴν καθολικὴν. Τὰ κριτήρια μιᾶς διαδικασίας μηδισμού, ἀντιθέτως, δὲν εἶναι ἱκανὰ νὰ ἀνθέξουν εἰς τὰς κατ' ἀντανάκλασιν ἐπ' αὐτῶν ἐξασκουμένας πιέσεις πρὸς τοιαύτην ἐπιβολήν. Εἶναι κριτήρια κακοπιστίας⁹. Ἀντιθέτως, ἐὰν « ἡ κυρία ἀρετὴ τῆς χαρακτηριστικῆς διὰ τὴν ἀναγνώρισιν τῆς πλάνης ἐλευθερίας, τῆς αἰτήσεως συγγνώμης καὶ τῆς συγχωρήσεως ἔγκειται εἰς τὸ ὑπὸ τῶν πρακτικῶν τούτων δεδομένων ἀπαιτούμενον ἠθικὸν θάρρος »¹⁰, τότε, καθ' ὃ μέτρον ἀποτελεῖ ἀφοσίωσιν εἰς μίαν ἀξίαν προβληθεῖσαν μετ' ἀξιώσεων καθολικότητος, πᾶσα συγκεκριμένη ἀρετὴ εἶναι προσφορὰ ἡμῶν αὐτῶν θαρραλέα εἰς ἐξαντικειμενισθὲν συνειδησιακὸν ἡμῶν βίωμα εἰς τὸ ὁποῖον ἀναγνωρίζεται τοῦ λοιποῦ ποιά τις ὑπερβατικότητα. Ἐν τῇ αὐτῇ τάξει ἰδεῶν, τόσον ὁ ἠθικὸς ἡρωϊσμός ὅσον καὶ οἰοσδήποτε ἄλλος τοιοῦτος εἶναι ὅχι μόνον ὥθησις ζωτικὴ, ἀλλὰ καὶ προσφορὰ ἡμῶν αὐτῶν εἰς ὠρισμένας ἰδιοποιηθείσας ἀξίας, ὅχι ἐλευθέρα, καθ' ὅσον τοῦτο προϋποθέτει προηγουμένην κρίσιν, ἀλλ' αὐθόρμητος καὶ ἄκριτος, ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τῶν συνήθων ἠθικῶν κριτηρίων, θεμελιουμένη ἐπὶ τινος ἠθικῆς ἀρχῆς μεθέξεως¹¹, καθ' ἣν καθιστάμενος ἀξιος μιᾶς ὠρισμένης ἀξίας, καθίσταται ἔκφρασις σχετικῆ τῆς ἀξίας ταύτης. Οὕτω, κατὰ μίαν περίεργον διαλεκτικὴν διαδικασία, ἡ ἀξία αὕτη, προερχομένη ἐκ τῶν ἐσωτάτων δραστηριοτήτων τῆς ὑπάρξεώς μου, ἐξαντικειμενίζεται, καθ' ὃν ἤδη τρόπον περιεγράψαμεν, προκειμένου, ἐν συνεχείᾳ, νὰ ἐπιβληθῇ ἐπὶ τῆς ὅλης μου ἠθικῆς προσωπικότητος, διὰ τῆς ἀξιώσεως ὅπως ἐγώ, ὁ ἐξ οὗ αὕτη προέρχεται, ἀφομοιωθῶ πρὸς αὐτὴν μετέχων τρόπον τινὰ ταύτης. Ἐὰν τοσοῦτον ρόλον δὲν ἔπαιζεν εἰς τὴν καθόλου συνειδητὴν σύλληψιν τῆς ὑπάρξεώς μου ἡ ἀξία, οὕτω θεωρουμένη, θὰ ἐλέγομεν ὅτι αὕτη ἀποτελεῖ, μέχρις ὠρισμένου σημείου, τὸν καταλύτην τῆς ἀντιδράσεως διὰ τῆς ὁποίας ἡ τοιαύτη σύλληψις ἐπιτυγχάνεται.

χνικῆς καὶ ἄλλης. διαφημῆσεως καθίσταται ἔτι εὐχερέστερον νὰ ἐπιβληθοῦν ἐπὶ κοινού ἀξιοθετικῶς ῥαθύμον, αἱ χειρότεροι μετριότητες.

8. Πβ Νόησις καὶ πλάνη, σ. 99. Πβ. ἰδιαιτέρως, C. Caviglione, ἐνθ' ἀν., ἰδίᾳ σσ. 73 κ.ἐξ.

9. Πβ. Νόησις καὶ πλάνη, ἐνθ' ἀν.

10. Αὐτόθι, σ. 102.

11. Πβ. Θεωρία τῆς γνώσεως, σ. 17.

§ 34. Διευτυπούμεν ἐν τῷ προηγουμένῳ κεφαλαίῳ τὴν ἄποψιν ὅτι, εἰάν, κατὰ τὴν ὀργάνωσιν τοῦ κόσμου τῶν ἰδίων αὐτοῦ ἀξιών, ὁ ἄνθρωπος δὲν εἶναι ἀσύδοτος, τοῦτο ἀποδοτέον εἰς τὴν παρουσίαν τοῦ Σὺ¹. Τὸ γεγονὸς ἀκριβῶς αὐτό, ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὴν διαπίστωσιν τῆς πρακτικῆς συμπεριφορᾶς τοῦ ἀνθρώπου συμφώνως πρὸς τινὰ ἀρχὴν μεθέξεως², δίδει καὶ τὸ μέτρον τῆς τάσεως τῆς συνειδήσεως πρὸς βίωσιν τῶν ἤδη ἐξαντικειμενισθεισῶν ἀξιών, διὰ τῆς συγκεκριμενοποιήσεώς των ὑπὸ μορφὴν πραγμάτων, προσώπων καὶ θεσμῶν. Καὶ τῶν μὲν πραγμάτων, καθὼς καὶ ὁρισμένων καταστάσεων, ἡ τάσις πρὸς ἰδιοποίησιν, πρὸς ἀφομοίωσιν πρὸς αὐτά, διὰ συγκεκριμενοποιήσεως, ἐκδηλοῦται μέσῳ τῆς εἰς αὐτὰ ἀποδόσεως μιᾶς ὀνομασίας, ἀποδόσεως ἡ ὁποία, εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ βρέφους, περισσότερον αὐθορμήτως φερομένου πρὸς τοιαύτης διαδικασίας, ἐγγίζει κατὰ τὸν E. Cassirer³, τὰ ὅρια τῆς μανίας ὀνομάτων, τῶν προσώπων ὁμως, τῶν ἰδεῶν καὶ τῶν θεσμῶν ἢ σύλληψις καὶ ἡ κάρπωσις συνθέτουν ἐνέργειαν πολυπλοκωτέραν πῶς, πάντοτε βεβαίως ἐντὸς τῶν ἀνωτέρω διαγραφόμενων διαδικαστικῶν πλαισίων. Ἡ ὑπαρξιακὴ χορεία τῶν σχέσεων πρὸς τὸ Σὺ εἶναι περισσότερον ἔντονος ὑπὸ τὴν μορφὴν σχέσεων τὴν ὁποίαν ἐκφράζει ὁ ὅρος ἔρως⁴. Ἡ νεωτέρα φιλοσοφικὴ ἀξιολογικὴ διανόησις ἠδυνήθη νὰ ὑπερβῇ τόσον τὰς φυσιοκρατικὰς, ψυχολογικὰς καὶ ψυχχαναλυτικὰς ἐρμηνείας τοῦ ἔρωτος, ὅσον καὶ τὰς μυστικιστικὰς καὶ καθαρῶς μεταφυσικὰς τοιαύτας, τὰς μὲν πρώτας χάρις εἰς τὴν ὑπ' αὐτῆς ὑποδειχθεῖσαν ἀντίληψιν καθ' ἣν δὲν εἶναι μόνον οἱ φυσιολογικοὶ μηχανισμοὶ καὶ τὰ ἐξιδανικευτικὰ των ὑποκατάστατα ποὺ διέπουν τὴν στάσιν ἐκάστου προσώπου πρὸς τὸ ἀγαπώμενον τοιοῦτο, τὰς δ' ἑτέρας, χάρις εἰς τὴν ἀντίληψιν ὅτι τὸ ἀξιολογικὸν ἀντικείμενον τοῦ ἔρωτος δὲν εἶναι τι τὸ ὑπερβατικόν, ἀλλὰ τι τὸ ὁποῖον ἔχει, ἐφ' ὅσον χρόνον ἐλευθέρως ἡ συνείδησις φέρεται πρὸς αὐτὸ σχέσιν ἀμεσον καὶ ἀκατάλυτον πρὸς ἡμᾶς. Ἡ φαινομενολογικὴ ἀξιολογία ἔχει δείξει ἀρκούντως, διὰ τῶν ἐκπροσώπων αὐτῆς F. Husserl, M. Scheler καὶ N. Hartmann, ὅτι ὁ ἔρως γενικῶς εἶναι μία κίνησις πρὸς τι τὸ ὁποῖον ἡ συνείδησις ἐπενδύει, εἴτε ἐξωτερικῶς εἴτε καθ' ὁλοκληρίαν, μὲ μίαν ἀξίαν, καθιστῶσα αὐτὸ ἀξίαν συγκεκριμένην. Νομίζομεν ὅτι ὁ ὅρος *κίνησις* (Bewe-

§ 34. 1. Πβ. ἄνωτ., § 30.

2. Πβ. ἄνωτ., § 33 καὶ σημ. 11.

3. Πβ. *Philosophie der symbolischen Formen*, I, *Die Sprache*, Berlin, B. Cassirer, 1923. Πβ. *Τοῦ αὐτοῦ*, *Le langage et la construction du monde des objets*, ἐν *Psychologie du langage*, εἰδ. τεύχ. τοῦ *Journal de Psychol.*, 1933, σσ. 18-44.

4. Ὁ ὅρος οὗτος ἐνέχει τὴν σημασίαν τοῦ πάθους, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸν ὅρον ἀγάπη, ἔχοντα τὴν σημασίαν συναισθήματος ἡπιωτέρου ὃχι κατ' ἐντασιν, ἀλλὰ κατὰ ποιόν.

gung)⁶ δὲν ἀνταποκρίνεται πλήρως πρὸς τὸ νόημα τῆς καταστάσεως τὴν ὁποίαν ὑποτίθεται ὅτι δηλοῖ, ὅτι δὲ θὰ πρέπη ἐν προκειμένῳ νὰ δηλωθῇ ἡ ἐν λόγῳ κατάστασις διὰ τοῦ ὅρου φορὰ, ἥτοι ἔντασις ἀμέσως προηγούμενη τῆς κινήσεως. Ἡ κίνησις ἐνέχει τὶ τὸ ἐξωτερικόν, εἶναι μία μετάβασις, εἰς τὴν παροῦσαν δὲ περίπτωσιν ἔρως θὰ εἶναι, κατὰ τ' ἀνωτέρω, μετάβασις ἀπὸ τοῦ ἐγὼ εἰς τὸ Σὺ ἥτοι, ἐν πολλοῖς μία ἀλλοτριώσις τοῦ ἐγὼ. Ἀντιθέτως, ἐὰν ὁ ἔρως ληφθῇ ὡς φορὰ, ὡς δυναμικὴ δηλαδὴ ἐκδήλωσις μιᾶς συγκεκριμένης ὁρμῆς τῆς ὑπάρξεως, τότε θὰ πρέπη ν' ἀποδοθῇ εἰς αὐτὸν ἡ σημασία μιᾶς δυνάμεως προερχομένης ἀπὸ αὐτὴν ταύτην τὴν ὑπαρξιν τὴν ὁποίαν καὶ συγκλονίζει ὁλόκληρον⁷. Ἡ ἀπλὴ κίνησις τῆς ὑπάρξεως δὲν συνεπάγεται καὶ παντελὴ συμμετοχὴν αὐτῆς εἰς ταύτην, ἡ δυναμικὴ ὁμως φορὰ συνεπάγεται ἐντελεστέραν συμμετοχὴν, εἰς τὴν ἐν λόγῳ μετάβασιν, ὅχι μόνον τῆς ὑπάρξεως καθ' ἑαυτὴν νοουμένης, ἀλλὰ καὶ αὐτῆς ταύτης τῆς συνειδήσεως τῆς ὑπάρξεως⁸.

Ἐπὶ πλέον, εἶναι ἀνάγκη νὰ ληφθῇ ὑπ' ὄψιν συστηματικώτερον τὸ γεγονὸς ὅτι, ὑπὸ τὰς ἀνωτέρω ἐκτεθείσας συνθήκας, ὁ ἔρως εἶναι ἡ δυναμικὴ ἐκείνη διαδικασία διὰ τῆς ὁποίας ἀξιοορθωτικαὶ ὥσεις ἐνυπάρχουσαι ἐν ἡμῖν ἐξαντικειμενίζονται καὶ συγκεκριμενοποιοῦνται συγχρόνως εἰς μίαν ὑπαρξιν λαμβανομένην, κατὰ κανόνα, ἐκτὸς ἡμῶν, ἐπιβαλλόμεναι ἐν συνεχείᾳ, ἐφ' ἡμῶν ὡς στηρικτικαὶ τῆς ἡμετέρας ὑπάρξεως τεινούσης ἐφεξῆς νὰ μετᾶσχῃ καρπωτικῶς τῆς ὑπάρξεως ἐκείνης. Τὸ κατ' ἐξοχὴν βιωματικὸν ὄχημα αὐτῆς τῆς μεθέξεως εἶναι ἐνίοτε ἡ ἡδονή⁹, λαμβανομένη ὅχι ὡς αὐτοσκοπὸς βεβαίως, ἀλλ' ὡς μέσον τὸ ὁποῖον, διὰ τῆς συνειδησιακῆς ἐντάσεως τὴν ὁποίαν συνιστᾷ διευκολύνει τὴν ἀμοιβαίαν μέθεξιν τῶν συνειδήσεων¹⁰.

5. Πβ. σχετικῶς M. Scheler, μν. ἔργ., ἰδίᾳ σσ. 171 κ.ἐξ.

6. Μίαν τοιαύτην χροιάν ἀποδίδει εἰς τὸν θρησκευτικὸν ἔρωτα ἡ χριστιανικὴ διανόησις ἀπὸ τοῦ Αὐγουστίνου μέχρι τοῦ Pascal.

7. Ὁ J. - P. Sartre εὐρίσκει ἀντινομικὰ τὰ αἰτήματα τοῦ ἔρωτος ὅσα ἀπομονώνει (L'être et le néant, σ. 435). Διερωτᾶται ὁμως τις ἂν αὐτὴ ἡ ἀπομόνωσις δὲν γίνεται, καθ' ὃν τρόπον γίνεται, προκειμένου ὁ συγγρ νὰ καταλήξῃ εἰς συμπέρασμα ἀπαισιόδοξον ἐκ τῶν προτέρων προσδιορισμένων.

8. Διὰ τοῦ ὅρου ἡδονὴ ἐνταῦθα νοεῖται ὅχι μόνον ἡ σωματικὴ ἀλλὰ καὶ ἡ καθαρῶς πνευματικὴ τοιαύτη. Πβ. Ε. Μουτσόπουλου, Αἱ ἡδοναί, ἐνθ' ἂν.

9. Ἡ ρωμαντικὴ φιλοσοφία, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ ἀρχαῖκός ὑπαρξισμός ἔχουν ἐπιμένει ἐπὶ τοῦ προσκαίρου καὶ ἀπατηλοῦ χαρακτήρος τῆς ἡδονῆς (πβ. ἰδίᾳ, Kierkegaard, Εἶτε... εἶτε, Ὁ μουσικὸς ἔρωτισμός, § 1, καὶ In vino veritas. Λόγος τοῦ Johannes), ἐν Semlede Værker, København, Gyldendalske Boghandel, Nordisk Forlag. Πβ. J. Wahl, Etudes kierkegaardienne, Paris, Aubier, 1938. Πβ. P. Mesnard, Kierkegaard, Paris, P.U.F., 1954, ἐνθα δημοσιεύονται γαλλιστὶ τὰ ἀνωτέρω ἀποσπάσματα. Πβ. Τοῦ αὐτοῦ, Le vrai visage de Kierkegaard, Paris, Beauchesne, 1948.

Ὁ πλατωνικὸς ὁρισμὸς τοῦ ἔρωτος ὡς τόκου ἐν τῷ καλῷ¹⁰ ἐξυπακούει τὴν ὑπερβατικότητα τοῦ κάλλους ἣς μετέχει ὁ ἄνθρωπος δυνάμει τῆς ἐπιθυμίας του δι' ἀθανασία¹¹. Τὸ ἀντικείμενον, ἀντιθέτως, τοῦ ἔρωτος δὲν εἶναι κατ' ἀνάγκην ὡραῖον· εἶναι τοιοῦτο διότι ἡμεῖς προσδίδομεν εἰς αὐτὸ τὸν χαρακτήρα ἐν λόγῳ, ἀδιάφορον ἂν καὶ ὑπὸ ἄλλων συνειδήσεων ὁ αὐτὸς χαρακτήρ εἶναι δυνατόν ν' ἀποδοθῇ εἰς αὐτό. Εἰς ἐκάστην ὅμως ὁμοίαν περίπτωσιν τὸ ἀντικείμενον αὐτὸ λαμβάνεται ὡς τοιοῦτο ἐξ ὑπαρχῆς, ἄλλως ἢ ἀξιακὴ σχέσις πρὸς τὸ συνδέει πρὸς τὴν ἐρῶσαν ὑπαρξιν θὰ εἶναι σχέσις ψευδῆς καὶ σαθρά, καθ' ὅσον δὲν θὰ στηρίζεται ἐπὶ προσωπικῶν βιωμάτων, δὲν θ' ἀνταποκρίνεται δὲ πρὸς μίαν φορὰν γνησίαν. Ὡς πρὸς τὴν ἡδονήν, ἂν αὕτη ἀποτελεῖ εἰς τὸν ἔρωτα ἐν καθ' ὑπόθεσιν ἐνδεχόμενον πρὸς τὸ ὅποιον ἂς ὑποθέσωμεν ὅτι ἡ ὑπαρξις ἀποβλέπει, δὲν ἀποτελεῖ, ὡς εἶδομεν, καὶ αὐτοσκοπὸν, διότι, ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει, δὲν θὰ ἔδει νὰ διακρίνωμεν τὴν ἡδονήν, ὡς ψυχασωματικὸν ἐν γένει βίωμα θεωρουμένην, ἀπὸ τὴν ἡδονήν - τὴν - προσδοκωμένην - ἐκ - μέρους - συγκεκριμένου - προσώπου, τοῦ Σύ, ἥτις, ὡς εἶκός, διαφέρει τῆς πρώτης ὅχι καθ' ἑαυτήν, ἀλλὰ κατὰ τὴν ἀξίαν τὴν ὁποίαν ἡ ἰδία ἐμμέσως λαμβάνει κατ' ἀντανάκλασιν ἀπὸ τὴν ἀξίαν τὴν ἀποδιδομένην εἰς τὸ ἐξ ἣς αὕτη προσδοκᾶται νὰ προέλθῃ πρόσωπον. Δὲν εἶναι λοιπὸν ἡ ἡδονὴ αὐτοσκοπὸς εἰς τὸ ἐπίπεδον τοῦ ἔρωτος, ἀλλ' ἀντιθέτως ἐν ἐκ τῶν προτέρων προσδιοριζομένων ὑποθετικῶν νόμισμα βάσει τοῦ ὁποίου, κατὰ τινὰ φαῦλον κύκλον, προσδιορίζομεν μίαν τῶν τιμῶν τὰς ὁποίας ἐνδέχεται νὰ λαμβάνῃ δι' ἡμᾶς τὸ πρόσωπον εἰς τὸ ὅποιον ἐξαντικειμενίζεται συγκεκριμενοποιουμένη διὰ τοῦ ἔρωτος μία ἐνύπαρκτος ἐν ἡμῖν ἀξία. Τοῦτο καθίσταται καταφανέστερον ἐκ τοῦ ὅτι ἡ ἡδονὴ γενικώτερον δὲν ἀποτελεῖ στοιχεῖον ὀργανικὸν ἄλλων μορφῶν ἐξιδανικευμένου ἔρωτος, τοῦ θρησκευτικοῦ λ.χ. τοιούτου. Κατὰ ταῦτα, ἡ ἡδονὴ ἀπλῶς διευκολύνει τὴν κάρπωσιν τοῦ ἀντικειμένου τοῦ ἔρωτος ἥτοι τὴν πληρεστέραν δυναμικὴν συνειδητοποίησιν τῆς ἀξίας αὐτοῦ, περαιτέρω δέ, τὴν πληρεστέραν δυναμικὴν συνειδητοποίησιν τῆς ἰδίας ἡμῶν δυναμικότητος. Ἡ ἡδονὴ εἶναι παροδική· ὁ ἔρως διαρκεῖ. Εἶναι δὲ ἔρως ὅχι μόνον ἐπιθυμία ἀποκτήσεως, ἀλλὰ, κυριώτατα, ἐπιθυμία διαρκοῦς προσφορᾶς ἡμῶν αὐτῶν εἰς συγκεκριμένην ἀξίαν, εἰς τὸ Σύ, προσφορᾶς δι' ἣς γνησιώτερον συνειδητοποιεῖται ὑφ' ἑαυτῆς ἡ πραγματικότης τῆς προσφερομένης ὑπάρξεως, καθ' ὅσον δι' αὐτῆς τὸ Σύ καθίσταται τὸ ἀσφαλέστερον κάτοπτρον τοῦ ἐγώ. Συνεπῶς, ἡ ὑπαρξις ἡμῶν ἐπιβεβαιοῦται διὰ τῆς συναρτησιακῆς ἐπιτεύξεως ἐνὸς *optimum* κατὰ τὴν κάρπωσιν μιᾶς ἄλλης ὑπάρξεως ταυτοχρόνως μὲ τὴν προσφορὰν τῆς ἰδίας

10. Πβ. Συμπόσιον, 206 c κ.εξ.

11. Πβ. αὐτόθι, 207 a.

ἡμῶν ὑπάρξεως πρὸς κάρπωσιν ὑπὸ τοῦ ἀγαπωμένου προσώπου, τοῦτο δὲ ὑπὸ τοὺς καλυτέρους δυνατοὺς ὅρους. Πρόκειται δηλαδή περὶ ἐπιβεβαιώσεως τῆς ὑπάρξεώς μας χάρις εἰς τὴν οὕτω διαγραφομένην συζυγίαν αὐτῆς πρὸς μίαν ἄλλην ὑπαρξιν ἀδιαμφισβητήτως πραγματικήν, ἐπιβεβαιώσεως ἐπιτυγχανομένης ὄχι μόνον θετικῶς, ἀλλὰ καὶ ἀρνητικῶς, ὥς δυνάμεθα νὰ ὑποστηρίξωμεν βασιζόμενοι ἐπὶ τῶν συστημάτων ἐννοιῶν ἀγάπη - θάνατος καὶ ἔρως - θάνατος τὰ ὁποῖα ἡ στοχαστικὴ παράδοσις ἔχει κατὰ κόρον ὑπογραμμίσει καὶ χρησιμοποιήσει. Διότι τί ἄλλο εἶναι ὁ μέχρι θανάτου ἔρως εἰμὴ προσφορὰ ὁλοκληρωτικὴ ἡμῶν αὐτῶν εἰς τὸ ἀντικείμενον αὐτοῦ, προσφορὰ ἡ ὁποία, παρ' ὅλον ὅτι ἀποξενώνει τελεσιδίκως ἐαυτῆς τὴν ὑπαρξιν ἡμῶν, ἐν τούτοις χρησιμεύει πρὸς ἐπιβεβαίωσιν τῆς πρὸ τοῦ ἀφανισμοῦ πραγματικότητος ἐκείνης. Ὁ χριστιανισμός, ἰδίᾳ διὰ τοῦ Παύλου, μετατοπίζει τὴν ἀνωτέρω σχέσιν ἀπὸ τοῦ ἐπιπέδου τοῦ ἀνθρωπίνου πεπερασμένου εἰς τὸ ἐπίπεδον τοῦ Ἀπολύτου¹².

§ 35. Διαγράψωμεν ἀνωτέρω μίαν κατ' ἐξοχὴν περίπτωσιν ἐκδηλώσεως τῆς συμπαθείας¹. Θὰ ἔδει ὁμως νὰ μνημονεύσῃ τις τοῦλάχιστον καὶ ὠρισμένων ἄλλων τοιούτων, ἐλάσσονος, πάντως δὲ ἐμμέσου διὰ τὴν συνείδησιν,

12. Τοῦτο βεβαίως ἰσχύει γενικώτερον καὶ περὶ τῶν μυστηριακῶν θρησκειῶν, ἐνῶ ἐξ ἄλλου εἶναι φανερόν ὅτι τὰ δύο περὶ ὧν ὁ λόγος ἐπίπεδα συγγέονται εἰς τοὺς περισσότερους πρωτογόνους μυστικισμοὺς ὅπου ἡ ἐννοια τῆς μεθέξεως ἀποτελεῖ καὶ τὸν βιωματικὸν δεσμόν μεταξὺ τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῶν παντοίων μορφῶν τοῦ ὑπερφυσικοῦ, καὶ ὅπου ἡ ὥς ἀνω σχέσις ἐμφανίζεται ἀμοιβαίως ἀνυσματικῇ Πβ. τὸ κατωτέρω περίεργον κείμενον τοῦ Ἰρανοῦ A h m a d G h a z ā l i, Sawānih al - 'oshshāg, Ἐνοράσεις τῶν πιστῶν τοῦ ἔρωτος, ἐκδ. ὑπὸ Hellmut Ritter: «Ὅταν ὁ ἔρως ὑλάρχει πράγματι, ὁ ἐρῶν καθίσταται τροφὴ τοῦ ἐρωμένου. Δὲν εἶναι ὁ ἐρώμενος τροφὴ τοῦ ἐρῶντος, ἀφοῦ ὁ ἐρώμενος δὲν δύναται νὰ χωρήσῃ ἐντὸς τοῦ ἐρῶντος [...] Ἡ πεταλούδα ποὺ εἶναι ὁ ἐρῶν τῆς φλογὸς ἔχει ὥς τροφήν, ἐφ' ὅσον ἀκόμη εὐρίσκεται εἰς ἀπόστασιν, τὸ φῶς αὐτῆς τῆς αὐγῆς, πρόδρομον σημεῖον τῆς πρωϊνῆς φωταγωγίας, τὸ ὁποῖον τὴν καλεῖ καὶ τὴν ὑποδέχεται. Πρέπει ὁμως αὕτη νὰ ἐξακολουθήσῃ νὰ πετᾷ ἕως ὅτου συναντήσῃ τὴν φλόγα. Ὅταν τὴν φθάσῃ, δὲν ἀπόκειται πλέον εἰς τὸ ἔντομον νὰ προχωρήσῃ πρὸς τὴν φλόγα, ἀλλ' ἡ φλόγα εἶναι ἡ χωροῦσα ἐντὸς αὐτοῦ. Δὲν εἶναι ἡ φλόγα ἡ τροφὴ του, ἀλλ' ἐκεῖνο εἶναι ἡ τροφὴ τῆς φλογός. Καὶ ἐδῶ ὑπόκειται μέγα μυστήριον. Διὰ μίαν φευγαλέαν στιγμὴν, ἡ πεταλούδα γίνεται ὁ ἴδιος αὐτῆς ἐρώμενος (οὐσα φλόγα ἢ ἰδία). Καὶ αὐτὸ ἀποτελεῖ τὴν τελειότητά της» (κεφ. 39). Πβ. H. Corbin, Histoire de la philosophie islamique, τόμ. I, Paris, Gallimard, 1964, σ. 281.

§ 35. 1. Ὁ Max Scheler, ἐνθ' ἀγ., ὁμιλεῖ περὶ μορφῶν ἐκδηλώσεως τῆς συμπαθείας. Αἱ μορφαὶ ὁμως αὗται εἶναι ὀρθότερον νὰ νοοῦνται ὡς γενικαὶ κατηγορικαί, καὶ οὐχὶ ὡς περιπτωσιακαί, ἐκφράσεις. Ἐχουν ἐσωτερικὴν δομὴν a priori καὶ ὄχι μόνον ἐξωτερικὴν ἐμφάνισιν.

σημασίας, ὡς τοῦ θαυμασμοῦ², τοῦ οἴκτου³ κτλ. Εἰς ὅλας ὁμως αὐτὰς τὰς περιπτώσεις, ἀναγομένας εἰς ἀξιολογικά συναισθήματα, συμβαίνει νὰ διακρίνωμεν μίαν ἀντινομίαν τὴν ὁποίαν εἶχεν ἤδη ἐπισημάνει ὁ Chamfort, ὡς ἑξῆς: « Ἐν σχέσει πρὸς συναισθήματα, ὅ,τι ἐπιδέχεται ἀξιολόγησιν δὲν ἔχει ἀξίαν »⁴. Πράγματι, εἶναι δυσχερὲς ὅπως ἡ συνείδησις ἀποσπασθῇ ἀπὸ τοῦ ἀντικειμένου αὐτῆς προκειμένου ν' ἀναφερθῇ εἰς τι ὅλως ἀντικειμενικὸν κριτήριον βάσει τοῦ ὁποίου ν' ἀξιολογήσῃ ἐκεῖνο. Δι' αὐτὴν, τὸ ἐν λόγῳ ἀντικείμενον εἶναι τὸ ἀπόλυτον τέρμα πρὸς τὸ ὁποῖον αὕτη ἐκάστοτε φέρεται. Ἐχει δι' αὐτὴν ἀξίαν ἀπόλυτον καί, διὰ τοῦτο, οὔτε σύγκρισιν οὔτε καὶ ἀπλὴν κρίσιν ἐπιδέχεται. Ὑπάρχει δι' αὐτὴν καθ' ἑαυτό, μολονότι, ἐν τελευταία ἀναλύσει, τὴν πηγὴν τοῦ ἔχει μόνον ἐν αὐτῇ, ἐξ ἧς ἐν συνεχείᾳ προβάλλεται ἐπὶ βάθους ἀντικειμενικοῦ, προκειμένου ἀκριβῶς νὰ προσλάβῃ χαρακτῆρα ἀντικειμένου, ἀπαραίτητον διὰ τὴν ὑπὸ τῆς ὑπάρξεως συνειδητοποίησίν του. Τὸ αὐτὸ λεκτέον καὶ περὶ τοῦ ἐξαντικειμενισμοῦ τῆς δυνάμεως ὡς μέσου διὰ τὴν σύλληψιν μιᾶς ἀξίας, καί, ἀντιστρόφως περὶ τῆς ἀξιοποιήσεως οἰασδῆποτε δυναμικῆς παρουσίας. Ἐκτὸς ὁμως τῶν ἀνωτέρω περιπτώσεων, ἡ ἀξιολογικὴ καὶ ἀξιοορθητικὴ δραστηριότης τῆς συνειδήσεως ἐκδηλοῦται καὶ ἐπὶ πεδίου « ἀρνητικοῦ ». Ὁ Max Scheler⁵ μνημονεύει ὁρισμένων σχέσεων μίσους κατὰ τρόπον ἥπιον ἢ καὶ ὀξὺν ἐκδηλουμένων⁶, καὶ αἱ ὁποῖαι γενικῶς, ἐπὶ ὄντολογικοῦ ἐπιπέδου, εἶναι δυνατόν νὰ ἐρμηνευθοῦν ὡς τρόποι ἐπιβεβαιώσεως τῆς ὑπάρξεως διὰ τῆς καταλύσεως ὑπάρξεως ἑτέρας, ὡς ἀκριβῶς, ἐπὶ πεδίου « θετικοῦ », εἶδομεν ὅτι ἡ ὑπαρξίς ἐπιβεβαιοῦται διὰ τῆς τάσεως αὐτῆς πρὸς καταλυσιν ἑαυτῆς ἐντὸς μιᾶς ἄλλης ὑπάρξεως.

§ 36. Μέσῳ τῆς ἰδεοποιήσεως, τώρα, τῶν συγκεκριμένων τούτων ἀξιών, καθ' ὃν τρόπον διεπιστώσαμεν ὅτι τοῦτο ἐπιτυγχάνεται δι' ἀφαιρέσεως καὶ ἐπαγωγῆς¹, διαμορφοῦνται αἱ συνθῆκαι ὑπὸ τὰς ὁποίας, διὰ τὴν συνείδησιν, διαπιστοῦται ἡ ὑπαρξίς ἐνὸς κόσμου κατηγοριῶν ἐμφανιζομένων ὡς

2. Πβ. τὴν μελέτην ἡμῶν, *Merveille et émerveillement*, ἐν *Annales de la Fac. des Lettres d'Aix*, τ. 38, 1964, σσ. 65-70.

3. Πβ. M. Scheler, ἐνθ' ἄν.

4. *Maximes et pensées, Caractères et anecdotes*, IV, ἔκδ. ὑπὸ P. Grosclaude, Paris, éd. de Richelieu, 1958. Πβ. ὡσαύτως ἔκδ. ὑπὸ Cl. Roy, Paris, Union Générale des Editions, 1963.

5. Πβ. ἐνθ' ἄν.

6. Τὴν πολύπλοκον καὶ μεικτὴν διαλεκτικὴν σχέσιν συμπαθείας καὶ ἀπωθίσεως διατυπώνει ἡδη ὁ Ἐμπεδοκλῆς, ἀπ. 16-20.

ἀξιῶν. Ὁ κόσμος οὗτος περιλαμβάνει ἀξίας τάξεως θετικής καὶ ἀρνητικής, τοποθετούμενας ἐπὶ ἱεραρχικοῦ βήθρου. Εἶναι εὐκόλον νὰ διακρίνη τις διαφόρους ομάδας τοιούτων ἀξιῶν: λογικάς², ὀντολογικάς³, αἰσθητικάς⁴ καὶ φιλοσοφικάς γενικώτερον⁵, ἠθικάς⁶, θρησκευτικάς⁷, κοινωνικάς⁸ εἰς τὰς ὁποίας δεόν νὰ περιληφθοῦν καὶ ἐθνικαὶ καὶ αἱ πρὸς αὐτὰς συναφεῖς τοιαῦται, τέλος δέ, ἀνθρωπιστικάς⁹, καὶ αἱ ὁποῖαι, ὡς προσείπομεν, δύνανται κατὰ πλειονότητα, νὰ ἐμφανίζονται εἴτε ὡς θετικά εἴτε ὡς ἀρνητικά. Εἶναι βεβαίως ἀληθές ὅτι, ἐπὶ μακρόν, ὡς ἀξίαι πραγματικά ἐθεωρήθησαν μόνον αἱ θετικά τοιαῦται, εἰς τοῦτο δὲ συνετέλεσε κατὰ πολὺ ἡ πλατωνικὴ παράδοσις¹⁰, ἐνῶ ὅσαι ἀξίαι σήμερον λαμβάνονται ὡς ἀρνητικά, ἐθεωροῦντο ἀπλῶς ὡς ἐνδεχόμενα ὀφειλόμενα εἰς τὰς τάσεις ἰσορροπίας τὰς ὁποίας ἐνεφάνιζε διαλεκτικὴ τῆς παιδείας, μετὰ μανιχαϊκῶν ἴσως μεταφυσικῶν προεκτάσεων. Ἡ ἀντίληψις ὅμως αὕτη νομίζομεν ὅτι ἔχει σήμερον ὑπερκερασθῆ, τοῦλάχιστον ἀπὸ πλευρᾶς καθαρῶς μεταφυσικῆς, ἀφοῦ ἀπὸ τῶν ἐργασιῶν στοχαστῶν ὡς ὁ L. Lavelle¹¹ καὶ ὁ Vl. Jankélévitch¹² λ.χ., ἔχει γίνεαι δεκτὸν ὅτι τὸ κακὸν καὶ αἱ πρὸς αὐτὸ συνδεμέναι παντοῖαι ἀξίαι¹³ εἶναι συναρτησιακὰ συστατικά τῆς ὑπάρξεως συνειδητοποιοῦσης ἑαυτήν.

Ὅλαι αὗται αἱ οἰασδῆποτε τάξεως καὶ χοιᾶς ἀξίαι, προσδιορίζονται συγκεκριμενοποιούμεναι κατὰ διαφόρους τρόπους, ἀναλόγως τῶν συνθηκῶν ὑπὸ τὰς ὁποίας γίνονται συνειδηταί, ὑπὸ τοῦ ἀτόμου ἢ ὑπὸ τῆς ομάδος, καὶ τοῦτο ἐπειδὴ ἀποτελοῦν σύστημα συννομικῶν ἐπὶ μέρους δεδομένων δυναμι-

2. Πβ. E. Moutsopoulos, Vers un élargissement du concept de vérité: le presque-vrai, ἐν Annales de la Fac. des Lettres d'Aix, τ. 40, 1966, σσ. 189-196.

3. Πβ. Τοῦ αὐτοῦ, Τὸ ὁλοκληρωμένον ὄν, ἐνθ' ἄν. Πβ. Vl. Jankélévitch, Le je-ne-sais-quoi et le presque-rien, Paris, P.U.F., 1958.

4. Πβ. E. Moutsopoulos, Le presque-beau, ἐν Rev. d'Esthétique, 1964, σσ. 40-45.

5. Πβ. F. Souriau, Valeur esthétique et valeur philosophique, ἐν Les Études Philosophiques, 1963, σσ. 151-160.

6. Πβ. G. Madinier, La conscience morale, Paris, P.U.F., 1954, καὶ M. Nédoncelle, La réciprocité des consciences, Paris, Aubier, 1962.

7. Πβ., μετὰξὺ ἄλλων, F. E. Johnson, Religion and the World Order, N. York, Inst. for Rel. Studies, 1944. Πβ. κατωτ. § 37 καὶ σημ. 3.

8. Πβ. Νόησις καὶ πλάνη, κεφ. Γ' καὶ Ε'.

9. Πβ. Vers une actualisation de la valeur « homme », ἐνθ' ἄν.

10. Πβ. V. Cousin, Cours de philosophie sur le fondement des idées absolues du vrai, du beau et du bien, Paris, 1836, Εἰσαγ.

11. Πβ. ἰδίᾳ Le mal et la souffrance, Paris, Plon, 1940 (συνλ. Présences). Πβ. J. Sarano, μν. ἐργ. Πβ. ἄνωτ., § 29 καὶ σημ. 11.

12. Πβ. ἰδίᾳ Le mal, Paris, Arthaud, 1947 (Cahiers du Collège de France).

13. Πβ. R. Polin, Du laid, du mal, du faux, σσ. 23 κ.ἐξ.

κῶς ἐκδηλούμενον κατὰ τοῦτο, ὅτι, ἀνὰ πᾶσαν στιγμήν, πᾶσα συνείδησις ἐλευθέρως φέρεται πρὸς ἀναθεώρησιν τῶν συναρτησιακῶν σχέσεων τὰς ὁποίας ἀναγνωρίζει ὡς διεπούσας τὸ ὡς ἄνω σύστημα, καθὼς καὶ τὸ ἱεραρχικὸν πρῶμα ὑπὸ τὸ ὁποῖον ἐκάστοτε καθαρῶς αὐτό. Ἡ ἰσονομικὴ ποικιλία τῶν εἰς τὸ σύστημα τοῦτο ἀναγνωριζομένων μορφῶν εἶναι ἀνάλογος τῶν ἱστορικῶς ἐλεγχομένων κοινωνικῶν διαρθρώσεων τῶν ὁποίων ἀποτελοῦν τὴν ἀντανάκλασιν¹⁴. Ὅπως δὲ, ἡ συννομικότης τῶν ἀξιῶν ἢ ὁποία ἐπιβάλλει ὅπως, προσδιοριζομένης μιᾶς ἐξ αὐτῶν, προσδιορίζονται καὶ ἡ ἀνάγκη καὶ αἱ ὑπόλοιποι, ὡς καὶ ἡ μεταξὺ αὐτῶν συνεκτικότης, προϋποθέτουν καὶ ἐν ταύτῃ συνεπάγονται, ὡς εἶδομεν ἤδη¹⁵, εἰς ἐκάστην περίπτωσιν, συνεκτικότητα μεταξὺ τῶν συνειδήσεων τῶν ἀποτελουσῶν μίαν ὁμάδα, ἀνεξαρτήτως τοῦ ἐὰν ἐκάστη συνείδησις παραμένει ἐλευθέρω ὅπως, εἰς τὸ γενικώτερον πλαίσιον ὅπερ συνιστᾷ ἡ νοοτροπία τῆς εἰς τὴν ἀνήκει ὁμάδος, προβαίῃ εἰς περαιτέρω ἱεραρχικὰς διαφοροποιήσεις, ἀναλόγως τῶν συνθηκῶν ὑφ' ὧς καλεῖται νὰ χωρήσῃ εἰς ἐνέργειαν ἀξιολογικὴν. Τὸ σύστημα τῶν ἀξιῶν καλύπτει ὁλόκληρον τὸν συνειδησιακὸν βίον τῆς ὑπάρξεως, καθ' ὅσον ἐξ αὐτῆς ταύτης τῆς ὑπάρξεως ἀντλεῖ τὴν ἰδικήν του δύναμιν πρὸς ἐπιβολὴν ἐαυτοῦ ἐπ' ἐκείνης. Πάσης ἀξίας συνεπῶς ἡ ἐπιβολὴ ἐπὶ τῆς συνειδητῆς ὑπάρξεως θεμελιούται ἐπὶ τοῦ συστήματος ἀξιῶν ἐξ οὗ αὕτη ἐξαρτᾶται τοῦτο δέ, ἐπὶ τοῦ συνόλου βίου τῆς συνειδήσεως, τοῦ ὁποίου τὰς δυναμικὰς κατευθυντηρίους τάσεις ἐξαντικειμενίζει.

§ 37. Ἀπὸ τοῦ ἐπιπέδου τοῦ Σύ, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἡ συνείδησις ἐμπλουτίζει τὰ ὑπαρξιακά της βιώματα, καθ' ὃν τρόπον εἶδομεν¹, ἡ μετάβασις ἐπὶ τὸ ἐπίπεδον τοῦ Ἡμεῖς εἶναι ἀρκούντως ὁμαλή, χάρις εἰς τὸν πολλαπλασιασμὸν τοῦ ἀριθμοῦ τῶν συνειδησιακῶν φωνῶν, ὁ ὁποῖος παρακολουθεῖ τὴν συνείδησιν κατὰ τὴν πορείαν της ἰδίας αὐτῆς ἀναπτύξεως. Ὑπάρχουν δίφωνοι, τρίφωνοι, πολύφωνοι ἐκτελέσεις τοῦ ὅσματος τοῦ Ἡμεῖς, ὅπου ἐκάστη φωνή, διατηροῦσα τὴν αὐτοτέλειάν της ἥτις τὴν φέρει ἀντιμέτωπον πρὸς τὰς ἄλλας, συμπλέκεται μετ' ἐκείνων *punctum contra punctum*, προκειμένου νὰ συντελέσῃ εἰς τὴν παροχὴν τῆς χυτῆς ἐντυπώσεως τοῦ ἐνιαίου. Ὁλόκληρον τὸ ριπίδιον τῶν ἀποχρώσεων τοῦ ὁμαδικοῦ καὶ κοινωνικοῦ χαρακτῆρος τῆς ὑπάρξεως συγκρινομενοποιεῖται εἰς τὰς μορφὰς τὰς ὁποίας λαμβάνουν αἱ σχέσεις προσώπου πρὸς πρόσωπον ἢ πρόσωπα. Ὁρισμένοι ἐκ τῶν σχέσεων αὐτῶν, ὡς λ.χ. οἱ δεσμοὶ μεταξὺ μητρὸς καὶ τέκνου, παρ' ὅλον

14. Π8. ἄνωτ., § 26 καὶ σημ. 7.

15. Π8. ἄνωτ., § 17 καὶ σημ. 2 καὶ 3.

τὸν πολὺπλοκὸν χαρακτηῖρά των, ἢ πάλιν οἱ ἐρωτικοὶ τοιοῦτοι, ἐνέχουν βασικὴν σημασίαν διὰ τὸν βίον, διατηροῦνται πανταχοῦ καὶ πάντοτε ἀναλλοίωτοι μορφικῶς, παρὰ τὰς ἐπὶ μέρους παραλλαγὰς ποὺ ἐπιδέχονται. Ἀντιθέτως, ἄλλαι σχέσεις, καθαρῶς κοινωνικῆς δομικῆς ὑφῆς, ἐμφανίζονται μεγαλύτεραν μορφικὴν ἐλαστικότητα. Εἰς ταῦτα προσθετέον ὅτι συγκεκριμένοι τινὲς χώροι ὑπὸ ὠρισμένας συνθήκας, ἀφομοιούμενοι πρὸς τὸ Ἑμεῖς², συντελοῦντες δὲ εἰς τὴν συγκρότησιν ὠρισμένων αὐτοῦ μορφῶν εὐκόλως ἰδεοποιοῦνται δι' ἀφαιρέσεως, καθιστάμενοι σύμβολα τῆς ἐκάστοτε θεωρουμένης ὁμάδος: οἰκία, πόλις, χώρα εἶναι συμβολικὰ ὑποκατάστατα ζωσῶν ἀντιστοιχῶν πραγματικοτήτων, ὡς οἰκογένεια, κοινότης, ἔθνος. Θὰ ἦτο δυνατόν νὰ πολλαπλασιάσωμεν τὰ παραδείγματα τοιούτων ἐννοιῶν. Ἀπὸ τοῦ ἐπιπέδου πάλιν τῶν διὑποκειμενικῶν σχέσεων εὐκόλως εἶναι δυνατὴ ἡ μετάβασις ἐπὶ τὸ τῶν κοινωνικῶν τοιούτων, ἐνθα τὸ Ἑμεῖς παύει νὰ σημαίνει «ἐγὼ καὶ ἕκαστος τῶν ἄλλων ὡς πρὸς ἐμὲ καὶ πρὸς ἕνα ἕκαστον ἐξ αὐτῶν» διὰ νὰ καταλήξῃ νὰ τεῖνῃ νὰ σημαίνει «ἀναγωγὴν τῆς μιᾶς συνειδήσεως εἰς τὰς πολλὰς», μολονότι τοῦτο σπανίως ἐπιτυγχάνεται ἀπολύτως. Εἰς ἕν τρίτον ἐπίπεδον, ἡ καθαρῶς ἀνθρωπίνη ἱεραρχία ἀξιῶν προβάλλεται ἐπὶ μεταφυσικοῦ βάθους μὲ διάρθρωσιν θεωρουμένην ὡς πρότυπον τῆς διαρθρώσεως ἐκείνης³. Ἡ πορεία τῆς διαρθρώσεως τοῦ συστήματος τῶν ἀξιῶν εἰς τὸν τομέα τοῦτον ἀκολουθεῖ μίαν τελεολογικῆς ὑφῆς οἰκονομίαν, σύμφωνον καὶ πρὸς αἰσθητικὰ ἀρχέτυπα, ὥστε νὰ διαπιστοῦται τάσις συνεχοῦς προσεγγίσεως, ἄνευ ὅμως καθολικῆς ἐπιτυχίας εἰς τοῦτο, τῆς ὑπὸ τὰς ἐκάστοτε κρατούσας συνθήκας καλυτέρας δυνατῆς μορφῆς σχέσεων πρὸς τὴν πραγματικότητα⁴.

Αἱ ὥς ἄνω ἄλλωστε διαφοραὶ διαρθρώσεων ἐπιτρέπουν νὰ διατυπωθῇ

2. Πβ. Ἡ δυναμικὴ τοῦ χώρου, ἐνθ' ἄν.

3. Πβ. P. Radin, *La religion primitive*, Paris, Gallimard, 1941, σσ. 25 κ.ἐξ. A. H. Krappe, *La genèse des mythes*, Paris, Payot, 1938, ἰδίᾳ σ. 42. P. DieI, *La divinité*, Paris, P.U.F., 1950, σσ. 26-27. Πβ. γενικώτερον G. Gurvitch, *Essai de sociologie*, Paris, Sirey, 1938. G. van der Leeuw, *La religion dans son essence et ses manifestations. Phenomenologie de la religion*, Paris, Payot, 1948, σσ. 130 κ.ἐξ. Τοῦ αὐτοῦ, *L'homme primitif et la religion. Etude anthropologique*, Paris, Alcan, 1940. Πβ. J. Cazeuue, *La mentalité archaïque*, Paris, A. Colin, 1961, σσ. 113 κ.ἐξ. Πβ. ἀνωτ., § 36 καὶ σημ. 7.

4. Ὁ βιολογικὸς καὶ ψυχολογικὸς ρόλος τὸν ὅποιον παίζουν διὰ τὴν ὑπαρξιν καὶ τὴν συνειδησιν ὠρισμένοι αἰσθητικῆς τάξεως μορφαί, ὑπὸ ὠρισμένους βεβαίως ὁρους, δὲν νομίζομεν ὅτι θὰ ἔδει πλέον ν' ἀμφισβητῆται. Πβ. Ε. Μουτσοπούλου, Αἱ νοητικαὶ λειτουργίαι ὡς ἐκδηλώσεις τῆς συνειδησιακῆς δυναμικότητος, σ. 22. Τοῦ αὐτοῦ, *Imagination and experience. A study in some cases of formal and dynamic structure of numerical series*, περιοδ. Χρονικὰ Αἰσθητικῆς, 1965, σσ. 34-44.

ἡ ἀποψις ὅτι τὰ περισσότερα ἠθικὰ συναισθήματα ὄχι μόνον δὲν ἔχουν ἔμφυτον καὶ αὐτόρρητον τὴν μορφικὴν τῶν παρουσίαν ἐν τῇ ἀνθρωπίνῃ συνειδήσει, ἀλλ' ὅτι, ἐπὶ πλεον, ἀποτελοῦν συγκροτήσεις θυμικὰς ἐπὶ τῇ βάσει στοιχείων μιᾶς νοητικῆς ὑπερδομῆς θεμελιουμένης ἐπὶ μιᾶς ἀντιρρόπου πρὸς τὸ τυφλὸν ἔνστικτον φορᾶς τῆς συνειδήσεως, τῆς ὁποίας σκοπὸς τίθεται ἡ ὑπὸ τῆς ὑπάρξεως καὶ ἐν τῇ ὑπάρξει ὀρθωσις ἐνὸς κόσμου ἀπολύτου συνοχῆς, τοῦ ὁποίου πάλιν αἱ συνιστώσαι ὀλίγον κατ' ὀλίγον ὀρθοῦνται ὑπὸ μορφὴν ἀξιῶν⁵, ἐνὸς κόσμου ὁ ὁποῖος βασικῶς νὰ μὴ διαφέρει ἐκείνου τὸν ὁποῖον συνιστοῦν αἱ αἰσθητικαὶ δομαὶ τῆς ἀνθρωπίνης συμπεριφορᾶς⁶. Οὕτω, ὀλίγον κατ' ὀλίγον, σχηματίζεται ἐν τῇ συνειδήσει ἡ ἀντίληψις τοῦ *πρέποντος*⁷ ἥτοι τοῦ χαρακτηῆρος τῆς ὀρθῆς προθέσεως ἣτις βεβαίως δὲν εἶναι δυνατόν νὰ νοηθῇ ὠλοκληρωμένη ἐὰν ὑποτεθῇ ἔχουσα ὡς ἀντικείμενον τὴν ἐπίτευξιν μιᾶς μόνης ἐκάστοτε ἀξίας, ἔστω καὶ ἐν αὐτῇ τῷ χώρῳ τῆς συνειδήσεως, ἀλλ' ἀντιθέτως τὴν ὀρθωσιν συστήματος ὅλου ἀξιῶν πρὸς τὸ ὁποῖον ὁ ὅλος ἠθικὸς βίος νὰ τείνῃ νὰ συμπέσῃ, εἰς τρόπον ὥστε, ὅταν μία ἐνέργεια ἀντιτίθεται πρὸς μίαν τῶν ἀξιῶν-κριτηρίων τούτων, νὰ θεωρῇται ἐνδεχόμενον ὅτι ἡ συνειδησιακὴ προθετικότης ἔχει ἀλλοιωθῇ καὶ στραφῇ τελεσιδίκως πρὸς κατεύθυνσιν τοιαύτην, ἐὰν ἐγκαίρως δὲν διαφωτισθῇ περὶ τούτου, ἐὰν δηλαδὴ ἐγκαίρως δὲν ἐπηρεασθῇ ὑπὸ παραγόντων ἀνασταλτικῶν τῆς «κακῆς» τῆς πορείας. Οὕτω ἀποκρυσταλλούμεναι, αἱ παντοῖαι ἠθικαὶ ἀξίαι λαμβάνουν μορφὴν ἀξιῶν κοινωνικῶν⁸. Πράγματι, ἐντὸς τῶν διαφόρων συνθέτων κοινωνικῶν διαρθρωσέων ἥτοι ἐντὸς τοῦ πραγματικοῦ συναρτησιακοῦ περιβάλλοντος ἐνθα ἐκδηλοῦνται ἡ ἀνθρωπίνη ὑπαρξίς, ἂν ὄχι μόνον, τοῦλάχιστον κατ' ἐξοχήν, προσδιορίζονται ἰδιαίτατα αἱ ἀπαιτήσεις τῆς συνειδήσεως, ἀπαιτήσεις συνοψιζόμεναι εἰς μίαν ἀφαιρετικὴν ἀναγωγὴν τῆς ἀνθρωπίνης συμπεριφορᾶς εἰς τι ἰδεατὸν κριτήριον ἥτοι εἰς τι συνειδησιακὸν ὀρθῶμα πρὸς τὸ ὁποῖον ἐν συνεχείᾳ ἡ συνείδησις προσπαθεῖ νὰ ἐξομοιώσῃ τὴν εἰς οἵανδήποτε συγκεκριμένην περίπτωσιν κοινωνικὴν συμπεριφορὰν, ὥστε νὰ δημιουργῇται ἐκάστοτε μία ἀξία συγκεκριμένη

5. Πβ. D. Parodi, *Les bases psychologiques de la vie morale*, Paris, Alcan, 1938, σσ. 67 κ.εξ. G. Davy, *Les sentiments sociaux et les sentiments moraux*, ἐν G. Dumas, *Nouveau traité de psychologie*, τ. VI, Paris, Alcan 1939, σσ. 163 κ.εξ. M. Pradines, *Traité de psychologie générale*, Paris, P.U.F., 1946, τ. III, σσ. 242 - 265. R. Le Senne, *Traité de morale générale*, μέρ. II, §§ 1 - 2.

6. Πβ. ἀνωτ. καὶ σημ. 4.

7. Περὶ τῆς ἀρχῆς τῆς ἀννοίας ταύτης πβ. M. Pohlenz, *Τὸ πρέπον*. Ein Beitrag zur Geschichte des griechischen Geistes, ἐν *Göttinger Nachrichten*, Phil.-hist. Klasse, 1933.

8. Πβ. ἀνωτ., § 36 καὶ σημ. 6 - 8.

και άπτη (χάρις εις την ώς άνω συμπεριφοράν του ανθρώπου - συμβαίνει μάλιστα αυτή αυτή ή συμπεριφορά να καθιερούται, εκ των ύστερων, ως αξία), σύμμορφος προς την ιδιοποιηθείσαν⁹ τοιαύτην, επιτρέπουν την καθολικοποίησιν και την οικουμενικοποίησιν εκείνης εντός των όρίων άντοχής ενός δεδομένου κοινωνικοῦ πλαισίου. Ός διεπιστώσαμεν ήδη¹⁰, αί καθολικαί και πανανθρώπιναι αξίαι δέν είναι ειμή αξίαι με άρχικήν επιβολήν επί άριθμοῦ συνειδήσεων περιορισμένου του όποιου ή εκκαθολίκευσις αποτελεί μεταγενέστερον άνάπτυγμα, παράλληλον προς μίαν εξατομίκευσιν συντελουμένην εις τα μύχια εκάστης συνειδήσεως¹¹. Πανανθρωπίνη και άτομική σήμερον, όποτε ιδιαίτεροι πολιτιστικοί λόγοι συντελοῦν προς τοῦτο, ή επιβολή των αξιών υπήρξεν άρχικώς μόνον ομαδική ήτοι με σαφώς περιορισμένον χαρακτήρα¹².

§ 38. Ο ιεραρχικός κόσμος των αξιών αποκαλύπτεται κυρίως δημιουργημα πολιτισμοῦ. Επί τη βάσει όμως των περί της σημερινής καθολικότητας των αξιών προηγηθεισών διαπιστώσεων είναι άράγε δυνατόν να θεμελιωθῇ αντιστρόφως μία ιεράρχησις όχι πλέον αξιών, αλλά πολιτισμών; Πέραν τούτου μάλιστα, είναι δυνατόν υπερβαινομένης της έννοίας του ιεραρχικοῦ διαφορισμοῦ των πολιτισμών, να γίνη λόγος περί του πολιτισμοῦ ως αξίας, και δη ως αξίας προς την όποιαν άπαρεγκλίτως χωρεῖ ή ανθρωπότης εν τῷ συνόλω της; Η άπάντησις εις τα δύο έρωτήματα είναι δύσκολον να δοθῇ κεχωρισμένως και άνευ άναφοράς εις την έννοιαν του ανθρώπου, αντιπροσωπεύουσαν την δημιουργόν των πολιτισμών αξίαν ως και τόν προς όν όρον αὐτῶν. Κατ' άρχήν, μία προσπάθεια ιεραρχήσεως των πολιτισμών δέν φαίνεται να δύναται να θεμελιωθῇ ειμή επί της αξίας «άνθρωπος» την όποιαν υποτίθεται ότι πᾶς πολιτισμός εκφράζει, με τόν τρόπον του, μολονότι ορθότερον θά ήτο να λέγομεν ότι ή αξία «άνθρωπος» εκφράζεται εν τῷ πολιτισμῷ τόν όποιον εκάστοτε δημιουργεῖ. Τό κατ' έξοχήν κριτήριον λοιπόν της προκειμένης ιεραρχήσεως θά είναι ή πληρεστέρα έκφρασις της ως άνω αξίας. Από της άπόψεως συνεπώς ταύτης, είναι άναντίρρητον ότι υπάρχουν πολιτισμοί, ως ο έλληνικός λ.χ., οί όποιοι εκφράζουν περισσοτέρας πλευράς της αξίας «άνθρωπος». Δίκαιον όμως είναι να μή παρασιωπηθῇ και τό γεγονός ότι αυτή αυτή ή ανθρωπότης εν τῷ συνόλω της είναι

9. Πβ. άνωτ., §§ 11 κ.έξ.

10. Πβ. άνωτ., § 20.

11. Πβ. A. Forest, L'expérience de la valeur, εν Revue Néoscholastique de Philosophie, τευχ. Φεβρ. 1940, σ. 15: «Le valeur est comme une subsistance de la totalité dans chacun des êtres concrets et assure entre eux les correspondances».

12. Πβ. M. Mead, ένθ' άν.

όσημέραι περισσότερο εις θέσιν να έπωφεληθῇ τῶν διδασμάτων τὰ ὅποια παντοῖοι παρωχημένοι πολιτισμοὶ παρέχουν εἰς αὐτήν, χάριν τῆς ἔτι πληρεστέρας ἐκφράσεώς της ἔν τινι πολιτισμῷ μελλοντικῷ ὁ ὅποιος να ὑπερέχη τῶν ἄλλων εἰς πλοῦτον ἀπόψεων, ἀλλὰ καὶ εἰς βάθος. Βασικαὶ προϋποθέσεις τῆς δημιουργίας ἑνὸς τοιούτου πολιτισμοῦ εἶναι ἡ μεταξὺ τῶν ἀτομικῶν συνειδήσεων εὐρύτερα ἐπικοινωνία, καὶ ἡ ἐνεργὸς συμμετοχὴ αὐτῶν, εἰς ὅσον τὸ δυνατόν μείζονα ἀριθμόν, εἰς τὴν οἰκοδόμησίν του πρᾶγμα τὸ ὅποιον θὰ ἐπέτρεπε καὶ να καταστῇ κατὰ τὸ δυνατόν ἐντελεστέρα ἡ συνειδητοποιήσις τοῦ ἀληθοῦς περιεχομένου τῆς ἀξίας ταύτης θεωρουμένης τοῦ λοιποῦ, ὡς ἀκριβῶς καὶ ἡ ὑπαρξὶς τὴν ὁποίαν κατ' ἐξοχὴν ἀντιπροσωπεύει, *αὐταξίας*.

Ἡ πορεία πρὸς τὴν συνειδητοποίησιν τῆς σημασίας τὴν ὁποίαν ἡ ἀξία « ἄνθρωπος » θὰ ἠδύνατο να προσλάβῃ σήμερον διὰ τὴν ἐπιβεβαίωσιν τῆς ἀνθρωπίνης ὑπάρξεως ἀκολουθεῖ δύο δρόμους παραλλήλους καὶ ἐν ταύτῳ ἀλληλεξαρτωμένους, μολονότι διαφόρους, τόσον ἀπὸ τὴν ἀποψιν τῆς ἰδίας αὐτῶν σημαντικότητος, ὅσον καὶ ἀπὸ τὴν ἀποψιν τῶν σχημάτων πρὸς τὰ ὅποια συμμόρφως ἡ πορεία αὕτη ἐπιτελεῖται. Ὁ πρῶτος ἐκ τῶν δρόμων αὐτῶν ὁροθετεῖται διὰ τῆς διαδοχικῆς ἐμφανίσεως τῶν φιλοσοφικῶν θεωριῶν αἱ ὁποῖαι διαιωνίζουσιν, ἑκάστη μὲ τὸν τρόπον της, τὴν παράδοσιν τοῦ ἀνθρωπισμοῦ¹. Ὁ δεύτερος συνίσταται ἐκ τινος διαδοχῆς « κατακτήσεων » ἐπὶ τοῦ πολιτιστικοῦ πεδίου. Χωρὶς ν' ἀναφέρωμεν λεπτομερῶς παλαιότερας ἀντιλήψεις, ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὸν πρῶτον ἐκ τῶν ὡς ἄνω δρόμων. θεωροῦμεν ἐπιβεβλημένον να ὑπογραμμίσωμεν ὅτι ὁ σημερινὸς ἀνθρωπισμὸς δὲν ἐνδιαφέρεται τόσον διὰ τὸν ἐξαιρετικὸν ἄνθρωπον (ἥρωα, σοφόν, ἅγιον κλπ.) ὅσον διὰ τὸν ἄνθρωπον ἀπλῶς. Καὶ τοῦτο εἶναι ἴσως τὸ σημαντικώτερον. Ὅσον πάλιν ἀφορᾷ εἰς τὸν δεύτερον δρόμον, ἀρκεῖ να σημειώσωμεν ὅτι οὗτος ἄγει εἰς τὴν ἐπιβεβαίωσιν τῆς ἀξίας « ἄνθρωπος » κατὰ τρόπον, ὃς εἴπωμεν, πεζόν, μέσῳ δηλαδὴ τῆς τεχνικῆς τῆς προοδευτικῆς βελτιώσεως παντοίων κοινωνικῶν, ἐθνικῶν καὶ ὑπερεθνικῶν θεσμῶν. Καὶ εἰς αὐτὴν τὴν σύγχρονον μηχανοκρατίαν ὑπάρχει μία πλευρὰ ἀνθρωπιστικὴ συνισταμένη εἰς τὴν, μέσῳ ἐκείνης, δημιουργίαν ἑνὸς μέλλοντος ἀξίου τοῦ ἀνθρώπου, ὥστε να μὴ δικαιολογοῦνται αἱ ἀπαισιόδοξοι θεωρήσεως τῶν ρομαντικῶν νοσταλγῶν ἑνὸς παρελθόντος ἐν πολλοῖς ἀπανθρώπου. Εἰς τὸ πλαίσιον αὐτό, ἡ ἀνθρωπίνη περιπέτεια ἐντὸς τοῦ κοσμοχώρου ἀποδεικνύεται κατ' ἐξοχὴν ἐκδήλωσις τῆς ἐπιθυμίας τοῦ ἀνθρώπου ὅπως ἐλευθερωθῇ ἀπὸ τὴν ὕλην τῆς ὁποίας ἡ γῆ παραμένει τὸ ἐπιβλητικώτερον σύμβολον. Φαίνεται μάλιστα ὅτι, ἐν ᾧ μέτρῳ διὰ τοῦ ὅρου « πραγματοποιήσις », δυνάμεθα να ἐννοήσωμεν,

§ 38. 1. Πβ. Vers une actualisation de la valeur « homme », ἐνθ' ἄν.

μεταξὺ ἄλλων: « ὁλοκλήρωσις »², ἔχομεν δικαίωμα νὰ θεωρήσωμεν ὅτι ἡ ἀξία « ἄνθρωπος » διανύει τὸ στάδιον τὸ ὁποῖον θὰ ἐπιτρέψῃ εἰς αὐτὴν νὰ καταστῇ, εἰς τὸ πλαίσιον τῆς ὁλονὲν βαθυντέρας συνειδητοποιήσεως τὴν ὁποίαν ἡ ἀνθρωπότης ἀποκτιᾷ ἑαυτῆς, πέραν μιᾶς ἀξίας καθ' ἑαυτήν, μία ἀξία δι' ἑαυτήν,³ εἰς τρόπον ὥστε, τοῦ λοιποῦ, νὰ δυνάμεθα νὰ συλλάβωμεν τὸ νόημα τῆς ἀπόψεως τοῦ J. Langeau καθ' ὃν « εἰς ἀπάσας τὰς βαθμίδας τοῦ στοχασμοῦ, ἡ ἀξία εἶναι ἀληθῶς ἡ ὑπ' ἐκείνου ἐπιβεβαιουμένη πραγματικότης... Ἡ πραγματικότης τὴν ὁποίαν ἀναζητοῦμεν... δὲν εἶναι οὔτε ἡ ὑπαρξίς οὔτε τὸ ὄν, καθ' ὅσον ἡ ὑπαρξίς εὐρίσκεται ἐντὸς τοῦ ὄντος. Ὅ,τι ὑπάρχει πράγματι δὲν εἶναι οὔτε τὸ τυχαῖον οὔτε ἡ ἀνάγκη, εἶναι ἡ ἀξία »⁴.

ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ ΜΟΥΤΣΟΠΟΥΛΟΣ

2. Πβ. L'accomplissement ontologique de l'homme, ἐνθ' ἄν.

3. Πβ. Vers une actualisation de la valeur « homme », ἐνθ' ἄν. ἐν τέλει.

4. Leçons célèbres (α' ἔκδ., 1893), Paris, P.U.F., 1950.